POVESTIRE DESPRE ZOIA ŞI ŞURA

L. KOSMODEMIANSKAIA

Cuprins

CUVÎNTUL AUTOAREI 4
”OSINOVIE GAI” 5
O NOUĂ VIAŢĂ 7
DIN NOU ACASĂ 9
FETIŢA MEA 10
O VESTE TRISTĂ 11
BĂIATUL NOSTRU 12
BUNICA 15
FRATE ŞI SORĂ 17
„SĂ MAI ÎNTÎLNIM OAMENI, SĂ MAI VEDEM ŞI NOI LUMEA" 20
ÎN SIBERIA 22
ÎN TIMPUL IERNII 24
O URMĂ DE NEŞTERS 27
LA DRUM 28
UN AN MAI TÎRZIU 29

TOȚI LAOLALTĂ ... 32
SĂRBĂTOARE ... 35
SEARA ... 37
ÎN DRUM SPRE ŞCOALĂ ... 40
AVEM O NOUĂ LOCUINȚĂ ... 41
NENOROCIREA ... 42
FĂRĂ TATĂ ... 44
COPIII ÎNVAȚĂ LA O NOUĂ ŞCOALĂ ... 46
MITURI GRECEŞTI ... 48
CĂRȚILE CELE MAI DRAGI ... 49
PALTONUL CEL NOU ... 51
”CELIUSKIN” ... 52
ZOIA CEA MARE ŞI ŞURA CEL MIC ... 55
SERGHEI MIRONOVICI ... 58
„DAC—AI ŞTI CINE—A FOST PE LA NOI! ... 59
O CĂLĂTORIE MINUNATĂ ... 60
„ARDEȚI PE RUGURI, NOPȚI ALBASTRE!" ... 62
JURNALELE COPIILOR ... 66
„BEȚIŞORUL ALB” ... 70
TĂUNUL ... 72
„FETIȚA ÎN ROCHIE TRANDAFIRIE" ... 75
PRINSOAREA ... 77
TATIANA SOLOMAHA ... 79
CEI DINTÎI BANI CÎŞTIGAȚI ... 81
VERA SERGHEEVNA ... 83
CEL MAI ÎNALT CRITERIU ... 85
„FOARTE BINE" LA CHIMIE ... 89
SINGURĂ CU EA ÎNSĂŞI ... 92
CUVÎNTUL TOVARĂŞULUI STALIN ... 93
„ASTA SE ÎNȚELEGE DE LA SINE! ... 94
CASA DIN PASAJUL STAROPETROVSKI ... 96
ÎN NOAPTEA DE ANUL NOU ... 98
ZILE GRELE ... 100
DIN NOU ACASĂ ... 102
ARKADII PETROVICI ... 104
COLEGI DE CLASĂ ... 106
„LARMA VERDEȚII" ... 110
BALUL ... 112

22 IUNIE 114
ZILE DE RĂZBOI 116
PLECAREA 117
„VOUĂ MĂ ADRESEZ, PRIETENII MEI” 119
PRIMELE BOMBE 120
„CU CE—AI AJUTAT FRONTUL?" 122
RAMAS BUN 124
CARNEŢELUL DE ÎNSEMNĂRI 128
„TANEA” 131
LA PETRIŞCEVO 134
CUM S—AU PETRECUT LUCRURILE 135
POVESTIREA KLAVEI 138
ŞURA 145
DIN TOATE COLŢURILE ŢĂRII 147
”UREAZĂ—MI DRUM BUN !" 149
VEŞTI DIN ULIANOVSK 151
UN CORESPONDENT MILITAR 153
CINCI FOTOGRAFII 155
„ŢIN MULT LA VIAŢĂ!" 156
DIN TOATĂ INIMA 159
SCRISORI 161
MOARTE DE EROU 163
EI TREBUIE SĂ FIE FERICIŢI 165
PE STADIONUL BUFALLO 166

CUVÎNTUL AUTOAREI

Aprilie 1949. Uriaşa sală Pleyel, din Paris. Congresul Partizanilor Păcii. Drapelele tuturor naţiunilor împodobesc tribuna; fiecare Reprezintă popoare şi ţări, nădejdile şi destinele oamenilor.

Drapelul purpuriu e al patriei noastre, al ţării care merge spre comunism. Din faldurile lui se ivesc secera şi ciocanul, simbol al muncii paşnice, al alianţei indestructibile dintre aceia care muncesc, construiesc, creează. Cîte inimi, cîţi ochi sînt aţintiţi asupra Uniunii Sovietice, speranţa şi sprijinul oamenilor nimicii din întreaga lume!

Noi, membrii delegaţiei sovietice, simţim tot timpul dragostea fierbinte cu care ne înconjoară participanţii la Congres. Ne întîmpină cu atîta căldură, ne salută cu atîta bucurie ! Fiecare privire, fiecare strîngere de mînă parcă spune: „Credem în voi, ne—am pus toate nădejdile în voi! Nu vom uita niciodată ceea ce aţi făcut..."

Cît de mare e lumea! Aici, în sala încăpătoare şi înaltă, privind feţele albe, galbene, măslinii, oacheşe, de toate culorile şi nuanţele — de la aceea albă ca laptele pînă la tuciuriul cel mai închis — simţi lucrul acesta cu o putere deosebită, surprinzătoare. Doua mii de delegaţi din toate colturile lumii s—au *adunat aici ca să—şi spună cuvîntul, în numele popoarelor, pentru apărarea păcii, a democraţiei si a fericirii oamenilor.*

Privesc în sală. Sînt multe femei. Pe chipurile lor — o atenţie încordată, stăruitoare. S—ar putea oare să fie şi alt fel?! Apelul pentru Pace se înalţă într—adevăr din toate colţurile lumii şi cuprinde speranţele tuturor soţiilor îşi mamelor.

Am auzit povestindu—se aici nenumărate lucruri despre oameni care şi—au jertfit viaţa pentru nimicirea fascismului, pentru ca războiul ce s—a terminat să aducă triumful luminii asupra întunericului, a ceea ce e nobil asupra ticăloşiei, a ceea ce e uman asupra bestialităţii!

Şi mă gîndesc: cum e cu putinţă ca sîngele copiilor noştri să se fi vărsat zadarnic ? Oare e cu putinţă ca pacea, dobîndită cu preţul vieţii copiilor noştri, cu preţul lacrimilor — lacrimi de mame, de văduve şi de orfani — să fie din nou călcată în picioare, după placul puterilor mîrşave ale răului?

Alexei Meresiev, delegatul nostru, Erou al Uniunii Sovietice, urcă ta tribună. Îl întîmpină un ropot nesfîrşit de aplauze. Pentru toţi cei din sală, Alexei Meresiev întruchipează poporul sovietic, bărbăţia şi fermitatea lui, vitejia fără de seamăn, dîrzenia lui. Toţi cei prezenţi în sală înţeleg că vitejia acestui om este expresia înaltelor calităţi ale oamenilor sovietici, oameni care au salvat lumea şi civilizaţia de barbaria fascistă.

În sală răsună cuvintele lui:

—Fiecare om trebuie să—şi pună întrebarea: „Ce fac eu astăzi pentru apărarea păcii ?" În clipa de faţă nu există ţel mai înalt, mai de onoare, mai nobil decît lupta pentru pace. Aceasta e o datorie a fiecărui om...

Îl ascult pe Alexei Meresiev şi mă întreb : „Dar eu ? Ce pot face astăzi pentru cauza păcii ?" Îmi răspund singură: „Da, şi eu pot contribui la această luptă măreaţă. Voi povesti despre copiii mei. Copil care s—au născut şi au crescut pentru o viaţă fericită, plină de bucurii, pentru muncă paşnică şi au căzut în lupta împotriva fascismului, apărînd munca şi fericirea, libertatea şi independenţa poporului lor. Da, voi povesti..."

”OSINOVIE GAI”

În nordul regiunii Tambov se află un sat numit „Osinovie Gai", adică „Pădurile de plopi". Bătrînii povesteau că odinioară, demult, prin partea locului se întindeau, într—adevăr, păduri de nestrăbătut. Dar pe vremea copilăriei mele nu mai era nici urmă de pădure.

În jur, cît vedeai cu ochii, ogoare semănate cu secară, ovăz şi mei. Iar la marginea satului, pămîntul era spintecat de rîpi; ele se înmulţeau cu fiecare an şi se părea că nu mai e mult şi căsuţele mărginaşe se vor rostogoli pe povîrnişul lor abrupt şi colţuros. Iarna, prin hăurile rîpelor rătăceau lupi de stepă, flămânzi. Pe când eram copil, mi—era frică să ies din casă în serile de iarnă: totul zăcea îngheţat, încremenit ; pretutindeni zăpadă, zăpadă fără de margini şi fără de sfârşit, şi urlet depărtat de lupi, care aci se auzea, aci se năzărea numai auzului meu încordat de copil...

Dar primăvara se schimba totul în jur! Luncile înfloreau, pământul îmbrăca veşmânt de verdeaţă gingaşă şi parcă luminoasă; pretutindeni se aprindeau luminiţele purpurii, albastre şi aurii ale florilor de cîmp : romănite, clopoţei şi albăstrele puteai duce acasă cu braţul!

Satul nostru era mare — avea cam cinci mii de locuitori — şi mai din fiecare ogradă pleca cineva la muncă, fie la Tambov, fie la Penza, ba chiar şi la Moscova. Un biet petic de pământ nu putea să hrănească o familie de ţăran sărac.

Eu am crescut într—o familie numeroasă, în care domnea o armonie deplină. Tatăl meu, Timofei Semenovici Ciurikov, a fost notar. Era un om nu cu prea multă şcoală, dar ştia destulă carte, era chiar citit. Îi plăcea cartea şi în discuţii se folosea întotdeauna de cele citite.

„Eu însă mi—aduc aminte, — spunea el celui cu care vorbea, — că am citit o carte, şi acolo despre astrele cereşti se explica cu totul altfel decît spui dumneata".

Trei ierni am învăţat La şcoala din sat, iar în toamna anului 1910, tatăl meu m—a dus la liceul de fete din orăşelul Kirsanov. Sînt aproape patruzeci de ani de atunci, dar eu ţin minte totul, pînă la cel mai mic amănunt, de parcă s—ar fi petrecut ieri.

Clădirea cu două caturi a liceului m—a uimit, căci la noi, în Osinovie Gai, nu existau case atît de mari. Ţinîndu—mă strîns de mîna tatei am intrat în şcoală, dar m—am oprit locului intimidată. Totul era neaşteptat, nemaivăzut : sala spaţioasă, pardoseala din piatră, scara largă cu balustrada în chip de zăbrele. Cîteva fetiţe, însoţite de părinţii lor, se şi adunaseră aici. Ele m—au tulburat mai mult decît orice, mai mult chiar decît interiorul şcolii, care mi se părea neobişnuit de luxos. Kirsanov, capitală de judeţ, era locuit în mare parte de negustori, iar printre fetiţele care veniseră să dea examen de admitere, ca şi mine, se aflau foarte puţini copii de ţărani. Mi—a rămas în minte una din ele, după înfăţişare o adevărată fiică de negustor: grăsună, cu obrajii trandafirii şi cu o panglică de un albastru viu împletită în coada lungă. M—a măsurat cu dispreţ din cap pînă—n picioare, a strîmbat din buze şi mi—a întors spatele. Eu m—am lipit de tata, iar el m—a mîngîiat pe creştet, parcă spunîndu—mi: „Nu te teme, totul o să fie bine!"

Am urcat scara şi apoi au început să ne cheme pe rînd într—o încăpere mare unde, în jurul unei mese, se afla comisia de examinare, alcătuită din trei persoane. Mi—aduc aminte că am răspuns la toate întrebările şi, spre sfîrşit, uitînd cu desăvîrşire sfiala de mai înainte, am recitat cu glas tare:

Vom ridica aici mîndru oraş,
— Să ia aminte suedezul col trufaş —
Şi—n ciuda lui !

Jos, în sala de la intrare, mă aştepta tata. Am alergat spre el plină de bucurie. Tata s—a ridicat îndată, venind înaintea mea.

Chipul îi strălucea de fericire...

Aşa au început anii mei de liceu. Le păstrez o amintire caldă, recunoscătoare.

Matematica ne—o preda limpede şi foarte atrăgător Arkadii Anisimovici Belousov, iar

limba rusă şi literatura, soţia lui, Elizaveta Afanasievna.

Întotdeauna cînd intra în clasă, Elizaveta Afanasievna zîmbea, şi nu puteai să nu—i împărtăşeşti zîmbetul, atît era de vioi, de tineresc şi de prietenos. Se aşeza la catedră, ne privea gînditoare şi fără nici un fel de introducere, începea :

„Pădurea îşi dezbracă găteala purpurie..."

Puteam s—o ascultăm la nesfîrşit. Povestea frumos, lăsîndu—se furată şi bucurîndu—se de frumuseţea celor istorisite. Se străduia să ne dezvăluie puterea răscolitoare a literaturii ruse, ideile şi sentimentele care o inspiră, şi adînca ei umanitate.

Asciultînd—o pe Elizaveta Afanasievna, am înţeles că munca profesorului e o mare artă. Ca să fii un bun profesor, un adevărat profesor, trebuie să ai un suflet nobil, o minte cuprinzătoare, limpede şi, firește, trebuie să iubeşti mult copiii. Elizaveta Afanasievna ne iubea. Nu ne—a spus lucrul acesta niciodată, dar noi o ştiam ; o ştiam din felul cum ne privea, din duioşia reţinută cu care îşi lăsa uneori mîna pe umărul vreuneia dintre noi, din mîhnirea care o cuprindea de fiecare dată cînd vreo durere se abătea asupra cuiva din mijlocul nostru. Ne plăcea totul la ea: tinereţea, chipul frumos şi îngîndurat, firea ei blajină şi deschisă, dragostea ei de muncă. După mulţi ani, cînd eram mare şi—mi educam copiii, îmi aminteam adesea de profesoara mea cea mai dragă şi mă străduiam să—mi închipui ce mi—ar fi spus, ce sfat mi—ar fi dat spre a ieşi din împrejurarea grea în care mă aflam.

Mai e ceva care—mi aminteşte de anii petrecuţi pe băncile liceului din Kirsanov: profesorul meu de desen era încredinţat că am aptitudini pentru pictură. Într—adevăr, îmi plăcea foarte mult să desenez, dar mi—era teamă să—mi mărturisesc mie însămi că aş dori să devin pictoriţă. Odată, Serghei Semenovici Pomazov mi—a spus:

—Trebuie să înveţi, trebuie să înveţi neapărat; ai mare talent.

Ca şi Elizaveta Afanasievna, Serghei Semenovici Pomazov îşi iubea foarte mult obiectul de studiu pe care—l preda ; la lecţiile lui aflam nu numai despre culori, linii, proporţii, despre legile perspectivei, ci şi despre ceea ce constituie sufletul artei: dragostea de viaţă şi, de asemenea, despre priceperea de a o descoperi pretutindeni şi în toate manifestările ei. Serghei Semenavici a fost cel dintîi om care ne—a arătat operele lui Repin[1], Surikov[2], Levitan[3]. Avea un album uriaş cu minunate reproduceri. Ţin minte că în sufletul meu s—a ivit atunci un nou vis : să plec La Moscova şi să vizitez galeriile Tretiakov...

Însă oricît de mult aş fi dorit să învăţ mai departe, îmi dădeam seama că aceasta nu era cu putinţă... Familia mea abia mai putea înfrunta lipsurile şi eu trebuia să—mi ajut părinţii. Sfîrşind liceul, m—am întors la Osinovie Gai.

---

[1] Repin, Ilia Efimovici (1844—1930) — unul din cei mai mari pictori realişti ruşi. (N. R.)

[2] Surikov, Vasilii Ivanovici — mare pictor realist rus, care s—a dedicat tablourilor cu subiect istoric. (N. R.)

[3] Leviitan (1861 — 1930) — pictor rus, cunoscut mial cu seamă prin peisajele sale. (N. R.)

O NOUĂ VIAŢĂ

Vestea despre Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie m—a găsit la Kirsanov. Trebuie să recunosc că atunci n—am prea înţeles ce s—a petrecut. Îmi amintesc doar că m—a cuprins un sentiment de bucurie: simţeam că a sosit ziua unei măreţe sărbători a poporului. Oraşul era numai vuiet şi bucurie, drapelele roşii fîlfîiau pretutindeni. La mitinguri vorbeau oameni simpli — soldaţi şi muncitori; răsunau cuvinte noi, pline de înflăcărare şi de hotărîre: Partidul Bolşevic, Soviete, comunism...

Cînd m—am întors în satul natal, Serghei, fratele meu, prietenul copilăriei mele şi tovarăşul meu mai mare, îmi spuse:

—Începe o viaţă nouă, Liuba ! înţelegi ? O viaţă cu totul nouă! Eu plec voluntar în Armata Roşie, nu vreau să stau deoparte.

Serghei era numai cu doi ani mai mare ca mine, dar lîngă el păream o fetişcană. Ştia mai multe şi înţelegea mai bine decît mine cele ce se petreceau în jurul nostru. Vedeam bine că hotărîrea lui era de neclintit.

—Sereoja, dar eu ce să fac?

—Să intri în învăţămînt! Da, în învăţămînt! repetă el, fără să şovăie. Ştii, acum şcolile se vor înmulţi ca ciupercile. Ce, crezi că în Osinovie Gai vor rămîne, ca înainte, numai două şcoli la cinci mii de locuitori ? Nici pomeneală de aşa ceva ! Toţi iau să înveţe, o să vezi ! Poporul n—are să mai trăiască fără carte.

La numai două zile de la sosirea mea, Serghei s—a înrolat voluntar în Armata Roşie, iar eu, fără să mai amîn o clipă, m—am prezentat la o secţie a Narobrazului[4] primind îndată numirea ca învăţătoare la şcoala elementară din satul Solovianka.

Solovianka se afla la vreo trei kilometri de Osinovie Gai: un sătuc sărac şi urît, cu nişte biete căsuţe învelite cu paie. Ceea ce mă mîngîia puţin era şcoala, instalată într—o fostă casă boierească de la capătul satului, înecată în verdeaţă. Frunzişul copacilor era pătat de rugina toamnei, dar ciorchinii de scoruşe care suiau pînă aproape de prichiciul ferestrelor se zăreau încă de departe, şi culoarea lor era atît de veselă şi de prietenoasă încît, fără să ştiu de ce, am început să mă bucur.

Clădirea era destul de trainică şi încăpătoare: două odăi, un mic antreu şi o bucătărioară; cea mai mare dintre camere urma să fie sala de clasă, iar cealaltă, mai mică, cu obloane de fier la ferestre, era viitoarea mea locuinţă. Cum am sosit mi—am rînduit pe masă rechizitele şi tot ce mai adusesem cu mine : caiete, abecedare, cărţi de aritmetică, creioane, tocuri, peniţe, sticla cu cerneală şi am plecat în sat; trebuia să—i înscriu pe toţi copiii de vîrstă şcolară, băieţi şi fete.

Mergeam din casă—n casă. În prima clipă, oamenii mă întîmpinau cu nedumerire, dar apoi vorbeau prietenos.

—Vasăzică eşti învăţătoare? Bine, bine, învaţă—i ! îmi spuse o bătrînă slabă şi înaltă, cu sprincenele dese şi încruntate, după cum mi s—a părut mie. Numai că pe fete degeaba le—nscrii. N—are rost să—nveţe carte. Păi, ele să—nveţe a toarce, a ţese: p—ormă se mărită... La ce le trebuie lor învăţătură ?

Dar eu stăruiam cu hotărîre :

—Acum nu mai e ca în trecut. Începe o viaţă cu totul nouă ! i—am răspuns eu, repetînd cuvintele fratelui meu. Toţi trebuie să înveţe carte !

...A doua zi, clasa era plină : toţi cei treizeci de copii pe care—i înscrisesem în ajun veniseră la şcoală.

În rîndul de la fereastră şedeau cei mici, de clasa întîia, la mijloc elevii clasei a doua, iar în rîndul de lîngă perete, cei mai mari, copii în vîrstă de paisprezece ani. Aceştia erau numai patru. În banca întîia, chiar în faţa mea, şedeau două fetiţe, amîndouă cu părul bălai, pistruiate şi cu ochii albaştri, şi amîndouă îmbrăcate (în rochiţe înflorate. Erau cele mai micuţe. Se numeau Lid a şi Marusea Glebov. Cînd am intrat, cei patru băieţi mai mari din

---

[4] Narodnoe Obrazovanie (prescurtat Narobraz) — Învătâmîntul Public. (N. R.)

rîndul de lîngă perete s—au ridicat cuviincios în picioare şi apoi toată clasa le—a urmat pilda.
—Bună ziua, Liubov Timofeevna ! răsunară în cor glasurile amestecate ale copiilor. Bine aţi venit !
—Bună ziuia ! Bine v—am găsit, copii !

Aşa a început prima mea zi de şcoală ; pe urmă, nici nu simţeam cum trec zilele. îmi venea foarte greu să mă ocup de toate cele trei clase deodată. În timp ce şcolarii cei mai mici trăgeau cu rîvnă la liniuţe, iar cei mari rezolvau probleme cu numere concrete, eu explicam celor din rîndul de la mijloc de ce ziua e urmată de noapte. Apoi, pe cînd corectam problemele elevilor mari, cei din clasa a doua scriau substantive de genul feminin cu semnul moale după sibilante[5]. În răstimp, cei mici osteneau tot trăgînd la liniuţe ; mă întorceam la ei şi începeau îndată să citească cu glas tare, cît îi ţinea gura, silabisind: „M—a—ma—ma !" sau „Ma—şa a—re min—ge !"

M—am cufundat cu totul în munca aceasta. Eram mulţumită de şcolarii mei şi plină de voie bună. Zilele treceau pe nesimţite. În vreo două rînduri m—a vizitat un coleg, învăţător într—un sat vecin, care, după cum mi se părea pe atunci, avea o foarte bogată experienţă pedagogică. Doar era de trei ani în învăţămînt ! Asista şi asculta cu atenţie lecţiile mele, apoi îmi dădea sfaturi. La despărţire spunea de fiecare dată că sînt pe drumul cel bun.
—Copiii te iubesc, — îmi explica el, — şi ăsta—i lucrul cel mai de seamă.

[5] Sibilantă — consoană care se rosteşte cu un sunet şuierat — ş, ţ, de pildă. (N. R.)

DIN NOU ACASĂ

La şcoala din Solovianka am rămas o singură iarnă. Odată cu începerea noului an şcolar am fost transferată la Osinovie Gai. Îmi părea rău că mă despart de copiii din Solovianka — deveniserăm între timp atît de buni prieteni — dar transferarea m—a şi bucurat: cît e de bine să fii din nou acasă, între ai tăi !

Acasă, în Osinovie Gai, l—am regăsit pe Tolea Kosmodemianski, prietenul meu din copilărie. Eram amîndoî —de aceeaşi viîrstă, dar el părea mult mai mare decît mine ; în ce priveşte seriozitatea şi experienţa vieţii, nu mă puteam socoti deopotrivă cu el. Anatolii Petrovici (Tolea) luptase un an în rîndurile Armatei Roşii, iar acum era responsabilul casei de lectură şi al bibliotecii din Osinovie Gai.

La casa de lectură aveau loc şi repetiţiile cercului dramatic. Tineretul din Osinovie Gai şi din satele învecinate, şcolarii şi învăţătorii pregăteau piesa „Sărăcia nu—i un păcat". Eu jucam rolul Liubovei Gordeevna, iar Anatolii Petrovici, rolul lui Liubim Torţov, fiind totodată conducătorul şi regizorul cercului nostru de teatru. Explicaţiile lui erau întotdeauna interesante şi pline de haz. Dacă cineva încurca sau schimonosea cuvintele lui Ostrovski, sau începea tam—nisam să zbiere, să holbeze ochii şi să dea din mîini în mod nefiresc, Anatolii Petrovici îl imita fără răutate, dar într—un fel atît de caraghios, încît aceluia îi pierea pofta să mai facă pe grozavul. Rîdea în hohote şi cu atît a voioşie, încît nu puteai să rezişti rîsului său. N—am auzit încă pe nimeni rîzînd cu atîta poftă şi voie bună ca el.

Curînd, m—am căsătorit cu Anatolii Petrovici şi m—am mutat în casa familiei Kosmodemianski. Anatolii Petrovici locuia împreună cu mama sa, Lidia Fedorovna, şi cu un frate mai mic, Fedea. Celălalt frate al lui, Alexei, îşi făcea stagiul în Armata Roşie.

Cu Anatolii Petrovici duceam o viaţă fericită şi în bună înţelegere. Era un om reţinut, nu prea darnic în cuvinte duioase, dar în fiecare privire, în fiecare gest al lui, simţeam o necontenită grijă pentru mine ; ne înţelegeam amîndoi numai din ochi. Ne—am bucurat foarte mult cînd am aflat că vom avea un copil. Cu siguranţă că va fi un băiat!" hotărîrăm noi, şi căutam împreună să—i găsim un nume şi să—i întrezărim viitorul.

—Să—i arăţi copilului pentru prima oară focul, o stea, o pasăre, să—l duci în pădure, la pîrîu... Îţi dai seama cit e de interesant ? visa cu glas tare Anatolii Petrovici. Apoi să—l duci la mare, în munţi.... Înţelegi ? Pentru prima oară !

Şi iată că veni pe lume şi micuţul nostru.

—Să vă trăiască fetiţa, Liubov Timofeevna ! Îmi ură bătrîna care mă îngrijea. I—auzi—o... a şi început să vorbească !

În odaie răsună un ţipăt. Am întins braţele şi mi—au arătat fetiţa : un trupşor micuţ, cu faţa cît un pumn, trandafirie, cu părul negru şi ochii albaştri. În clipa aceea mi s—a părut că nici n—am visat vreodată să am un băiat şi că întotdeauna o aşteptasem pe fetiţa aceasta micuţă.

—Să—i zicem Zoia, vrei? spuse Anatolii Petrovici. Eu n—am avut nimic împotrivă. Era 13 septembrie 1923.

FETIŢA MEA

Acelora care n—au avut niciodată copii li se pare, poate, că toţi copiii sînt la fel, că pînă la un timp oarecare nu înţeleg nimic şi nu ştiu decît să plîngă, să ţipe şi să—i împiedice pe cei mari în treburile lor. Nu este adevărat, desigur. Eram convinsă că aş fi recunoscut—o pe fetiţa mea dintre mii de noi născuţi, că fetiţa mea are expresia feţei şi a ochilor deosebită, proprie numai ei, că glasul ei nu se aseamănă cu al niciunui alt copil. Mi se părea că aş fi putut să stau ore întregi — numai timp să fi avut ! — şi s—o privesc cum doarme, cum scoate în somn mînuţa de sub plapoma în care o înfăşuram strîns, cum deschide ochişorii şi îşi aţinteşte privirile înainte, pe sub genele lungi îşi dese.

Apoi — şi asta era uimitor ! — fiece zi aducea ceva nou, şi mi—am dat seama că, într—adevăr, copilul creşte şi se schimbă nu cu fiecare zi, ci cu fiecare ceas. Iată, de pildă: cînd auzea vreun glas, tăcea numaidecât, chiar dacă pînă în clipa aceea plîngea de te asurzea. Iată, a început să prindă zgomotele cele mai uşoare, să întoarcă căpşoirul la tic—tac—ul ceasornicului. Iată, a început să—şi treacă privirea de la taică—său la mine, de la mine la bunica sau la „nenea Fedka" (aşa începusem să—i spunem, în glumă, după ce se născuse Zoia, frăţiorului de doisprezece ani al lui Anatolii Petrovici). Veni şi ziua cînd fetiţa mea a început să mă recunoască. A fost o zi fericită, plină de bucurie şi ea mi s—a întipărit în minte pentru toată viaţa. Mă aplecasem deasupra leagănului. Cîteva clipe, Zoia m—a privit atent şi apoi, deodată, a zîmbit. Toţi căutau să mă încredinţeze că era un zâmbet ca oricare altul, că la vîrsta ei copiii zîmbesc tuturor, dar eu ştiam că nu—i aşa !

Zoia era foarte micuţă, şi cum la ţară se spunea că de scăldat copilul creşte mai repede, o scăldam des. O ţineam mult timp la aer şi, ou toate că se apropia iarna, ea dormea afară, cu faţa descoperită.

N—o prea luam în braţe, căci aşa mă sfătuiseră şi mama, şi soacra mea, Lidia Fedorovna, spunîndu—mi că nu trebuie s—o răsfăţ. Am ascultat sfatul acesta şi, poate tocmai din pricina asta, Zoia dormea bine peste noapte, fără să fie legănată sau luată în braţe. Era un copil liniştit şi cuminte. Uneori „nenea Fedka" se apleca deasupra leagănului şi o ruga: „Zoinka, ia spune: ne—nea ! Hai! Hai, spune: ma—ma ! ba—ba !"

Şcolăriţa lui zîmbea cu toată faţa şi gungurea ceva în limba ei. După o vreme însă începu într—adevăr să repete după „nenea Fedka", la început nesigur, iar apoi tot mai desluşit: „ne—nea", „ma—ma"...

Îmi amintesc de un cuvînt ciudat al Zoiei, pe care a început să—l rostească după ce învăţase să spună „mama" şi „tata" : cuvîntul „ap". Stătea în capul oaselor pe podea, micuţă de tot cum era, şi se înălţa deodată în vîrful picioarelor, strigînd : „Ap !" Mai târziu ne—am dat seama că prin acest „ap !" ea voia să spună : „Ia—mă în braţe !"

O VESTE TRISTĂ

Era o iarnă cumplită. Nici bătrânii nu—şi aminteau să mai fi fost vreodată o iarnă la fel. Într—atât s—a schimbat şi s—a înnegurat totul în jur, cînd am aflat vestea morţii lui Vladimir Ilici, încît în mintea mea luna ianuarie din anul acela a rămas întipărită ca un răstimp înfricoşător de rece şi de întunecat. Căci pentru noi nu era numai conducătorul, omul mare şi neobişnuit. Nu. Era prietenul cel mai apropiat, povăţuitorul cel mai bun al fiecăruia ; tot ce se petrecea în satul nostru, în casa noastră, era legat de el.

Înainte vreme aveam în sat numai două şcoli, iar acum — peste zece. Asta i se datora lui Lenin ! Înainte vreme poporul trăia în sărăcie şi foame, iar acum îşi luase soarta în propriile—i mîini, devenise puternic, trăia altă viaţă. Cui să—i fi mulţumit pentru toate acestea, dacă nu lui Lenin ? Aveam un cinematograf. Învăţătorii, medicii şi agronomii stăteau de vorbă cu ţăranii, ţineau conferinţe, casa de lectură era plină de oameni, casa poporului de asemenea. Satul creştea repede, viaţa devenea tot mai luminoasă, mai fericită. Cine nu ştia carte, învăţa ; cine învăţa, se gîndea să înveţe mai departe. Cui se datorau toate acestea, cine ne adusese viaţa asta nouă ? La această întrebare toţi aveau acelaşi răspuns, rosteau acelaşi nume scump şi luminos : Lenin !

Şi deodată, Lenin nu mai este... Nu puteam să înţelegem, nu ne puteam împăca cu gîndul acesta.

În fiecare seară, oamenii veneau pe la Anatolii Petrovici împărtăşindu—i durerea adîncă de care erau copleşiţi.

—Ce om a murit! Ilici trebuia să trăiască şi să tot trăiască ! O sută de ani trebuia să trăiască! Şi uite... a murit! spunea bătrînul Stepan Koreţ.

Prin februarie sosi la Osinovie Gai numărul din „Pravda" în care era publicat discursul tovarăşului Stalin la cel de—al doilea Congres al Sovietelor. Anatolii Petrovici citi discursul cu glas tare, la casa de lectură. Se strînsese atîta lume, încît n—aveai unde s—arunci un ac. Fiecare cuvînt din discursul tovarăşului Stalin avea un adînc răsunet în inimile oamenilor.

Cînd Anatolii Petrovici sfîrşi de citit, ziarul trecu din mînă în mînă : fiecare voia să vadă cu ochii lui, să pipăie hîrtia pe care erau tipărite cuvintele pline de bărbăţie şi de sinceritate ale acestui jurămînt.

Cîteva zile mai tîrziu sosi la Osinovie Gai muncitorul Stepan Zababurin, odinioară cioban în sat, care ne povesti că la Moscova vin oameni din toate colţurile ţării şi se perindă prin faţa sicriului lui Vladimir Ilici.

—E un ger de—ţi îngheaţă şi răsuflarea, spunea el — dar poporul vine zi şi noapte, fără sfîrşit. Unii vin cu copiii, ca să—l vadă şi ei pentru ultima oară pe Vladimir Ilici.

—Noi n—o să—l vedem şi nici Zoinka n—o să—l vadă ! vorbi cu mîhnire Anatolii Petrovici.

Pe atunci nu ştiam că în cetatea nemuritoare a Kremlinului avea să se construiască un mausoleu şi că vom putea să ne ducem să—l vedem pe Ilici şi mai tîrziu, peste mulţi ani.

Ziarul care cuprindea jurămîntul lui Iosif Vissarionovici l—am păstrat. „Cînd va creşte fata mea, o să citească şi ea", mi—am spus în gînd.

BĂIATUL NOSTRU

Cînd stătea la masă, lui Anatolii Petrovici îi plăcea s—o ţină pe Zoia pe genunchi. în timpul prînzului, Anatolii Petrovici avea obiceiul să citească, iar Zoia, cuminte, îşi lipea căpşorul de pieptul lui şi nu—l supăra niciodată.

Zoia era tot aşa de mică şi de plăpîndă ca şi mai înainte, începu să meargă cînd avea unsprezece luni. Era un copil prietenos şi încrezător, şi toţi cei din jur o iubeau. Ieşea pe portiţă, zîmbea trecătorilor şi dacă vreunul îi spunea în glumă : „Mergi la mine ?", îi întindea bucuroasă mîna şi pleca împreună cu noul ei prieten.

La doi ani, Zoia vorbea bine şi, adeseori cînd se întorcea din „vizită", povestea :

—Ştii unde—am fost ? La Petrovna. O ştii pe Petrovna ? Are pe Galea, Tanea, Mişa, Sanea şi un moş. Are şi o vacă, şi mieluşei. Să—i vezi cum zburdă !

Cînd se născu frăţiorul ei mai mic, Şura, Zoia nu. Împlinise încă doi ani. Băieţaşul veni pe lume cu nişte ţipete asurzitoare. Ţipa într—una, cu o voce groasă şi poruncitoare. Era mult mai voinic decît Zoia, dar avea ochii tot atît de limpezi şi părul la fel cu ea.

După ce se născu Şura, Zoiei i se spunea adesea : „Tu eşti mai mare. Eşti mare!" Zoia stătea împreună cu cei mari la masă, cu singura deosebire că avea un scaun mai înalt. Era foarte grijulie cu Şura : îi dădea biberonul de fiecare dată cînd îl scăpa, şi mişca încetişor leagănul ori de cîte ori frăţiorul ei se trezea din somn şi nu era nimeni în odaie. De multe ori o rugam eu să—mi ajute la cîte ceva.

—Zoia, adu—mi un scutec, îi spuneam. Şi dă—mi ceaşca, te rog.

Sau :

—Hai, Zoia, ajută—mă să deretic prin casă. Ia cartea de colo, pune scaunul la loc.

Zoia făcea bucuroasă tot ce—i spuneam şi, îndată ce isprăvea, mă întreba întotdeauna :

—Acum ce să mai fac ?

Cînd avea trei ani, iar Şura mergea pe al doilea, Zoia îl lua de mînă pe frăţiorul ei şi, cu o sticlă în cealaltă mînă, pornea la bunica lor, după lapte.

Îmi amintesc că odată, pe cînd mulgeam vaca, Şura se învîrtea în jurul meu, iar Zoia, cu o cană în mînă, aştepta să—i dau să bea lapte proaspăt muls. Vaca, sîcîită de muşte, dădu pe neaşteptate din coadă, lovindu—mă şi pe mine. Zoia lăsă repede cana din mînă, apucă într—o clipă coada vacii şi apoi începu să alunge muştele cu o nuieluşă :

—Ei, tu văcuţă, de ce—o baţi pe mămica ? Tu să n—o baţi pe mămica !

Pe urmă se uită la mine şi spuse parcă încredinţată, parcă întrebîndu—mă :

—Eu te ajut, mămico!

Erau tare drăgălaşi, împreună : Zoia cea plăpîndă şi bondocul de Şura.

Prin sat se spunea despre Şura : „Băiatul învăţătoarei noastre e ca un *gogoloş* : ori cum l—ai aşeza e la fel de înalt!"

Şi chiar aşa era : Şura, rotofei, zdravăn, la vîrsta lui de un an şi jumătate arăta mai voinic decât Zoia. Asta însă n—o împiedica pe Zoia să—i poarte de grijă ca unui frate mai mic, ba cîteodată să se şi răstească la el.

Zoia începuse să vorbească de la bun început desluşit, dar Şura, pînă la trei ani, nu putu ;să—l rostească pe ,,r". Zoia era foarte amantă din pricina asta.

—Hai Şura, spune : car—ne ! îl ruga ea.

—*Cal—ne* ! repeta Şura.

—Nu asa ! Spune: r, rî!

—Lî.

—Nu „lî", „rî!" Uf, greu mai eşti de cap! Hai iar.

Spune: rupe!

—*Lupe*.

—Vară.

—*Valî*.

Odată, ieşindu—şi din fire, Zoia îl lovi cu palma peste frunte. Şcolarul de doi anişori era însă mult mai voinic decît profesoara lui de patru ani : dădu mînios din cap şi o îmbrînci pe

Zoia cît colo.

—Lasă—mă—n pace! strigă e! supărat. De ce dai în mine ?

Zoia îl privi mirată, dar nu plânse. Şi peste puţin auzii din nou :

—Spune: parc.

Şi glasul lui Şura repetînd supus :

—Palc.

Nu ştiu dacă Şura îşi dădea seama că era mezinul casei, dar ştiu că de mic se pricepea să tragă foloase de pe urma acestui fapt. ,,Eu sînt mic !" spunea într—una pe un ton plângăreţ, apărîndu—se. „Sînt mic!" ţipa bosumflat cînd nu i se dădea ceea ce voia cu orice preţ. „Sînt mic !" vestea el mîndru şi uneori fără nici o pricină, dar conştient de dreptatea şi de forţa lui proprie.

Ştia că toţi îl iubesc şi ţinea să—i supună voinţei lui pînă la unul — şi pe Zoia, şi pe mine, şi pe taică—său, şi pe bunica. Era destul să înceapă să plîngă şi numaidecît intervenea bunica :

—Cine l—a supărat pe Şurka al meu ? Vino încoa, dragul bunicii ! Uite ce—i dă bunica !

Iar Şurka, cu botişorul lui vesel şi şiret, se cocoţa pe genunchii bunicii.

De fiecare dată cînd nu i se făcea pe plac, se trîntea pe podea şi începea să ţipe cît îl ţinea gura, sau să bată din picioare, sau să geamă jalnic. Prin toată înfăţişarea lui parcă spunea : „Bietul de mine, sărmanul de mine, nimeni n—are milă de Şura, nimeni nu—l mîngîie!"

Odată, cînd începu să ţipe şi să plîngă cerînd chisel[6] înainte de masă, eu şi cu Anatolii Petrovici ieşirăm din odaie. Şura rămase singur. O vreme nu conteni cu plînsul, plîngea tot aşa de tare, strigînd printre sughiţuri : „*Vleau* chisel! Dă—mi chisel !" Mai apoi, hotărîndu—se pesemne să nu mai risipească atîtea cuvinte, îşi formulă dorinţa mai simplu: „Dă—mi ! *Vleau* !" Plîngînd, nu băgă de seamă că eu şi cu taică—său am ieşit din odaie, dar băgă de seamă în schimb că era prea multă linişte; ridică muiat capul, se uită în jur şi încetă să mai ţipe : merită oare să te oboseşti atîta dacă nu te ascultă nimeni ? Rămase cîteva clipe pe gînduri şi apoi începu să construiască ceva din nişte surcele. Curînd ne întoarserăm în odaie şi, de cum ne zări, începu din nou să ţipe; Anatolii Petrovici i—o reteză însă cu asprime :

—Dacă plîngi, te lăsăm singur şi noi ne mutăm în altă parte. Ai înţeles ?

Şura tăcu ca prin farmec.

Altă dată începu să plîngă ascunzîndu—şi faţa în palme şi iscodindu—ne printre degete: ne e milă de lacrimile lui ori nu ? Noi însă nici nu—l luam în seamă : Anatolii Petrovici citea o carte, iar eu corectam nişte caiete. Văzînd cum stau lucrurile, Şura veni încetişor şi se sui pe genunchii mei de parcă nimic nu s—ar fi întîmplat. L—am mîngîiat cîteva clipe pe creştet, apoi l—am lăsat jos, am continuat să—mi văd de treabă, iar Şura n—a mai venit să mă supere. Aceste două păţanii l—au lecuit: toanele şi ţipetele lui au încetat de îndată ce noi nu le—am mai luat în seamă.

Zoia îl iubea foarte mult pe Şura. Adesea repeta cu seriozitate cuvinte auzite de la alţii: „Copilul nu trebuie răsfăţat! Lasă—l să plîngă, nu—i mare nenorocire!" Spuse de Zoia, cuvintele acestea sunau foarte caraghios. Întotdeauna însă cînd rămîneau singuri, numai ei amîndoi, era blîndă cu Şura. Dacă se întîmpla ca bondocul ei frăţior să cadă şi să plîngă, Zoia alerga, îl lua de mînă şi încerca să—l ridice. Îi ştergea lacrimile cu poala rochiţei şi căuta să—l liniştească :

—Nu plînge, fii cuminte. Uite aşa, bravo ţie !.... Hai să ne jucăm cu cuburile ! Să facem o cale ferată, vrei ? Vezi, noi avem si o revistă ! Vrei să—ţi arăt nişte poze ? Uită—te...

Un lucru era ciudat : cînd Zoia nu ştia ceva, o recunoştea îndată şi cinstit. Şura însă era peste măsură de ambiţios, şi cuvintele „nu ştiu" nu putea să le rostească niciodată. Ca să nu recunoască el singur că nu ştie ceva, era gata să se folosească de orice vicleşug. îmi aduc aminte că odată, Anatolii Petrovici cumpărase o carte cu poze frumoase, foarte reuşite : pozele înfăţişau fel şi fel de lucruri şi animale, tot soiul de oameni. Şi mie, şi copiilor ne

---

[6] Chisel — mînoare preparată cu zeamă de fructe, făină de cartofi şi zahăr. (N. R.)

plăcea deopotrivă s—o răsfoim. Arătînd cîte o poză, îl întrebam pe Şura :
—Asta ce—i ?

Ceea ce ştia, spunea îndată, cu plăcere şi cu mîndrie. Dar cîte nu născocea ca să scape de răspuns, atunci cînd nu ştia ce înfăţişează poza pe care i—o arătam !
—Asta ce—i ? îl întrebai eu, arătînd o locomotivă. Şura oftă, se învîrti, se suci şi ieşi din muţenia lui deodată, zîmbind şiret:
—Mai bine spune matale !
—Dar asta ce—i ?
—O găinuşă ! răspunse Şura în aceeaşi clipă.
—Aşa—i. Dar asta ?

Poza înfăţişa un animal necunoscut şi ciudat : o cămilă.
—Mămico, — mă rugă Şura, — mai bine întoarce foaia şi arată—ne altceva !

Eram curioasă să văd ce—o să mai scornească.
—Dar asta ce—i ? îl întrebai cu viclenie, arătîndu—i un hipopotam.
—Uite, acuşi, cum termin de mîncat, o să spun, îmi răspunse Şura, şi mestecă îndelung şi atît de grijuliu, de parcă nici nu s—ar fi gîndit să sfîrşească vreodată.

Atunci îi arătai o poză care înfăţişa o fetiţă rîzînd, într—o rochiţă albastră şi cu un şorţuleţ alb :
—Cum o cheamă pe fetiţa asta, Şurik ?
Iar Şura, zîmbind şiret, îmi răspunse
—Întreab—o matale singură !

BUNICA

Copiilor le plăcea foarte mult să meargă în vizită la Mavra Mihailovna, bunica lor. Bunicuţa îi primea bucuroasă, le dădea să bea lapte şi—i ospăta cu clătite. Apoi, cînd avea vreme, le ţinea hangul la jocul lor favorit, pe care amîndoi îl numeau „Gulia".

—Sădi baba o gulie, începea bunica să povestească gînditoare. Şi spuse : Să creşti gulie, dulce şi mare, mare de tot. Şi crescu gulia ! Mare, dulce, dolofană şi galbenă. Ei... se duse baba s—o scoată... Trage şi trage, dar nu—i chip s—o scoată... Văzînd cum stă treaba, bunica o chemă într—ajutor pe nepoată—sa, Zoia. (Şi Zoia se prindea îndată de fusta bunicuţei). Ei... Şi Zoia o trage pe bunica, bunica trage gulia, trag, trag, dar tot nu pot s—o scoată. Atunci, Zoia îl chemă într—ajutor pe Şura. (Iar Şura abia aştepta să se prindă de rochiţa Zoiei). Ei... Şurka o trage pe Zoia, Zoia pe bunica, bunica trage gulia... şi trag, şi trag (pe chipurile copiilor se citea o aşteptare plină de încîntare)... şi scot...

Iar în mîinile bunicuţei apărea ca prin farmec un măr, o plăcintă sau o adevărată gulie. Copiii se năpusteau asupra Mavrei Mihailovna cu ţipete şi rîsete, iar ea le înmîna darul.

—Bunico, hai să scoatem gulia ! se ruga Şura de cum îi trecea pragul.

După vreo doi ani, cînd cineva încercă să le povestească basmul, începînd precum e obiceiul : „A fost odată... un moş care a sădit o gulie...", copiii săriră amîndoi într—un glas:

—Baba a sădit gulia ! Baba, nu moşul !

...Toată viaţa ei, mama a muncit din zori şi pînă—n noapte. Avea în grijă rostul întregii gospodării : casa, ogorul şi şase copii. Trebuia să—i îmbrace pe toţi, să—i spele, să le dea de mîncare, să—i cîrpească, şi mama muncea cu tragere de inimă fără să ştie ce—i oboseala. Cu noi, copiii, şi mai tîrziu cu nepoţii ei, era întotdeauna aceeaşi : dreaptă şi blîndă. Nu spunea : „Respectaţi pe cei mari", aşa — ca o povaţă seacă — ci se străduia ca vorbele ei să fie înţelese de copii, să le rămînă în minte, să le pătrundă în inimă.

—Uitaţi—vă la casa în care stăm, le spunea ea la amîndoi, Zoiei şi lui Şura. Bătrînii au clădit—o ! Uite ce sobă bună ne—a făcut Petrovici ! Petrovici e bătrîn, priceput, are mîini de aur ! Cum poţi, oare, să nu respecţi pe cei bătrîni ?

Mama avea un suflet neînchipuit de bun. Pe vremea copilăriei mele, dacă se întîmpla să zărească vreun drumeţ — pe atunci multă lume nu avea adăpost — îl chema în casă, îl ospăta din belşug, iar la plecare îi dădea şi o haină mai veche.

Odată, tatăl meu, după ce cotrobăi multă vreme printr—un cufăr, o întrebă :

—Nevastă, unde—i cămaşa mea albastră ?

—Nu le supăra, îi răspunse mama cu oarecare tulburare. Am dat—o lui Stepanici. (Stepanici era un bătrîn singur, bolnav, pe care n—avea cine să—l îngrijească, la care mama se ducea din cînd în cînd, ajutîndu—l cu ce putea).

Tata dădu numai din mînă, fără să spună o vorbă.

Acum, după mulţi ani, îmi aminteam adesea de mama, cît de tare, de răbdătoare şi de curajoasă era.

Odată ni s—a furat vaca. Oricine ştie ce nenorocire înseamnă lucrul acesta într—o gospodărie de la ţară. Mama însă nu se jelui şi nu vărsă nici o lacrimă. Într—alt an, mi—aduc aminte că ne—a luat foc casa. A ars totul pînă la temelie. Nenorocirea asta îl lovi crunt pe tata. Şedea pe trunchiul unui copac prăbuşit, cu mîinile lăsate deznădăjduit de—a lungul corpului uitîndu—se amărît în pămînt.

—Nu—i nimic, bărbate, lasă c—o să le facem la loc ! spuse mama, apropiindu—se de el ; rămase tăcută o clipă şi adăugă : Nu fii mîhnit, ne descurcăm noi !

Mama n—a ştiut carte, pînă la sfîrşitul vieţii n—a învăţat nici o buche măcar, dar în schimb preţuia şi respecta foarte mult ştiinţa de carte. Numai mulţumită grijii ei am învăţat noi copiii : mama a fost aceea oare a stăruit pe lîngă tata să ne dea la şcoală şi apoi la liceu.

Adeseori, familia noastră era lovită de greutăţi, şi mi—amintesc că, atunci cînd sărăcisem de tot, tata se hotărî să—l ia de la carte pe fratele meu Serghei, care era într—a patra de liceu. Mama însă nici n—a vrut să audă. Gata de orice, se duse chiar la direcţiunea liceului, se umili, rugîndu—se ca fiul ei să fie ţinut în şcoală pe cheltuiala statului,

doar—doar o putea să—şi conţinute învăţătura.
—Tu nu ştii buche," nevastă, şi văd că trăieşti şi fără carte! mormăia tata supărat.

Mama nu—i întorcea vorba, dar stăruia într—una, nu se da bătută. „Bine zice proverbul: Învăţătura—i lumină, lipsa de învăţătură e beznă", îi plăcea ei să spună. Ştia din însăşi viaţa ei bezna în oare trăieşte neştiutorul de carte.
—Cînd o să vă duceţi la şcoală, să învăţaţi cu rîvnă ! îi îndemna ea pe Zoia şi pe Şura. O să vă luminaţi mintea, o să aflaţi multe, o să vă fie bine, iar alţii o să trăiască mai uşor pe lingă voi.

Bunica era neîntrecută în basme. Ştia o mulţime şi le povestea fără să—şi lase treaba o singură clipă : povestea liniştită, fără grabă, de parc—ar fi gîndit cu glas tare, fie că împletea, curăţa cartofi sau frămînta aluat.
—Prin pădure trece în fugă o vulpe, şi iată că vede un gotcan[7] într—un copac :
—„Terentii, Terentii, am fost la oraş !" îi spuse vulpea *gotcanului.*
—„To—to—to ! Şi ce dac—ai fost ?"
—„Terentii, Terentii, am adus un ucaz !"
—„To—to—to ! Şi ce—i dac—ai adus ?"
—„Cum că voi gotcanii să nu mai staţi cocoţaţi prin copaci, ci să vă plimbaţi toată vremea prin luncă".
—„To—to—to ! Şi ce—i cu asta ! O să ne plimbăm, n—avea grijă !"
—„Terentii, Terentii, cine se vede venind ?"
—„To—to—to ! Un ţăran, cumătră !"
—„Terentii, Terentii ! Dar în urma ţăranului cine aleargă ?"
—„To—to—to ! Un mînz aleargă !"
—„Terentii, Terentii! Dar coada mînzului cum îi ?"
—„Împletită, cumătră !"
—„Ei, rămîi cu bine, Terentii, n—am vreme de flecăreală".

Zoia şi Şura stăteau pe o laviţă scundă şi nu—şi luau ochii de la bunica. Iar bunica, îndată ce sfîrşea o poveste, începea alta : despre lupul cenuşiu, despre ursul cel lacom, despre iepurele cel fricos, şi iarăşi despre cumătră şireată...

---

[7] Gotcan — cocoş sălbatic, de munte. (N. R.)

FRATE ŞI SORĂ

Zoia avea voie să se joace cu Şura numai pe lîngă casă sau în grădiniţă, ca nu cumva să—i lovească vaca sau calul, care păşteau liberi pe pajiştea din apropiere. În schimb, cu Manea şi Tasea, fetiţe mai mari ca ea, avea voie să se ducă unde poftea ; prin grădinile de zarzavat sau la pîrăul mititel şi vesel, unde puteai să te scalzi zile întregi fără teamă de înec.

Vara, Zoia alerga cu plasa după fluturi ceasuri de—a rîndul, aduna flori, apoi se scălda din nou şi, la cei cinci anişori pe care—i avea, îşi spăla singură rufele, le usca şi venea acasă cu ele curate.

—Mămico, — îmi spunea privindu—mă atentă în ochi, — le—am spălat bine ? Nu mă cerţi?

Parcă o văd şi acum: era o fetiţă de cinci ani, cu obrajii rumeni, înnegrită toată de soare, cu ochi căprui, limpezi. Abia a trecut o răpăială de ploaie de vară şi soarele dogorea din nou; vîntul alunga ultimii nori din înaltul cerului, ducîndu—i undeva departe, dincolo de zare. De pe ramuri picurau ultimii stropi de ploaie, iar Zoia, desculţă, călcînd dinadins prin băltoacele de iapă căldicică, venea în goană spre mine, rîdea şi—mi arăta cît de udă—i este rochiţa...

Şi cît de minunat era cînd plecam departe, la luncă, după fîn ! (Ce ne păsa că ne zdruncină căruţa, trasă în trap stîngaci de un căluţ slăbănog !) Şi cît de minunat era să te întorci în vîrful unei adevărate movile de fîn, pe care apoi să—l împrăştia şi să—l întorci cu furca împreună cu cei mari în spatele şopronului, să te dai tumba, să sări în fîn ca în apa unui rîu şi în cele din urmă să adormi istovită, fericită, ghemuindu—te în aşternutul lui aromitor !...

Şi cît de minunat era să te sui în copaci ! Să te sui sus, cît mai sus, încît să—ţi fie teamă să te uiţi spre pămînt, iar inima să ţi se strîngă cînd o crenguţă mai subţire se îndoaie sub tine... Şi apoi, să cobori uşurel, dibuind cu piciorul gol crengile şi avînd grijă să nu—ţi agăţi cumva rochiţa.

Şi mai bine însă era să te urci pe acoperişul şopronului sau în clopotniţă, locul de pîndă al tuturor copiilor. Vedeai tot salul ca—n palmă; jur împrejur — cîmpii, cîmpii nesfîrşite, iar pe întinderea lor, presărate ici, colo — satele vecine... Dar dincolo de satele vecine oare ce se afla ? Acolo, departe, departe...

Cînd se întorcea acasă, Zoia se aşeza lîngă mine şi mă întreba:

—Mamă, dar după Osinovie Gai ce mai vine ?

—Un sat care se numeşte „Spokoinie Hutora[8]" .

—Şi după el?

—Solovianka.

—Şi după Solovianka ?

—Pavlovka, Alexandrovka, Prudki.

—Şi după ele ? Dar după Kirsanov ce mai vine ? După Tambov vine Moscova ? Şi ofta : Ei, de ne—am duce acolo !

Cînd tatăl ei n—avea treabă, Zoia i se suia pe genunchi şi îl copleşea cu cele mai felurite şi cele mai neaşteptate întrebări. Şi—i asculta povestirile despre tot ce se petrece în lume, ca pe un basm minunat: despre munţii înalţi, despre mările albastre şi despre pădurile dese, despre oraşele mari şi depărtate, şi despre oamenii care trăiesc acolo. În asemenea clipe, Zoia era numai urechi: asculta cu gura deschisă, ochii îi străluceau şi uneori ai fi zis că uită să mai răsufle. Adesea se întîmpla ca pînă la urmă să adoarmă în braţele tatălui ei, copleşită de noutăţile aflate.

Lui Şura cel zburdalnic şi gălăgios, care avea patru ani, nu—i păsa de nimic.

—Buzunarul lui Şura se mişcă ! o auzii odată pe Zoia exclamînd uimită.

Şi într—adevăr, buzunarul lui Şura se mişca ! Ce minune mai era şi asta ?

—Ce ai în buzunar, Şura ?

Nimic mai simplu : buzunarul era plin de cărăbuşi : cărăbuşii se zbăteau, încercau să scape, dar Şura strîngea buzunarul cu mâna. Bieţii cărăbuşi !

---

[8] Spokoinie Hutora — Cătunele liniştite. (N. R.)

Ce nu găseam seara prin buzunarele lui ! O praştie, un ciob de sticlă, undiţe, pietricele, bucăţi de tablă, chibrituri cu care n—avea voie de loc să se joace, şi cîte şi mai cîte. Întotdeauna Şura avea un cucui pe frunte, mîinile şi picioarele julite şi zgîriate, genunchii însîngeraţi. Să stea pe loc, era pentru el un chin, cea mai grea pedeapsă. Alerga, sărea de dimineaţă şi pînă cînd îi chemam să le dau să mănînce şi să—i culc. Nu odată l—am văzut alergând prin curte după ploaie şi lovind cu o nuia în băltoace. Stropii ţîşneau în jerbe scânteietoare pînă mai sus de creştet; era ud leoarcă, dar pesemne că nici nu băga de seamă. Lovea cu nuiaua cu şi mai multă putere şi cînta cît îl ţinea gura un cîntec pe care numai el îl ştia. Nu puteam desluşi cuvintele; auzeam doar un războinic şi triumfător: ,,Tram—ba—bam !" şi „Ba—ram—bam !" Totul însă era foarte firesc ! Şura trebuia să—şi arate bucuria faţă de tot ce—l înconjura, să—şi exprime într—un tel cît de mult îl încînta soarele, copacii şi băltoacele cu apă încropită !

La toate jocurile, Zoia era tovarăşul nedespărţit al lui Şura. Alerga şi sărea la fel de zgomotoasă, cu tot atîta voie bună şi uitare de sine. Ştia însă să fie şi cuminte, să rămînă liniştită vreme îndelungată şi să asculte; în asemenea clipe, ochii îi erau plini de luare aminte, iar sprîncenele negre uşor încruntate. Uneori o găseam stînd în preajma casei, pe trunchiul unui mesteacăn căzut la pămînt: şedea cu obrajii sprijiniţi în palme şi cu privirile aţintite înainte.

—De ce stai aşa ? o întrebam.

—Mă gîndesc ! îmi răspundea Zoia.

Din acele zile depărtate, care s—au contopit în mintea mea, îmi aduc aminte de una : Amatolii Petrovici şi cu mine plecarăm în vizită la bunicul, luînd şi copiii cu noi. Abia ajunserăm şi bunicul Timofei Semenovici o luă în primire pe Zoia:

—Ei, ştrengăriţo, m—ai minciunit aseară, hai ?

—Cum adică te—am minciunit ?

—Te—am întrebat unde mi—ai pus ochelarii, şi tu mi—ai răspuns: ,,Nu ştiu !" După ce—ai plecat însă, i—am găsit sub laviţă. Negreşit că tu i—ai aruncat acolo... Altcineva n—avea cine.

Zoia îl privi supărată şi nu răspunse. După o vreme, cînd ne poftiră la masă,, spuse:

—Eu nu merg la masă ! Pentru că nu mă crede, n—am să mănînc.

—Ei, asta—i ! Gata, a trecut ! Hai, vino la masă !

—Nu, nu vin.

Şi nu s—a aşezat la masă. Mi—am dat seama că Timofei Semenovici s—a simţit prost în ţaţa copilului de cinci ani. Pe drum, la întoarcere, am dojenit—o pentru purtarea ei, dar Zoia, abia stăpînindu—şi lacrimile, repeta într—una:

—Nu m—am atins de ochelari. Am spus drept, aşa cum a fost, dar nu mă crede.

Simţeam că era adînc jignită.

Zoia se înţelegea de minune cu taică—său. Îi plăcea să stea lîngă el chiar şi atunci cînd Anatolii Petrovici era ocupat şi n—avea vreme de vorbă. N—o făcea însă din joacă, ci era numai ochi.

—Vezi, tata ştie să facă orice ! îi spunea ea lui Şura. Şi într—adevăr, Anatolii Petrovici ştia să ducă la bun sfîrşit orice muncă. Lucrul acesta îl recunoştea toată lumea. Fusese cel mai mare copil din familie şi, cum îşi pierduse încă de mic părintele, arase, semănase şi strînsese singur recolta. Pe lîngă asta, izbutise să muncească mult la casa de lectură şi la bibliotecă. Oamenii din sat îl iubeau şi—l respectau, aveau încredere în el, veneau să—i ceară sfaturi în chestiuni familiare sau în diferite alte probleme; iar dacă trebuia ales un om de nădejde în comisia de cenzori a cooperativei de consum sau a cooperativei de credit, spuneau într—un glas: „Pe Anatolii Petrovici să—l alegem ! Pe el nu—l poţi înşela, se pricepe la toate".

Datorită încă unui lucru, îl stimau şi îl preţuiau oamenii: era de o cinste şi o sinceritate rară. Dacă cineva venea să—i ceară un sfat, iar el vedea că omul n—are dreptate, îi spunea fără înconjur:

—N—ai procedat just. Eu nu pot să fiu de partea ta...

—Anatolii Petrovici nu—şi calcă niciodată pe conştiinţă ! auzeam adesea spunîndu—se.

Şi cu toate acestea era un om foarte modest, nu se mîndrea niciodată cu cunoştinţele lui. Cei mai vîrstnici decît el, ba chiar şi bătrânii respectaţi ai satului, veneau bucuroşi să—i ceară sfatul.

Şi, fireşte, orice l—ai fi întrebat, ştia să—ţi răspundă. Citea mult şi avea darul de a povesti curgător şi limpede despre tot ce citea. Zoia îşi petrecea foarte multă vreme la oasia de lectură, ascultîndu—l pe taică—său, care citea oamenilor din sat ziarele şi le vorbea despre evenimentele pe care le trăia pe atunci ţara noastră, despre războiul civil, despre Lenin. De fiecare dată ascultătorii îl copleşeau cu întrebările:

—Anatolii Petrovici, ne—ai vorbit despre electricitate, dar acum spune—ne ceva şi despre tractor. Tractorul o să fie ceva şi mai minunat, ce zici ? Dar cum o să se întoarcă o asemenea namilă pe peticele noastre de pămînt?... Şi—apoi, ia spune : există oare, cu adevărat, o maşină care seceră şi treieră, şi toarnă grăunţele curate în saci, numai ea singurică ?...

Odată Zoia mă întrebă :

—De ce pe tata îl iubesc toţi oamenii ?

—Tu ce crezi ? Ia spune—mi, de ce ?

Zoia nu răspunse, dar în aceeaşi zi, seara, pe cînd o culcam, îmi dădu de veste în şoaptă:

—Tata e deştept, ştie orice... Şi e bun...

„SĂ MAI ÎNTÎLNIM OAMENI, SĂ MAI VEDEM ŞI NOI LUMEA"

Cînd Zoia împlini şase ani, hotărîrăm să plecăm în Siberia. „Să mai întîlnim oameni, să mai vedem şi noi lumea!" spunea Anatolii Petrovici.

Şi iată, pentru prima oară în viaţa lor, copiii au mers în căruţă pînă la gară, pentru prima oară au văzut o locomotivă, au ascultat nesfîrşita pălăvrăgeală a roţilor sub podeaua vagonului, cântecul înfiorat şi tulburător al depărtării. Prin faţa ferestrei alergau sate şi cătune, turme ce se aflau în lunci la păscut, rîuri şi păduri, şi plutea întinderea nesfîrşita a stepei.

Drumul ţinu o săptămînă încheiată şi toată vremea, eu şi cu Anatolii Petrovici abia mai pridideam să răspundem la întrebări : „Dar asta ce—i ? Asta pentru ce e ? De ce ? Din ce cauză ?"

În genere, la drum se doarme bine, dar copiii erau atît de uimiţi de tot ce vedeau, încît era cu neputinţă să—i culci peste zi. Totuşi, spre seară, Şura obosea şi adormea destul de repede ; pe Zoia însă nici seara nu puteai s—o desprinzi de lîngă geam. Abia atunci cînd negura nopţii învăluia fereastra, fetiţa se întorcea cu un suspin spre noi :

—Nu se mai vede nimic... Doar câteva luminiţe...

spunea ea cu părere de rău, învoindu—se în sfîrşit să se culce.

În a şaptea zi de drum sosirăm în oraşul Kansk, regiunea Enisei. Orăşel mic, oase din lemn cu un singur cat, trotuare de asemenea din lemn.

Lăsarăm copiii la hotel, iar noi ne îndreptarăm spre secţia Învăţămînlului Public, ca să căutăm un sat unde puteam funcţiona ca învăţători, amîndoi la aceeaşi şcoală. Obţinurăm să fim numiţi la şcoala din satul Şitkino şi hotărîrăm să plecăm îndată într—acolo. Cu această hotărîre ne—am întors la hotel. Ce să vezi : aşezat pe podea, Şura meşterea ceva din cuburi; Zoia — nicăieri !

—Unde—i Zoia, Şurik ?

—Zoia mi—a spus aşa : „Tu stai aici, eu mă duc în piaţă să cumpăr alviţă". Prin partea locului, toată lumea mesteca.

Am ţipat înspăimîntată şi am pornit într—un suflet pe stradă. Orăşelul era mic ; pînă la pădure — o palmă de loc. Ce mă făceam dacă fetiţa s—ar fi rătăcit prin pădure ?

Speriaţi peste măsură, am cutreierat împreună cu Anatolii Petrovici fiecare stradă, ne—am uitat în toate curţile, am întrebat pe toţi trecătorii, ne—am dus şi în piaţă... Zoia însă nu era nicăieri !

—Uite ce—i, — îmi spuse în cele din urmă Anatolii Petrovici, — întoarce—te la hotel şi aşteaptă—mă acolo. Mi—e teamă ca nu cumva să se întîmple ceva şi cu Şura. Eu mă duc la miliţie.

M—am întors la hotel, l—am luat pe Şura în braţe şi am ieşit din nou în stradă, căci mi—era peste putinţă să mai rămîn în odaie.

Am aşteptat astfel cam vreo jumătate de ceas. Deodată Şura începu să strige :

—Tăticu' ! Zoia !

Alergai înaintea lor. Zoia, roşie ca focul, se uita la noi stingherită şi puţin speriată. Ţinea în mînă un bulgăraş cenuşiu.

—Uite, — spuse ea, atît de firesc, încît ai fi zis că nu ne—am fi despărţit decît de cinci minute, — asta—i alviţă. Numai că nu—i bună la gust...

Aşa cum îi spusese lui Şura, Zoia se dusese într—adevăr în piaţă, cumpărase alviţă, dar uitase drumul spre hotel, şi nu ştiuse nici cum să întrebe. Mergînd pe ghicite, o apucase în cu totul altă parte şi, rătăcind aşa, ajunsese pînă aproape de marginea pădurii. Aici a—ntîlnit o femeie („una voinică, îmbrobodită cu o basma") care a luat—o de mînă şi ia dus—o La miliţie, unde a găsit—o Amatolii Petrovici. Zoia stătea la masă ca un musafir şi bea ceai, răspunzînd liniştită şi serioasă la întrebările care i se puneau cum o cheamă, de unde a venit şi cu cine, cum îl cheamă pe tata, pe mama şi pe frăţiorul ei. De la primele cuvinte spusese însă că frăţiorul ei este mic şi că de aceea, trebuie să se întoarcă cît mai repede lîngă el.

—Dar cum l—ai lăsat singur pe Şura? o întrebai cu mustrare în glas. Doar eşti mare, eşti mai mare decît el, ne—am bizuit pe tine...

Zoia stătea lîngă taică—său, cu capul uşor dat pe spate, ca să ne vadă mai bine, şi îşi muta privirea de la unul la celălalt.

—Credeam că o să mă întorc repede. Credeam că aici e ca la Osinovie Gai şi că am să găsesc totul numaidecît. Nu te supăra, mămico ! Altă dată n—am să mai fac !

—Bine! rosti Anatolii Petrovici, străduindu—se să—şi ascundă un zîmbet. Prima greşeală se iartă, dar a doua oară să nu mai pleci nicăieri fără să ceri voie. Vezi cum s—a speriat mama ?

ÎN SIBERIA

Casa noastră din Şitkino era aşezată pe malul înalt al unui rîu larg şi repede. Cînd piriveai perindarea zorită a valurilor te apuca ameţeala şi ţi se părea că tu însuti pluteşti undeva. Alături, la cîţiva paşi — pădurea. Şi ce pădure ! Cedri uriaşi, atît de înalţi, încît, dacă lăsai capul pe spate şi priveai în sus, tot nu puteai să le vezi vîrfurile; apoi pini şi zade[9] foarte deşi, cu frunzişul bogat, şi brazi cu crengile întinse ca nişte labe de urs, dedesubtul cărora era atît de întuneric, de parcă te—ai fi aflat într—un templu misterios. Şi cîtă linişte. Auzeai doar cîte o creangă uscată trosnind sub picioare şi arareori cîte un ţipăt speriat de pasăre ; apoi se aşternea din nou liniştea adîncă şi de nimic tulburată, ca într—o împărăţie a somnului din lumea basmelor.

Îmi amintesc de prima noastră plimbare prin pădure. Porniserăm tuspatru şi îndată ne şi afundarăm în desiş. Şura se opri încremenit de uimire în faţa unui cedru uriaş: nu—l puteau cuprinde nici doi oameni ! Noi trecurăm mai departe, apoi îl strigarăm, dar el nu răspunse. întoarserăm capul : băieţaşul nostru, mic şi singurel, stătea tot acolo, sub cedru, cu ochii larg deschişi, ascultînd parcă cu luare aminte şoapta surdă a pădurii. Era fermecat, nu mai vedea şi nu mai auzea nimic altceva. Şi nu era de mirare ! Niciodată pînă atunci, în puţinii ani pe care—i trăise, nu văzuse o asemenea pădure. Iar în Osinovie Gai puteai număra copacii pe degete ! În cele din urmă izbutirăm să—l trezim din visare. Dar şi apoi, pe cînd păşea alături de noi, se arătă neobişnuit de liniştit şi de tăcut, de parcă pădurea l—ar fi vrăjit.

Seara, înainte de culcare, Şura stătu multă vreme în faţa ferestrei.

—Ce faci, Şura ? De ce nu te duci la culcare ? îl întrebă Anatolii Petrovici.

—Spuneam copacilor „noapte bună !" răspunse Şura. ...Zoia îndrăgi şi ea pădurea ; plimbarea prin pădure deveni pentru ea plăcerea cea mai mare, care nu putea fi asemuită cu nimic altceva. Numai ce—o vedeai luîndu—şi coşuleţul pentru zmeură şi coborând voioasă treptele cerdacului...

—Să nu te duci departe ! o sfătuiam eu. Ai auzit ce spun vecinii ? În pădure sînt urşi şi lupi!

Şi într—adevăr, era primejdios să pleci după zmeură : ursul e lacom şi nu—i de mirare să dai ochi cu el prin tufele dese de zmeuriş. Ei, dar şi zmeura din pădure : avea bobitele mari, era zemoasă, dulce ca mierea... Copiii porneau la cules în grupuri, cu găleţi, însoţiţi mai întotdeauna de cîte un bărbat cu armă, gata s—o folosească în caz că se vor întîlni cu Moş Martin. Oamenii din sat adunau de asemenea afine, măline şi făceau provizii de ciuperci pentru toată iarna. Toate acestea se găseau din belşug în pădure, iar Zoia se întorcea din plimbările ei mîndră şi cu coşuleţul plin.

Ei doi, Zoia şi Şura, se mai duceau împreună şi după apă, la rîu. Zoiei îi plăcea şi treaba asta. Scotea apa cu grijă, cu o căldăruşă, şi adesea zăbovea pe mal privind goana valurilor de cleştar. Apoi, stînd pe prispă sau la fereastră, rămînea multă vreme gînditoare, cu privirile aţintite asupra rîului.

Într—o bună zi, Anatolii Petrovici se hotărî s—o înveţe pe Zoia să înoate. Se depărta de mal luînd—o şi pe Zoia cu el, şi apoi o lăsă deodată singură. Zoia înghiţi cîteva guri de apă, se afundă, ieşi la suprafaţă şi apoi se afundă din nou.

Stăteam pe mal aproape moartă de spaimă. E drept, Anatolii Petrovici înota lîngă ea ; nu—i mai puţin adevărat că era un înotător minunat : n—avea de ce să—mi fie teamă că fetiţa s—ar putea îneca. Totuşi, mă îngrozeam cînd o vedeam înghiţind apă şi cufundîndu—se cu capul sub valuri. Şi—mi amintesc că nici o singură dată, măcar, n—a scos un ţipăt, ci s—a zbătut şi s—a luptat cu apa din răsputeri, în tăcere. După o vreme, taică—său o prinse şi înot? cu ea spre mal.

—Bravo ! încă de vreo două ori şi o să înoate ! exclamă el cu convingere.

—Ţi—a fost teamă ? o întrebai pe cînd o ştergeam cu un prosop.

—Da ! recunoscu Zoia.

---

[9] Zade — arbori coniferi. (N. R.)

—Dar vrei să mai înotăm ? o întrebă Anatolii Petrovici cu şiretenie.
—Sigur că da! răspunse cu hotărîre Zoia.

ÎN TIMPUL IERNII

Curînd veni iarna siberiana, bogată în zăpezi. Gheaţa ferecă rîul ; gerurile ajungeau pînă la cincizeci şi şapte de grade, dar cum nu bătea vîntul, copiii suportau uşor frigul.

Îmi amintesc cît de mult s—au bucurat cînd a căzut prima zăpadă : s—au jucat toată vremea cu bulgări şi s—au dat de—a rostogolul pe nămeţii pufoşi, iviţi pe negîndite în jurul casei, ca pe fîn ; au făcut şi un om de zăpada, mai înalt decît Zoia. În ziua aceea, la prînz, cu mare greutate i—am putut aduce la masă. Veniră îmbujoraţi, înfierbîntaţi, obosiţi, şi se năpustiră cu o neobişnuită poftă de mîncare asupra casei fierte în lapte şi a pâinii negre.

Le cumpărasem la amîndoi pîslari călduroşi. Anatolii Petrovici le făcuse copiilor o săniuţă minunată şi, în fiecare zi, Zoia şi Şura se dădeau timp îndelungat cu sania ; ba îl plimba unul pe celălalt, ba se aşezau amîndoi pe săniuţă (Şura se prindea de Zoia cu mînuţele lui scurte şi grăsuţe, vîrîte în nişte mănuşi roşii), şi veneau cu repeziciune la vale, tocmai din vîrful dealului.

Eu şi cu Anatolii Petrovici eram ocupaţi toată ziua. Dimineaţa, cînd plecam de acasă, îi spuneam Zoiei :

—Nu uita : aveţi caşa în cuptor şi lapte în oală. Să ai grijă ca Şura să fie cuminte. Să nu—l laşi să se suie pe masă ; poate să cadă, să se lovească şi o să înceapă să plîngă. Fiţi cuminţi, jucaţi—vă în linişte şi nu vă certaţi.

Seara, cînd ne întorceam de la şcoală, Zoia ne întîmpina cu următoarele cuvinte :

—Acasă totu—i bine ! Am fost cuminţi !

În odaie era o dezordine de nedescris, dar pe chipurile copiilor vedeai atîta voie bună şi mulţumire, încît nu te lăsa inima să—i mai certi. Din scaune construiseră o casă cu două etaje ; nişte lădiţe şi cutii erau aşezate una peste alta şi acoperite grijuliu cu plapuma. Pe unde nici nu—ţi trecea prin minte, dădeai peste lucrurile cele mai neaşteptate ; era cît pe ce să calc pe oglinjoara de bărbierit a lui Anatolii Petrovici, pe care, după o clipă, îl văzui poticnindu—se de un ceaun întors cu fundul în sus. În mijlocul odăii zăceau cîteva jucării simple : un soldat de plumb, un căluţ pe roate cu coama pe jumătate smulsă, o păpuşă cu o singură mînă, nişte foi de hîrtie, cîteva bucăţi de cîrpă şi cîteva cuburi ; tot acolo se aflau nişte ceşti şi o farfurie.

—Azi n—am spart şi n—am vărsat nimic, îmi raportă Zoia. Numai că Şura a zgîriat—o din nou pe Maniuşka, pe amîndoi obrajii ! Maniuşka la început să plîngă, dar eu i—am dat dulceaţă şi n—a mai plîns. Mămico, spune—i lui Şura să nu mai sară la bătaie, că n—o să ne mai jucăm cu el !

Şura, care era într—adevăr cam bătăuş, mă privea vinovat.

—N—am să mai fac, mămico! Am zgîriat—o fără să vreau ! căuta el să mă încredinţeze, dar fără prea multă convingere.

Serile lungi de iarnă le petreceam stînd cu toţii în jurul mesei, sau la gura sobei, la căldură, ascultînd trosnetul vesel al focului. Minunate seri ! Trebuie să spun că nici măcar aceste cîteva ceasuri nu le puteam consacra în întregime copiilor : mie şi mai ales lui Anatolii Petrovici ne rămîneau de făcut, seara, multe treburi. Copiii noştri au înţeles cuvîntul „muncă" foarte de timpuriu.

—Mama lucrează... Tata lucrează...

Asta însemna linişte deplină, pe care simţeau că nu trebuie s—o tulbure nici cu întrebări, nici certîndu—se, nici bocănind, nici zbenguindu—se. Uneori se vîrau amîndoi sub masă, se jucau acolo în linişte, şi ceasuri întregi nu—i auzeam. La fel ca la Solovianka, odinioară, dincolo de fereastră urla viscolul, şuierînd prin cetina deasă a pinului din faţa casei şi iscînd un cîntec jalnic şi sfîşietor în gura hornului... La Solovianka însă eram singură, pe cînd aici mă aflam lîngă soţul meu. Anatolii Petrovici citea cu atenţie vreo carte sau corecta caiete, iar Zoia şi Şura se învîrteau prin odaie şuşotind încetişor. Ne simţeam foarte bine împreună.

După mulţi ani, cînd începură să înveţe la şcoală, copiilor le plăcea să—şi aducă aminte de serile petrecute în satul depărtat din Siberia. Amintirile lui Şura, deşi plăcute, se contopeau într—un tot nedesluşit, căci pe vremea cînd trăiam la Şitkino, era încă prea mic

— n—avea decît patru ani şi jumătate. În mintea Zoiei însă totul se întipărise limpede şi în chipul cel mai viu.

Fie că—mi sfîrşeam lucrul, fie că—l lăsam pentru mai tîrziu, cînd copiii aveau să doarmă, mă aşezam lîngă sobă şi abia atunci începea „adevărata" seară.

—Spune—ne o poveste ! mă rugau amîndoi într—un glas.

—Ce să vă mai spun ?! Le ştiţi pe toate pe dinafară !

—Hai, spune—ne totuşi !

Şi, nemaiavînd încotro, începeam ! Cocoşul cu creasta de aur, Gogoaşa fermecată, Făt—Frumos şi lupul cenuşiu, Surioara Alionuşka şi frăţiorul Ivanuşka, Havroşecika şi Kuzma Skorobogatîi[10] şi cîţi alţi eroi de poveste nu ne—au fost oaspeţi în serile acelea lungi de iarnă i Dar mai mult decît oricare altul, copiilor le era drag şi doreau să asculte basmul cu Vasilisa cea frumoasă.

—A fost odată, ca niciodată, într—o împărăţie aflată departe, departe... începeam eu, poate pentru a suta oară, iar Zoia şi Şura erau numai ochi şi urechi, de parcă auzeau basmul pentru prima dată.

Uneori, Anatolii Petrovici, întrerupîndu—şi lucrul, intra şi el în vorbă, iar copiii îl ascultau cu multă luare aminte.

De cele mai multe ori, aceasta se petrecea pe neaşteptate. Erau clipe în care copiii parcă uitau cu totul de noi, vîrstnicii : şuşoteau într—un colţ al odăii, spunîndu—şi de—ale lor — şi deodată, Anatolii Petrovici, începînd să tragă cu urechea la ce vorbeau, dădea pe negîndite cărţile la o parte, se apropia de sobă, se aşeza pe un scăunel scund, îl lua pe Şura pe un genunchi şi pe Zoia pe celălalt, şi spunea fără grabă :

—Uite ce—mi amintesc eu în privinţa asta... Iar chipurile copiilor deveneau dintr—o dată fericite, pline de curiozitate şi de nerăbdare: oare ce—o să le spună tăticul?

Îmi aduc aminte de o asemenea împrejurare : copiii auziseră vorbindu—se foarte mult că primăvara, mai totdeauna, rîul se revarsă. Prin partea locului nu era de glumit cu revărsările de primăvară : apa lua cu ea case, vite, inundînd pentru cîteva zile în şir sate întregi. Oamenii ne povestiseră o mulţime de lucruri despre îngrozitoarele inundaţii din împrejurimi.

—Noi ce—o să facem atunci ? o întrebă odată Şura pe Zoia, preocupat de cele auzite în privinţa asta.

—O să plecăm de—acasă ! Ne suim într—o luntre şi plutim, sau fugim în munţi.

O vreme tăcură amîndoi.

—O să vină apa şi o să înece totul ! spuse Zoia, scuturîndu—se ca de frig. Ţie ti—e frică. Sura ?

—Dar ţie ?

— Nu.

—Nici mie nu mi—e frică.

Şura se sculă şi porni să măsoare odaia cu paşi tacticoşi, imitîndu—l pe taică—său, şi adăugă pe un ton aproape războinic :

—N—are decît să vină apa ! Nu mi—e teamă. Mie nu mi—e teamă de nimic.

Şi aici, Amatolii Petrovici intră în vorbă, spunînd după cum îi era obiceiul : „Uite ce—mi amintesc eu în privinţa asta"... şi le istorisi copiilor următoarea întîmplare:

—Pe crenguţele unui tufiş stăteau nişte vrăbii şi se certau :

—„Care—i duşmanul vostru cel mai de temut ?"

—„Cel mai de temut dintre toţi e motanul roşcat", zise o vrabie ciuntă de coadă : în toamnă, ea era cît pe ce să fie înhăţată de un molan şi nu scăpase decît jertfindu—şi aproape întreaga coadă.

—„Dracii de băieţi sînt mai răi! intră în vorbă altă vrabie : strică cuiburile şi trag cu praştia!"

—„Ei, de băieţi mai poţi scăpa : zbori, şi gata ! zise o a treia vrabie — dar de uliu nu te poţi

---

[10] Skorobogatîi — care se îmbogăţeşte repede. (N. R.)

ascunde nicăieri. El, uliul, e cel mai de temut !"

Tam—nisam, un vrăbioi tînăr—tinerel, cu pliscul gălbior, ciripi (şi Anatolii Petrovici începu să vorbească subţirel) :

—„Mie nu mi—e teamă de nimeni ! Nu—mi pasă nici de cotoi, nici de băieţi, nici de uliu! Eu însumi am să—i mănînc pe toţi !"

Ei, şi pe cînd se vitejea mai cu foc, trecu pe deasupra tufişului, în zbor, o pasăre mare şi neagră, oare scoase un ţipăt puternic. Vrăbiile încremeniră de frică şi, dezmeticindu—se, se risipiră care—ncotro : una o luă la sănătoasă bătînd repede—repede din aripi, alta se piti în frunziş, iar vrăbioiul cel viteaz, mort de spaimă, cu aripioarele pleoştite, o tuli prin iarbă.

În clipa asta, pasărea cea mare, numai că plesni odată din cioc şi cînd se repezi, se repezi tocmai asupra bietului vrăbioi, iar acesta, strîngîndu—şi bruma de puteri pe care—o mai avea, o zbughi în vizuina unui hîrciog.

În vizuină, ghemuit, sforăia un bătrîn hîrciog. Vrăbioiul se sperie şi mai tare, dar îşi luă inima—n dinţi :

—„Dacă nu—l mănînc eu, mă mănîncă el pe mine !", şi cînd mi se năpusti odată, nimeri cu pliscul lui gălbior drept în botul hîrciogului.

—„Ooh ! Ce—o mai fi şi asta ! se miră hîrciogul, abia îndurîndu—se să deschidă un ochi. (Anatolii Petrovici clipi de cîteva ori, căscă şi urmă povestea vorbind cu glas de bas) : Aha, tu erai ! Ţi—e foame, nu—i aşa ? Uite colea, nişte grăunţe!"

Vrăbioiul se zgribuli de ruşine şi începu să i se plîngă :

—„Un uliu negru a vrut să mă mănînce !"

—„Nu mai spune ! Tîlharul ! se mînie hîrciogul. Hai cu mine, că—i arătăm noi !"

Hîrciogul se urni din vizuină, iar vrăbioiul porni ţopăind în urma lui. Îi era teamă, îi era milă de el însuşi, şi nu mai putea de ciudă : la ce făcuse pe viteazul ? ! Hîrciogul ieşi din vizuină, iar vrăbioiul scoase şi el căpşorul afară, dar rămase încremenit : drept în faţă stătea pasărea cea mare şi neagră şi îl privea ameninţător. Cît ai clipi, vrăbioiul căzu la pămînt, aproape mort de spaimă. Ei... şi pasărea cea neagră croncăni odată şi toate vrăbiile din preajmă izbucniră în rîs ! Nu era uliu, vezi bine, ci bătrîna mătuşă...

—Cioara ! strigară într—un glas Zoia şi Şura.

—Da, o cioară ! urmă Anatolii Petrovici.

—„Ian ascultă, lăudărosule ! spuse hîrciogul vrăbioiului. Ar trebui să te iau de moţ... prea te umfli în pene ! Dar uite că te iert ! Cată însă de—mi adă mai multe grăunţe şi un cojoc să—l am la iarnă, că s—a cam răcorit vremea. Hîrciogul ridică din umeri ca şi cum şi—ar fi îmbrăcat cojocul şi începu să fluiere voios. Vrăbioiul nu prea avea chef de veselie şi nu mai ştia unde să se ascundă de ruşine... Pînă la urmă se piti într—un tufiş, unde era frunzişul mai des..."

—Uite—aşa a fost ! adăugă după un răstimp Anatolii Petrovici. Haide, acum beţi laptele şi duceţi—vă la culcare.

Copiii se ridicară, dar se vedea bine că n—au nici o poftă de somn.

—Despre mine—ai povestit ? întrebă Şura stingherit.

—Cum despre tine ? Despre un vrăbioi ! răspunse Anatolii Petrovici, cu o licărire în ochi.

...După mulţi ani, am găsit din întîmplare povestea asta într—o culegere de opere a lui Alexei Tolstoi. Pesemne că Anatolii Petrovici o citise, pe cînd era încă mic, într—o revistă şi o ţinuse minte cuvînt cu cuvînt.

O URMĂ DE NEŞTERS

—Mămico, mă întrebă odată Zoia, de ce Burmakin are o casă atît de mare, şi oi multe, şi cai, şi vacă ? De ce un singur om să aibă atîta ? Uite, Rujenţov, cu atîţia copii, şi cu bunică, şi bunic, au o căsuţă ca vai de lume, şi n—au nici vacă şi nici măcar oi ?

Era prima noastră convorbire, a mea şi a Zoiei, despre sărăcie, bogăţie şi nedreptate. Nu—mi venea prea uşor să răspund la o asemenea întrebare venită de la un copil de şase ani. Ca să—i lămuresc lucrurile amănunţit şi aşa cum se cuvenea, ar fi trebuit să—i spun multe pe care n—ar fi putut să le înţeleagă. Viaţa însă ne—a silit să ne reîntoarcem curînd la convorbirea noastră.

Întîmplarea s—a petrecut în 1929.

Chiaburii omorîseră şapte comunişti din raionul nostru. Vestea se răspîndi în Şitkino ca fulgerul. Cînd convoiul cu cele şapte coşciuge trecea pe uliţă, tocmai stăteam în pridvor. În urmă, păşeau încet cei din fanfară, cîntînd solemn : „Aţi căzut în lupta cea grea !" La oarecare depărtare veneau în grupuri strînse oameni, pe chipurile cărora se citea durere şi mînie.

Deodată, fără vreo pricină, am întors capul spre fereastră ! Zoia, cu faţa palidă, lipită de geam, se uita în susul uliţei. După o clipă veni în fugă, în pridvor, mă apucă de mînă, se lipi de mine şi privi multă vreme în urma cortegiului.

—De ce i—au omorît ? Ce sînt chiaburii ? Tu eşti comunistă ? Dar tata e comunist ? Pe voi n—au să vă omoare ? Cei care i—au omorît au fost prinşi ?

Atît Zoia cît şi micul Şura nu mai conteneau cu întrebările. Înmormîntarea celor şapte comunişti ne—a lăsat în minte o urmă de neşters.

…Iată încă o amintire de neuitat.

La clubul sătesc din Şitkino se rulau adesea filme şi, din cînd în cînd, mă duceam acolo cu Zoia şi Şura. Dar nu filmele ne atrăgeau. De fiecare dată cînd sala clubului se umplea, cineva cu o voce tărăgănată întreba :

—Cîntăm ?

Şi întotdeauna.se auzeau cîteva glasuri :

—Cîntăm !

Cîntau cu o uimitoare însufleţire, cu înflăcărare, mai cu seamă cîntece vechi, siberiene, şi cîntece de pe timpul războiului civil. Melodiile tărăgănate, cuprinzătoare şi pline de avînt înviau în faţa noastră zile depărtate, întîmplări măreţe, cu oamenii lor aspri şi neînfricaţi. Glasurile erau adînci şi puternice. În răstimpuri, corul răsunător şi armonios lăsa să se reverse vocea înaltă a unui tînăr tenor, sau să se rostogolească în valuri un glas puternic şi adînc de bas, glas într—adevăr de taiga, care îţi pătrundea în inimă cu atîta duioşie, încît uneori te năpădeau lacrimile.

Zoia şi Şura curtau şi ei împreună cu toţi ceilalţi.

Unul din cîntece ne plăcea nouă mai mult decît oricare altul. Nu—mi amintesc toate cuvintele ; mi—au rămas în minte numai melodia şi ultimele patru versuri :

Noaptea pleca. Dinspre zare — o boare
Şi soarele de mînă cu ziua.
În zorile sîngerii, într—o vîlcea,
Un tînăr partizan murea...

Glasurile de bas, bărbăteşti, repetau prelung şi trist:

...În zorile sîngerii, într—o vîlcea,
Un tînăr partizan murea...

LA DRUM

Trecu un an. În primăvară, rîul nu se revărsă şi copiii — pare—mi—se — rămaseră tare dezamăgiţi văzînd că n—o să fie nevoie să fugă în munţi. În adîncul sufletului lor, amîndoi nădăjduiseră că apa va îneca şi va lua totul, iar ei, fie într—o barcă, fie pe jos, apucînd încotro vor vedea cu ochii, vor cutreiera munţii, înfruntînd fel şi fel de primejdii.

Pămîntul îmbrăca iarăşi veşmînt de verdeaţă, iarba deasă şi înaltă era smălţuită de flori. Prin luna mai primii o scrisoare de la Moscova, de la Olga şi Serghei, sora şi fratele meu. „Veniţi aici, — scriau ei, — iar pînă o să vă aranjaţi cu lucrul şi cu locuinţa, o să staţi la noi. Ne e dor de voi, vrem să fim împreună şi nu vom înceta nici o clipă să vă chemăm aici."

Ni se făcuse şi nouă dor de locurile acelea şi de cei dragi şi, îndată ce anul şcolar se sfîrşi, plecarăm din Siberia. Hotărîrăm să ducem copiii, pentru o vreme, la Osinovie Gai, la bunici.

...Şi iată—ne străbătînd din nou drumul larg şi atît de cunoscut... iată lanurile de secară, iată rîpa de la marginea satului... grădinile de zarzavat cu sălcii singuratice şi tufişuri dese de liliac, iată bătrînul şi scorburosul mesteacăn, şi frasinul zvelt de lîngă casa părintească. Privind la toate aceste lucruri dragi, de neuitat, mi—am dat seama cît de mult înseamnă un an în viaţa copiilor : ei uitaseră totul, uitaseră cu desăvîrşire şi casa noastră din Osinovie Gai, şi lunca ce se întindea în faţa ferestrelor, şi pîrîiaşul, şi oamenii. Trebuiau să se împrietenească din nou cu locurile de odinioară !

—Ce mari au crescut! spunea într—una bunica, uitîndu—se cu drag la copii. Mă mai ţineţi minte, siberienilor ?

—Da ! răspunseră ei, şovăind, şi căutînd să se ţină cît mai aproape de mine.

Şura se deprinse însă repede cu Osinovie Gai. La numai un ceas după sosirea noastră alerga pe uliţă cu droaia lui de prieteni de altădată. Zoia se feri încă multă vreme de ceilalţi — se ţinea după mine oriunde mă duceam. Iar în toamnă, cînd Anatolii Petrovici şi cu mine ne pregăteam de plecare, Zoia întrebă înspăimîntată : „Fără noi ?" În glasul ei se simţea teamă, nedumerire, mustrare.

Prima despărţire a fost grea pentru toţi. Dar pînă ce nu aveam să ne facem un rost şi să ne găsim o locuinţă la Moscova, nu puteam să luăm şi copiii cu noi. N—aveam încotro, trebuia să ne despărţim.

UN AN MAI TÎRZIU

—Zoia ! Şura ! Unde sînteţi ! Haideţi, repede ! A venit mămica ! auzii un glas emoţionat şi bucuros.
—N—aveam răbdare să mai aşteptăm ! îmi spuse Mavra Mihailovna, îmbrăţişîndu—mă. Copiilor le—a fost dor, mai cu seamă Zoiei. S—a făcut mare, nici n—ai s—o mai cunoşti! Era neliniştită ; i—a fost teamă că n—ai să vii !
—Ei, cum aţi călătorit ? întrebă tata, parcă adresîndu—se mie, parcă adresîndu—se vizitiului care deshăma calul.
—Bine, numai că ploaia ne—a udat tot drumul. Pe Liubov Timofeevna aproape c—a făcut—o ciuciulete! Ei, dar eu am minat caii zdravăn — să v—aduc fata cît mai repede. Aşa că, Timofei Semenovici, trebuie să faci cinste.

Pe cînd vizitiul, un om blajin şi vorbăreţ, deshăma caii, tata dădea jos din brişcă puţinele bagaje pe care le aveam, iar un băietan din vecini plecă în fugă să—i caute pe Zoia şi Şura.

Mama pregătise în grabă samovarul şi se învîrtea în jurul mesei, negăsindu—şi locul. Vecinii, aflînd că lui Timofei Semenovici îi venise fata de la Moscova, cea care îi învăţase carte pe copiii din sat, veniră şi ei la noi.
—Cum e viaţa la Moscova? Eşti bine, sănătoasă ? Dar Anatolii Petrovici ce mai face?... Noi, aproape tot satul, am intrat în colhoz ! Oameni cu gospodărie individuală n—au prea mai rămas. Acuma sîntem colhoznici cu toţii!
—Şi cum o duceţi ?
—Foarte bine ! Dacă vom munci, vom avea de toate. Noutăţile nu mai conteneau. Le ascultam şi nu mai pridideam să mă minunez de fiecare veste în parte. Cît de mult se schimbaseră toate ! Abia trecusem pragul casei părinteşti şi aflasem o sumedenie de noutăţi!

Pe ogoare apăruseră tractoare şi chiar şi o combină, lucruri despre care mai ieri—alaltăieri, în Osinovie Gai se vorbea ca despre o minune. Oamenii spuneau că, în prima zi, tot satul ieşise pe cîmp să vadă cum lucrează maşinile astea noi şi nemaivăzute.
—Nu poţi să—ţi mai iei ochii de la maşinile astea ! spuse cineva. Păi, cu ele, într—o singură zi, ai isprăvit toată munca la cîmp !
—Aţi adus o mulţime de noutăţi şi nu lăsaţi omul venit de la drum să se odihnească, spuse tata, cu oarecare supărare în glas.
—Aşa—i, aşa—i! Odihneşte—te, Liubov Timofeevna! Lasă... o să venim altă dată şi—om mai sta de vorbă şi—atunci, se auzi un glas stingherit.

Recunosc că nu ascultam cu prea multă atenţie noutăţile oamenilor, oricît de uimitoare erau ele. Mă stăpînea o nerăbdare nespusă : unde—or fi, oare, copiii mei ? Pe unde—or fi umblînd ?

Plecai în grădină. Fiecare crenguţă, fiecare frunză părea că tresare, şi cîte o picătură tîrzie din ploaia care abia încetase luneca spre pămînt. Priveam în jur cu luare aminte şi mi—aminteam...

Casa noastră cea veche arsese în 1917**,** iar aceasta, nouă, era socotita cea mai frumoasă din sat. Jur împrejur — un bdu de scînduri date la rindea şi vopsite cu vopsea vişinie ; ferestrele, ca şi pridvorul înalt, erau sculptate. Casa părea foarte înaltă, căci se afla pe un loc mai ridicat; pridvorul avea zece trepte. În ultimii ani, grădina îşi îmbogăţise verdeaţa, iar pereţii, albi, abia se vedeau prin tufişurile de salcîmi şi liliac. De o parte şi de alta a casei străjuiau dragii mei mesteceni şi plopi, mai înalţi parcă, gătiţi, cu frunzişul împrospătat de ploaie. Soarele se ivi, aprinzînd în ultimele picături rămase pe marginea frunzelor toate culorile curcubeului.

Tufele de liliac şi de salcîm le udasem cu mîna mea, cu treizeci de ani în urmă, pe cînd eram încă o fetişcană. Acum nu le mai recunoşteai : se înălţau ca un zid. Acum eram mare şi eu, aveam şi doi copii...

Dar pe unde—or fi, oare, copiii mei ?

Chiar în clipa aceea îi şi zării. Pe uliţă alerga o droaie de copii : în frunte era Zoia, iar

Şura, care abia se putea ţine după ei, venea la urmă de tot.

Zoia mă văzu cea dintîi.

—Mămica ! A venit mămica ! strigă ea şi porni în goană spre mine.

Ne îmbrăţişarăm cu nespusă dragoste.

Mă întorsei apoi spre Şura. El rămăsese la cîţiva paşi, sub un frasin tînăr, fără să—şi ia ochii de la mine. Cînd îmi întîlni privirea, se prinse cu amîndouă mîinile de trunchiul frasinului şi începu să—l scuture dîn toate puterile ; picăturile de ploaie se cernură din frunziş asupra noastră. Apoi, pierzîndu—se cu totul, se îndepărtă de trunchiul frasinului, mă cuprinse cu amîndouă mîinile şi—şi ascunse faţa în rochia mea.

Fetiţele şi băieţii, cu obrajii rumeni, arşi de soare, cu părul negru sau bălai ca de in, unii dintre ei pistruiaţi, însă toţi cu mîinile şi picioarele numai zgîrieturi, făcură cerc în jurul nostru. Îţi dădeai seama din prima clipă că e un popor neastîmpărat şi gata de harţă, căruia îi place să alerge, să se scalde, să se caţăre prin copaci. Erau Şura Podîmov, Sanea şi Volodea Filalov, grăsuna Şura Kojarinova şi frăţiorul ei, Vaseok, Ejik şi Vaniuşoa Pokianski, copii de—ai vecinilor. Mă priveau sfioşi şi plini de curiozitate.

—Azi nu mă mai joc, a venit mămica! le spuse Zoia cu glas solemn.

Şi copiii, unul după altul, ca un cîrd de gîşte, se—ndreptară spre portiţă.

I—am luat de mînă pe amîndoi, pe Şura şi pe Zoia, şi am intrat în casă ; bunicii, care aşezaseră masa de mult, stăteau şi ne aşteptau.

...Cînd trăieşti zi de zi lîngă copiii tăi, schimbările care se petrec în ei nu pot fi observate cu uşurinţă şi nu te uimesc. Acum însă, după o despărţire îndelungată, nu mă săturam privindu—i şi în fiecare clipă descopeream ceva nou.

Zoia crescuse mult, dar era şi mai plăpîndă ca înainte ; ochii mari şi albaştri parcă străluceau pe chipul ei smead. Şura crescuse şi slăbise şi el, dar era foarte, voinic pentru un băiat de şase ani : Şura aducea fără nici o greutate apă de la fîntînă şi—i ajuta bunicii de fiecare dată cînd spăla, ducînd pînă la rîu un lighean cît toate zilele plin cu rufe.

—Voinic în toată legea ! îmi spuse cu mîndrie bunica, privindu—l.

În primele zile, copiii se ţineau după mine peste tot; pe zi, privindu—mă drept în ochi.

—Acuma plecăm şi noi cu tine, nu—i aşa ? Nu—i aşa că nu ne mai laşi aici ? mă întrebau amîndoi de zeci de ori pe zi, privindu—mă drept în ochi.

—Nu vă place aici ?

—Ba ne place, dar ni—i urît fără tine ! Şi fără tata ! Să nu ne mai laşi! Să ne iei cu tine ! Da ? Ne iei ?

În iarnă, Zoia şi Şura zăcuseră de scarlatină. Aproape trei luni nu se mai întîlniseră cu niciunul dintre tovarăşii lor de joacă ; doar bunica şi bunicul le ţineau de urît. Copiii deprinseseră un fel bătrînesc de a judeca lucrurile, şi nu—i de mirare. Era hazliu să asculţi cît de limpede şi cu cîtă înţelepciune vorbea Zoia.

—Copiii n—au voie să fumeze ! spuse ea odată cu străşnicie şi răspicat, întocmai cum vorbea bunica, unor băieţi din vecini. Mîine, poimîine se întîmplă vreo nenorocire, puteţi da foc casei !

Altă dată o auzii dăscălind pe o prietenă de a ei :

—Paranea, de ce vorbeşti pe nas : „No ştiu", ,,nemic". Ascultă cum vorbesc alţii: „Nu ştiu", „nimic" !

Odată, Şura sparse o cană, dar nu vru să—şi recunoască greşeala. Zoia îl privi ţintă şi se încruntă :

—De ce nu spui adevărul ? Nu—i voie să minţi! îi spuse ea cu asprime şi cu toată convingerea celor opt ani încă neîmpliniţi.

...În vara aceea nu ne—am despărţit o clipă. Mergeam împreună la cîmp, la rîu, îi dădeam o mînă de ajutor bunicii în treburile gospodăriei şi chiar dormeam împreună. Şi nu ne mai săturam de vorbă.

—La toamnă mă duc la şcoală ? întrebă Zoia. La şcoală la Moscova ? N—au să rîdă de mine că citesc prost ? Au să—şi şoptească : „Uită—te la ţăranca asta cum citeşte !" Matale să le spui c—am fost bolnavă toată iarna, da ? Mămico, să nu uiţi să le—o spui!

—Şi eu mă duc la şcoală ! repetă Şura. Nu vreau să stau singur. Eu vreau să mă duc la şcoală cu Zoia !

În răstimpul anului acesta, copiii se împrieteniseră şi mai mult. Nici înainte nu prea se plîngeau unul de altul, dar acum lucrul acesta nu se întîmpla niciodată : toate certurile şi neînţelegerile sfîrşeau şi se limpezeau între ei, fără amestecul celor mari; iar cînd se luau la harţă, se împăcau repede şi se apărau cu străşnicie unul pe altul. Bunica îmi povesti următoarea întîmplare: Nu cu mult înaintea mea venise la Osinovie Gai soţia fratelui meu Serghei, cu copiii ei — Nina şi Valerii. Cum zilele erau călduroase, iar nopţile înăbuşitoare, Anna Vladimirovna şi copiii ei se hotărîră să doarmă în podul cu fîn. Tot acolo se gîndiră să doarmă şi Zoia şi Şura. După ce se culcară, lui Şura, care dormea la margine, i se năzări pe neaşteptate să—i sperie pe musafirii bunicii. Se acoperi cu învelitoarea peste cap, îşi vîrî nasul în fîn... şi... în tăcerea nopţii se auzi un şuierat misterios.

—Mămico, auzi ? Un şarpe ! şopti Nina înspăimîntată.

—Şarpe aici ? Prostii !

Şura pufni în rîs, mai aşteptă o vreme şi şuieră din nou. Dumirindu—se despre ce se petrece, mătuşa Anna spuse cu asprime:

—Şura, tu nu ne laşi să dormim ! Du—te în casă şi şuieră acolo cît pofteşti !

Şura, ascultător, plecă să se culce în casă. Îndată se ridică şi Zoia.

—Tu unde te duci, Zoinka ? Rămîi cu noi !

—Nu! Dacă l—ai trimis pe Şuia de—aici, nici eu nu mai stau.

Aşa se întîmpla întotdeauna : îşi ţineau parte unul altuia. Toate astea nu—l împiedicau însă pe Şura ca uneori, atunci cînd Zoia îl mustra, să se răstească supărat foc:

—Pleacă de—iaici ! Dă—mi pace! Aşa vreau eu şi aşa am să fac!

—Ba n—ai să faci ! Nu—ţi dau voie! îi răspundea Zoia liniştită şi sigură de ea.

TOŢI LAOLALTĂ

La sfîrşitul lui august sosirăm cu toţii la Moscova. Anatolii Petrovici ne aştepta în gară. Copiii săriră printre cei dinţii din vagon şi alergară cît îi ţineau picioarele spre tatăl lor ; însă, mai înainte de a ajunge lîngă el, se opriră locului : nu—l văzuseră de un an întreg! Cum oare să nu se piardă cu firea ?

Anatolii Petrovici înţelesese sfiala şi nehotărîrea lor, îi cuprinse pe amîndoi într—o singură îmbrăţişare şi, el, omul totdeauna reţinut şi zgîrcit la mîngîieri, sărută copiii cu dragoste, le mîngîie capetele tunse chilug şi spuse ca şi cum s—ar fi despărţit de ieri:

—Ei, acum o să vă arăt Moscova. Să vedem, seamănă cu Osinovie Gai?

Urcarăm cu toţii în tramvai — ce mai încercare de vitejie şi de curiozitate a fost călătoria asta! — şi, în huruit de roţi şi sunete de clopot, pornirăm prin Moscova. Trecurăm pe lîngă clădiri înalte, automobile strălucitoare şi oameni care mergeau cu paşi zoriţi. Copiii, cu năsucurile turtite pe geamul vagonului, priveau. Şura era buimăcit cu totul văzînd atîta lume pe străzi.

—Încotro se duc ? Unde stau ? De ce—s aşa de mulţi ? striga el, uitînd de orice sfială şi stîrnind zîmbete pe feţele pasagerilor. Zoia tăcea, dar pe chipul ei se citea aceeaşi nerăbdare: „Mai repede, mai repede!" Dorea să vadă totul, să cerceteze, să priceapă tot ce se petrecea în oraşul acesta nou, uriaş, minunat!

În sfîrşit, iată—ne ajunşi la marginea Moscovei. O căsuţă în apropiere de Academia „Timireazev". Urcăm la etajul al doilea, intrăm într—o locuinţă micuţă: o masă, paturi, o fereastră nu prea mare... În sfîrşit, iată—ne şi acasă !

...Dintre toate zilele de neuitat din viaţa unui om, ziua în care îşi duce pentru prima dată copilul la şcoală este cea mai frumoasă. Îmi închipui că toate mamele îşi amintesc ziua aceasta. Mi—o amintesc şi eu. În ziua de 1 septembrie 1931 — zi minunat de senină, fără umbră de nori — copacii din Timireazevka păreau înveşmîntaţi în aur. Frunze uscate foşneau sub fiecare pas, murmurînd şoapte tainice, pline de îmbărbătare; spuneau pesemne că din ceasul acela, pentru Zoia şi Şura începea o viaţă nouă.

Îi duceam pe amîndoi de mînă. Mergeau solemn, îngînduraţi şi parcă puţin speriaţi. În cealaltă mînă, Zoia ţinea strîns ghiozdanul în care se afla abecedarul, cîteva caiete în pătrăţele, o linie al cărei capăt ieşea afară din ghiozdan şi penarul cu creioane. Şura ar fi vrut să ducă el acest ghiozdan minunat, dar Zoia se cuvenea să—l poarte: ea era mai mare. Mai avea treisprezece zile şi împlinea opt ani, iar Şura abia păşea pe al şaptelea. Şura era mic, e adevărat, dar noi hotărîrăm totuşi să—l dăm şi pe el la şcoală. Era deprins să fie toată vremea împreună cu Zoia şi n—ar fi fost în stare nici măcar să—şi închipuie că Zoia poate să se ducă la şcoală, iar el să stea acasă. Afară de asta, nici n—aveam cu cine să—l lăsăm: şi eu, şi Anatolii Petrovici plecam zilnic la şcoală.

Cea dintîi învăţătoare a copiilor am fost chiar eu. În anul acela mi se dăduse în grijă clasa pregătitoare, iar directorul şcolii îi repartizase pe Şura şi pe Zoia la mine în clasă.

Şi iată, intrăm în clasă... Treizeci de micuţi, băieţi şi fete, se ridicară în întîmpinarea noastră. Îi aşez pe Zoia şi pe Şura în aceeaşi bancă, mai aproape de tablă, şi încep lecţia...

Îmi aduc aminte că, în primele zile, un băieţel din clasă se apucă să sară într—un picior în jurul Zoiei, cîntînd : „Zoika, Zoi, ai căzut într—o găleată de zoi!" Cînta cît îl ţinea gura, cu o straşnică încîntare. Zoia ascultă tăcută, nepăsătoare, iar cînd băiatul tăcu o clipă ca să răsufle, îi spuse liniştită :

—Nici nu ştiam că eşti aşa de prost!

Băiatul clipi nedumerit, repetă încă de vreo două ori cîntecul pe oare—l scornise, însă fără însufleţirea de mai înainte şi o lăsă pe Zoia în pace.

Odată, cînd Zoia era de serviciu în clasă, cineva sparse un geam. Nici nu mă gîndeam să pedepsesc vinovatul; îmi spuneam că nu este om care să nu fi spart măcar un geam în viaţa fui şi că nu există copilărie fără asemenea întîmplări.

Şura al meu, de pildă, spărsese atîtea geamuri, încît ar fi ajuns, — ba chiar ar fi prisosit şi pentru doi ca el. Tot ce—aş fi dorit era ca vinovatul să—şi recunoască greşeala.

Nu mă grăbeam să intru în clasă, întîrziam pe coridor, în faţa uşii, gîndindu—mă cum să le vorbesc copiilor. În clipa aceea auzii glasul Zoiei:

—Cine—a spart geamul ?

Am deschis uşa încetişor şi am aruncat o privire în clasă. Zoia stătea pe scaunul de la catedră, iar toţi ceilalţi copii erau îngrămădiţi în jurul ei.

—Cine—a spart geamul ? Spuneţi ! repetă neînduplecată Zoia. Tot una—i ! O să—l cunosc după ochi ! adăugă ea pe deplin încredinţată.

Un timp se făcu linişte, apoi cîrnul şi grăsunul Petea Reabov, unul din cei mai ştrengari băieţi din clasă, mărturisi suspinînd :

—Eu l—am spart...

Petea crezuse pesemne că Zoia poate într—adevăr să citească în ochi totul, chiar şi gîndurile cele mai ascunse. Iar Zoia, e drept, vorbise cu atîta convingere, de parcă n—ar fi avut nici cea mai mică îndoială asupra acestei puteri a ei. Lucrul era însă foarte simplu.

Bunica Mavra Mihailovna spunea de obicei nepoţilor, cînd făcea vreo poznă : „Asta cine—a făcut—o ? Ia uită—te la mine, că eu ştiu totul după ochi!" Iar Zoia ţinuse minte mijlocul minunat pe care—l folosea bunica atunci cînd voia să afle adevărul.

...Curînd a trebuit să—i mut pe Zoia şi pe Şura din clasa mea. Şi iată de ce :

În clasă, Zoia se purta foarte reţinut şi nu arăta legătura de rudenie dintre noi amîndouă. Ba cîteodată îmi spunea chiar: „Liubov Tiniofeevna !", vrînd să arate şi mai mult că în clasă este o elevă ca oricare alta, iar eu sînt pentru ea învăţătoare, cum sînt pentru toţi ceilalţi. În schimb, Şura avea cu totul altă purtare. În timpul lecţiilor, cînd în clasă era o linişte desăvîrşită, mă striga pe neaşteptate: „Mămico !" — uitîndu—se şiret în jurul lui. Ieşirile acestea ale lui Şura stîrneau întotdeauna dezordine: în clasă, pînă atunci, Liubov Timofeevna era învăţătoare şi deodată, tam—nisam, un strigăt: „Mămico !" Întîmplarea îi bucura foarte mult pe ceilalţi copii, dar în acelaşi timp îmi tulbura bunul mers al lecţiilor. După o lună, am fost nevoită să—i mut într—o clasă paralelă, unde aveau o altă învăţătoare.

Şcoala, învăţătura puseră îndată stăpînire pe Zoia. Cînd venea acasă, mînca şi se aşeza numaidecît să—şi pregătească lecţiile. Niciodată nu era nevoie să—i aminteşti. Învăţătura devenise grija ei de căpetenie, lucrul cel mai atrăgător, absorbindu—i toate gîndurile. Scria fiecare literă, fiecare cifră, cu cea mai mare străduinţă, umbla cu atîta grijă cu cărţile şi caietele, de parcă ar fi fost însufleţite.

Le cumpăram la amîndoi, întotdeauna, cărţi noi. Anatolii Petrovici socotea că lucrul acesta are o însemnătate deosebită.

—Nu—i bine, — spunea el, — să pui în mîinile copilului o carte veche, murdară. De o carte ca asta, copilul nu se via simţi niciodată îndemnat să aibă grijă...

De fiecare dată cînd se pregăteau să se aşeze la lecţii, Zoia întreba cu asprime:

—Şura, eşti curat pe mîini?

În primele zile, băiatul se înfuria :

—Ce te priveşte? Vezi—ţi de treaba ta! Dă—mi pace! Curînd însă se îmblînzi şi, mai înainte de a lua în mînă vreo carte, se ducea să se spele pe mîini, fără să mai aştepte să i se spună. Şi trebuie să recunosc că această grijă nu era de prisos ! Căci, mai totdeauna cînd se sătura de zbenguială cu tovarăşii lui de joacă, Şura al nostru se întorcea din curte mînjit pîn' la urechi ! Uneori nu erai în stare să pricepi cum de s—a putut murdări în asemenea hal: ţi se părea că s—a tăvălit rînd pe rînd în nisip, în cărbune, în var şi în cărămidă pisată...

Copiii îşi pregăteau lecţiile la masa pe care mîncam. Zoia citea cu sîrguinţă, dar Şura n—avea răbdare să stea mai mult de jumătate de ceas cu cartea—n mînă. Ardea să se—ntoarcă pe stradă, să fie din nou cu ceilalţi copii. Din cînd în cînd suspina trăgînd cu coada ochiului spre uşă.

Într—o zi aduse în casă o mulţime de cuburi şi cutii de chibrituri şi începu să le aşeze cu răbdare de—a curmezişul, împărţind masa în două părţi egale.

—Asta—i jumătatea ta, iar asta a mea ! îi spuse el Zoiei. Să nu—ndrăzneşti să treci în partea mea!

—Bine, bine, dar cu abecedarul cum facem? Dar cu călimara ? întrebă Zoia nedumerită.

Șura însă nu—și pierdu cumpătul :
—Abecedarul rămîne în partea ta, iar călimara într—a mea !
—Sfîrșește odată cu năzbîtiile! i—o reteză Zoia cu asprime, și se apucă să strîngă, hotărîtă, cuburile de pe masă.

Lui Șura însă i se ura să stea și să—și învețe lecțiile fără să facă vreo poznă ; întotdeauna scornea cîte ceva ca să schimbe totul în joacă. Ce puteai să—i faci ? N—avea nici șapte ani!

SĂRBĂTOARE

În ziua de 7 noiembrie, copiii mei se sculară cu noaptea—n cap. Anatolii Petrovici le făgăduise că—i va lua la manifestaţie şi ei aşteptau ziua aceasta cu cea mai mare nerăbdare.

Sfîrşiră cu dejunul într—o clipită. Anatolii Petrovici trecu să se bărbierească, iar Zoia şi Şura îşi pierdură răbdarea aşteptîndu—l. Se tot căzniră să—şi găsească ceva de făcut, dar nu izbutiră. Nici măcar jocul care le plăcea mai mult decît oricare altul şi care se desfăşura în linişte (spînzurătoarea) nu—i atrăgea.

În cele din urmă ne îmbrăcarăm şi ieşirăm pe stradă. Sufla un vînt rece, tăios, şi se cernea o ploaie măruntă, amestecată cu zăpadă. Nu făcurăm însă nici zece paşi şi auzirăm înaintea noastră vuietul serbării: fanfară, cîntece, vorbe, rîsete. Cu cît ne apropiam de centrul oraşului, zgomotul era mai puternic, străzile tot mai pline de veselie. Spre norocul nostru, ploaia încetă curînd ; jur împrejur fîlfîiau drapele roşii ca flacăra, se perindau nenumărate culori vii — şi nimeni, nici copiii, nici cei mari, nu băgau în seamă cerul înnorat.

Cînd apărură primele coloane de manifestanţi, Zoia şi Şura fură cuprinşi de o încîntare nemărginită ; pînă la sfîrşitul manifestaţiei nu încetară să—şi arate entuziasmul şi bucuria. Citeau cu glas tare, deşi adesea se poticneau, fiecare placardă, cîntau cu fiecare cor şi se porneau pe joc de fiecare dată cînd auzea o altă fanfară. Ei nu mergeau, ci erau purtaţi de valul uriaş şi plin de entuziasm al sărbătorii, îmbujoraţi, cu ochii strălucitori şi căciulițele date pe spate (aproape în fiece clipă trebuiau să privească în sus), ei nu vorbeau legat, curgător, ci scoteau doar cîte un strigăt:

—Uită—te, uită—te! Ce frumoasă ! Ce stea ! Uite colo, dincoace ! *Iii* ! Zboară baloane ! Uită—te ! Mai iute !

Cînd ne—am apropiat de Piaţa Roşie, copiii tăcură ; îşi rotiră ochii de jur împrejur şi rămăseseră cu privirile aţintite asupra mausoleului.

—Mămico, cine—i acolo? mă întrebă Şura, nu ştiu de ce în şoaptă, strîngîndu—mi mîna cu putere. Dar Stalin e acolo? Dar Voroşilov? Şi *Budeonnîi* este?

...Piaţa Roşie ! Cîte gînduri, cîte sentimente erau legate de aceste cuvinte ! Cît visasem s—o vedem pe cînd eram la Osinovie Gai! Era locul cel mai minunat de pe pămînt! Era locul spre care se îndreptau gîndurile milioanelor si milioanelor de oameni din întreaga lume...

Cu un an în urmă, venind pentru prima dată la Moscova, mă dusesem să văd Piaţa Roşie. Cîte nu auzisem, cîte nu citisem despre ea şi totuşi... nu putusem să mi—o închipui atît de simplă şi atît de măreaţă. Iar acum, în ceasurile acestei zile solemne, mi se păru cu desăvîrşire nouă.

...Privesc crenelurile şi turnurile Kremlinului, brazii severi şi gînditori de lîngă mormintele luptătorilor Revoluţiei, văd numele nemuritor — LENIN — săpat în lespezile de marmoră.

Şuvoiul nesfîrşit de oameni curge ca un fluviu fierbinte pe lîngă zidurile sobre şi impunătoare ale mausoleului. Şi mi se pare că toată nestrămutata încredere, toată nădejdea şi dragostea lumii se îndreaptă ca un torent nestăvilit spre locul acesta, spre farul acesta măreţ care arată calea spre viitor.

În coloana noastră cineva strigă cu însufleţire :

—Trăiască tovarăşul Stalin !

Iosif Vissarionovici zîmbi şi făcu un semn cu mîna. Un „ura" puternic străbătu întreaga piaţă. Şura.nu mai mergea, ci aproape că dansa pe lîngă mine. Zoia alerga şi ea, ţopăind, ţinîndu—se strîns de mîna lui Anatolii Petrovici, iar cu cealaltă mînă, ridicată în sus, făcea semne cu atîta însufleţire, încît ai fi zis că într—adevăr poate fi văzută de la tribună.

Coborîm spre chei. Deodată, de după nori se ivi soarele. Pe dată, turnurile şi cupola Kremlinului se răsfrînseră în apă, cu sclipiri de aur. Lîngă pod zărirăm un vînzător de baloane. Anatolii Petrbvici cumpără trei baloane roşii şi două verzi — toate cinci, laolaltă, formau un minunat ciorchine de culori — şi dădu Zoiei unul şi lui Şura uri altul.

—Dar cu celelalte ce facem? întrebă el.

—Le dăm drumul ! strigă Zoia.

Iar Anatolii Petrovici le dădu drumul pe rînd, din mers. Baloanele se înălţară în văzduh, lin, domol.

—Să mai stăm puţin, să mai stăm ! strigară Zoia şi Şura într—un glas.

Iar lîngă noi se mai opriră şi alţii — oameni mari şi copii.

Şi aşa, cu capetele date pe spate, am zăbovit acolo încă multă vreme, urmărind baloanele noastre frumoase, care se înălţau sprintene în văzduh, deveneau tot mai mici, înecîndu—se în cele din urmă în apa albastră a cerului.

SEARA...

Acum cîţiva ani am avut prilejul să citesc scrisoarea unui om care a dat multă atenţie şi a avut toată grija de educaţia copiilor săi şi care, atunci cînd copiii s—au făcut mari, a înţeles deodată că i—a educat prost.

„În ce am greşit, oare?" se întreba el, scrutînd anii. Şi—şi amintea aceste greşeli. Nu luase în seamă o ceartă, făcuse el în locul unuia sau altuia dintre copii cîte o treabă pe care fiecare ar fi putut s—o facă singur: aducîndu—le daruri, le spunea : „Asta e al tău, iar ăsta e al tău", cînd ar fi putut foarte bine să, spună: „Sînt pentru voi amîndoi" ; adesea le ierta cîte o minciună, cîte o faptă urîtă, şi—i pedepsea pentru nimica toată. „Pesemne că am scăpat clipa cînd în copii se iveşte egoismul, dorinţa de a se descotorosi de o muncă grea — scria el mai departe. Şi iată că din fleacurile, din nimicurile de odinioară a ieşit un lucru rău; copiii mei sînt cu totul altfel decît am dorit să—i văd : grosolani, egoişti, leneşi, nu se iubesc".

„Ce pot să fac ? se întreba spre sfîrşit. Să las educaţia lor viitoare în seama societăţii, a colectivului ? Dar asta înseamnă în primul rînd că societatea trebuie să cheltuiască din forţele ei pentru ia îndrepta greşelile mele ; în al doilea rînd, că înşişi copiii se vor descurca cu greu în viaţă ; şi în al treilea rînd, că se cuvine să mă întreb : unde sînt eu ? Ce—am făcut eu ?"

Scrisoarea a fost publicată într—unui din ziarele noastre mari — pare—mi—se chiar în „Pravda". Ţin minte că am zăbovit multă vreme asupra acestor rînduri pline de amărăciune, gîndind şi cufundîndu—mă în amintiri...

Anatolii Petroviei era un bun pedagog. Niciodată nu—l auzeam făcînd morală sau dojenind copiii îndelung. Nu. El îi educa prin purtarea, prin atitudinea sa faţă de muncă, prin firea lui. Şi mi—am dat seama că aceasta e cea mai bună educaţie.

„N—am timp să mă ocup de copii, sînt toată ziua plecat la lucru !" aud adesea spunîndu—se. Şi mă gîndesc : într—o familie, oare e nevoie de ore sau ceasuri anumite pentru educaţia copiilor ?"

Anatolii Petroviei m—a făcut să înţeleg că educaţia constă în orice lucru, fie cît de neînsemnat, în orice faptă, în fiecare privire, în fiecare cuvînt pe care—l spui. Tot ce faci contribuie la educaţia copilului tău : cum munceşti, cum îţi petreci timpul de odihnă, cum vorbeşti cu prietenii şi cu duşmanii, cum înfrunţi boala, nenorocirea şi cum te porţi atunci cînd ai o bucurie. Copilul observă totul şi te imită în totul ! Dacă însă uiţi de el, uiţi de ochii lui ageri şi plini de curiozitate care caută necontenit, în fiecare faptă a ta, un sfat şi o pildă, dacă—ţi laşi copilul să crească lingă tine, sătul, bine îmbrăcat, dar singur—singurel, nimic n—o să te ajute să—i dai o bună educaţie: nici jucăriile scumpe, nici plimbările distractive pe care le face în tovărăşia ta, nici poruncile aspre sau sfaturile înţelepte. Trebuie să fii necontenit alături de copilul tău, şi el trebuie să simtă în fiecare lucru apropierea aceasta şi să nu se îndoiască de ea.

Anatolii Petroviei şi cu mine eram foarte ocupaţi şi ne rămînea prea puţin timp pentru copii. Pe cînd funcţionam ca învăţătoare la şcoala elementară, învăţam eu însămi la Institutul Pedagogic. Anatolii Petroviei lucra la Academia „Timireazev", urma un curs de stenografie şi se pregătea intens să se înscrie La un institut tehnic, ca student fără frecvenţă. Visa lucrul acesta de foarte multă vreme. De multe ori, noi amîndoi veneam acasă foarte tîrziu şi găseam copiii dormind. Dar cu atît mai pline de bucurie erau zilele şi serile pe care le petreceam cu toţii împreună!

De cum intram în casă, copiii alergau înaintea noastră şi care mai de care căuta să ne împărtăşească tot ce a făcut peste zi. Lucrurile povestite nu prea aveau legătură, în schimb erau spuse cu.multă însufleţire şi zgomotos:

—Căţelul Akulinei Borisovna s—a furişat în cămară şi a răsturnat oala cu supă !

—Eu am învăţat o poezie !

—Zoia nu mi—a dat pace!

—Da' tu de ce n—ai făcut problema ?

—Uite ce—am decupat! Nu—i aşa că—i frumos ?
—Am învăţat căţelul să dea laba, a învăţat aproape bine de tot !

Anatolii Petrovici se descurca repede în spusele lor. Cerceta de ce problema n—a fost rezolvată, asculta poezia, întreba de căţel şi adăuga, parcă în treacăt :
—Ei, urît mai vorbeşti, frate Şura. Cum vine asta : „Zoia nu mi—a dat pace ?" Nu—mi prea plac vorbe de felul ăsta !

Pe urmă ne aşezam cu toţii să mîncăm, copiii mă ajutau să strîng masa şi în sfîrşit venea şi clipa cea mult aşteptată...

S—ar părea că n—aveam cine ştie ce mare lucru să aşteptăm ! Totul era obişnuit, la fel ca în fiecare zi : Anatolii Petrovici descifra însemnările lui stenografiate, eu îmi pregăteam lecţiile pentru a doua zi, iar Zoia şi Şura aveau în faţă cîte un caiet de desen.

...Lampa luminează numai masa în jurul căreia stăm ; în restul odăii — semiîntuneric. Din cînd în cînd, scaunul lui Şura scîrţîie şi se aud foşnind filele caietelor de desen...

Zoia desenează o casă cu un acoperiş înalt, verde. Din horn iese fum. Alături e un măr în care se văd poamele rotunde, fiecare de mărimea unei monede de cinci copeici. Cîteodată mai sînt şi păsări, şi flori, iar pe cer, lîngă soare, o stea în cinci colţuri. Pe filele caietului lui Şura aleargă în toate părţile cai, cîini, automobile şi zboară avioane. Creionul din mîna lui nu tremură niciodată, liniile sînt drepte şi sigure. Mi—am dat seama de mult că Şura va desena bine.

Stăteam aşa, văzîndu—ne fiecare de treburile noastre şi aşteptam ca Anatolii Petrovici să spună :
—Ei, acum să ne mai odihnim!

Asta însemna că aveam să începem cu toţii un joc de societate. De cele mai multe ori jucam domino : Zoiia cu Anatolii Petrovici împotriva mea şi a lui Şura. Şura urmărea cu încordare fiecare mişcare a adversarului, se aprindea, se certa, iar cînd pierdea se făcea roşu pa focul, se supăra şi era gata să plîngă. Zoia se frămînta şi ea, dar fără să spună o vorbă ; doar îşi muşca buzele sau îşi strîngea cu putere pumnul.

Uneori jucam un joc numit „sus şi jos". Aici nu mai depindea nimic de pricepere, ci numai de felul cum cădea zarul, un cub mic, alb, pe feţele căruia se află puncte negre, die la! unul la şase. Dacă aveai noroc zburai cu avionul în sus, direct spre ţintii : o cupolă pestriţă ; iar dacă nu, te dădeai de—a berbeleacul, pierdeai. Nu era un joc prea greu, dar era foarte distractiv ! Şi cum mai băteau din palme copiii cînd aveau norocul să zboare, sărind dintr—o dată zece pătrăţele de pe tabla cea pestriţă !

Şi Zoiei şi lui Şura le plăcea foarte mult un joc născocit de mine, pe care noi îl numeam foarte simplu „mîzgălituri". Unul dintre ei trăgea pe o foaie curată de hîrtie un zig—zag oarecare, o linie strîmbă, într—un cuvînt o „mîzgălitura" ; din mîzgălitura asta fără nici o noimă, eu trebuia să găsesc sîmburele unui desen.

...Iată : Şura desenează ceva aidoma unui ou lunguieţ. Mă uit, mă gîndesc, apoi îi adaug aripioare, coadă, solzi, ochi şi în faţa noastră...
—Peşte ! Peşte ! strigă copiii entuziasmaţi.

Iată : Zoia aşterne pe hîrtie o pată de cerneală, o pată ca toate petele, iar eu fac din ea o floare frumoasă : o crizantemă *înfoiată*, liliachie.

Cînd copiii se făcură mai mărişori, schimbarăm rolurile : eu făceam „mîzgălitura", iar ei născoceau desenul în care puteau s—o transforme. Şura era un neobosit inventator : dintr—un cîrlig mititel înălţa un palat ca din basme ; din cîteva puncte făcea un chip de om, dintr—o linie strîmbă — un copac cu o coroană nespus de bogată.

E ca un joc foarte interesant şi, cred eu, folositor : dezvolta în copii agerimea, fantezia, imaginaţia.

Mai mult decît orice ne plăcea însă cînd Anatolii Petrovici lua chitara. Nici nu ştiu dacă într—adevăr cînta bine, dar nouă ne plăcea mult să—l ascultăm şi uitam de toate, cînd cînta, unul după altul, cîntece de—ale noastre ruseşti.

Chiar dacă serile acestea erau rare, ele ne luminau toate zilele care urmau şi ni le reaminteam cu plăcere. O observaţie sau o dojana făcută copiilor în ceasurile acestea lăsa o

urmă adîncă în sufletele lor, iar o laudă sau un cuvînt duios îi umplea de fericire.
—Păi bine, Suna, tu te—ai aşezat pe scaunul cel mai bun, iar mamei i l—ai lăsat pe cel cu speteaza ruptă ! spuse odată Anatolii Petrovici, şi de atunci n—am mai băgat de seamă vreodată ca Şura să ia pentru sine ceea ce—i mai bun şi mai comod, şi să inu—i pese ce le rămîne celorlalţi.

Într—o zi, Anatoilii Petrovici veni acasă încruntat şi spuse copiilor bună ziua cu glas mai reţinut ca de obicei.
—De ce—ai bătut—o azi pe Aniuta Stepanova ? îl întrebă el pe Şura după o vreme.
—O mofturoasă... o miorlăită ! făcu posac Şura, fără să se uite la taică—său.
—Să nu mai aud de isprăvi dintr—astea ! rosti apăsat şi cu asprime Anatolii Petrovici ; după cîteva clipe adăugă mai blînd : Eşti băiat mare ! Mîine, poimîine împlineşti opt ani şi tu baţi fetiţele ! Oare nu ţi—e ruşine ?

În schimb, cum mai străluceau chipurile copiilor cînd tata îi lăuda : pe Şura pentru vreun desen izbutit, pe Zoia pentru vreun caiet îngrijit sau curăţenia şi rînduiala din odaie !

În zilele cînd veneam acasă mai tîrziu, copiii se culcau fără noi, lăsînd pe masă caietele deschise ca să vedem cum şi—au pregătit lecţiile.

Petreceam prea puţină vreme împreună cu copiii noştri, e adevărat, dar ştiam întotdeauna ce—au făcut, ce i—a frămîntat şi ce s—a petrecut în lipsa noastră. Apoi — şi acesta e lucrul cel mai de seamă — tot ce făceam împreună, fie că ne jucam, fie că ne ocupam de lecţii sau de treburi de—ale gospodăriei, totul ne apropia de copii, iar prietenia dintre noi devenea din ce în ce mai adîncă şi mai trainică.

ÎN DRUM SPRE ŞCOALĂ

Locuiam pe Şoseaua Statala. De acasă pînă la şcoală erau aproape trei kilometri de făcut.

Mă sculam mai devreme, pregăteam dejunul, dădeam de mîncare copiilor şi plecam cu toţii de acasă înainte de a se lumina de ziuă. Drumul nostru trecea prin parcul Timireazev. Copacii stăteau drepţi, neclintiţi, parcă desenaţi în tuş pe fondul albastru al cerului, care se lumina încetul cu încetul.

Zăpada scîrţîia sub picioare, iar frigul făcea ca gulerele pal toanelor să se acopere treptat cu brumă de la aburul respiraţiei.

Numai noi trei străbăteam drumul acesta. Anatolii Petrovici pleca de acasă mai tîrziu. O vreme mergeam în tăcere, dar somnul se topea parcă odată cu întunericul şi începeam discuţii, pe cît de neaşteptate, pe atît de interesante.

—Mamă, — mă întrebă odată Zoia, — cum vine asta : copacii cu cît îmbătrânesc, cu atît se fac mai frumoşi, iar omul cînd îmbătrîneşte se face tot mai urât. De ce ?

N—am apucat să—i răspund.

—Nu—i adevărat ! sări Şura cu înflăcărare. Uite, bunica e bătrână şi ce, nu—i frumoasă? E frumoasă !

Cuvintele lui mi—o aduseră în faţa ochilor pe mama. Negreşit, nimeni n—ar mai fi putut să spună că este o femeie frumoasă. Avea ochii atît de obosiţi şi obrajii atît de zbîrciţi şi de scofîlciţi...

Şura însă, de parcă mi—ar fi ghicit gândurile, spuse cu cea mai deplină convingere:

—Cine mi—e drag, mie mi se pare frumos !

—I—adevărat! consimţi Zoia, după ce se gîndi puţin. ...Odată, pe cînd mergeam toţi trei pe şosea, spre şcoală, ne ajunse din urmă un camion, care se opri pe neaşteptate chiar lîngă noi.

—La şcoală ? întrebă scurt şoferul scoţînd capul pe fereastră.

—Da, la şcoală ! răspunsei eu mirată.

—Hai, copii, suiţi în maşină !

Nici n—apucai bine să mă dezmeticesc şi amîndoi, Zoia şi Şura, erau în camion. Iar maşina, în strigătele şi încîntarea lor, porni mai departe.

Din ziua aceea şi pînă în primăvară, la acelaşi ceas, camionul ne ajungea din urmă şi lua copiii ducîndu—i pînă foarte aproape de şcoală. Ei se dădeau jos la colţul străzii, iar şoferul îşi urma drumul.

Niciodată nu stăteam să aşteptăm „maşina noastră"; aveam o deosebită bucurie să auzim în spatele nostru claxonul de bas şi glasul tot atît de gros al şoferului : „Hai, urcaţi—vă !" Inimosul şofer avea acelaşi drum cu noi, firește, dar copiii erau gata—gata să creadă că vine cu tot dinadinsul pe şosea, numai ca să—i ia pe ei. E minunat să poţi gîndi astfel !

AVEM O NOUĂ LOCUINŢĂ

La doi ani după venirea copiilor la Moscova, Anatolii Petrovici obţinu o altă locuinţă mai spaţioasă, mai bună, într—o casă din pasajul Alexandrovski, la nr. 7.

Astăzi, pasajul în care am locuit odinioară e de nerecunoscut : pe amîndouă părţile se înalţă clădiri noi şi mari, iar caldarîmul şi trotuarele sînt asfaltate. Pe atunci însă, în pasajul Alexandrovski, abia dacă erau vreo zece căsuţe, ţărăneşti după înfăţişare, în spatele cărora se înşiruiau grădini de zarzavat ; dincolo de grădini se întindea un maidan.

Căsuţa noastră stătea singuratică, cu totul izolată, şi de fiecare dată cînd mă întorceam de la şcoală o zăream încă de departe, îndată ce coboram din tramvai. Locuiam la etaj. Locuinţa aceasta era mult mai bună decît cea veche : mai călduroasă, mai luminoasă şi mai încăpătoare.

Copiii erau foarte bucuroşi că ne—am mutat. Le plăcea tot ce era nou, şi mutarea însăşi îi încîntase. Le—a trebuit , multă vreme ca să—şi strângă bagajele. Zoia îşi împacheta cu grijă cărţile, caietele şi pozele tăiate din reviste. Şura şi strângea şi el lucrurile, pregătindu—şi cu multă seriozitate bagajul lui: cioburi de sticlă, pietricele, ciîrlige, bucăţi de fier, cuie strâmbe şi încă multe altele, a căror menire rămînea pentru mine o taină.

Un colţ din odaie l—am dat copiilor : am aşezat aici o măsuţă şi o poliţă în perete, unde să—şi ţină cărţile şi caietele.

Cînd dădu cu ochii de masă, Şura strigă :

—Partea din stînga e—a mea !

—Iar cea din dreapta a mea, se învoi cu plăcere Zoia. Şi aşa cum se întîmpla de cele mai multe ori, sîmburele neînţelegerilor care se iscau între copii dispăru de la sine.

Viaţa noastră trecea ca şi înainte: zilele se perindau pe nesimțite, noi toți munceam, învățam. În fiecare duminică „descopeream" cîte un colţ nou din Moscova : ba ne duceam La Sokolniki, ba la Zamoskvorecie, cutreieram cu tramvaiul ,,B" prin Sadovoe Kolţo sau ne plimbam prin Neskucinîi Sad.

Anatolii Petrovici cunoştea bine Moscova — şi pe cea nouă, de acum, şi pe cea de odinioară — şi putea să ne povestească multe despre ea.

—Da' podul unde—i ? întrebă Şura odată pe cînd treceam pe podul Kuznetki; drept răspuns, Amatolii Petrovici ne spuse o poveste interesantă, arătînd că, odinioară, în locul iacei a se afla un pod adevărat, dar că într—o bună zi rîul Neglinka, strîngîndu—şi apele, pierise undeva sub pământ.

Aflam astfel cum apăruseră la Moscova tot felul de „diguri", „porţi", ulicioarele Stolovaia, Skatertnaia, Granatnaia, strada Bronnaia, Piaţa Sobaceaia.

Anatolii Petrovici ne spunea o poveste şi aflam de ce Presnea se numeşte Roşie, de ce există strada Baririkadnaia[11] şi piaţa Vostanie[12]...

Filă cu filă, istoria oraşului nostru minunat se desfăşura în faţa copiilor, iar ei învăţau —să înţeleagă şi să iubească trecutul şi prezentul lui.

---

[11] Strada Barrikadnaia — strada Baricadelor. (N. R.)

[12] [2] Piaţa Vostanie — Piaţa Revoluţiei. (N. R.)

NENOROCIREA

Odată, pe la sfîrşitul lui februarie, luarăm bilete la circ. Nu duceam copiii prea des nici la cinematograf, nici la circ, şi din pricina asta fiecare expediţie de felul acesta era o adevărată sărbătoare pentru ei.

Copiii aşteptau ziua de duminică cu o nerăbdare pe care era cu neputinţă să o potoleşti; visau la dinele dresat care ştie să numere pînă la zece, la calul cu picioare dăltuite şi gîtul încordat, cu frîul şi şaua bătute în argint, care va alerga prin arenă, la foca jucăuşă oare va trece de pe un butoi pe altul şi va prinde în bot mingea aruncată de dresor...

Toată săptămîna nu se vorbi decît despre circ. Sîmbată seara, întorcîndu—mă de la şcoală, văzui cu mirare că Anatolii Petrovici e acasă şi stă culcat.

—Cum de—ai venit aşa de vreme ? Şi de ce stai culcat ? l—am întrebat speriată.

—Nu fii îngrijorată, o să—mi treacă. Nu mă simt prea bine...

Nu pot spuse că asigurarea lui Anatolii Petrovici m—a liniştit: vedeam bine că e foarte palid şi extrem de slăbit, de parc—ar fi fost greu bolnav, şi încă dine ştie de cînd. Zoia şi Şura, lîngă pat, îl priveau îngrijoraţi.

—Va trebui să vă duceţi la circ fără mine, le spuse Anatolii Petrovici copiilor, străduindu—se să zîmbească.

—Fără tine nu ne ducem ! ripostă Zoia cu hotărîre.

—Nu ne ducem ! întări Şura.

A doua zi, Anatolii Petrovici se simţi şi mai rău : o durere ascuţită într—o parte a pîntecului, febră. Stăpînit, ca întotdeauna, nu se plîngea, nu gemea, ci doar îşi muşca cu putere buzele. Trebuia să plec după medic, dar îmi era teamă să—l las singur.

Am bătut la vecini. Nu mi—a răspuns nimeni : se duseseră să se plimbe, pesemne, doar era duminică ! M—am întors buimacă în odaie, fără să ştiu ce trebuie să fac.

—Mă duc eu după doctor ! spuse pe neaşteptate Zoia şi, pînă să—i răspund, se şi îmbrăcase cu paltonaşul şi îşi pusese căciulită.

—Nu se poate... e departe..., rosti cu greutate Anatolii Petrovici.

—Ba da... mă duc... Ştiu unde stă ! Mămico, lasă—mă, te rog!

Şi plecă, fără să mai aştepte nici un răspuns, coborînd scările în goană.

—Fie... ea—i isteaţă... o să—l găsească..., murmură Anatolii Petrovici, şi se întoarse spre perete ca să nu—i văd faţa crispată de durere.

După o oră, Zoia se întoarse însoţită de un medic, care—l examina pe Anatolii Petrovici îndată. Cînd sfîrşi, rosti scurt:

—Ocluzie intestinală[13] . Trebuie operat, să fie dus numaidecât la spital !

Medicul rămase cu Anatolii Petrovici, iar eu alergai să găsesc o maşină. O jumătate de ceas mai tîrziu era transportat la spital. Pe cînd îl coborau pe scară, începu să geamă, dar în aceeaşi clipă, întîlnind ochii măriţi de spaimă ai copiilor, tăcu.

...Operaţia reuşi, totuşi Analul ii Petrovici nu se simţea bine. De fiecare dată cînd intram în salon, chipul lui apatic, lipsit de viaţă, mă înspăimînta mai mult decît orice. Eram deprinsă cu firea veselă, sociabilă a soţului meu, iar acum îl vedeam stînd tăcut toată vremea ; numai rareori ridica mîna lui slabă, fără putere, o lăsa pe a mea, şi tot atît de tăcut îmi strîngea degetele.

În ziua de 5 martie m—am dus la spital ca de obicei, să—l văd pe Anatolii Petrovici.

—Aşteptaţi aici, îmi spuse pe coridor un infirmier pe care—l cunoşteam, privindu—mă într—un fel ciudat. Trebuie să iasă medicul sau sora.

—Am venit la bolnavul Kosmodemianski ! îi amintii eu, crezînd că nu m—a recunoscut. Am permisiunea de a intra oricînd.

—Îndată iese sora, mai aşteptaţi ! repetă infirmierul. După o clipă veni grăbită sora.

—Vă rog să luaţi loc, spuse ea, ferindu—se să mă privească în ochi.

Şi atunci, înţelegînd, rostii cuvîntul îngrozitor, de necrezut :

---

[13] Ocluzie intestinalii — încurcătură de maţe. (N. R.)

—A... murit ?

Sora încuviinţă tăcută din cap.

...E greu, e dureros să pierzi un om drag, chiar şi atunci cînd ştii — mult înainte de sfîrşit — că boala—i necruţătoare şi pierderea de neînlăturat. Nu cunosc însă nimic mai îngrozitor decît o asemenea moarte, atît de neaşteptată şi de crudă... Numai cu o săptămînă în urmă, omul acesta, care nu fusese bolnav niciodată, era vesel, plin de putere şi de bucuria vieţii şi acum, iată—l întins în sicriu, străin, nepăsător şi fără glas...

Copiii nu mă lăsau singură o clipă. Zoia mă ţinea de o mînă, iar Şura de cealaltă.

—Nu plînge, mamă ! Mămico, nu plînge ! spunea într—una Zoia, uitîndu—se cu ochii roşii, secaţi de lacrimi, la chipul încremenit al tatălui ei.

...Într—o zi posomorîtă şi rece eram toţi trei în parcul Timireazev : aşteptam pe fratele şi pe sora mea, care trebuiau să sosească la înmormîntare. Aşteptam sub un copac înalt, dezgolit de frunze, ca în vreme de iarnă; sufla un vînt tăios, ne pătrundea frigul şi ne simţeam singuri, părăsiţi, orfani.

Nu mai ţin minte cînd au sosit ai mei, nici cum am trăit pînă la capăt ziua aceasta rece, grea şi parcă fără sfârşit, Mi—aduc aminte ca prin ceaţă doar drumul spre cimitir, apoi cum Zoia a izbucnit deodată într—un plâns zgomotos şi sfâşietor şi zgomotul bulgărilor de pământ care loveau în capacul sicriului...

FĂRĂ TATĂ

Din clipa aceea viaţa mea s—a schimbat. Înainte trăiam simţind şi ştiind că lîngă mine se află un om apropiat şi drag, că pot oricând să mă sprijin pe braţul lui ferm şi puternic. Mă deprinsesem cu această caldă şi liniştitoare siguranţă şi nici nu puteam să—mi închipui că ar putea fi altfel. Şi iată—mă, deodată, rămasă singură : toată răspunderea pentru soarta celor doi copii ai noştri şi pentru însăşi viaţa lor cădea, întreagă, pe umerii mei.

Şura era încă mic şi, oricum, nu—şi dădea seama de grozăvia celor întîmplate. Pentru el tata se afla parcă undeva departe — cum se întîmpla pe vremea despărţirilor de odinioară — şi avea să se mai întoarcă lîngă noi cîndva...

În schimb, Zoia primi nenorocirea care se abătu asupra noastră ca un om matur.

Aproape că nici nu pomenea de tăticul ei. Cînd mă vedea gînditoare, se apropia de mine, mă privea în ochi şi mă întreba în şoaptă :

—Vrei să—ţi citesc ceva ? Sau mă ruga :

—Povesteşte—ne ceva! Spune cum ai fost cînd erai mică.

Sau se aşeza şi rămînea tăcută alături de mine, cuibăindu—mi—se lîngă genunchi.

Îşi da toate silinţele să nu mă lase pradă gândurilor amare.

Uneori însă, noaptea, o auzeam plîngînd. Mă apropiam şi o mîngîiam pe păr întrebînd—o încetişor:

—Plângi pentru tăticu ?

Iar ea îmi răspundea întotdeauna :

—Nu. Poate c—am visat ceva.

Şi înainte se spunea Zoiei: „Tu eşti mai mare! Trebuie să ai grijă de Şura, să—i dai ajutor mâinii". Cuvintele acestea căpătaseră acum însă şi un alt înţeles: Zoia devenise într—adevăr ajutorul meu, prietena mea.

Începui să dau lecţii la încă o şcoală şi din pricina asta stăteam acasă şi mai puţin decît înainte. Pregăteam de cu seară mîncare pentru prînz. Zoia o încălzea, îi dădea lui Şura să mănînce, deretica prin odaie, iar cînd se făcu mai mare, începu să aprindă şi focul.

—O să dea foc la casă Zoia dumitale! îmi spuneau uneori vecinii. E încă un copil!

Eu ştiam însă că pe Zoia poţi să te bizui mai mult decît pe un om matur. Făcea totul la vreme şi nu uita niciodată nimic. Punea toată grija şi băgarea de seamă chiar şi în treburile mărunte şi plicticoase. Ştiam că Zoia n—o să arunce pe jos vreun chibrit aprins, că va închide capacul hornului la vreme şi va zări îndată orice cărbune sărit din sobă.

Odată m—am întors acasă foarte tîrziu, cu o cumplită durere de cap şi atît de obosită, încît nu mă simţeam în stare să mă apuc de gătit.

„Am să pregătesc mîine mîncarea, mi—am spus. O să mă scol mai de dimineaţă..."

Am adormit de cum am pus capul pe pernă şi... a doua zi m—am trezit mai tîrziu ca de obicei: într—o jumătate de ceas trebuia să plec de—acasă ca să nu întîrzii de la şcoală.

—Cît îmi pare de rău! le spusei copiilor necăjită. Cum de—am dormit atîta ! Azi o să aveţi numai mîncare rece.

Seara, cînd m—am întors acasă, i—am întrebat de cum am intrat în odaie:

—Ei, ia spuneţi, sînteţi tare flămînzi ?

—Ba de loc! Sîntem amîndoi sătui! strigă triumfător Şura, sărind prin odaie.

—Poftim la masă, mămico ! Repede! Azi avem peşte prăjit! spuse Zoia solemn.

—Peşte ? Ce fel de peşte ?...

În tigaie, într—adevăr se rumenea un peşte. „De unde l—or fi luat?"

Copiii vedeau cît sînt de uimită şi erau în culmea încîntării.

Şura striga şi sărea într—una, iar Zoia, care nu mai putea de mulţumire, îmi povesti totul pînă la urmă :

—Uite, mămico: în drum spre şcoală, am trecut pe lîngă un iaz. Uitîndu—mă într—o copcă, am văzut un peşte.

Şura voia să—l prindă cu mîna, dar nu l—am lăsat, ar fi lunecat. La şcoală am cerut de la îngrijitoare o cutie de conserve, am vîrît—o în sacul de galoşi şi cînd ne întorceam spre casă

am zăbovit aproape un ceas la iaz şi—am prins...
—Am fi prins mai mulţi, dar ne—a luat un „nene" la goană ! se amestecă Şura în vorbă. Spunea: „O să vă înecaţi! O să vă degere mîinile!" Şi uite că nu ne—iau degerat !
—Am prins mai mulţi peşti, nu numai unul singur! urmă Zoia. Am venit acasă, i—am prăjit, am mîncat amîndoi şi ţi—am lăsat şi ţie. E gustos, nu—i aşa?

În seara aceea am pregătit împreună mîncarea pentru a doua zi : Zoia a curăţat cu grijă cartofi, a spălat arpacaşul, urmărind cu luare aminte cît şi ce anume pun în cratiţă.

...Mai tîrziu, amintindu—mi de primele luni care—au urmai după moartea lui Anatolii Petrovici, mi—am spus de nenumărate ori că tocmai atunci s—a adîncit în felul de a fi al Zoiei seriozitatea timpurie pe care o observau la ea chiar şi oamenii care o cunoşteau mai puţin.

COPIII ÎNVAŢĂ LA O NOUĂ ŞCOALĂ

Curînd după moartea soţului meu am dus copiii să înveţe la Şcoala Nr. 201. Şcoala cea veche era prea departe de casă şi mi—era teamă să—i las să facă singuri drumul în fiecare zi. Apoi, nici eu nu mai lucram acolo: acum aveam o catedră la o şcoală pentru adulţi.

Noua şcoală le plăcu de cum o văzură şi amîndoi o îndrăgiră chiar din prima zi; nu mai găseau cuvinte să—şi arate încîntarea! E drept, localul unde învăţaseră pînă atunci — o casă de lemn — nu era prea mare şi semăna cu cel din Osinovie Gai. În schimb, şcoala cea nouă era mare, încăpătoare, iar lîngă ea se construia o minunată clădire, cu trei etaje, ,şi cu ferestre mari şi largi. În clădirea aceea aveau să se mute în viitorul an şcolar.

Zoia cea gospodină a preţuit din prima clipă pe Nikolai Vasilievici Kjrikov, directorul Şcolii Nr. 201.

—Mămico, dacă—ai vedea ce sală de festivităţi vom avea ! spunea ea cu încîntare. Dar biblioteca ! Cîte cărţi! N—am văzut niciodată atîtea: toţi pereţii sînt acoperiţi cu rafturi, din podea şi pînă—n tavan! Şi nu—i un locşor gol între cărţi... N—ai unde s—arunci un ac! adăugă Zoia după ce se gîndi cîteva clipe (şi iarăşi recunoscui în Zoia pe bunica: asta era vorba ei). Nikolai Vasilievici ne—a dus pe şantier şi ne—a arătat totul. Ne—a spus c—o să avem o grădină mare şi că noi singuri o s—o plantăm. Ai să vezi cum o să ifie şcoala noastră, mămico! În toată Moscova n—ai să găseşti alta mai frumoasă !

Şura era şi el încîntat de tot ce se făcea la şcoala cea nouă, însă mai mult decît orice îi plăceau orele de gimnastică, de educaţie fizică. Băiatul nu mai sfîrşea de povestit cum a făcut exerciţii la trapez, cum a sărit, la cal, şi cum a învăţat să arunce mingea în coşul de baschet.

Lidia Nikolaevna Iurieva, învăţătoarea cea nouă, le plăcu din prima clipă copiilor. Mi—am dat seama de lucrul acesta văzînd dragostea cu care plecau în fiecare zi la şcoală, cît de veseli şi de mulţumiţi se întorceau acasă şi cum se străduiau să—mi povestească tot ce le spunea învăţătoarea, cuvînt cu cuvînt; totul, pînă în cele mai mici amănunte, era pentru ei plin de însemnătate.

—Eu cred că tu laşi margini prea late, i—am spus într—o zi Zoiei, răsfoindu—i cu atenţie unul dintre caiete.

—Nu, nu! se grăbi ea să—mi răspundă, îmbujorîndu—se. Lidia Nikolaevna ne—a spus aşa — mai înguste nu se poate!

Şi aşa se întîmpla cu toate lucrurile: odată ce a spus Lidia Nikolaevna, aşa trebuia să fie. Ştiam că acesta e un semn bun : însemna că o iubesc şi o respectă pe învăţătoarea lor şi îndeplinesc cu plăcere orice dorinţă şi orice sfat al ei.

Zoia şi Şura, deopotrivă, puneau la inimă tot ce se petrecea în clasă.

—Azi, Borika a întîrziat, şi cînd a intrat în clasă, a spus: „S—a îmbolnăvit mama şi m—a trimis la farmacie!" povestea Şura cu aprindere. Ei, dacă mama—i bolnavă, n—ai ce face, şi Lidia Nikolaevna i—a zis: „Treci la loc". Ei, dar cînd sfîrşim noi cu lecţiile, numai ce vine mama lui Borika voia să se duca undeva cu el chiar de la şcoală Ce să vezi: era sănătoasă, nici pomeneală de boală! Lidia Nikolaevna s—a făcut roşie de supărare şi i—a spus lui Borika : „Nimic nu mă supără mai mult ca atunci cînd aud o minciună ! Eu am o regulă de care mă ţin întotdeauna : dacă—ţi recunoşti greşeala, dacă nu minţi... adică dacă ai spus adevărul — se îndreptă în grabă Şura, simţind c—a început să înflorească vorbele învăţătoarei — înseamnă că meriţi numai jumătate din pedeapsă". Atunci eu am întrebat—o: „De ce meriţi numai jumătate din pedeapsă, dacă—ţi recunoşti greşeala ?" „Cînd un om îşi recunoaşte greşeala, înseamnă că a înţeles—o, şi nu—i nevoie să—l pedepseşti cu asprime", mi—a răspuns Lidia Nikolaevna. „Ce rost ar mai avea să—l pedepseşti, odată ce şi—a înţeles greşeala ? Dacă însă îşi ascunde greşeala, dacă nu spune adevărul, înseamnă că nu—şi dă seama de nimic, că va repeta această greşeală şi altă dată, şi deci trebuie pedepsit..."

Cînd ceilalţi din clasă nu făceau bine vreo temă, Zoia venea acasă atît de tristă, încît seara o întrebam îngrijorată :

—Ai luat insuficient ?
—Nu, — îmi spunea tristă, — eu am luat „bine", am rezolvat problema, dar Manea Fedotova a greşit de la început pînă la sfîrşit. Tot aşa şi Nina Liubimova ! „Mă văd silită să vă pun note proaste, şi—mi pare foarte rău", le—a spus Lidia Nikolaevna.

Odată m—am întors acasă mai devreme ca de obicei. Copiii — nicăieri. Îngrijorată, m—am dus la şcoală şi aici, găsind—o pe Lidia Nikolaevfia, am întrebat—o dacă nu ştie unde—i Zoia.
—Cred c—au plecat toţi, dar să vedem totuşi.

Ne—am apropiat încetişor de uşă şi ne—am uitat printr—un ochi de geam în clasă.

Zoia şi alte trei fetiţe stăteau lîngă tablă : două erau puţin mai înalte, dar aveau coadele subţirele ca şi ea, iar cea de—a treia era scundă, grăsuţă şi cu părul buclat. O ascultau toate trei pe Zoia, foarte serioase; fetiţa cea scundă şi cu părul buclat rămăsese cu gura deschisă.
—Ce faci ? o mustră Zoia cu blîndeţe. Dacă aduni creioane cu creioane trebuie să—ţi dea tot creioane. Tu însă aduni metri cu kilograme ! Ce—o să—ţi dea la adunarea asta ?

În clipa aceea am văzut ceva alb zburînd prin fundul clasei. M—am uitat mai cu luare aminte: Şura, în ultima bancă, arunca nestingherit porumbei de hîrtie spre tavan.

Am plecat de lîngă uşă. Pe urmă, am rugat—o pe Lidia Nikolaevna s—o trimită pe Zoia acasă cît mai curînd şi să nu—i mai dea voie să întîrzie mult la şcoală, după orele de clasă. Iar seara i—am spus şi eu să se întoarcă acasă îndată după sfîrşitul programului.
—Uite, — i—am spus, — azi am căutat să vin mai devreme, să mai stăm împreună cu toţii, şi cînd colo, nu v—am găsit acasă. Te rog să nu—ţi mai pierzi vremea la şcoală.

Zoia m—a ascultat în tăcere, iar cînd am sfîrşit cu cina, m—a întrebat:
—Mămico, oare a ajuta fetelor înseamnă pierdere de vreme ?
—Pierdere de vreme ? Nicidecum! E foarte bine cînd un om îşi ajută tovarăşul.
—Atunci de ce spui : „Să nu—ţi mai pierzi vremea ta şcoală ?"

M—a cuprins o cumplită părere de rău şi... poate pentru a suta oară m—am gîndit cît de prevăzător trebuie să—ţi alegi cuvintele atunci cînd vorbeşti cu copiii !
—Am zis aşa fiindcă am vrut să mai stau şi eu cu voi. Ştiţi doar cît de rar se—ntîmplă să viu acasă mai devreme !
—Bine, dar tu singură spui : „Munca înainte de toate !"
—I—adevărat! Dar tu trebuie să ai grijă de Şura, să—i dai să mănînce, iar el stătea la şcoală flămînd şi te—aştepta!
—Nu, nu mi—a fost foame! sări Şura. Zoia a luat cu ea un pacheţel cu mîncare.

A doua zi de dimineaţă, înainte de a pleca la şcoală, Zoia mă întrebă :
—Îmi dai voie să mai stau şi azi cu fetele ?
—Dar să nu întîrzii prea mult!
—Numai o jumătate de ceas ! îmi răspunse Zoia.

Şi eram încredinţată că va rămîne la şcoală atît cît a spus : o jumătate de ceas — nici o clipă mai mult.

MITURI GRECEŞTI

Doream foarte mult să păstrez în viaţa noastră obiceiurile cu care ne deprinsese Anatolii Petirovici. În zilele de sărbătoare ne plimbam întotdeauna prin Moscova, întocmai ca atunci cînd trăia el. Pentru noi însă, acum, plimbările erau pline de amărăciune: tot timpul ne gîndean la tăticii. Seara, jocurile noastre nu mai aveau farmecul dinainte: lipsea tăticul, lipseau glumele, rîsul lui...

Într—o seară, pe cînd ne întorceam acasă de la plimbare, ne oprirăm în faţa unui magazin de bijuterii. Vitrina viu luminată te orbea : pietre scumpe scînteiau cu mii de licăriri purpurii, albastre, verzi, liliachii, alături de coliere, broşe şi alte podoabe strălucitoare. Chiar lîngă geamul vitrinei, pe o perniţă de catifea, erau expuse cîteva şiruri de inele ; fiecare avea cîte o piatră preţioasă şi parcă fiecare îţi săgeta ochii — întocmai ca roata tocilei sau cablul aerian al tramvaiului — cu o puzderie de scîntei multicolore. Jocul acela orbitor de pîlpîiri, nemaivăzut de copii pînă atunci, îi atrase pe amîndoi.

—Tăticu' îmi făgăduise să—mi spună de ce iau inelele pietre preţioase, dar n—a mai apucat s—o facă..., zise pe neaşteptate Zoia, şi tot atît de neaşteptat tăcu, şi—mi strînse cu putere mîna, parcă cerîndu—mi iertare pentru că a amintit de Anatolii Petrovici.

—Mămico, tu ştii de ce—au inelele pietre preţioase ? se amestecă în vorbă Sura.

—Ştiu.

Plecarăm mai departe. Pe drum le—am spus copiilor povestea lui Prometeu. Mă priveau amîndoi în ochi, căutînd să prindă fiecare cuvînt, şi erau atît de absorbiţi de ceea ce le istoriseam, încît erau gata să se lovească de trecători aproape la fiecare pas. Mitul străvechi al viteazului care. de dragul oamenilor încercase să săvîrşească o faptă nemaipomenită şi apoi îndurase cu tărie un chin îngrozitor, puse dintr—o dată stăpînire pe imaginaţia copiilor.

—...Şi într—o bună zi răsare lîngă Prometeu, Hercules, un om bun şi neobişnuit de puternic, un adevărat erou — urmai eu povestirea. Hercules nu se temea de nimeni, nici de însuşi Zeus. El tăie cu spada lanţurile care—l ţintuiau pe Prometeu de stîncă, şi—l eliberă. Dar porunca lui Zeus, după care Prometeu n—avea să poată niciodată să—şi lepede lanţul osîndei, a rămas în putere : o verigă a lanţului împreună cu o bucată de stîncă i—au rămas atîrnate de încheietura mîinii tot restul vieţii. De atunci, în amintirea lui Prometeu, oamenii poartă pe degete inele cu pietre scumpe.

După cîteva zile am adus copiilor Mitologia greacă de la bibliotecă şi am început să le citesc dintr—însa cu glas tare. Lucru ciudat : în primele zile, cu tot interesul lor pentru Prometeu, nu prea mă ascultau cu plăcere. Pesemne că semizeii, ale căror nume ţi le întipăreşti anevoie în minte, li se păreau reci, depărtaţi şi străini. Puteai oare să—i asemeni cu prietenii lor de odinioară, cu ursul cel lacom, cumătră vulpe, prostănacul de lup care—a poftit la peşte şi şi—a lăsat jumătate din coadă într—o copcă, sau cu ceilalţi eroi ai basmelor populare ruseşti, cu care ei se împrieteniseră ? !

Treptat însă, şi eroii miturilor şi—au croit drum spre inimile copiilor : Zoia şi Şura începură să vorbească despre Perseu, Hercules, Ioar, ca despre nişte oameni vii. Ţin minte că Zoiei i s—a făcut milă de Niobe, iar Şura, aprins, i—a răspuns :

—Da' de ce se lăuda ?

Eram încredinţată că multe alte cărţi vor deveni dragi şi apropiate copiilor mei. Şi poate că din pricina asta îmi aduc bine aminte o scurtă convorbire dintre mine şi Zoia :

—Tu eşti mare şi plîngi..., mi—a spus ea, mirată şi gînditoare într—o zi, cînd reciteam „Tăunul", găsindu—mă cu ochii în lacrimi.

—O să văd eu cum ai să citeşti tu cartea asta ! i—am răspuns.

—Cînd am s—o citesc ?

—Pe la paisprezece ani.

—Oho, e tare mult pîn—atunci ! făcu Zoia tărăgănat. Era limpede că un asemenea răstimp i se părea îngrozitor de lung şi aproape cu neputinţă de aşteptat.

CĂRŢILE CELE MAI DRAGI

Acum, cînd se întîmpla să am vreo seară liberă, citeam, nu mai jucam domino ; adică eu citeam şi copiii ascultau.

De cele mai multe ori citeam din Puşkin. Era o lume cu totul deosebită, minunat de frumoasă şi plină de bucurii. Versurile lui Puşkin puteau fi învăţate cu uşurinţă, iar Şura, fără nici o greutate, învăţă şi spuse pe de rost poezia despre veveriţa care :

...zdrăngăne strune
Şi tot roade la alune. Ce alune
Coaja—i aur. Miezul — limpede smarald !
Ce mai sînt. Şi tare—s bune !...

Şi cu toate că ştiau multe din poeziile lui Puşkin pe dinafară, copiii mă rugau fără încetare să le citesc :

—Mămico, hai, mămico... unde spune despre peştişorul de aur..., despre ţarul Saltan.

Într—o zi mă apucai să le citesc „Copilăria lui Teoma". Am ajuns cu cititul acolo unde se povesteşte că Teoma a mîncat bătaie de la taică—său, pentru că a rupt o floare. Copiii doreau mult să afle ce s—a mai petrecut după aceea, dar se făcuse tîrziu şi i—am trimis la culcare. Lucrurile s—au rînduit în aşa fel, încît nici în timpul săptămânii şi nici duminică n—am avut vreme să le citesc povestea lui Teoma pînă la capăt. Mă aştepta un teanc de caiete necorectate, un maldăr de ciorapi neţesuţi. Pînă la urmă, Zoia, pierzîndu—şi răbdarea,, luă cartea şi citi singură povestea.

Aşa a început ea să citească. Citea cu nesaţ tot ce—i cădea în mînă — ziar, povestire sau chiar o carte de şcoală. Parc—ar fi vrut să vadă şi să se încredinţeze dacă ştie să citească şi ea ca un om mare ; cînd învăţa,, nu citea numai lecţia, ci toată cartea. Numai atunci cînd îi spuneam : „Eşti prea mică pentru cartea asta. Ai s—o citeşti mai tîrziu", Zoia, ascultătoare, punea cartea la o parte.

Gaidar ne era cel mai drag dintre toţi scriitorii. Mă miram întotdeauna văzînd priceperea cu care ştie să vorbească copiilor în cărţile lui, de lucrurile cele mai de seamă. Le vorbea cu cea mai mare seriozitate, neţinînd seama de vîrsta lor, de la egal la egal. Ştia că cititorii lui, copiii, nu sînt în stare să drămuiască sentimentele, că le place să întîlnească în cărţi curaj neprecupeţit, prietenie deplină, credinţă nestrămutată. Paginile cărţilor lui erau luminate de flacăra unei înalte gîndiri. La fel ca Maiakovski, el îşi înălţa cititorul cu fiecare rînd, îl chema spre fericire, dar nu spre o fericire meschină, personală, ci spre o fericire măreaţă, a întregului popor — fericire care se clădeşte în ţara noastră — chema copiii şi—i învăţa să lupte pentru această fericire, să şi—o făurească cu propriile lor mîini.

Despre cîte lucruri vorbeam atunci cînd terminam de citit o carte a lui Gaidar ! Despre cît de dreaptă e Revoluţia noastră, despre faptul că liceul de pe vremea ţarismului nu seamănă cu şcoala noastră, despre ce este vitejia şi disciplina. La Gaidar, cuvintele acestea dobîndeau un înţeles uimitor de apropiat şi de limpede. Ţin minte cît de puternic i—a zguduit pe Zoia şi Şura faptul că Boris Gorikov l—a dat pierzării fără să vrea pe Ciubuk, tovarăşul lui mai mare, şi aceasta numai din pricină că, în timp ce se afla în recunoaştere, a uitat de orice prevedere şi a plecat la scăldat, aşa cum i s—a năzărit lui.

—Auzi ce i—a trăznit prin cap ?! Să se scalde! Iar Ciubuk a fost prins ! se aprinse Şura.

—Şi doar Ciubuk credea că Boris l—a trădat ! Închipuieşte—ţi cît s—a chinuit Boris după aceea! Nici nu înţeleg cum mai poţi să trăieşti ştiind că tovarăşul tău a fost împuşcat din vina ta !

„Ţinuturi depărtate", „R.V.S.", „Taina militară" — am citit de nenumărate ori cărţile acestea. Cum apărea o carte nouă de Gaidar, o aduceam îndată acasă, şi întotdeauna ni se părea că vorbeşte cu noi despre ceea ce ne frămînta chiar în ziua, chiar în clipa aceea.

—Mămico, unde stă Gaidar? mă întrebă odată Zoia.

—Mi se pare că la Moscova.

—Ah ! Cît aş vrea sad văd şi eu !

PALTONUL CEL NOU

Jocul care—i plăcea mai mult decît oricare altul lui Şura era „cazacii". Iarna prin nămeţii de zăpadă, vara prin nisip, copiii săpau ascunzători, aprindeau focuri şi alergau cu ţipete războinice de—a lungul străzilor.

Odată, spre seară, în fata uşii de la intrare se auzi un zgomot groaznic : uşa se dădu de perete şi în prag apăru Şura. Dar în ce hal ! Văzîndu—l, Zoia şi cu mine sărirăm de pe scaune. Şura stătea în fata noastră mînjit de lut din cap pînă—n picioare, zburlit, asudat de alergătură ; dar toate astea nu ne mirau prea mult. Altceva ne îngrozea : buzunarele paltonului erau rupte, nasturii smulşi cu stofă cu tot, iar în locul lor se vedeau nişte găuri cu marginile zdrenţuite.

Încremenisem. Îl priveam în tăcere. Paltonul era nou—nouţ, abia i—l cumpărasem.

Nefiind încă în stare să spun ceva, îi scosei paltonul şi începui să—l curăţ cu peria. Şura stătea ruşinat, dar pe chipul lui se ivi o expresie îndărătnică, parcă de independenţă. „Ei şi!" părea că spune întreaga lui înfăţişare. Starea aceasta punea cîteodată stăpînire pe Şura şi atunci era greu să te înţelegi cu el. Nu—mi plăcea să strig, iar să vorbesc liniştit nu mă simţeam în stare în clipa aceea, şi din pricina asta nu m—am mai uitat la Şura ci, fără o vorbă, căutam să fac paltonul să arate mai omeneşte. În odaie era o linişte apăsătoare. Trecură astfel cincisprezece, poate chiar douăzeci de minute, care mie mi s—au părut ceasuri întregi.

—Iartă—mă, mămico! N—am să mai fac! mormăi Şura din spatele meu, repede, ca şi cum ar fi spus o poezie învăţată pe dinafară.

—Iartă—l, mămico! repetă, ca un ecou, Zoia.

—Fie! răspunsei eu fără să mă întorc.

Şi am stat pînă noaptea tîrziu să cîrpesc paltonul cu pricina.

Era încă întuneric cînd m—am trezit a doua zi. Lîngă mine, la capătul patului stătea Şura, aşteptînd pesemne să deschid ochii.

—Mămico... iartă—mă... n—am să mai fac niciodată! murmură el cu glasul întretăiat: erau aceleaşi cuvinte, dar acum le spunea cu totul altfel — cu durere, cu o adevărată părere de rău.

—Ai vorbit cu Şura de întîmplarea de—aseară ? o întrebai pe Zoia cînd am rămas singure în odaie.

—Da, am vorbit! răspunse ea după o vreme, cu oarecare sfială.

—Şi ce i—ai spus ?

—I—am spus... i—am spus că tu munceşti acum singură şi că ţi—e greu... că n—ai fost supărată pe el, ci te—ai gîndit ce ne facem acum, cînd paltonul e rupt ?

”CELIUSKIN”

—Şura, mai ţii minte ce ţi—a povestit tăticii despre expediţia lui Sedov ? îl întrebai eu într—o zi.
—Da.
—Atunci, ţii minte ce—a spus Sedov înainte de plecare : „Poţi oare să pleci spre Pol cu un asemenea echipament ? În loc de optzeci de cîini, avem numai douăzeci: hainele s—au rupt, provizii avem puţine...." Nu—i aşa că ţii minte ? Şi uite, vezi, acum porneşte spre Arctica un spărgător de gheată. Ce nu—i pe el! N—au uitat nimic, s—au gîndit la toate, de la ac şi pînă la vacă.
—Cu—um ? Ce fel de vacă ?
—Uită—te: pe bordul vasului sînt douăzeci şi şase de vaci, patru purcei, cartofi, legume. Cu siguranţă că marinarii n—au să mai flămînzească de astă dată !
—Şi nici n—au să mai degere ! întări Zoia, uitîndu—se în ziar peste umărul meu. Au de toate: tot felul de îmbrăcăminte îmblănită, saci de dormit, îmblăniţi şi ei, cărbuni, benzină, petrol...
—Şi schiuri! se amestecă Şura în vorbă. Nartele[14] sînt un fel de sănii, nu—i aşa? Apoi tot felul de aparate ştiinţifice! Hei, straşnic s—au mai echipat!... *Tii,* au şi arme! Au să împuşte la urşi alibi şi la foci !

...Nici nu mă gîndeam pe atunci că expediţia lui Celiuskin avea să devină curînd subiectul principal al convorbirilor noastre. Comunicatele despre mersul expediţiei nu mai apăreau atît de des prin ziare, sau poate nu—mi cădeau mie sub ochi, şi vestea cu care Şura a venit în goană într—una din zile a fost ca un trăsnet.
—Mamă ! începu Şura să strige, zburlit şi înfierbîntat, cînd nici nu trecuse încă pragul. Celiuskin ! Vaporul ! Mai ţii minte ? Doar tu mi—ai povestit... chiar acum... am auzit cu urechile mele...
—Ce—i ? Ce s—a întîmplat?
—A fost strivit! L—a strivit gheaţa!
—Dar oamenii ?
—Au debarcat cu toţii. De—a dreptul pe gheaţă. Unul singur a căzut peste bord..

Nu—mi venea să cred, dar am constatat că Şura nu încurcase ştirile: toată ţara aflase de această nenorocire. La 13 februarie („Nu degeaba se spune că 13 este număr cu ghinion!" mormăia Şura, amărît), gheţurile Arcticei striviseră vaporul; apăsarea lor puternică sfărîmase babordul şi după două ore vasul se scufundă.

În răstimpul acestor două ore, oamenii transportaseră pe gheaţă provizii socotite pentru două luni, corturi, saci de dormit, avionul şi postul de radioemisie. Stabiliseră după stele locul unde se aflau, se puseseră în legătură, prin radio, cu staţiunile polare de pe litoralul peninsulei Ciukotsk şi începuseră îndată să construiască barăci, o bucătărie, un turn de semnalizare...

Curînd, posturile de radio şi ziarele dădeau o altă veste : partidul şi guvernul creaseră o comisie pentru salvarea oamenilor din expediţia Celiuskin. Toată ţara se alătură de îndată acestei acţiuni ; se reparau în grabă spărgătoare de gheaţă, se echipau pentru drum dirijabile, aerosănii. La capul Severnîi, în Uellen şi în golful Providenţei, avioane se pregăteau să—şi ia zborul spre locul nenorocirii. Din Uellen porniră spre tabăra expediţiei sănii trase de cîini. Peste ocean, înconjurînd lumea, se îndreaptă într—acolo „Krasin". Vasele „Smolensk" şi „Stalingrad" se ridicară pînă la paralele neatinse de nici un alt vapor pe vreme de iarnă, transportînd avioane la capătul Oliutorski.

În zilele acelea nu cred să se fi găsit un singur om în ţara noastră care să nu fie îngrijorat şi să nu urmărească cu înfrigurare soarta membrilor expediţiei. Cît despre Zoia şi Şura, ei au fost cu desăvîrşire absorbiţi de aceste întîmplări. Puteam să nu ascult comunicatele de la radio şi puteam să nu citesc ziarele, căci copiii ştiau totul pînă în cele mai mici amănunte!

---

[14] Narte — sănii polare trase de cîini sau de reni. (N. R.)

Ceasuri întregi vorbeau cu aprindere şi înfrigurare despre acelaşi şi acelaşi lucru : ce fac în clipa asta cei din expediţie ? Sînt sănătoşi ? La ce se gîndise ? Oare nu li—e teamă ?

O sută patru oameni se aflau pe gheaţă, între care şi doi copii. O, cît îi invidia Şura !

—Tocmai ei să aibă un asemenea noroc ? Doar ei nu pricep nimic : unu' n—are nici doi ani, iar celălalt e încă în scutece. Să fi fost eu acolo !...

—Măsoară—ţi vorbele, Şura ! Ce fel de noroc e ăsta ? Oamenii au fost loviţi de o nenorocire cumplită şi tu spui :

În loc de răspuns, Şura se mulţumea să dea din mînă. Tăia din ziare orice rînd privitor la expediţia Celiuskin. Iar cînd desena, desena numai peisaje din nord : gheţari, tabăra expediţiei — toate aşa cum şi le închipuia el.

Ştiam însă că membrii expediţiei nu cunosc teama şi nu şi—au pierdut calmul, deşi fuseseră loviţi de o groaznică şi neaşteptată nenorocire. Erau oameni curajoşi, hotărîţi, adevăraţi oameni sovietici. Niciunul nu se lăsase cuprins de disperare; munceau cu toţii continuîndu—şi cercetările ştiinţifice. Nu degeaba ziarul pe care—l scoteau ei acolo, trăind printre gheţuri, se numea „Nu ne vom preda!" îşi construiau sobe din butoaie de fier, tigăi şi lămpi din cutii goale de conserve, iar din rămăşiţe de scînduri — linguri; ferestrele barăcilor în care locuiau erau făcute din sticlă de damjigene. Ingeniozitatea, priceperea şi răbdarea îi ajutau în orice împrejurare. Cîte tone de gheaţă n—au cărat în spinare ca să cureţe aerodromul ! Azi îl curăţau şi—a doua zi — munţi de gheaţă îl acopereau din nou, iar din munca lor stăruitoare şi grea nu rămînea nici urmă ! Oamenii lui Celiuskin ştiau însă că salvarea lor trebuie să vină : în Ţara Sovietică, partidul, tovarăşul Stalin nu lasă niciodată omul în nenorocire.

Şi iată, la începutul lui martie („Chiar de Ziua Femeii !", exclamă Zoia auzind vestea), avionul lui Leapidevski ateriza pe gheţar, luînd femeile şi copiii pe uscat. „Hei, bravo Leapidevski !" auzeam eu într—una.

Numele „Molokov", Zoia şi Şura îl rosteau cu veneraţie. Şi într—adevăr, ţi se oprea răsuflarea cînd te gîndeai la faptele acestui minunat pilot. Ca să accelereze acţiunea de salvare a membrilor expediţiei, Molokov ducea oamenii într—un leagăn ataşat la aripile avionului, folosit de obicei pentru paraşutele de transport. Făcea cîteva drumuri pe zi. El singur a luat de pe gheţar treizeci şi nouă de oameni !

—Mult aş vrea să—l văd ! visa Şura cu glas tare.

Pentru salvarea oamenilor care mai rămăseseră pe gheţar, Comisia guvernamentală trimise şi alte avioane, din Kamciatka şi Vladivostok. Tot atunci se află că în jurul taberei, gheaţa crăpase în mai multe locuri. Se iviseră ochiuri mari de apă, crăpături largi; gheţarii se deplasau, se fărîmiţau. În noaptea ce urmă după transportarea femei lor şi a copiilor pe uscat, gheaţa sfărîmă baraca în care locuiseră. Avionul lui Leapidevski ajunsese la vreme !

Curînd interveni o nouă nenorocire : gheţarii luară bucătăria şi nimici aerodromul pe care se afla avionul lui Slepnev. Primejdia se apropia cu repeziciune şi ou fiecare ceas, cu fiecare clipă, devenea tot mai ameninţătoare : era primăvara, care intra în drepturile ei! Şura întîmpina zilele călduroase cu o adevărată ură : „Iar soarele ăsta ! Iar picură din streşini !" spunea el revoltat.

Pe gheţar rămîneau însă tot mai puţini oameni şi, în cele din urmă, la 13 aprilie, locul redeveni pustiu ca mai înainte — nu mai rămase acolo nimeni, absolut nimeni ! Ultimii şase oameni fură transportaţi pe uscat.

—Ei, ce mai spui : 13 e număr cu ghinion? Cu ghinion, da ? îi strigă Zoia triumfătoare lui Şura.

—Uf ! Abia acum răsuflu uşurat şi eu ! spuse Şura din tot sufletul.

Sînt încredinţată că dacă ei înşişi ar fi fost salvaţi de pe gheţar, tot nu s—ar fi bucurat atît.

Cele două luni de încordată aşteptare, în decursul cărora toţi aceia care trăiau pe continent, la adăpost de orice primejdie, se frămîntaseră necontenit pentru soarta fiecăruia dintre oamenii rămaşi pe gheţar — trecură în sfîrşit...

...Citisem mult despre expediţiile arctice. Pe Anatolii Petrovici îl interesa nordul şi avea o mulţime de cărţi despre Arctica — romane şi povestiri. Îmi aminteam de altfel şi din cărţile

citite în copilărie : dacă în povestire se vorbea despre oameni naufragiaţi între gheţuri, cei mai obişnuiţi tovarăşi ai acestora erau răutatea, neîncrederea unuia fată de altul, chiar ura şi dorinţa sălbatică de a—şi salva în primul rînd viaţa proprie, de a—şi păstra sănătatea proprie, la nevoie chiar cu preţul vieţii şi al sănătăţii celor care cu puţin înainte erau, prietenii săi.

Copiilor mei, ca şi tuturor copiilor sovietici, nici nu le trecea prin minte aşa ceva. Singurul lucru posibil, singurul lucru admisibil pentru ei era felul cum au trăit în răstimpul celor două luni — care lor li se păruseră fără sfîrşit — cei o sută de oameni din expediţia lui Celiuskin pierduţi între gheţuri, bărbăţia şi hotărîrea lor, grija tovărăşească a unuia pentru celălalt. Dar oare se putea altfel ?!

...Pe la mijlocul lui iunie, Moscova ieşi în întîmpinarea oamenilor din expediţie. Cerul era întunecat, dar nu—mi aduc aminte să fi trăit o zi mai senină şi mai strălucitoare ca aceea! De dimineaţă, copiii mă luară cu ei în strada Gorki. Parcă toţi locuitorii Moscovei se adunaseră aici. Trotuarele erau înţesate, de nici n—aveai loc pe unde să treci.

Deasupra oraşului se roteau avioane ; de pretutindeni — de pe zidurile caselor, din ferestre, din vitrinele uriaşe — priveau chipurile devenite atît de cunoscute şi de dragi: portretele vitejilor membri ai expediţiei şi ale aviatorilor eroi, salvatorii lor. Pretutindeni flamuri purpurii şi albastre, cuvinte înflăcărate, saluturi şi flori — flori, o ploaie de flori.

Deodată, dinspre gara Bielorusă se ivi un şir de maşini. În prima clipă nici nu puteai ghici că sînt automobile: ai fi zis că se apropie nişte grădini mişcătoare, ţi se părea că vezi nişte florării aşezate pe roţi! Maşinile trecură spre Piaţa Roşie. Munţi de flori, buchete uriaşe, ghirlande de trandafiri — şi în mijlocul tuturor se zărea un chip rîzînd emoţionat şi o mînă oare făcea necontenit semne de salut. Iar de pe trotuare, de la ferestre, din balcoane şi de pe acoperişuri, oamenii aruncau flori, aruncau flori mereu ; prin văzduh se roteau oa nişte mari fluturi afişe aruncate din avioane, iar altele stăteau aşternute pe asfaltul străzii într—un stat gros şi foşnitor.

—Mamă... mamă... mamă..., repeta Şura într—una, ca vrăjit.

La o vreme, un om — înalt şi ars de soare îl luă în braţe, îl aşeză pe umărul lui lat şi puternic, şi de acolo, de sus, mi se părea că Şura striga mai tare decît foţi.

—Ce zi fericită ! exclamă Zoia cu glas întretăiat. Cred că erau cuvintele pe care, în clipele acelea, fie în sinea lor, fie cu glas tare, le rosteau toţi cei aflaţi de faţă.

ZOIA CEA MARE ŞI ŞURA CEL MIC

Zoia vorbea întotdeauna cu Şura ca de la mare la mai mic, şi adeseori îl mustra :
—Şura, încheie—te la haină! Unde—i nasturele? Iar l—ai rupt ? Pentru tine toată ziua trebuie să stai cu acul în mînă. Nu cumva rupi nasturii înadins ? O să trebuiască să înveţi să ţi—i coşi singur.

Şura se afla pe de—a—ntregul sub supravegherea Zoiei şi ea îi purta de grijă neobosită, dar cu asprime. Uneori, cînd se supăra pe el pentru cîte ceva, îi spunea „Alexandr", ceea ce suna mult mai impunător decît obişnuitul „Şura".
—Alexandr, iar ai rupt ciorapii la genunchi ? Scoate—i îndată.

Alexandr scotea ascultător ciorapii şi Zoia îi ţesea peste tot.

Fratele şi sora erau nedespărţiţi : se culcau şi se sculau la aceeaşi oră, se duceau la şcoală împreună şi se întorceau tot împreună acasă. Deşi Şura era aproape cu doi ani mai mic decît Zoia, totuşi erau la fel de înalţi amîndoi.

În fară de asta, Şura arata mai bine legat. Creştea într—adevăr voinic, pe cînd Zoia rămăsese subţirică şi avea o înfăţişare plăpîndă. La drept vorbind, de multe ori Zoia îl cam plictisea cu observaţiile ei, dar Şura nu—şi ieşea din fire decît foarte rar; totuşi, nici în timpul celei mai aprinse dintre certuri nu—i trecea prin minte s—o îmbrîncească sati să o lovească pe surioara lui. O asculta în totul aproape întotdeauna, fără să crîcnească.

Cînd trecură în clasa a patra, Şura îi spuse Zoiei:
—De—acuma basta! Nu mai vreau să stau cu tine în bancă ! Mi—ajunge cit am stat cu o fată!

Zoia îl ascultă liniştită şi răspunse cu hotărîre :
—Ba ai să stai cu mine ! Altfel, te pomeneşti că te apuci să dai drumul la porumbei în timpul lecţiei. Las' că te ştiu eu !

Şura făcu puţină gălăgie, apărîndu—şi independenţa şi tăcu. Eu nu m—am amestecat. În seara zilei de 1 septembrie l—am întrebat:
—Ei, Şura, cu care dintre băieţi vrei să stai în bancă ?
—Pe băiatul ăla îl cheamă Zoia Kosmodemianskaia ! răspunse el încruntîndu—se şi zîmbind totodată. Ce, parcă poţi s—o scoţi la capăt cu ea !

Eram foarte curioasă să ştiu cum se poartă Zoia cu ceilalţi copii. N—o vedeam decît în tovărăşia lui Şura, iar în zilele de sărbătoare cu o droaie de copii mai mici decît ea, care se zbenguiau prin pasajul Alexandrovski, unde locuiam.

Şi ceilalţi copii o iubeau şi o ascultau pe Zoia, întocmai ca şi Şura. De fiecare dată cînd se întorcea acasă, o recunoşteau de departe după mersul grăbit şi după căciuliţă ei roşie de lînă, şi—i alergau înainte cu strigăte din care puteai înţelege doar atît: ,,Citeşte—ne ! Hai să ne jucăm! Spune—ne o poveste!" Zoia dădea ghiozdanul lui Şura şi, veselă, plină de voioşie, cu obrajii oacheşi îmbujoraţi de mers şi de ger, desfăcea braţele cît putea, străduindu—se să cuprindă cît mai mulţi din copiii care se—ngrămădeau în jurul ei.

Cîteodată îi aşeza în rînd după înălţime şi pornea cu ei în marş, cîntînd cîntecul pe care—l ştia încă de la Osinovie Gai : „înainte, înainte, tovarăşi !", sau alte cîntece ştiute de la şcoală. Alte ori se băteau cu zăpadă, dar fără străşnicie şi cu grijă din partea ei, deoarece era mai mare. În timpul jocului, Şura uita tot de pe lume : strîngea bulgării zdravăn în palme, îi arunca, se ferea şi sărea iar în luptă, fără să lase copiii din tabăra duşmană nici să răsufle.
—Şura, — striga Zoia, — nu trebuie să uiţi că ei sînt mici !... Pleacă de—aici ! N—auzi? înţelege odată : cu ei nu poţi să te joci aşa !

Pe urmă trăgea copiii cu săniuţa, îngrijindu—se întotdeauna să fie încheiaţi la hăinuţă pînă—n gît şi bine înfofoliţi, ca nu cumva să le îngheţe urechile sau să le intre zăpada în pîslari.

Vara, pe cînd mă întorceam de la şcoală, am zărit—o odată pe malul iazului, înconjurată de o mulţime de copii. Stătea cu braţele petrecute în jurul genunchilor, privind îngândurată spre faţa apei şi povestea încetişor. M—am apropiat.

...”Soarele—i sus, fîntîna departe, arşiţa te doboară, eşti lac de sudoare", auzii eu. Cînd colo, ce să vezi : în ţărîna drumului, urma unei copite de căprioară plină cu apă. Şi zice Ivanuşka :

—„Surioară Alionuşka, eu beau, nu mai pot de sete !"

—„Nu bea, frăţioare, că te preschimbi pe dată într—o căprioară"...

Am plecat încetişor, păşind cu grijă, ca să nu trosnească vreo creangă sub paşi şi să tulbure copiii, căci ascultau cu prea multă luare aminte. Pe chipurile lor citeai cea mai adîncă părere de rău pentru soarta neascultătorului şi nenorocosului Ivanuşka. Şi Zoia imita întocmai glasul mîhnit al bunicii Mavra Mihailovna, mişcînd copiii pînă în adîncul sufletului...

Cum oare se purta însă Zoia cu copiii de seama ei?

Într—o vreme se ducea la şcoală împreună cu Lena, o fetiţă care stătea în casa vecină. Şi deodată, am văzut că fiecare pleca şi se întoarcea singură de la şcoală.

—Te—ai certat cu Lena ?

—Nu, nu m—am certat. Dar nu mai vreau să fiu prietenă cu ea.

—De ce ?

—Uite, mereu îmi zicea : „Du—mi ghiozdanul". Cîte—odată i—l duceam, dar într—o zi i—am spus : „Poartă—ţi—l tu singură, eu am ghiozdanul meu". Ştii, dac—ar fi bolnavă sau plăpîndă i l—aş fi dus, că doar nu mi—era greu. Dar aşa, de ce ?

—Zoia are dreptate ! Lenka face pe cucoana ! întări Şura.

—Bine, dar cu Tanea de ce nu mai eşti prietenă ?

—Fiindcă spune prea multe minciuni! Orice spune e minciună. Acum n—o mai cred niciodată. Cum poţi să fii prieten cu cineva dacă nu crezi ce spune? Şi nici cinstită nu e! Cînd ne jucăm cu mingea ne înşeală întotdeauna. Iar cînd socotim punctele, o întoarce în aşa fel, încît să nu piardă.

—Ar trebui să—i spui că nu—i frumos ce face.

—Păi, de cîte ori nu i—aspus Zoia ! se amestecă în vorbă Şura. Toţi copiii i—au spus, chiar şi Lidia Nikolaevna ! Da' parcă poţi s—o faci să înţeleagă !

Eram îngrijorată[1]. Nu cumva Zoia era prea aspră faţă de ceilalţi copii, nu cumva se ţinea deoparte de colegii ei de clasă? Şi, găsindu—mi un ceas liber, m—am dus la Lidia Nikolaevna.

—Zoia este o fată dreaptă, foarte cinstită, spuse Lidia Nikolaevna, gînditoare, după ce mă ascultă. Întotdeauna spune copiilor adevărul în faţă. La început, mi—era teamă ca nu cumva copiii s—o dușmănească. Dar n—a fost aşa.

Ea spune într—una : „Mie îmi place dreptatea" şi copiii văd că aşa e, că Zoia apără tot ce e drept... Ştii, — adăugă Lidia Nikolaevna zîmbind, — zilele astea un băiat m—a întrebat în auzul tuturor copiilor din clasă: „Lidia Nikolaevna, dumneavoastră spuneţi că ne iubiţi pe toţi la fel. Oare, pe Zoia Kosmodemianskaia n—o iubiţi mai mult?" Să—ţi spun drept, nu mi—a prea venit la îndemînă, dar pe urmă i—am întrebat:

—„Zoia ţi—a ajutat vreodată să—ţi faci problemele?"

—„Da!" mi—a răspuns. Am întrebat pe un alt băiat:

—„Dar ţie?"

—„Şi mie mi—a ajutat".

—„Dar ţie ? Dar ţie ?" Aşa s—a văzut că Zoia a dat aproape fiecăruia o mînă de ajutor.

—„Atunci cum să n—o iubeşti?", i—am întrebat eu pe copii. Şi toţi au fost de aceeaşi părere cu mine... Copiii o iubesc, da... Şi ştii, o respectă, iar lucrul acesta nu—i poţi spune despre oricine la vîrsta ei.

Lidia Nikolaevna tăcu o vreme.

—Este o fată foarte perseverentă, îşi reluă ea firul gîndurilor. Nu va da niciodată înapoi de la ceea ce crede că e drept. Copiii, chiar şi ei îşi dau seama: Zoia e aspră cu toţi, dar şi cu ea însăşi ; cere mult de la fiecare, dar şi de la ea însăşi. A fi prieten cu ea nu—i aşa de uşor, desigur. În schimb, Şura e cu totul altfel ! Lidia Nikolaevna zîmbi: are mulţi prieteni. Dar uite, mă şi plîng de el. Nu lasă împace fetele: le face în necaz, le trage de coade. Trebuie

negreşit să stai de vorbă cu el în privinţa asta !

SERGHEI MIRONOVICI

Într—un cadru de doliu — portretul lui Kirov. Gîndul morţii e cu neputinţă de alăturat chipului acesta atît de liniştit, atît de deschis şi de senin. Dar sus, în colţul din dreapta al ziarului, era vestea că Serghei Mironovici Kirov a fost ucis de duşmanii partidului şi ai poporului...

Durerea a fost cu adevărat a tuturor, a întregului popor. Zoia şi Şura încercau pentru prima dată o asemenea durere. Totul i—a zguduit adînc şi le—a rămas întipărit în minte mult timp : nesfîrşitul fluviu de oameni care păşeau încet şi trişti spre Casa Sindicatelor, cuvintele pline de dragoste şi de durere pe care le auzeam la radio, paginile ziarelor cuprinzînd numai rînduri amare, glasurile şi chipurile oamenilor care în zilele acelea gîndeau şi vorbeau despre un singur lucru...

—Mamă, — mă întrebă Zoia, — mai ţii minte atunci, la Şitkino, cînd i—a ucis pe comunişti?

Iar eu îmi spuneam: „Are dreptate. Are dreptate că şi—a amintit de Şitkino şi de moartea celor şapte comunişti din raion. Tot ce—i vechi nutreşte o ură sălbatică împotriva noului. Forţele duşmanului luptau şi loveau din umbră şi—atunci; acum însă au lovit în mod mîrşav, pe la spate. Au lovit în ce aveam mai scump, mai curat. Au ucis un om iubit şi respectat de tot poporul, pe îmflăcăratul tribun şi bolşevic, care a luptat, pînă în ultimul ceas al vieţii sale, pentru fericirea poporului".

Noaptea am stat mult timp cu ochii deschişi. Era linişte. Deodată auzii un lipăit uşor de paşi, apoi o şoaptă :

—Mamă, nu dormi ? Pot să viu la tine ?

—Da, vino.

Zoia se cuibări în aşternut, lîngă mine, şi tăcurăm amîndouă.

—Tu de ce nu dormi ? o întrebai. E tîrziu, trebuie să fie ora două.

Zoia nu răspunse îndată, ci doar îmi strînse mai tare mîna.

—Mamă, vreau să fac cerere, să fiu pionieră, îmi spuse ea.

—Da, să faci.

—Oare au să mă primească?

—Desigur. Ai unsprezece ani.

—Da' Şura ce—o să facă?

—Nu—i nimic: Şura o să fie pionier mai tîrziu. Tăcurăm din nou.

—Mamă ai să—mi ajuţi să fac cererea ?

—Mai bine scrie—o tu singură, pe urmă o să mă uit şi eu pe ea, să văd dacă nu—s cumva greşeli.

Şi din nou rămase liniştită, gînditoare; nu—i auzeam decît răsuflarea.

Şi în noaptea aceea adormi aşa lîngă mine.

În ajunul zilei cînd urma să fie primită în organizaţia de pionieri, Zoia nu putu să închidă ochii mult timp.

—Iar nu dormi ?

—Mă gîndesc la ziua de mîine! răspunse Zoia în şoaptă.

Iar a doua zi (venisem mai devreme acasă şi şedeam la masă corectînd nişte caiete), ea intră în odaie emoţionată, cu obrajii împurpuraţi şi răspunse îndată la întrebarea pe care mi—o citi în ochi:

—M—au primit !

„DAC—AI ŞTI CINE—A FOST PE LA NOI!

Mai trecu o bucată de vreme şi, într—o zi, întorcîndu—mă de la şcoală, i—am găsit pe amîndoi într—o fierbere neobişnuită. După chipurile lor am înţeles îndată că s—a petrecut ceva deosebit, dar n—am apucat să—i întreb nimic.

—Dac—ai şti cine a fost pe la noi!... Molokov! A venit Molokov la noi la şcoală! începură să strige Zoia şi Şura, întrerupîndu—se unul pe altul. Ştii, Molokov, aviatorul care a salvat oamenii din expediţia Celiuskin! Mai ţii minte? El a salvat pe cei mai mulţi!

În sfîrşit, Şura începu să povestească mai potolit:

—Să vezi, mamă, — spuse el, — la început stătea pe scenă şi totul era solemn, dar nu ştiu cum... Parcă nu era aşa bine... Pe urmă a coborît, şi noi toţi l—am înconjurat şi abia atunci ne—am simţit bine, bine de tot. Şi ştii cum ne—a vorbit? Simplu, foarte simplu! Şi ştii ce ne—a spus?... „Mulţi îmi trimit scrisori pe adresa: «Moscova, lui Molokov din Arctica», dar eu nu sînt din Arctica, eu sînt din satul Irininsk, iar în Arctica am zburat ca să iau pe cei din expediţia lui Celiuskin". Şi pe urmă, uite ce—a mai spus: „Pesemne că voi vă închipuiţi că aviatorii—eroi sînt altfel, nu seamănă cu ceilalţi oameni. Noi însă sîntem oameni la fel ca toţi oamenii. Uitaţi—vă : sînt eu oare altfel decît ceilalţi oameni?" Şi adevărat: e aşa ca toată lumea... dar tot ţi se pare extraordinar la el, sfîrşi pe neaşteptate Şura. Apoi oftă adînc: Uite că l—am văzut şi pe Molokov !

Şi se vedea că trăise o clipă cînd se îndeplinise cel mai scump vis al său.

O CĂLĂTORIE MINUNATĂ

De la o vreme începuserăm să întîlnim pe stradă tineri şi tinere în salopete murdare de pămînt şi de lut roşu, uscat, cu cizme de cauciuc şi cu pălării cu boruri largi, de miner. Erau constructorii metroului. Treceau în fugă şi preocupaţi de la o galerie la alta, iar cînd schimbul lor sfîrşea lucrul, îi vedeai păşind domol prin mijlocul străzii. Dacă—i priveai, nu mai băgai de seamă salopetele murdare şi urîte, ci le vedeai chipurile care, în ciuda oboselii, erau uimitoare, pline de bucurie şi de mîndrie.

Pe toţi care purtau astfel de salopete, oamenii îi priveau cu interes şi cu respect. Doar nu erau nişte oarecare: erau constructorii primului nostru metrou! Şi, cu siguranţă, nu numai la Moscova, dar şi la Osinovie Gai şi în depărtatul Şitkino, oamenii căutau în ziare, în fiecare zi, veşti despre mersul lucrărilor de construcţie ale metroului nostru. Mi—aduc aminte — în primăvara anului 1935 am aflat că metroul e gata !

—Mămico, duminică mergem cu tot detaşamentul să vedem metroul ! Vrei să vii cu noi ? zise Zoia.

Duminică dimineaţă privii pe fereastră : ploua... Eram încredinţată că excursia copiilor se va amîna, dar amîndoi săriră din pat şi începură să se pregătească în grabă de plecare. Era limpede: nici prin minte nu le trecea să renunţe la planul lor.

—Nu vedeţi ce vreme—i afară ? întrebai eu nehotărîtă...

—Ce mare lucru, o ploicică! făcu Şura nepăsător. N—are decît să plouă ! Plouă, dar ploaia tot se opreşte odată !

La staţia de tramvai se adunase o mulţime de copii.

Ploaia, după părerea mea, îi înveselea chiar: ţipau, făceau gălăgie şi ne întîmpinară plini de bucurie.

După puţin timp urcarăm cu toţii în tramvai (vagonul deveni dintr—o dată neîncăpător şi se umplu de larmă) şi curînd ajunserăm la Ohotnîi Read.

Îndată ce păşiră pe pardoseala de marmoră a sălii de intrare a metroului, copiii amuţiră, de parca le—ar fi poruncit cineva să tacă ; aici erau atîtea de văzut, încît nici n—aveai timp să vorbeşti !

...Coborîm cu o înfăţişare solemnă treptele largi şi ne oprim fără să vrem : abia acum începeau adevăratele minuni ! După încă o clipă, noi, adică Şura, Zoia şi cu mine, păşim cei dintîi pe banda cu trepte ce coboară cu repeziciune. Şura oftează zgomotos : banda ne duce undeva, lin, fără să simţim. De o parte şi de alta a benzii lunecă balustrade negre care răspund la fiecare apăsare a mîinii, de parc—ar fi fixate pe arcuri. Dincolo de o bară netedă şi strălucitoare aleargă treptele mobile ale unei scări rulante, dar de astă dată nu coboară, ci urcă în întîmpinarea noastră. E nespus de multă lume şi toţi zîmbesc. Cineva ne face semne cu mîna, altcineva ne strigă, dar noi abia îi băgăm în seamă : sîntem prea absorbiţi de călătoria noastră.

Şi iată, păşim din nou pe pardoseala tare. Cit de frumos e totul în jur ! Afară, sus, se cerne ploaia rece, iar aici...

Auzisem cîndva despre o bătrînă povestitoare care a trăit toată viaţa în satul unde s—a născut — şi iat—o dintr—o dată la Moscova : a văzut tramvaie, automobile, avioane... Cei din jur erau încredinţaţi că toate o vor uimi. N—a fost însă de loc aşa : bătrîna a privit totul ca ceva firesc. Doar se deprinsese de mult cu covorul fermecat, cu cizmele care merg singure, aşa că tot ce—a văzut în cuprinsul oraşului erau pentru ea întruchipări ale basmelor.

Ceva asemănător s—a petrecut şi cu copiii mei în metrou. Pe chipurile lor citeai încîntare şi nicidecum uimire, de parc—ar fi văzut aievea, cu ochii lor, un basm cunoscut şi drag.

Ieşirăm pe platformă şi deodată, în semiîntunericul tunelului, se auzi un vuiet surd, din ce în ce mai puternic şi aproape îndată se aprinseră doi ochi de foc... După o clipă, lingă platformă se opri domol un tren cu vagoane lungi, luminate, cu o ciungă roşie sub ferestrele strălucitoare şi mari. Uşile se deschiseră singure ; am urcat într—un vagon, ne—am aşezat şi am pornit. Nu mergeam, zburam!

Şura se lipi de fereastră şi începu să numere luminiţele care se perindau cu repeziciune prin faţa noastră.

—Să nu—ţi fie teamă ! îmi spuse după cîtva timp, întorcîndu—se spre mine. În metrou nu se întîmplă accidente. Scrie chiar şi în „Pionerskaia Pravda". Aici sînt un fel de stopuri şi semnale luminoase automate. „Păzitori electrici", aşa se cheamă...

Iar eu mi—am dat seama numaidecît: aceste cuvinte mă linişteau nu numai pe mine, ci puţintel — o, numai puţin de tot ! — şi pe el însuşi.

În ziua aceea am vizitat toate staţiile. Peste tot coboram din vagon, urcam pe scara rulantă şi apoi iar coboram. Priveam şi nu ne mai săturam : plăcile de faianţă de la staţia Dzerjinski, simetrice, semănînd cu nişte faguri de albine, uriaşul palat subteran al Pieţei Comsomolskaia, marmura cenuşie, aurie şi cafenie... totul era minunat!

—Uită—te, mamă ! Aici au făcut într—adevăr porţi irosii! exclamă Şura, arătîndu—mi nişele din pereţii staţiei „Kasnik Varota".

Pe mine şi pe Zoia ne cuceriră cu totul coloanele luminoase ale staţiei „Dvoreţ Sovietov"; mergeau pînă—n tavan, unde se desfăceau ca nişte crini uriaşi, uimitori. Nu mă gîndisem niciodată că o piatră poate să fie modelată în chipul acesta şi să răspîndească atîta lumină!

Cu noi mai era un băiat cu ochii negri şi cu faţa rotundă. („E conducătorul grupei întîia!" se grăbi Zoia să—mi spună, văzînd cu cîtă atenţie ascultam ce povesteai). Mi—am dat seama îndată că băiatul era dintre cei pe care—i interesează totul pe lumea asta şi ţin minte cuvînt cu cuvînt tot ce citesc.

—Aici e marmură din întreaga ţară, zise el. Asta—i din Crimeia, iar asta—i din Karelia. La staţia Kirov, scara rulantă are o lungime de 65 metri. Hai să vedem în cît timp coborîm.

Şi amîndoi, el şi cu Şura, urcară îndată şi coborîră din nou lîngă noi.

—Hai să numărăm cîţi oameni coboară odată ! spuse Şura.

Şi statură cîteva clipe nemişcaţi, încordaţi, cu fruntea încruntată, mişcînd din buze.

—Tu cîţi ai numărat ? O sută cincizeci ? Eu — o sută optzeci. Să zicem că—s o sută şaptezeci. Zece mii de oameni pe oră, e straşnic, într—adevăr! Ia gîndeşte—te, dacă ar fi fost o scară obişnuită ?... Ce înghesuială ! Ştiţi cît au cerut englezii pentru construirea unei scări rulante ? vorbea într—una conducătorul grupei întîia. Am uitat cît, dar ştiu c—au cerut foarte mult; în banii noştri cam un milion de ruble aur. Noi însă ne—am apucat şi am făcut—o singuri, în uzinele noastre ! Şi ştiţi ce uzine au lucrat ? Uzina Vladimir Ilici din Moscova, uzina Kjrov din Leningrad, apoi cea din Gorlovka, din Kramatorsk...

...Ne—am întors acasă spre seară, morţi de oboseală, dar copleşiţi de cele văzute ; cîteva zile la rînd, ne—am tot adus aminte de minunata împărăţie subterană a metroului.

Nu trecu prea mult timp şi metroul deveni un lucru obişnuit. La fiecare pas auzeai : „Mă duc cu metroul", „Ne întîlnim la metrou". Şi totuşi, de fiecare dată cînd zăresc „M"—ul luminos, de culoarea rubinului, în umbrele amurgului, îmi amintesc de ziua cînd am călătorit cu metroul pentru prima dată, eu şi copiii.

„ARDEŢI PE RUGURI, NOPŢI ALBASTRE!"

De obicei, cînd începea vacanţa de vară, Zoia şi Şura plecau în tabăra de pionieri. îmi trimiteau de acolo scrisori pline de încîntare : cum se duc la pădure să culeagă poame, cum se scaldă în rîul adînc şi repede, cum învaţă să tragă la ţintă... Mi—aduc aminte că Şura mi—a trimis odată chiar ţinta lui. „Vezi cît de bine ştiu să trag ? scria el cu mîndrie. Nu te uita că n—au nimerit toate gloanţele în mijlocul ţintei. Nu—i mare nenorocire! Principalul e că loviturile sînt una lîngă alta. Le vezi cum stau grămadă ?" Şi în fiecare scrisoare mă rugau : „Mămico, vino să vezi cum trăim în tabără".

Într—o duminică dimineaţa am sosit în tabără. M—am întors acasă cu ultimul tren : copiii nu mă mai lăsau să mai plec. M—au dus prin tabără şi mi—au arătat toată gospodăria lor: brazdele cu castraveţi şi roşii, răzoarele cu flori, leagănul „Paşi de uriaş", terenul de volei. Pe Şura îl atrăgea cortul mare şi alb în care stăteau băieţii mai răsăriţi; cei mici dormeau în cabană şi asta—l amăra nespus.

—N—are pic de mîndrie ! spuse Zoia dezaprobator. Se ţine scai de Vitea Orlov !

Vitea Orlov, conducătorul detaşamentului, era un băiat înalt, energic, la care Şura se uita aproape cu veneraţie : Vitea juca baschet mai bine decît toţi, trăgea la ţintă mai bine decît toţi, înota minunat şi mai avea încă multe alte calităţi... Nu numai Şura, dar încă vreo douăzeci de băieţi mai mici se ţineau pas cu pas după el. Iar Vitea găsea pentru fiecare cîte o sarcină importantă. „Du—te la pionierul de serviciu şi spune—i că poate să sune de masă", zicea el. Sau : „Tu mătură cărările. Uite cum le—aţi murdărit". Sau : „Tu udă răzoarele. Grupa a treia a făcut economie la apă — uite ce cald le e florilor !" Şi prichindelul fugea cît îl ţineau picioarele să îndeplinească sarcina încredinţată.

Şura dorea foarte mult să stea cu mine — doar nu ne văzusem de atîta vreme ! (Părinţii n—aveau voie să vină decît o singură dată pe lună în tabără). Dar nici pe Vitea n—ar fi vrut să—l părăsească. Era — vădit — unul dintre primii lui aghiotanţi.

—Mămico, — spunea el cu înflăcărare, — cînd trage la ţintă, Vitea nimereşte întotdeauna în mijloc! înţelegi? Glonţ după glonţ! El m—a învăţat să trag. Da' să vezi cum înoată ! Tot să te uiţi: brasse, crawl, iepureşte — într—un cuvînt, oricum vrei !

Mă luară apoi cu ei la rîu şi am văzut, mulţumită, că acum ştiau amîndoi să înoate. Şura îmi „demonstra" tot ce ştia : mult timp pluti deasupra apei, fără să facă nici o mişcare, pe urmă înotă cu un singur braţ, iar apoi ţinînd în mînă o „granată". Pe drept cuvînt, pentru cei zece ani ai lui nu era rău de loc.

Urmă un concurs de alergări şi Zoia străbătu distanţa de o sută de metri mai repede decît toţi ; fugea uşor, iute şi — nu ştiu cum — parcă în glumă, ca şi cum n—ar fi fost o întrecere adevărată, cu un arbitru sever şi spectatori înflăcăraţi, ci numai un joc.

Clipa celui mai mare triumf pentru Şura veni atunci cînd se lăsă seara.

—Şura ! Kosmodemianski ! răsună glasul lui Vitea Orlov. E vremea s—aprindem focul !

N—apucai să—ntorc capul, şi Şura, care cu o clipă mai înainte stătuse lîngă mine, pieri de parc—ar fi intrat în pămînt.

Şura era dintre cei mai mici copii din tabără, dar cu toate acestea el avea sarcina de a aprinde focul. Să aprindă focul îl învăţase Anatolii Petrovici încă de mult, la Osinovie Gai, iar el ştia toate tainele : căuta cele mai uscate vreascuri le aşeza cu atîta dibăcie, încît se aprindeau îndată şi ardeau cu o flacără mare şi veselă. Însă focul mititel pe care—l aţîţa cîteodată lîngă casa noastră nu putea fi asemuit, desigur, cu focul care avea să izbucnească acum în mijlocul taberei.

Şura era cu desăvîrşire adîncit în munca lui. Uitase acum şi de mine şi de tot ce—l înconjura. Aducea vreascuri, le aşeza, ba îşi pregătea şi altele de rezervă, pe care să le aibă la îndemînă. Iar cînd se întunecă de—a binelea şi copiii se aşezară în jur, la un semn al lui Vitea, scapără un chibrit. Vreascurile subţiri se aprinseră într—o clipă, înnegrindu—se, trosnind, în timp ce şerpi de foc începură să se caţere pe ele cu o iuţeală de neînchipuit. Şi deodată, aruncînd departe întunericul care ne învăluise pînă atunci, o flacără orbitor de vie se ridică în văzduh.

Ar fi trebuit să plec de mult; în tabără nu mai rămăsese aproape nimeni dintre părinţi. Zoia însă mă ţinea cu putere de mînă, stăruind într—una :

—Hai, te rog, mai rămîi ! Mai stai! Focul e aşa de frumos ! Ai să vezi singură cît e de frumos... Şi apoi, gara e aproape şi drumul drept... O să te însoţim cu toată grupa... Grişa o să ne dea voie.

Şi am rămas. Stăteam împreună ou copiii în jurul focului şi priveam cînd la învîlvorarea flăcărilor, cînd la chipurile lor surizătoare şi neastîmpărate, luminate de răsfrîngerile purpurii ale focului.

—Ei, despre ce vorbim azi ? întrebă instructorul de pionieri, căruia toţi copiii îi spuneau simplu : Grişa.

Am, înţeles numaidecît că pentru clipele acestea petrecute în jurul focului nu se pregătea un program, ci se vorbea simplu, de la om la om. Cînd oare mai puteau sta copiii de vorbă, dacă nu acum, în ceasul acesta de linişte ; în spate cobora albastrul străveziu al serii calde de vară, iar tu nu—ţi mai puteai lua ochii de la foc şi priveai, priveai cum se umple de aur topit jeraticul, cum se sting fără încetare cărbunii sub spuză şi cum zboară, zboară şi pier scîntei nenumărate în văzduh...

—Uite, — spuse Grişa încet şi simplu, — eu zic să—l rugăm pe tatăl Nadiei să ne povestească despre...

N—am auzit bine despre ce anume îl rugau să povestească, fiindcă ultimele cuvinte ale lui Grişa fură acoperite de glasurile tuturor copiilor :

—Da, da ! Povesteşte—ne ! Te rugăm ! se auzi din toate părţile, şi mi—am dat seama că povestitorul le era drag, că—l mai ascultaseră şi că sînt gata să—l asculte mereu.

—E tatăl Nadiei Vasilieva, îmi spuse repede Zoia. Un om minunat, mamă ! A fost în divizia, lui Ceapaev. L—a auzit vorbind şi pe Lenin.

—V—am povestit atîta, încît mă tem că vi s—a urît! vorbi cineva cu glasul gros şi blînd.

—Nu, nu ne—am plictisit! Mai povesteşte—ne !

Tatăl Nadiei se trase mai aproape de foc şi atunci îi zării capul rotund, ras, faţa lată şi arsă de soare, mîinile pe care i le bănuii puternice şi bune, iar pe bluză — Ordinul Steagul Roşu, cu luciul şters din pricina vremii. Mustaţa roşcovană, tunsă scurt, nu—i putea ascunde zîmbetul plin de bunătate, iar de sub sprîncenele dese, decolorate de soare, ochii lui priveau ageri şi veseli.

Tatăl Nadiei era unul dintre cei dintîi comsomolişti. Ascultase discursul rostit de Lenin la cel de—al III—lea Congres al Comsomolului, şi cînd începu să povestească despre aceasta, în jur se aşternu o linişte atît de adîncă, încît se auzea foşnetul cel mai mic şi trosnetul fiecărui vreasc cuprins de flăcări.

—Vladimir Ilici nu ne—a citit un raport, ci a vorbit cu noi simplu, aşa cum vorbeşti cu un prieten... Ne—a făcut să ne gîndim la ceva care nici nu ne trecea prin minte atunci. Ţin minte ca acum... Ne—a întrebat: „Ce—i mai important astăzi ?" Şi—am început să aşteptăm răspunsul. Credeam că o să spună : „Să luptăm ! Să nimicim pe duşman !" Doar era în anul 1920 ! Toţi eram ostaşi, care în manta, care în bluză marinărească şi toţi cu arma—n mînă ; unii abia se întorseseră din luptă, iar alţii trebuiau să plece a doua zi. Şi deodată spune : „Să învăţăm ! Cel mai important lucru este să învăţăm !"

Glasul povestitorului era plin de duioşie şi în acelaşi timp de mirare, de parc—ar fi trăit din nou clipa aceea depărtată. Povestea cum, atunci, oameni vîrstnici, laolaltă cu tineri de douăzeci de ani, s—au aşezat în bănci şi au luat în mînă abecedarul, ca să împlinească porunca lui Lenin. Povestea cît de simplu şi de modest se purta Lenin, cu cîtă căldură şi cît de prietenos vorbea delegaţilor şi cum ştia să rezolve, printr—un cuvînt simplu şi limpede, cele mai încîlcite probleme, să lumineze omul asupra adevărurilor cele mai scumpe, să—i insufle putere pentru munca cea mai grea, să—i arate tot ce e mai frumos, ziua viitorului omenirii, ziua pentru care el trebuia să lupte şi să înveţe...

...Vladimir Ilici spunea că generaţia care are acum cincisprezece ani va vedea societatea comunistă şi ea însăşi va construi această societate... Şi e important ca fiecare dintre voi să—şi îndeplinească zi de zi munca lui, cu stăruinţă, chiar dacă e vorba de munca cea mai

neînsemnată, cea mai simplă, în aşa fel încît ea să devină o părticică din măreaţa cauză a poporului...

Mă uitam adesea la copiii mei şi mă gîndeam : oare cum ar fi fost viaţa lor odinioară, în vremea aceea întunecată, lipsită de perspective, în care am crescut eu ? Cu cîtă greutate obţineai ceva atunci, cît de greu mi—ar fi fost să—mi educ copiii! Acum nu—i educam numai eu, ca mamă : acum îi educa şi şcoala, şi detaşamentul de pionieri, îi educa tot ce auzeau şi vedeau în jurul lor. Şi cine ştie ce flăcări vor izbucni mîine dintr—una din scînteile focului din tabără ? ! Cine ştie ce simţăminte, ce năzuinţe a sădit astă—seară în inimile lor omul acesta oare l—a ascultat pe Lenin şi l—a cunoscut pe Ceapaev ?

Tatăl Nadiei povesti fără grabă despre tot ce—şi amintea din trecutul depărtat şi glorios. Apoi, deodată, spuse :

—Acuma, hai să cîntăm!

Copiii se înviorară, de parcă s—ar fi trezit dintr—o vrajă, şi începură să strige pe întrecute:

—„Tinereţe!"

—„Cîntecul lui Ceapaev!"

După o clipă se înălţă în noapte, domol, melodia plină de nostalgie a cîntecului care în acele zile se auzea pretutindeni :

Ploua cumplit, urla furtuna,
Prin noapte fulgere şi tunet,
Şi tunetele bubuiau într—una...

Pe urmă cîntară primul marş al pionierilor:

Ardeţi pe ruguri, nopţi albastre !
Sîntem pionieri — fii de muncitori.
Vin vremuri de lumină, vin curînd.
Deviza noastră : ,,Fii gata oricînd !"

După aceea mai cîntară şi alte cîntece. Zoia se lipi de mine şi din cînd în cînd mă privea cu înţeles : „Nu—ţi pare rău că ţi—ai amînat plecarea, nu—i aşa ? Vezi ce bine—i la noi ?"

Cu puţin înainte de a se strînge în careu pentru apelul de seară, Zoia îl trase pe Şura de mînă :

—Gata! Mergem...

Şi împreună cu alţi băieţi şi fete care şedeau în jurul focului începură să şuşotească de zor, ca apoi să se ridice şi să plece pe nesimţite, unul cîte unul. Am vrut să mă ridic şi eu, dar Zoia îmi şopti: „Nu, nu, tu mai stai. E numai grupa noastră. Ai să vezi îndată ce—o să fie!..."

Curînd, copiii porniră în marş spre locul unde se striga apelul. Îi urmai şi eu.

—Bravo! Cine—a făcut—o? E minunată! exclamă deodată cineva.

În mijlocul careului, rezemată de *catartul* în vîrful căruia fîlfîia drapelul, strălucea o stea mare în cinci colţuri. Nu—mi puteam da seama din ce anume era, dar auzii îndată :

—E făcută din licurici! Uită—te, sînt numai luminiţe verzi!

Conducătorii de grupe dădură raportul: „Ziua a trecut în linişte".

Drapelul fu coborît şi goarna sună prelung „La corturi, culca—a—area, culca—a—area!"

Zoia şi Şura veniră amîndoi lingă mine. Chipurile lor străluceau de fericire.

—Grupa noastră a făcut steaua! Aşa—i că aici la noi e frumos ? Uite, mămico, Grişa spune să nu te conducem. Tatăl Nadiei pleacă şi el spre gară... cu el n—o să—ţi fie teamă...

Mi—am luat rămas bun de la ei amîndoi şi apoi am pornit împreună cu tatăl Nadiei. Luminile gării se zăreau chiar din tabără, drumul era într—adevăr scurt şi nu mi—a fost cîtuşi de puţin urît.

—Minunaţi copii ! spuse tovarăşul meu de drum. Îmi place să discut cu ei: te ascultă cu atîta

încordare...

Din depărtare ne chemă şuieratul unei locomotive, şi amîndoi iuţirăm paşii.

...Flacăra focului din tabără a luminat chipurile copiilor mei toată iarna. Aproape în fiecare clipă îşi aminteau de tabără, de convorbirile din jurul focului, de steaua făcută din licurici... Dar amintirile acestea îşi făceau loc şi în caietele lor de şcoală, şi în compunerile libere.

„Lîngă foc poţi gîndi mai bine, sora Zoia, în 1935, într—o compuaere cu titlul „Cum am petrecut vara". Lîngă foc e minunat să asculţi povestiri şi apoi să cînţi. Iar cînd pleci de lîngă foc, îţi dai seama şi mai bine ce minunat este să trăieşti în tabără, şi doreşti să fii mereu mai bun prieten cu tovarăşii tăi".

JURNALELE COPIILOR

Cine dintre noi, oare, n—a avut un caiet personal de însemnări — un jurnal! Şi Şura a avut unul, pe cînd avea nouă ani. Eu însă nu puteam să—l citesc fără să rîd. De obicei, Şura scria în felul acesta:

„Azi m—am sculat la ora 8. Am mîncat şi am ieşit în stradă. M—am bătut cu Petka". Sau: „Azi m—am sculat, am mîncat şi—am plecat să mă plimb. Azi nu m—am bătut cu nimeni". Deosebirea se vedea numai în rîndul cu care încheia : „M—am bătut cu Petka", „m—am bătut cu Vitka", „nu m—am bătut cu nimeni". Încolo, toate însemnările semănau ca două picături de apă.

Zoia avea faţă de jurnalul ei o atitudine conştiincioasă şi serioasă, ca faţă de orice altă muncă de care se apuca: scria cu regularitate, iar întîmplările le povestea în mod amănunţit. Jurnalul ei din primăvara şi vara anului 1936 îl păstrez şi azi.

După cum am mai spus, copiii petreceau vacanţa de vară în taberele de pionieri. Acolo se simţeau bine şi erau plini de voie bună ; eu însă îi vizitam rar şi, ca întotdeauna cînd ne despărţeam, ne era dor să ne revedem. Din pricina asta visam să mergem vara la bunici, la Osinovie Gai, ca să fim mereu împreună. Bătrînii ne chemau de mult, iar noi doream din toată inima să petrecem o vară împreună ! În anul 1936, visul ni se împlini; începurăm să ne gîndim la călătoria noastră încă din primăvară. Tocmai din acest timp eu păstrez un caiet subţire de şcoală : jurnalul Zoiei.

1 Mai — sărbătoarea fericirii şi a bucuriei!

Dimineaţa, la şapte şi jumătate, mama a plecat la manifestaţie. A fost o zi însorită, dar tot timpul a bătut vîntul.

M—am trezit plină de voioşie. M—am îmbrăcat repede, am mîncat în fugă şi m—am dus la staţia de tramvai să văd coloanele de manifestanţi care treceau spre Piaţa Roşie. Toată ziua am petrecut—o pe stradă; am colindat prin magazine după bomboane şi m—am jucat. Mai tîrziu a început să plouă. Cînd mama s—a întors de la manifestaţie a început serbarea noastră. Ni s—au împărţit daruri.

3 mai. Azi mama nu s—a dus la şcoală şi—am fost foarte bucuroasă. Am luat un „bine" la dictare. In schimb, la literatură şi aritmetică am luat „foarte bine". În genere, ziua a trecut cu bine.

12 mai. De dimineaţă, pe la 9, m—am dus să cumpăr lapte şi pîine. Azi, mama ne—a dăruit o etajeră. Odaia s—a făcut dintr—o dată mai mare, mai frumoasă şi mai luminoasă. Este o etajeră frumoasă din lemn. Mi—a plăcut de cum am văzut—o.

Azi am avut o dorinţă ciudată : voiam să mă plimb pe stradă, să alerg, să fac nebunii. Spre seară, ne—am împărţit grădina de zarzavat, din curte. Mie mi—a căzut partea de lingă fereastră. Am şi săpat pămîntul. Mama o să cumpere seminţe de flori şi de legume. O să am o grădină minunată ! Este visul meu.

24 mai. Mîine încep examenele. E o dimineaţă călduroasă şi proaspătă. Mama mi—a spus ce cumpărături să fac şi a plecat. Am dereticat prin odaie şi tocmai cînd am sfîrşit s—a întors acasă şi ea : azi a terminat mai devreme cu şcoala. Ne—am dus întîi să luăm lapte, apoi după gaz. îmi place să mergem împreună după cumpărături. Către amiază s—a făcut şi mai cald. Nu puteai sta decît la umbră. Poştaşul mi—a adus „Pionerka" — aşa—i spun eu ziarului nostru „Pionerskaia Pravda".

N—am timp să citesc o carte, dar pentru „Pionerka" tot găsesc vreme! În ziarul de azi scrie că la Rostov s—a deschis Palatul Pionierilor. Foarte bine! Ocupă cea mai frumoasă clădire din oraş. Are optzeci de camere şi toate sînt deschise copiilor. Într—o cameră se află o centrală telefonică în miniatură, iar într—alta, dacă răsuceşti întrerupătorul electric, două tramvaie încep să alerge pe o linie în formă de cerc. Se înţelege, tramvaiele sînt tot nişte jucării, dar sînt la fel ca tramvaiele adevărate. În „Pionerka" mai scrie că la Palatul Pionierilor de aici va exista în curînd un metrou, întocmai ca cel din Moscova, numai că va fi mititel de tot. Iar copiii care n—au fost niciodată ta Moscova vor putea şi ei să vadă un

metrou.

În „Pionerka" se scriu multe lucruri şi despre examene. Citesc: „Răspundeţi liniştit, cu încredere şi limpede." Examene ! Examene !... Numai la ele mă gîndesc. Învăţ lecţiile şi mă pregătesc. Principalul este să nu te temi de profesori şi de cei care asistă. Şi—am să reuşesc, sînt sigură: am să reuşesc cu „foarte bine" şi în nici un caz n—am să iau mai puţin decît „bine".

11 iunie. Vai, azi aflu cine şi cum a trecut examenele ! Azi se afişează listele şi se împart premiile...

M—am sculat la opt şi jumătate şi m—am dus la serbare. Toţi copiii erau îmbrăcaţi în haine de sărbătoare. Şi iată că începe raportul solemn al directorului de studii. În sală — o linişte desăvîrşită. Pe masa acoperită cu pînză roşie sînt aşezate cărţi frumoase, pregătite pentru cei mai sîrguincioşi elevi. Şi iată, sînt şi eu strigată : am trecut examenele la limba rusă şi la aritmetică cu „foarte bine", la ştiinţele naturii şi la geografie — cu „bine". Şura are şi el note bune. Sînt strigată şi mi se înmînează cea mai minunată carte : fabulele lui Krîlov !

12 iunie. La 10 şi jumătate am plecat cu autobuzul spre parcul „Zuev". Ajunşi acolo ne—am dus să vedem „Patria ne cheamă", un film minunat. Pe urmă l—am zărit pe Nikita Sergheevici Hruşcev, pe care l—am salutat. Eram foarte bucuroşi. A avut loc şi un festival. Ne—am plimbat prin parc, ne—am dat pe tobogan şi—am vizitat biblioteca. Am fost trataţi cu prăjituri şi apoi ne—am întors acasă.

26 iunie. Dimineaţa nu mă trăgea inima să fac nimic. Abia m—am dat jos din pat. După aceea m—am apucat să fac treabă. Mama lucrase pînă după miezul nopţii şi dormea încă. Ca să nu—i stricăm somnul, am plecat cu Şura să ne plimbăm. Era vînt, dar soarele ardea cu putere. Apa din iaz era ca laptele proaspăt muls — căldicică, limpede şi plăcută. Ne—am scăldat, apoi am ieşit pe mal şi ne—am întins pe iarbă ca să ne uscam. Pe urmă ni s—a făcut poftă să mîncăm ceva poame şi ne—am dus în grădină, unde am cules merişoare acre. Pe la şapte—opt seara a venit pe neaşteptate Slava, vărul nostru. E cu cinci ani mai mare ca mine, dar sîntem prieteni. I—am arătat fabulele lui I. Krîlov, pe care le—am primit de la şcoală, l—am arătat şi albumul cu desenele lui Şura. Le—a lăudat foarte mult.

Tot timpul nu mă gîndesc decît la plecarea noastră la ţară. Iată că se înfăptuieşte şi acest vis.

2 iulie. Ieri, toată ziua ne—am trecut—o cu pregătirile de plecare. Nici noaptea n—am dormit. La patru şi jumătate dimineaţa, noi (adică eu, Şura, Slava şi cu mama) ne—am dus la staţia de tramvai. Eram puţin tristă că nu merge şi mama cu noi, dar veselă că plec la ţară. Doar nu mai fusesem de cinci ani acolo !

Am călătorit cu trenul o zi şi o noapte încheiată. Am luat o căruţă din gară şi am pornit spre Gai (aşa se cheamă satul nostru). Cînd am sosit, Slava a bătut la uşă, iar bunicul a răspuns : „Hai, intră !" Credea că e Vasiatka, tractoristul, şi că a venit la el în vizită. Pe bunica o necăjeau nişte junghiuri, dar cînd ne—a văzut a fost atît de bucuroasă, încît i—a trecut totul. Ne—a dat să mîncăm blinî[15] lapte acru şi lapte dulce. Pe urmă, eu m—am dus să mă scald, m—am jucat cu fetele, iar seara, la casa de lectură, m—am întîlnit cu Manea, o veche cunoştinţă şi o bună prietenă de—a mea. Ziua a fost plăcută : ne—am jucat frumos şi am respirat aer curat. Eu am dormit în patul bunicului.

7 iulie. Mă plimb, alerg şi ajut pe bunica la treabă. Îmi place să fac orice—mi spune. Am grijă de păsări, mă scald de trei ori pe zi şi mă duc la bibliotecă. Am citit cîteva cărţi interesante: „Guliver în ţara piticilor", „Revizorul", de Gogol, „Lunca", de Turgheniev şi multe altele.

Bunica ne dă mîncare foarte bună : ouă, pui fripţi, blinî; din piaţă cumpărăm castraveţi şi fructe — vişine, coacăze. Dar avem şi necazuri : odată (nu mai ţin minte ziua), Şura şi—a pierdut haina. Am umblat, am căutat—o peste tot, dar n—am găsit—o; alte daţi mă duc la rîu şi întîrzii, iar bunica se supără.

---

[15] Blinî — un fel de clătite. (N. R.)

15 iulie. Cînd stai degeaba, te plictiseşti şi eşti trist. Aici, la ţară, te plictiseşti de moarte cînd stai degeaba. Din pricina asta, m—am hotărît să—i ajut şi mai mult bunicii. Cînd m—am sculat mi—a venit o idee : să spăl podeaua. Şi—am făcut bucuroasă treaba asta. Pe urmă mi—am făcut din mătase roşie panglici pentru cozi ; au ieşit destul de frumoase şi nu—s mai urîte decît cele albastre pe care le—aveam mai înainte.

Ziua a fost liniştită, dar spre seară s—a pornit o furtună cumplită şi o ploaie măruntă. Cerul era brăzdat într—una de nişte dungi orbitoare — fulgerele. Furtuna a speriat vitele: căpriţa noastră s—a pierdut de turmă, iar bunica abia a găsit—o într—o grădină de zarzavat a vecinilor. Azi am scris două scrisori la Moscova : una mamei, şi alta prietenei mele Ira.

23 iulie. Ieşind la cîmp, am văzut venind prin lanul de grîu (semănat pe imaş) pe Nina (verişoara mea) cu fratele ei, Lelik, şi cu mama lor. Ei locuiesc în Velmojka, un sat nu prea depărtat (36 kilometri de Osinovie Gai). Eu şi cu toţi ai noştri ne—am bucurat foarte mult c—au venit.

26 iulie. Mi—a părut foarte bine cînd a venit Nina. Ne jucam, vorbeam, citeam şi rîdeam împreună. Bunica ne—a dai şahul şi loto—ul, iar noi nu ne mai săturam să jucăm.

Azi însă m—am cam ciorovăit cu Nina. Curînd însă ne—am împăcat şi eu m—am hotărît să nu mă mai cert niciodată cu ea.

30 iulie. Eu şi cu Şura dormeam în tindă cînd a venit bunica să ne trezească şi ne—am adus aminte îndată că trebuie să ne luăm, rămas bun de la Nina, Lelik şi mătuşa Anea. Plecau la Velmojka. Sosi şi căruţa. Soarele îşi aşternea domol razele luminoase deasupra pămîntului trezit din somn.

După ce ne—am luat rămas bun, căruţa a plecat. Îmi pare foarte rău că au plecat.

Peste zi i—am ajutat bunicii la cîte ceva : am călcat rufe, am cărat apă şi am făcut şi alte treburi.

31 iulie. E vremea amiezii. O zăpuşeală cumplită. Umblă fel şi fel de vorbe despre căldura asta : cică duminică apa din rîu o să fiarbă.

Zăpuşeala începe să scadă, se lasă seara. Mă duc după capre. Sînt cinci : Maika, Cernomorka, Baron, Zorka ; una a rămas fără nume — e strigată : Căpriţa pur şi simplu.

Bunica le mulge. Eu duc laptele la beci. Ne culcăm.

1 august. Codiţele mele sînt tare micuţe. Dar de cînd am venit aici, bunica mi le împleteşte strîns şi—au mai crescut puţintel. Bunica mea e foarte bună.

Spre seară am primit o scrisoare de la mămica. Ne scrie că e bolnavă şi că s—ar putea să vină aici. îmi pare foarte rău că e bolnavă. Ea intră în concediu pe ziua de 15 august şi atunci vine la noi!

2 august. Azi bunica m—a lăsat stăpînă în casă. Ea a făcut numai focul în sobă şi a plecat. Eu am văzut de gospodărie. Bunica fiersese tăiţei şi mi—a spus să sparg deasupra cîteva ouă. Am vrut să pun ceaunul cu tăiţei pe un scaun. L—am luat din cuptor cu furcarul, dar el s—a răsturnat şi tăiţeii s—au împrăştiat pe podea. Am şters repede podeaua şi am făcut alţi tăiţei.

Spre seară m—am dus cu bunica să ne scăldăm. Se zicea că azi apa din rîu va fierbe din pricina căldurii. Dar n—a fost aşa. Cu toată zăpuşeala, apa din rîu n—a fiert.

5 august. Azi i—am ajutat bunicii la treabă : am spălat podeaua, ferestrele şi scaunele. Apoi am călcat rufe. Sînt foarte îngrijorată de mama.

11 august. Pe aici plouă foarte puţin. De nu s—ar pîrjoli lanurile ! În grădina de zarzavat a bunicii sînt castraveţi, dovleci, pepeni galbeni, varză, tutun, roşii şi cînepă. Pe fostul imaş cresc cartofi, dovleci şi roşii. Dar floarea soarelui nu—i. Bunica n—a ştiut că o să venim noi şi n—a semănat. E arşiţă. Bate un vînt puternic şi fierbinte, care ridică tot colbul de pe drum orbindu—te.

13 august. Tocmai cînd ine aşezam ta ceai, a venit o scrisoare de la mama. Ne scrie că soseşte sîmbătă, adică mîine seară... Am citit scrisoarea şi ne—am bucurat foarte mult. Mama vine pentru puţin timp, dar tot o să se odihnească. Bunicul a plecat la Tambov.

15 august. Dis—de—dimineaţă am auzit pe cineva ciocănind la uşă. Eu, Şura şi bunica am sărit deodată să deschidem — era mama ! Cît m—am bucurat ! Bunica s—a apucat îndată să

facă blinî. Mama ne—a adus o mulţime de bunătăţi. Mătuşa Olea n—a putut veni, dar ne—a trimis o mulţime de lucruri şi ea.

17 august. Ne—am dus cu mama în grădină şi lam rupt un dovleac şi şapte pepeni galbeni mici cît pumnul. Din dovleac, bunica a făcut caşă, iar seminţele le—a pus la uscat.

Spre seară, mama, Şura şi cu mine ne—am dus să ne scăldăm. Ce bine ne simţim aici! Dar cînd e şi mama cu noi, parcă—i de trei ori mai bine !

19 august. Azi a plouat puţin. Bunica mi—a dat nişte material, din care vreau să—mi fac o plăpumioară.

22 august. Dimineaţa ia fost vreme urîtă. Eu şi Sura am cam făcut mofturi peste zi. Dar ne—am hotărît să n—o mai supărăm pe mama.

24 august. De dimineaţă cînd m—am sculat, bunica mi—a dăruit o veche cutiuţă cu feţele pictate, iar bunicul — o fotografie de—a lui. M—am bucurat foarte mult de aceste daruri. O să le păstrez ca amintire. Ne gîndim la Moscova.

„BEŢIŞORUL ALB”

Da, a fost o vară minunată, nespus de luminoasă şi lipsită de griji! Acum, Zoia şi Şura erau mari, totuşi se ţineau după mine pas cu pas, aşa cum făcuseră cu cinci ani în urmă, cînd venisem să—i iau la Moscova ; parcă se temeau ca nu cumva să dispar sau să fug de lîngă ei.

Zilele pe care le—am petrecut împreună s—au contopit pentru mine într—o singură zi lungă şi fericită, în care nu poţi deosebi nimic stingher. O singură întîmplare mi—a rămas în minte, limpede şi atît de amănunţit, de parcă s—ar fi petrecut ieri.

Nu ştiu dacă Slava îi învăţase jocul acesta sau dacă—i citiseră ei înşişi regulile în „Pionerskaia Pravda", dar ştiu că la amîndoi le plăcea neînchipuit de mult. Jocul se numea „beţişorul alb". Trebuia jucat numai seara, cînd se întuneca într—atîta încît lucrurile să fie una cu pămîntul şi cînd nu pot fi desluşite decît acelea care au culori deschise sau acelea care lucesc. Copiii — ai mei şi cei de prin vecini — se împărţeau în două tabere şi—şi alegeau un arbitru. Arbitrul — care era totodată şi conducătorul jocului — arunca cît mai departe un beţişor alb şi toţi copiii se repezeau să—l caute. Cine—l găsea, fugea îndată să i—l des arbitrului. Lucrul trebuia însă făcut cu multă dibăcie, aşa încît cei din tabăra adversă să nu bage de seamă. Jucătorul dădea beţişorul pe furiş unui tovarăş din tabăra lui, acesta îl dădea altuia ca să i se piardă urma şi să nu lase adversarul să ghicească la cine se află beţişorul. Dacă izbuteai să înmînezi beţişorul alb arbitrului, fără să fii văzut, tabăra ta cîştiga două puncte. Dacă însă adversarul te zărea şi te oprea cînd găseai beţişorul, fiecare tabără cîştiga cîte un singur punct. Jocul ţinea pînă cînd una din tabere ajungea la zece puncte.

Zoia şi Şura mureau după jocul acesta şi mă încredinţau că e neobişnuit de interesant. Iar Slava adăugă : ,,E şi folositor, învaţă copiii să fie solidari, să nu fie egoişti, ci toţi pentru unul şi unul pentru toţi".

Şura adeseori era arbitru; avea mîna puternică şi arunca beţişorul departe şi cu îndemânare, încît nu—l puteai găsi prea uşor. Într—o zi, Zoia propuse să arunce ea beţişorul.

—Asta nu—i treabă de fată ! spuse unul dintre băieţi.

—Nu—i treabă de fată ? Ia dă—ncoace să—ncerc !

Zoia apucă beţişorul, îşi luă avînt, îl aruncă... şi beţişorul căzu destul de aproape. Ea se înroşi pînă—n vîrful urechilor, îşi muşcă buzele şi plecă numaidecît acasă.

—De ce—ai plecat ? o întrebă Slava, cînd se întoarse acasă cu Şura.

Zoi a tăcea.

—Te—ai supărat? Degeaba te—ai supărat! Odată ce nu poţi s—arunci, lasă să fie arbitru unul care ştie s—arunce. Iar tu joacă împreună cu ceilalţi. N—ai de ce să te superi. Mîndria e bună, dar cu măsură. Ce—i prea mult, strică !

Zoia nu răspunse nici de astă dată, dar în seara următoare se alătură celorlaţi, ca şi cum nimic nu s—ar fi întîmplat. Copiii o iubeau şi niciunul nu—i aminti despre cele petrecute în ajun.

Uitasem întîmplarea. Într—o zi, Slava intră în casă şi—mi făcu semn să merg cu el. Cotirăm după colţul casei şi apoi trecurăm mai departe, în spatele grădiniţei.

—Uită—te, tuşă Liuba ! şopti Slava.

La cîţiva paşi, cu spatele spre noi — Zoia. În prima clipă nu mi—am dat seama ce face: îşi luă avînt, aruncă ceva, fugi, ridică acel lucru de la pămînt, se înapoie pe locul dinainte şi—l aruncă din nou. Abia acum am desluşit obiectul: era o bucată mică de lemn. Stăteam în spatele unui pom, iar Zoia nu ne zărise. Şi am privit—o de acolo multă vreme, cum arunca neobosită bucata de lemn, cum fugea, o ridica şi apoi din nou o arunca. La început îşi avînta numai braţul, dar apoi se dădea înapoi şi se avînta înainte cu tot trupul, de parcă zbura în urma bucăţii de lemn. Şi de fiecare dată o arunca mai departe, tot mai departe.

Slava şi cu mine plecarăm încetişor. Curînd veni şi Zoia acasă. Era îmbujorată, cu fruntea brobonită de sudoare. Se spălă şi se apucă îndată de cusut: făcea o plăpumioară. Mă uitai la

Slava pe furiş, iar el izbucni în rîs. Zoia ridică ochii:
—De ce rîzi ?

Slava însă nu—i răspunse.

Două zile la rînd am ieşit din casă, la aceeaşi oră, şi mă uitam la Zoia cum aruncă ba o piatră, ba un beţişor. După vreo zece zile, cu puţin înainte de plecarea mea, o auzii spunînd copiilor, care se adunaseră lîngă pridvorul casei:
—Hai să jucăm „beţişorul alb!" Dar vreau să fiu eu arbitru!
—Iar începi ! se miră Suna.

Zoia, fără să răspundă, îşi luă avînt şi cînd aruncă beţişorul, toţi copiii scoaseră un strigăt de uimire. Beţişorul zbură prin aer şi căzu undeva, departe.
—Eh, ce drăcuşor de fetişcană ! spuse la masa de seară bunicul. Şi la ce ţi—a folosit beţişorul ? Numai ca să dovedeşti că—i întreci pe toţi la aruncat, nu—i aşa ?

Zoia vru să răspundă, dar bunica i—o luă înainte :
—E o vorbă : „Fie ce o fi, dar să fie aşa cum vreau eu!" şi adăugă zîmbind : Uite, şi eu aş zice tot aşa. Păi... „cu puţin — inima mulţumire n—are, şi mă îndeamnă înainte fără încetare" — nu—i aşa, nepoţică ? !

Zoia lăsă ochii în farfurie, tăcu un timp şi răspunse deodată, zîmbind şi tot cu o zicală (nu degeaba era nepoţica Mavrei Mihailovna) :
—Malu—i abrupt, dar peştele—i bun !

Şi noi toţi cei din jurul mesei izbucnirăm în rîs.

TĂUNUL

...Primăvara. Din cînd în cînd adia o boare călduţă cu mireasmă de prospeţime şi de pămînt reavăn. Cît de plăcut e aerul primăvara ! Am coborît din tramvaiul înăbuşitor: nu mai aveam mult pînă acasă... să merg pe jos !

Primăvara nu mă bucura numai pe mine : pe chipurile trecătorilor vedeai mai des zîmbete, ochii erau parcă mai luminoşi, glasurile răsunau mai vioi, mai puternic.

Prinsei o frîntură de frază :

—...pe frontul Cordovei republicanii înaintează victorios !

—Iar în provincia Estremadura...

...Da, Spania era atunci în inimile tuturor, pe buzele tuturor, iar evenimentele din Spania ne preocupau pe toţi. Cuvîntul înaripat rostit de Dolores Ibarruri : „Mai bine să mori în picioare, decît să trăieşti în genunchi", făcuse ocolul întregii lumi, pătrunsese în inima fiecărui om cinstit.

Dimineaţa, cum se trezea din somn, Zoia alerga la cutia de scrisori să ia ziarul : Ce—o mai fi azi pe fronturile din Spania ?

Iar Şura... Cei treisprezece ani neîmpliniţi — iată ce—l necăjea, ce—l împiedica să se afle chiar sub zidurile Madridului. În fiecare seară aducea vorba de asta : ba că a citit în ziar de o fetiţă care lupta vitejeşte în rîndurile republicanilor, ba că a auzit la radio despre un tînăr spaniol oare, împotriva voinţei părinţilor lui, a plecat pe front.

—...şi ce fapte de vitejie a făcut! Odată, un obuz duşman a căzut în tranşeea lor distrugînd tunul antitanc. Şi acest băiat, — Emuterio Corneho îl cheamă, — a pus mîna pe o grenadă, şi cînd a sărit odată din tranşee !... A fugit înaintea tancurilor şi cînd a aruncat grenada în tanc... Grenada a exploadat sub şenile şi tancul a început să se învîrtească pe loc ! În acest timp, tovarăşii lui au adus o ladă plină cu grenade. Corneho a început s—arunce grenadele una după alta. Ce să vezi ? ! Al doilea tanc s—a răsturnat pe o parte, al treilea a avut aceeaşi soartă, iar celelalte au dat bir cu fugiţii. Ei, ce ziceţi ? Şi se mai spune că nu—i nimic mai grozav decît tancul!

—Hm... Cîţi ani are acest Corneho ? l—am întrebat.

—Şaptesprezece, răspunse Şura.

—Dar tu cîţi ai ?

Era o cruzime din partea mea să—i pun o astfel de întrebare. Şura a oftat şi n—a scos o vorbă...

—Mămico ! izbucni un glas răsunător, la doi paşi de mine, trezindu—mă din gînduri. De ce vii aşa tîrziu ? De cînd te—aşteptăm !

—Cum, e tîrziu ? Am spus că mă—ntorc la şapte.

—Dar acum e opt fără zece ! Eram îngrijorată !

Zoia mă luă de braţ şi îşi potrivi pasul cu al meu. Mergeam alături. Crescuse foarte mult în ultimii doi ani : curând, foarte curînd, avea să fie tot atît de înaltă ca şi mine. Cîteodată mi se părea ciudat că am o fată atât de mare. Fusta îi rămăsese scurtă, bluza brodată îi rămăsese şi ea mică şi trebuia să mă gîndesc la altele noi...

...De atunci, din 1931, cînd adusesem copiii la Moscova, nu ne mai despărţisem aproape niciodată. Chiar şi cînd plecam pentru scurt timp de—acasă, fiecare din noi lăsa vorbă unde se duce şi cînd se întoarce. Dacă făgăduiam să mă întorc de la şcoală pînă la 8, mă străduiam întotdeauna să mă ţin de cuvînt. Iar dacă mă reţinea ceva, Zoia, îngrijorată, îmi ieşea înainte la staţia de tramvai şi mă aştepta acolo, aşa cum se întîmplase şi astăzi.

Cînd Şura se întorcea acasă şi n—o găsea pe surioara lui, înainte de orice întreba :

—Unde—i Zoia ? Unde s—a dus ? De ce întîrzie atîta ?

—Unde—i Şura ? întreba Zoia de cum trecea pragul.

Eu însămi, de fiecare dată cînd se întîmpla să viu acasă înaintea copiilor, mă simţeam cuprinsă de un sentiment ciudat, mă simţeam stingherită, pînă ce le auzeam paşii pe scară. Iar primăvara stăteam uneori la fereastră şi—i aşteptam. Parcă—i văd... veneau întotdeauna împreună, întotdeauna discutînd cu aprindere — şi deodată simţeam cum mi se umple inima

de căldură...

...Zoia îmi luă încetişor servieta şi poşeta :

—Eşti obosită... lasă—mă să le .duc eu.

Păşeam agale, bucurîndu—ne de minunata seară de primăvară şi povesteam pe rînd despre toate întîmplările zilei :

—Ai citit ? La Artek au fost aduşi copii spanioli ! spuse Zoia. Fasciştii erau cît pe aci să scufunde vaporul pe care se aflau. Ce bine—ar fi să—i putem vedea ! Gîndeşte—te, după atîtea bombardamente, după toate suferinţele îndurate, să te trezeşti dintr—o dată la Artek! Oare acum o fi bine acolo ? Nu—i frig ?

—Nu. Prin aprilie. În sud e cald de—a binelea. Înfloresc trandafirii. Uită—te însă la tine! Tu şi aci, la Moscova, te—ai înnegrit ! Ţi se şi jupoaie pielea de pe nas !

—Păi, ne—am apucat să facem grădina din jurul şcolii. Cînd stai cîte o jumătate de zi în soare, sigur că te înnegreşti ! Ştii, fiecare trebuie să sădim cîte un pom... Eu am să sădesc un plop ; tare—mi place cînd îşi ninge floarea... Şi mirosul de plop e frumos, nu ? *I—aşa*... proaspăt, puţin amărui... Ei, am ajuns şi acasă ! Cît te speli, eu încălzesc mîncarea.

Am trecut să mă spăl, dar ştiam ce face Zoia fără să mă uit : iată, a aprins lampa de gaz ca să încălzească supa; iată, aşează repede şi cu îndemînare masa, umblînd fără zgomot în pantofii ei de tenis. În odaie — ordine şi bună rînduială ; duşumeaua—i spălată de curînd, totul miroase a curăţenie. Pe fereastră, într—un pahar înalt, două rămurele de salcie pe care dorm nişte bondari argintii şi pufoşi.

În casa noastră era mereu curat şi plăcut, şi asta datorită mîinilor Zoiei. Toată gospodăria se afla în grija ei : curăţenia, cumpărăturile. Iarna mai avea grijă şi de Toc. Şura avea şi el cîteva îndatoriri : aducea apă, spărgea lemne şi se ducea după gaz. Cu „fleacuri" însă nu—şi pierdea vremea. Ca foarte mulţi băieţi, nu se ocupa decît de treburile „bărbăteşti", încredinţat că maturatul şi umblatul după cumpărături nu făceau de el : „Treaba asta poate s—o facă orice fetişcană !"

Dar iată—l!

Uşa se deschise, dair nu aşa cum ar trebui, cu grijă, ci se trînteşte cu zgomot de perete: în prag apăiru Şura ! Avea obrajii îmbujoraţi, mîinile murdare pînă la coate, iar sub ochi — vai! — o nouă vînătaie.

—Ne—am jucat! explică el, vesel. Bună seara, mămico ! Gata, te—ai spălat ? Uite—ţi scaunul. Mă spăl şi eu îndată.

Se spălă stropind împrejur cu apă şi pufăind îndelung, în care timp povestea cu aprindere, de parcă înafară de fotbal nu mai exista nimic pe lume.

—Dar lecţia la germană cînd o faci ? îl întrebă Zoia.

—Acuşa, mănînc şi—o fac !

Deşi era foarte tîrziu, eu abia acum luam masa de prînz ; copiii cinau. Iată—i vorbind despre felul cum va arăta grădina şcolii. Îi ascultam şi—mi dădeam seama că sînt gata să sădească acolo toţi pomii pe care—i cunoşteau.

—De ce spui că palmierul nu poate să crească ? Eu am văzut în .„Ogoniok" o fotografie cu palmieri înconjuraţi de zăpadă ! Asta înseamnă că palmierii suportă foarte bine frigul.

—Compari iarna din Crimeia cu iarna de la noi ! obiectă liniştită Zoia, şi apoi se întoarce spre mine : Mămico, mi—ai adus ceva de citit ?

Am scos în tăcere din servietă „Tăunul". Obrajii Zoiei se împurpurară de bucurie.

—Îţi mulţumesc ! spuse ea şi, nemaiputîndu—se stăpîni, răsfoi cartea cu băgare de seamă, dar o puse îndată deoparte, strînse masa, spălă vasele şi apoi se aşează să—şi pregătească lecţiile.

Lîngă ea, după ce a oftat şi a bombănit puţin („parcă mîine dimineaţă nu—i vreme destulă!"), se aşează şi Şura.

Zoia începea întotdeauna cu ce era mai greu pentru ea, cu matematica. Şura deschise cartea de germană, lăsînd matematica la urmă: el rezolva mai uşor problemele.

După o jumătate de ceas închise cu zgomot cartea şi împinse scaunul:

—Gata ! Problemele — mîine dimineaţă !

Zoia nici nu întoarse capul, atît era de absorbită. Lîngă ea — „Tăunul", cartea pe care mă rugase de foarte multă vreme să i—o aduc. Ştiam bine însă că mu se va apuca s—o citească pînă nu—şi va sfîrşi lecţiile.

—Şura, dă—mi să văd şi eu cum ai făcut traducerea, i—am spus. Aşa... Dar aici parcă e cazul dativ, nu ? Ia uită—te...

—Da... am greşit.

—Aici nu trebuie ,,u", ci „ii". Garten e substantiv, de ce—l scrii cu literă mică ? Trei greşeli! Aşează—te şi scrie tema din nou.

Şura oftă şi scoase capul afară pe fereastră. Jos, pe treptele de la intrare, îl aşteptau prietenii : nu cumva o să iasă şi el din casă ? Nu era prea tîrziu... mai putea trage o joacă... Dar ce să faci ? Faptele sînt fapte : trei greşeli... putea el să mai spuie ceva ? Şi Şura oftă şi se aşează — din nou la masă.

...Peste noapte m—am trezit cu senzaţia vagă că în odaie se petrece ceva neobişnuit. Chiar aşa şi era : pe masă — lampa aprinsă, cu un abajur din ziar. Zoia, cu obrajii sprijiniţi în palme citea. Citea „Tăunul", tar obrajii, mîinile şi parcă şi filele cărţii erau ude de lacrimi.

Simţindu—mi privirea, ea ridică ochii şi zîmbi printre lacrimi. Am tăcut amîndouă şi amîndouă ne—am amintit de ziua cînd îmi spusese cu dojana în glas: „Tu eşti mare şi plîngi!..."

„FETIŢA ÎN ROCHIE TRANDAFIRIE"

Un cer albastru de primăvară; pe fondul lui — crengi negre, desfrunzite şi un cuib de grauri... Nu vedeai nimic altceva în desenul acela, dar eu îl priveam mereu şi simţeam zbucnind undeva, în adîncul fiinţei mele, oa un val fierbinte, bucuria şi speranţa. Desenul nu înfăţişa numai cerul, copacul şi cuibul de grauri, ci cuprindea esenţialul fără de care pictura e cu neputinţă : talent, idee, priceperea de a privi natura şi de a o înţelege.

Iată un alt desen : caii gonesc, săbiile—s ridicate voinicеşte în mîinile vitejilor cavalerişti. Totul e mişcare, avînt... Iată un alt peisaj : micul iaz atît de cunoscut din parcul Timireazev, năpădit de verdeaţă. Iată şi Osinovie Gai : iarba înaltă şi bogată a luncii, zbenguiala valurilor argintii ale pîrăului nostru.

Copiii lipseau ; eram singură acasă şi ţineam pe genunchi mapa doldora de desene a lui Şura.

Cu fiecare an, Şura desena tot mai bine. Ne duceam des la Galeriile Tretiakov, fiindcă doream nu numai să înveţe să deseneze, dar şi să cunoască şi să înţeleagă pictura.

Îmi amintesc ziua cînd am vizitat pentru prima dată Galeriile Tretiakov. Treceam încet dintr—o sală într—alta, iar eu le povesteam copiilor întîmplări din istorie şi diferite legende din care s—au inspirat pictorii. Mă ascultau şi nu mai conteneau cu întrebările. Le plăcea şi—i uimea tot ce vedeau. Zoia era din cale—afară de minată : „Ghicitoarea"' lui Vrube! se uita la ea ţintă, oriunde ar fi stat. Ochii negri şi mari, fără zîmbet şi atotştiutori ne urmăreau cu o privire stăruitoare.

Pe urmă, am intrat în sala Serov[16]. Şura se apropie de „Fata cu piersici" şi încremeni. Fetiţa cu părul negru şi obrajii gingaşi, rumeni, ne privea gînditoare. Mîinile—i stăteau atît de liniştite pe faţa albă de masă ! În spatele ei, dincolo de fereastră, se ghicea un parc uriaş, umbrit de tei seculari, cu potecile năpădite de iarbă, ducînd cine ştie în ce desiş... Am privit tabloul în tăcere, multă vreme. Într—un tîrziu l—am atins încetişor pe umăr.

—Hai să mergem ! am spus eu în şoaptă.

—Să mai stăm un pic ! mi—a răspuns Şura, tot atît de încet.

Aşa i se întîmpla cîteodată : dacă ceva îl mişca adînc şi puternic, parcă încremenea locului şi nu se mai putea urni. Aşa se întîmplase odinioară, în Siberia, cînd avea patru ani şi a văzut pentru prima dată o pădure adevărată. Aşa se întîmpla şi acum. Stăteam lîngă el, priveam amîndoi fetiţa liniştită şi gînditoare în rochie trandafirie şi mă întrebam: Ce l—a uimit atîta pe Şura ? Desenele lui sînt întotdeauna pline de mişcare şi zgomot — dacă se poate spune că penelul şi creionul redau zgomotul: caii aleargă, trenurile gonesc, avioanele se înalţii cu iuţeala fulgerului spre cer. Iar Şura, el însuşi, e un ştrengar care moare după fotbal, îi place să alerge, să strige. Cu ce l—a captivai fetiţa înfăţişată de Serov, ce a găsit oare în acest tablou stăpînit de o linişte atît de luminoasă şi de atîta pace ? De ce a încremenit în faţa lui, potolit aşa cum nu—l mai văzusem de mult ?...

În ziua aceea n—am mai privit nici un alt tablou. Ne—am întors acasă şi tot drumul Şura m—a întrebat într—una : „Cînd a trăit Serov ? Cînd a început să picteze ? Cine l—a învăţat? Repin ? Pictorul care—a făcut tabloul „Zaporojţîi" ?

Întîmplarea aceasta s—a petrecut de mult — Suna abia împlinise zece ani. De atunci, am vizitat de multe ori Galeriile Tretiakov, am privit şi alte tablouri de Serov, am văzut şi tablouri pictate de Surikov : posacul Menşikov la Berezov, Suvorov—iluminatul, domniţa Morozova ; peisajele triste şi (duioase ale lui Levitan, într—un cuvînt — toate tablourile expuse acolo. Dar atunci, după ce a văzut pentru prima dată tabloul cu fetiţa, al lui Serov, Suna a început să deseneze peisaje şi tot atunci a încercat pentru întâia oară să o picteze pe Zoia.

—Şezi, te rog ! o ruga el, într—un fel neobişnuit de frumos. Am să încerc să te pictez.

Zoia i—a pozat îndelung, cu răbdare, aproape fără să facă nici o mişcare. Şi chiar în acel prim portret, schiţat de o mînă încă lipsită de dibăcie, găseai o asemănare — abia

---

[16] Serov Valentin Alexandrovici (1865—1911) — mare pictor realist rus. (N. R.)

perceptibilă şi înceţoşată, desigur. Cu toate acestea, de pe foaia de hîrtie priveau neîndoielnic ochii Zoiei: stăruitori serioşi, gânditori...

Şi iată—mă cercetînd desenele lui Şura. Oare ce—o să devină el cînd va fi mare ?

Fără îndoială, Şura era un straşnic matematician, de la taică—său moştenise dragostea pentru tehnică şi avea mîini îndemînatice, pricepute, mîini cu adevărat de aur : ştia să facă orice, ducea totul la bun sfîrşit. Nu mă miram că vrea să devină inginer. Toţi banii pe oare—i avea de cheltuială îi dădea pe revista „Ştiinţă şi tehnică" şi nu numai că o citea din scoarţă—n scoarţă, dar de fiecare dată meşterea cîte ceva după sfaturile citite.

Şura muncea întotdeauna cu tragere de inimă, cu tot sufletul. Odată am trecut pe la şcoală să le văd grădina. Munca era în toi : unii dintre copii săpau gropi, alţii sădeau tufe şi puieţi. Văzduhul răsuna de strigătele lor. Zoia, îmbujorată, cu părul zburlit, lăsă pentru o clipă hîrleţul şi—mi făcu, de departe, un semn cu mîna. Şura, împreună cu un băiat mai măricel, ducea o targa. Era greu să—ţi închipui cum de încăpea atîta pămînt pe targa lor !

—Ai grijă, Kosmodemianski, ai să te—mbolnăveşti! îi strigă din urmă o fată înaltă, bălaie, a cărei înfăţişare te făcea să bănuieşti că este o sportivă.

Şi—am auzit răspunsul lui Şura, oare domoli pasul :

—Ei, asta—i! Asta chiar şi bunicul mi—a spus—o ! Cînd munceşti cu tragere de inimă, nu te—mbolnăveşti. Munca te gîrboveşte numai cînd te temi de ea, dar cînd nu—ţi precupeţeşti puterea — te întăreşte şi mai mult !

Seara, ia masă, Şura îmi spuse parcă serios, parcă în glumă :

—Ce zici, mamă, n—ar fi bine ca după şcoală să mă duc la Timireazevka ? Acolo au să se pună pomi, au să se sape gropi. Ce zici ?

Afară de asta, Şura voia să devină un desăvîrşit sportiv. Iarna patina împreună cu Zoia, schia, iar vara se scălda în lazul din parcul Timireazev. Şura era voinic în lege : la treisprezece ani arăta cît unul de cincisprezece! Iarna se freca pe tot corpul cu zăpadă, primăvara începea să se scalde înaintea tuturora, şi sfîrşea cu scăldatul toamna târziu, cînd şi cei mai cutezători înotători sînt pătrunşi de frig doar cît se uită la apă. Cît priveşte fotbalul, aici nici nu mai încăpea vorbă : pentru fotbal, Şura era în stare să uite şi de mîncare, şi de lecţii.

Şi totuşi... totuşi parcă dorea mai mult ca orice să devină pictor. De ilia o vreme începu să—şi sacrifice desenului fiecare clipă liberă. îşi aducea singur de ia bibliotecă sau mă ruga să—i aduc eu biografiile lui Repin, Serov, Surikbv, Levitan.

—Ştii, mi se adresă el odată, şi în cuvinteie lui se simţea un adînc respect, — de la vîrsta de nouă ani Repin a desenat în fiecare zi. În toată viaţa lui n—a lăsat să treacă o zi fără să picteze ! Gîndeşte—te: să pictezi în fiecare zi ! Iar cînd i s—a anchilozat mîna stîngă şi n—a mai putut să ţină paleta şi—a legat paleta de brat şi tot a lucrat ! Aşa pictor zic şi eu !

Privind desenele lui Şura, recunoşteam cînd banca noastră din parc, cînd un tufiş de păducel din preajma casei, ia umbra căruia—i plăcea să stea culcat în serile călduroase de vară. Iată şi pridvorul unde zăbovea pînă tîrziu cu tovarăşii Iui de joacă, iată şi pajiştea — terenul lor de fotbal.

Acum, Şura desena într—una peisaje din Spania : un cer neînchipuit de albastru, măslini argintii, munţi roşcaţi, apoi pământul ars de soare, brăzdat de tranşee, sfîrtecat de explozii, stropit de sîngele fierbinte tal luptătorilor republicani... Şi mi se pare că în iarnă, cînd la Galeriile Tretiakov s—a deschis expoziţia lui Surikov, Şura s—a mai dus acolo de cîteva ori şi pentru acuarele spaniole: Surikov îi devenise parcă mai apropiat şi asta numai din pricină că străbătuse Spania, văzuse şi pictase pământul acesta depărtat.

Dar asta ce—i oare ?... Faţada acestei clădiri înalte, cu o mulţime de terestre, mi se părea cunoscută. Da, era şcoala Nr. 201 ! Iar în jur — viitoarea grădină a şcolii: mesteceni, arţari, stejari şi... palmieri !

PRINSOAREA

Deşi Zoia şi Şura crescuseră acum destul de mari, cîte—odată, dimpotrivă, mi se păreau mici de tot!

...În seara aceea am adormit de cum am pus capul pe pernă şi m—am trezit deodată, de parcă aş fi fost anume zgîlţîită : mi se părea că cineva aruncă pumni întregi de pietricele în geam. Mă înşelam — era numai ploaia ce bătea darabana în ferestre. M—am ridicat în capul oaselor şi am văzut că nici Şura nu dormea.

—Unde—i Zoia ? întrebarăm amîndoi deodată.

Patul era gol, dar în aceeaşi clipă, ca un răspuns ;la întrebarea noastră, pe scară se auziră glasuri şi rîsete înăbuşite. Uşa se deschise încetişor şi în prag se iviră Zoia şi Ira, o fată de seama ei, care locuia într—o căsuţă din apropiere.

—Unde aţi fost ? De unde veniţi ?

Zoia, fără să răspundă, îşi atîrnă paltonul în cuier şi se apucă să—şi scoată pantofii muiaţi de apă.

—Da' unde aţi fost ? se răsti Şura deodată. Atunci, Ira, care era emoţionată pînă într—atît încît chiar şi cînd rîdea îi curgeau lacrimile pe obraji, începu să povestească.

Pe la nouă seara, Zoia i—a bătut la geam, iar cînd ea a ieşit afară, i—a spus că s—a certat cu celelalte fete. Fetele căutaseră să o încredinţeze că într—o noapte de toamnă atît de întunecoasă nu va avea curajul să treacă prin parcul Timireazev, iar ea susţinuse morţiş : „Ba n—o să—mi fie frică". Şi au făcut prinsoare ; fetele trebuiau să se ducă cu tramvaiul pînă la staţia „Academia Timireazev", iar Zoia să ajungă acolo străbătînd parcul.

—„Am să fac semne pe copaci!" le—a spus Zoia.

—„Te credem şi—aşa !" i—au răspuns fetele. În ultima clipă însă se speriaseră şi ele şi căutaseră să o convingă pe Zoia să amine prinsoarea pentru altă dată, căci era prea frig, prea întuneric şi pe deasupra mai şi ploua.

—...Dar asta a îndîrjit—o şi mai mult ! povestea Ira rîzînd şi plîngînd totodată. Şi—a plecat. Iar noi toate am pornit într—acolo cu tramvaiul. Am aşteptat—o cît am aşteptat—o ! Ea însă — nu se mai zărea ! Şi numai ce—o vedem deodată apărînd... şi irîzînd...

Mă uitam mirată la Zoia. îşi vedea mai departe de treabă, întinzîndu—şi în tăcere ciorapii uzi în faţa sobei.

—Ştii, nu m—am aşteptat la una ca asta din partea ta ! spusei eu. Atît de mare şi atît de...

—...proastă ? sfîrşi Zoia vorba mea, zîmbind.

—Da. Nu trebuie să te superi, dar asta nu—i o faptă prea înţeleaptă !...

—Dacă aş fi făcut—o eu, da, atunci se schimba socoteala ! izbucni Şura.

—Şi la întoarcere a vrut să vină pe jos ! se plînse Ira. Abia am înduplecat—o să se urce cu noi în tramvai.

—Dezbracă—te, Ira ! spusei eu, amintindu—mi deodată starea în care se afla. Hai, repede... Şi tu eşti udă... Vino şi te încălzeşte !

—Nu, trebuie să mă duc acasă... mama trebuie să fie supărată şi ea..., mărturisi Ira.

Rămaşi singuri, am tăcut o vreme cu toţii. Zoia zîmbea fără să spună o vorbă şi îşi usca liniştită rochia, încălzindu—se la sobă.

—Bine, bine, prinsoarea ai cîştigat—o ! spuse Şura în cele din urmă. Dar răsplata, care—i?

—Vai, la asta nu m—am gîndit! exclamă Zoia. Am făcut prinsoare, dar nu ne—am înţeles pe ce anume..., şi pe chipul ei se întipări o adîncă mîhnire.

—Of, şi tu ! strigă Şura. Barem să te fi gîndit la mine şi să le fi spus : „Dacă eu cîştig prinsoarea, îi cumpăraţi lui Şura o minge nouă de fotbal !" Să fi purtat şi tu de grijă lui frate—tu ! Dădu din cap a mustrare, apoi adăugă serios : Nu m—am aşteptat la una ca asta din partea ta. Ai vrut să dovedeşti cu asta că ai curaj ? N—ai procedat bine, pînă şi eu îmi dau seama de asta.

—Crezi că eu nu—mi dau seama ? răspunse Zoia. Am ţinut foarte mult să le bag în sperieţi pe fete, asta—i : eu am mers prin parc şi lor le—a fost frică !

Şi se porni deodată să rîdă, iar eu şi cu Şura ne alăturarăm rîsului ei.

TATIANA SOLOMAHA

Foarte de timpuriu am început să hotărăsc chestiunile noastre băneşti împreună cu copiii.

Ţin minte că în 1937 am scos un carnet de economii şi ara depus în chip solemn cele dintîi şaptezeci şi cinci de ruble. La sfîrşitul fiecărei luni, cînd izbuteam să economisim ceva bani, Zoia îi ducea la casa de economie, chiar clacă suma era mai mică — cincisprezece, douăzeci de ruble.

Acum se ivi în casa noastră o nouă cerinţă : la bancă exista contul nr. 159.782, cont la oare cetăţenii Uniunii Sovietice depuneau din economiile lor pentru femeile şi copiii Spaniei republicane. Lucrul acesta îl făceam şi noi. Ideea n—a fost a mea ; Şura e cel care ne—a împărtăşit—o :

—Eu şi cu Zoia putem cheltui mai puţin la şcoală pe mîncare.

—Nu, — le—am spus, — de mîncarea voastră de la şcoală nu ne atingem. Dar dacă n—ai să te duci odată sau de două ori la fotbal, ar fi chiar folositor...

Pe urmă făceam lista lucrurilor cele mai necesare pentru noi : Zoia n—are mănuşi, lui Şura i s—au rupt ghetele de tot, mie mi s—au rupt şoşonii. Afară de asta, Şura a terminat acuarelele, iar Zoiei îi trebuie aţă de brodat. Şi aici începea de fiecare dată discuţia : copiii stăruiau să cumpărăm mai întîi lucrurile de care aveam eu nevoie.

Latura cea.mai de seamă a cheltuielilor noastre era însă aceea a cărţilor.

Cîtă bucurie ai cînd intri într—o librărie : iei în mînă rînd cărţile expuse pe mesele lungi ; sau ridicat în vîrful picioarelor şi cu capul lăsat pe umăr, ca să poţi vedea mai bine, citeşti de departe titlurile de pe cotorul cărţilor aşezate în rafturile dese ; apoi, răsfoieşti îndelung o carte, te sfătuieşti cu cei din jur... şi te întorci acasă cu un pachet greu, legat cu grijă. Ziua cînd etajera noastră (aşezată într—un colţ al odăii, la capătul patului unde dormea Zoia) se îmbogăţea cu o nouă carte, era o zi de sărbătoare, şi noi aduceam vorba mereu despre cartea cumpărată. O citeam pe rînd, uneori, seara, în zilele de sărbătoare, citeam chiar ou glas tare.

Una din aceste cărţi citite în comun este o culegere de schiţe, intitulată „Femeia în războiul civil". îmi aduc bine aminte : tocmai ţeseam nişte ciorapi. Şura desena. Zoia a deschis cartea, pregătindu—se să citească. Pe neaşteptate, Şura spuse :

—Ştii ce zic eu ? Să nu citeşti la rînd, aşa cum vine în carte.

—Dar cum ? se miră Zoia.

—Uite cum : deschide cartea la întîmplare şi citim de la pagina unde s—a deschis.

Mărturisesc că nu ştiu cum de i—a trecut prin minte gîndul acesta, dar aşa am hotărît să facem : şi cartea s—a deschis la o schiţă intitulată „Tatiana Solomaha".

Schiţa — mi—aduc bine aminte — cuprindea crîmpeie luate din însemnări făcute în trei caiete : în primul caiet povestea despre Tatiana Solomaha — o învăţătoare de la ţară — chiar fratele ei ; într—altul povestea un elev de—al Tatianei, iar în ultimul caiet — surioara acesteia.

Fratele Tatianei povestea copilăria ei, arăta cum a crescut şi cum a învăţat Tatiana, cît de mult îi plăcea să citească. La un moment dat Zoia se opri şi mă privi în ochi : erau rîndurile în care se povestea cum Tatiana a citit, cu glas tare, „Tăunul". A terminat cartea noaptea tîrziu şi i—a spus fratelui ei : „Tu crezi că eu nu ştiu pentru ce trăiesc ?... Simt că mi—aş da tot sîngele, picătură cu picătură, numai oa oamenii să aibă o viaţă mai bună".

Îndată ce a absolvit liceul, Tatiana a plecat ca învăţătoare într—o staniţă din Kuban. înainte de izbucnirea Revoluţiei, ea intrase într—o organizaţie bolşevică ilegală, iar în timpul războiului civil s—a înrolat într—un detaşament al Gărzilor Roşii.

În noiembrie 1918, albii au pătruns în satul Koziminskoe, unde Tatiana zăcea bolnavă de tifos. Bolnavă cum era, fu aruncată în temniţă şi schingiuită în nădejdea că—şi va denunţa tovarăşii.

Grişa Polovinko povestea cum a alergat la închisoare împreună cu alţi elevi ai Tatianei, vrînd să o vadă pe învăţătoarea lor, să o ajute. Au văzut însă cum o scoteau în curtea închisorii — Tatiana era bătută, însîngerată — şi cum au pus—o la zid. Băiatul a rămas uimit văzînd faţa ei liniştită : pe chipul Tatianei ou se citea nici groază, nici ruga de a fi

cruţată şi nici măcar durerea chinurilor pe care cu puţin înainte le îndurase. Ochii ei larg deschişi priveau stăruitor asupra mulţimii adunate.

Deodată, Tatiana ridică mîna şi spuse cu glas limpede:

—Puteţi să mă bateţi cît vreţi, puteţi să mă şi omorîţi ! Puterea Sovietică n—a murit, Puterea Sovietelor trăieşte. Ea se va întoarce!

Plutonierul alb o lovi cu vergeaua armei, despicîndu—i umărul, iar cazacii, ameţiţi de băutură, se năpustiră asupra ei lovind—o cu picioarele şi cu paturile puştilor. „O să te fac eu să cerşeşti îndurare !" striga călăul, un plutonier alb, dar Tatiana, ştergîndu—şi sîngele ce—i şiroia pe faţă, îl înfruntă : „Degeaba ! Vouă n—am să vă cer nimic !"

Zoia citi mai departe despre sălbăticia cu care Tatiana a fost schingiuită zi de zi. Albii se răzbunau, furioşi că ea nu scoate nici un ţipăt, că nu le cere îndurare, ci—i priveşte curajoasă în ochi...

Aici, Zoia lăsă brusc cartea din mînă şi se duse la fereastră, unde rămase multă vreme, fără să se întoarcă. Ea plîngea rareori şi nu—i plăcea să o vadă nimeni plîngînd.

Şura, care pusese de mult deoparte caietul lui de schiţe şi culorile, luă cartea şi citi mai departe. Acum povestea Raia Solomaha despre moartea surorii ei :

„Iată ce—am aflat despre moartea Tatianei :

În zorii zilei de 7 Noiembrie, cazacii năvăliră în închisoare şi scoaseră deţinuţii din celule, lovindu—i cu patul puştii. În uşă, Tatiana a întors capul către cei rămaşi înăuntru: —Adio, tovarăşi ! spuse ea, şi glasul ei răsună liniştit şi cristalin. Fie ca sîngele ce—a înroşit pereţii acestor celule să nu se fi vărsat degeaba ! Curînd se va întoarce Puterea Sovietică !

În dimineaţa aceea geroasă de iarnă, albii au împuşcat pe izlaz optsprezece tovarăşi. Ultimul a fost Tanea...

Credincioasă cuvîntului ei, n—a cerut îndurare călăilor".

Şi—mi amintesc că în seara aceea, forţa zguduitoare şi curăţenia cu care trăia chipul Tanei în paginile acelei povestiri n—a stîrnit lacrimi numai în ochii Zoiei.

CEI DINTÎI BANI CÎŞTIGAŢI

Într—o seară ne vizită fratele meu. După ce bău ceaiul şi mai stătu de vorbă cu copiii — ei se bucurau întotdeauna, din toată inima, cînd îl vedeau — deveni dintr—o dată tăcut, întinse mîna după servieta—i pîntecoasă, îndesată cu hîrtii, şi ne privi cu înţeles. Ne—am dat seama numaidecît că privirea asta nu era fără rost.

—Ce—ai acolo, nene Sereoja ? întrebă Zoi a.

El nu răspunse îndată, clipi tainic din ochi, deschise servieta, scoase un teanc de schiţe şi începu să le cerceteze. Noi aşteptam cu nerăbdare.

—Uite, nişte schiţe ! rosti Serghei în cele din urmă. Astea trebuie să fie copiate. Şura, tu ce notă ai la desen ?

—Are „foarte bine" ! răspunse Zoia.

—Atunci, uite, frate Şura, primeşte o lucrare! E o muncă frumoasă, de bărbat. Aşa ai să—i ajuţi şi pe—ai tăi. Îţi dau compasul meu. E vechi — eu l—am folosit pe cînd învăţam la institut, dar e încă foarte bun, l—am încercat. Sper că nu duci lipsă de tuş, nu—i aşa ?

—Avem şi hîrtie de calc, adăugă Zoia.

—Straşnic ! Vino mai aproape să—ţi explic ce—ai de făcut. Lucrarea nu—i complicată, dar cere cea mai mare exactitate şi multă atenţie. Aici nu trebuie să te gîndeşti aiurea şi n—ai voie să faci ştersături.

Zoia se aşeză lîngă el într—o clipă. Şura, care stătuse toată vremea lipit de sobă, nu se clinti din loc şi nu scoase o vorbă. Serghei se uita la el cu coada ochiului şi, aplecîndu—se asupra schiţelor, începu să explice.

Ca şi fratele meu, am înţeles numaidecît ce s—a întîmplat.

În caracterul lui Şura era o trăsătură oare mă neliniştea întotdeauna : neobişnuita lui încăpăţînare.

Aşa, de pildă, îi plăcea mult muzica, avea ureche muzicală foarte bună şi învăţase să cînte de multă vreme la ghitara lui Anatolii Petrovici. Cum e şi fiiresc, cîteodată se întîmpla să nu prindă din prima clipă o melodie. Atunci îi spuneam : „Aici e fals, nu se cîntă aşa, uite cum trebuie să cînţi". Şura asculta şi apoi răspundea liniştit : „Mie îmi place mai mult aşa !" Şi cînta mai departe aşa cum voia el. Ştia bine că am dreptate, dar abia data următoare cînta cum trebuie şi nu atunci cînd îi spuneam. Avea un fel al lui propriu şi ferm de a înţelege lucrurile : toate hotărîrile, fie mari sau mici, le lua singur ; nimeni nu trebuia să—i spună nimic. Era mare, bărbat, ştia şi înţelegea totul singur !

Pesemne că propunerea unchiului i s—a părut o ştirbire a independenţei lui, a dreptului de a dispune de sine, drept pe care şi—l apăra cu atîta ardoare. Şi tot timpul cît Serghei explica ce anume şi cum trebuie făcut, Şura — care asculta atent de departe — nu scoase o vorbă. Serghei nu se mai uită spre locul unde se afla el, iar la plecare spuse din uşă, fără să se adreseze anume vreunuia dintre copii :

—Schiţele trebuie să fie gata peste o săptămînă. După plecarea lui, Zoia deschise cartea de fizică, iar eu, ca de obicei, mă apucai să corectez nişte caiete. Şura luă şi el o carte. O vreme, în odaie domni o linişte desăvîrşită. După un timp, Zoia se ridică de pe scaun, se întinse şi scutură don cap (luase obiceiul să arunce printr—o mişcare bruscă a capului şuviţa de păr negru ce—i cădea necontenit pe frunte şi pe sprinceana dreaptă) şi asta însemna că şi—a sfîrşit lecţiile.

—Ei, acuma să ne—apucăm de lucru ! spuse ea. Într—o noapte facem jumătate, nu—i aşa, mămico ? Şi începu să înşire schiţele pe masă.

Şura ridică ochii din carte, se uită pieziş la soră—sa şi mormăi supărat :

—Stai şi citeşte—ţi „Universităţile"... (Pe atunci Zoia tocmai citea trilogia autobiografică a lui Gorki). Eu desenez mai bine, mă descurc şi fără tine.

Zoia însă nu—l ascultă. Ocupară amîndoi toată masa cu schiţele, iar eu mă văzui silită să mă strîng cu caietele mele numai pe un colţişor. Curînd se cufundară în munca lor şi, ca aproape întotdeauna cînd cosea, gătea sau deretica prin odaie, adică în timpul muncilor care nu cer omului concentrarea întregii lui fiinţe, ci numai ochi şi mîini sigure, Zoia începu să

cînte încetişor :

În leneş legănat, năgara
Tulpinele de—azur şi—adoarme.
Cîţi ani mai sînt de—atuncea, oare !
Furtuna a murit de mult,
Dar glasul întîmplării tot l—ascult...

O vreme, Şura o ascultă în tăcere, apoi se alătură cîntecului şi el, întîi mai încet, pe urmă tot mai tare... şi amîndouă glasurile se contopiră răsunînd limpede şi armonios.

Cînd sfîrşiră cîntecul despre fata de cazac care a pierit luptând cu atamanii, Zoia începu un altul — un cîntec pe care—l iubeam cu toţii şi pe care—l cînta odinioară şi Antolii Petrovici :

Mugeşte Niprul larg şi geme...
Vîntul copacii dezgoleşte,
Pădurea o—ngenunche mînios
Şi valuri sfarmă, valuri iar clădeşte...

Lucrau şi cîntau astfel, iar eu îi ascultam şi nu—i ascultam : nu cuvintele îmi ajungeau la ureche, ci melodia, căldura cu care cîntau. Şi mă simţeam nespus de bine...

După o săptămînă, Şura duse unchiului Sereoja schiţele făcute şi se întoarse acasă fericit cu un alt teanc.

—A spus : „bun !" Săptămînă viitoare vom primi banii. Auzi, mamă ? Banii mei şi—ai Zoiei, bani cîştigaţi de noi amîndoi!

—Unchiul Sereoja nu ţi—a mai spus nimic altceva ? Şura mă privi cu luare aminte şi începu să rîdă :

—A mai spus : „Aşa—i mai bine, frate Şura !"

În dimineaţa cînd se împlini săptămînă, trezindu—mă, zării aşezate pe scaun, lîngă pat, două perechi de ciorapi şi un minunat guleraş de mătase. Era un dar al copiilor, cumpărat din cei dintîi bani cîştigaţi de ei. Şi tot acolo, pe scaun, într—un plic, se afla restul banilor.

...Acum, cînd mă întorceam seara acasă, îi auzeam adeseori, încă de pe scară, cîntînd. Şi atunci ştiam că sînt din nou cufundaţi asupra schiţelor.

VERA SERGHEEVNA

Viaţa noastră trecea lin, fără întîmplări deosebite — aşa ar fi crezut oricine o privea dinafară. Fiecare zi semăna cu cea din ajun : şcoală şi muncă, din cînd în cînd un teatru sau un concert, şi apoi iarăşi lecţii, cărţi şi un scurt răgaz de odihnă. Asta era totul. În realitate, însă, era departe de a fi totul.

În viaţa unui tînăr, a unui adolescent, fiecare ceas e însemnat. În faţa lui se deschid fără încetare lumi noi. El începe să judece independent şi nu acceptă nimic de—a gata, pe încredere. El frămîntă totul în mintea lui şi hotărăşte totul din nou : ce—i bine şi ce este rău? Ce este nobil, măreţ — şi ce este josnic, mîrşav ? Ce înseamnă o prietenie adevărată, devotament, dreptate ? Ce scop am eu în viaţă? Oare nu trăiesc degeaba ?... Cu fiecare ceas, cu fiecare clipă, viaţa trezeşte în sufletul unui tînăr noi şi noi întrebări, îl face să caute, să gîndească. Tînărul recepţionează orice lucru, fie el cît de mic şi de neînsemnat, cu deosebită ascuţime şi adîncime.

Pentru noi, cărţile încetaseră de mult să fie un prilej de odihnă sau de distracţie. Nu. Pentru noi cartea devenise un prieten, un sfătuitor, un îndrumător. „Ceea ce se scrie în cărţi e întotdeauna adevărat !" spunea Zoia cînd era mică. Acum reflecta îndelung asupra cărţii pe care o citea, se contrazicea ou afirmaţiile întîlnite într—însa, căuta în carte răspuns la toate problemele care o frămîntau.

După schiţa „Tanea Solomaha", am citit împreună o povestire de neuitat, oare lasă urme în sufletul fiecărui adolescent : povestea lui Pavel Korceaghin, a vieţii lui luminoase şi minunate. Povestirea aceasta a lăsat o urmă adîncă în sufletul copiilor mei.

Orice carte nouă era un adevărat eveniment şi pentru Zoia, şi pentru Şura : copiii vorbeau despre tot ce se povestea în paginile cărţii ca despre ceva care se petrecea în viaţă şi discutau cu aprindere asupra eroilor ; pe unii dintre eroi îi iubeau, pe alţii îi osîndeau.

Întîlnirea cu o carte bună — o carte plină de înţelepciune, de putere şi de cinste — are nespusă însemnătate în tinereţe ! Iar întîlnirea cu un om îţi hotărăşte adesea tot drumul de mai tîrziu , tot viitorul.

În viaţa copiilor mei, şcoala a avui întotdeauna un rol de seamă. Amîndoi iubeau şi—şi respectau profesorii, iar despre Ivan Alexeevici Iazev, directorul de studii, vorbeau cu o deosebită căldură.

—E un om bun şi un profesor foarte drept ! repeta adesea Zoia. Şi ce straşnic grădinar ! Noi îi zicem Miciurin.

Şura povestea întotdeauna cu plăcere despre lecţiile de matematică, despre felul cum Nikolai Vasilievici îi făcea să gîndească şi cum prindea mereu pe şcolarul care răspundea la nimereală sau învăţa regulele ca un papagal.

—Nu—i poate suferi pe tocilari ! Dar dacă vede că eşti ager la minte, atunci se schimbă povestea ! Chiar dacă o mai iei razna cîteodată, nu se supără : „Nu—i nimic, nu te grăbi, gîndeşte—te". Şi adevărat, după cuvintele astea, parcă chibzuieşti mai bine.

Despre Ekaterina Mihailovna, diriginta clasei lor, Zoia şi Şura vorbeau întotdeauna cu duioşie.

—E—aşa de bună şi de prietenoasă ! Şi ne ia mereu apărarea în faţa directorului.

Şi într—adevăr, auzeam adesea că de fiecare dată cînd cineva făcea vreo poznă, cel dintîi care sărea în apărarea vinovatului era Ekaterina Mihailovna.

Ekaterina Mihailovna era profesoara lor de germană. Nu ridica niciodată glasul, dar şi copiii erau foarte cuminţi lia ora ei. Arăta multă bunăvoinţă faţă de elevi, dar niciunuia nu—i trecea prin minte să înveţe de mîntuială lecţia. Iubea copiii, copiii o iubeau şi ei, iar lucrul acesta făcea să nu se pună niciodată problema disciplinei sau a pregătirii temeinice la lecţiile de germană.

În ziua cînd Vera Sergheevna Novoselova începu să predea la clasa lor limba şi literatura rusă, o epocă nouă se deschise în viaţa Zoiei şi a lui Şura.

Atît Zoia, cît şi Şura se arătau foarte reţinuţi, ba chiar prevăzători cînd era vorba să—şi exprime sentimentele lor personale. Pe măsură ce creşteau, această trăsătură de caracter

devenea tot mai vădită la amîndoi. Se temeau de cuvintele mari ca de foc. Cînd îşi împărtăşeau dragostea, duioşia, entuziasmul, mînia sau duşmănia se arătau deopotrivă de zgîrciţi la vorbă. Despre sentimentele acestea, despre frămîntările lor, aflam mai degrabă privindu—i în ochi, o aflam! din tăcerea, din felul cum Zoia măsura odaia de la un capăt la altul, atunci cînd era mîhnită sau tulburată.

Odată — Zoia avea pe atunci vreo doisprezece ani — în faţa casei noastre, pe, stradă, un băiat chinuia şi întărîta un cîine: îl bătea cu pietre, îl trăgea de coadă, pe urmă îl amăgea cu o bucată de cîrnat, iar cînd cîinele se repezea s—o apuce, băiatul îşi trăgea repede mina. Zoia văzu totul pe fereastră şi ieşi într—un suflet în stradă, aşa cum era, fără să—şi îmbrace paltonul (era o zi de toamnă tîrzie şi rece). Era atît de schimbată la faţă, încît mi—a fost teamă că se va năpusti asupra băiatului cu ocările, ba poate chiar şi cu pumnii. Ea însă nu strigă şi nici nu ridică mîna să—l lovească.

—Sfîrşeşte ! Tu nu eşti om, eşti un nemernic !

Zoia rosti cuvintele acestea potolit, dar cu un nemăsurat dispreţ, iar băiatul, ghemuindu—se, se strecură stîngaci pe lîngă case, luându—şi tălpăşiţa fără să spună o vorbă...

—E un om bun ! spunea Zoia despre cîte cineva, şi asta era destul pentru mine: înţelegeam că ea respectă mult omul despre care vorbea astfel.

În schimb despre Vena Sergheevna amîndoi vorbeau cu un entuziasm pe care nu mai căutau să şi—l ascundă.

—Dac—ai şti cum e! repetă Zoia.

—Cum e ? Ce—ţi place atît de mult la ea ?

—Nici nu pot să—ţi spun... Ba nu, pot. Uite, intră în clasă, începe să povestească şi noi toţi înţelegem că nu predă lecţia numai aşa, pentru că e trecută în program. Nu, pentru ea însăşi lecţia e importantă şi plină de interes. Apoi ,se vede că nu urmăreşte să învăţăm mecanic ce spune, ci vrea să gîndim asupra fiecărui lucru, să înţelegem totul. Copiii spun că ne dă eroii din literatură ca să—i „sfîşiem". Şi chiar aşa e. Ne întreabă întotdeauna : Vă place? De ce anume? După părerea voastră, ce—ar fi trebuit să facă? Nici nu ne dăm seama cînd a tăcut Vera Sergheevna; în schimb acum vorbeşte toată clasa, care mai de care vrea să spună ceva... Ne contrazicem, ne supărăm şi—ntr—un tîrziu, cînd toţi şi—au spus părerea, începe să vorbească şi ea — simplu, încet, de parcă n—am fi treizeci, ci numai trei. Şi îndată apare limpede cine are dreptate şi cine nu. Şi doreşti atît de mult să citeşti despre ce o auzi povestind ! După ce o asculţi, citeşti cartea cu totul altfel decît pînă atunci, vezi ceea ce înainte n—ai fi observat niciodată... Afară de asta, numai ei trebuie să—i mulţumim că acum cunoaştem cu adevărat Moscova. Chiar de la prima lecţie ne—a întrebat: „La muzeul Tolstoi aţi fost ? La Ostankin, aţi fost ?" Şi ne—a spus supărată : „Hei, ce mai moscoviţi!" Unde nu ne—am dus cu ea ? Am vizitat toate muzeele ! Şi de fiecare dată ne face să ne gîndim la cîte ceva.

—Aşa—i! I—adevărat! E bună, foarte bună! întări Şura.

El se sfia să pună în cuvinte căldura Zoiei, şi nu ştiu dacă o făcea ca să—şi ascundă stinghereala sau fiindcă dorea ca spusele lui să sune mai hotărît; totuşi îşi lăuda întotdeauna profesoara, străduindu—se să vorbească cît mai gros, cu glas de bas, ceea ce nu—i preia reuşea pe atunci. În schimb, ochii şi expresia întipărită pe faţa lui mărturiseau limpede şi fără şovăire : „Bună, foarte bună !"

Dar ce înseamnă cu adevărat, interesul faţă de literatură, faţă de un scriitor, faţă de istorie, copiii au înţeles cu adevărat abia atunci cînd au început să—l citească pe Cernîşevski.

CEL MAI ÎNALT CRITERIU

—Fiica dumneavoastră învaţă la institut? mă întrebă odată bibliotecara de la care luam cărţile însemnate pe o listă de mîna Zoiei.

Listele ei de cărţi erau întotdeauna lungi şi cuprindeau cărţi diferite. Cît a citit pregătindu—şi referatul despre Comuna din Paris: lucrări temeinice de istorie, cît şi traduceri din Pottier şi Clement, poeţi muncitori francezi !

Dar despre războiul patriotic din 1812! Zoia vorbea mereu despre Kutuzov şi Bagration, povestea despre luptele lor şi spunea pe dinafară pagini întregi din „Război şi Pace". Pregătindu—şi referatul despre Ilia Muromeţ[17], ea trecu pe listă o serie întreagă de cărţi rare, pe care abia am putut să le găsesc, cutreierând cîteva biblioteci.

Pentru mine nu era o noutate faptul că Zoia muncea cu seriozitate, că cerceta cele mai adînci izvoare, că pătrundea în miezul problemei şi se lăsa absorbită în totul de chestiunea pe care o studia. Totuşi parcă niciodată pînă atunci nu studiase cu atîta însufleţire o anumită chestiune.

Cunoaşterea lui Cernîşevski a fost unul dintre cete mai însemnate lucruri din viaţa Zoiei.

Venind de la ora cînd Vera Sergheevna povestise biografia lui Cernîşevski, Zoia spuse cu hotărîre :

—Vreau să ştiu tot despre el. Înţelegi, mămico ? La biblioteca şcolii avem numai romanul „Ce—i de făcut?". Te rog, întreabă tu la şcoală, la voi. Vreau să citesc o biografie mare, completă, apoi scrisorile lui şi amintirile contemporanilor despre el. Vreau să mi—l închipui aşa cum era în viaţă.

Cuvintele acestea erau doar începutul, şi eu nu puteam să rămîn deoparte. Zgîrcită de obicei la vorbă, Zoia devenise dintr—o dată foarte comunicativă, pesemne că simţea nevoia să împărtăşească fiecare gînd, fiecare idee, fiecare scînteie nouă izbucnită în ceasurile cînd reflecta asupra celor citite.

—Uite, — îmi spuse ea arătîndu—mi biografia veche a lui Nikolai Gavrilovici, — aici se scrie că în primii ani de studenţie Cernîşevski nu se interesa de nimic în afară de cursuri. Dar ia citeşte ce versuri dădea pe atunci vărului său să traducă din latineşte : „Triumfe dreptatea, de nu, piară lumea!" Sau: „Dispară minciuna, ori prăbuşească—se cerul!" Pot fi toate astea întîmplătoare ?... Iată şi un fragment din scrisoarea lui către Pîpin: „A contribui la faima netrecătoare, veşnică a patriei tale şi la binele omenirii — ce poate fi mai înalt şi mai măreţ decît lucrul acesta ?" Mămico, n—am să te mai ţin de la treabă, dar vreau să—ţi mai citesc încă ceva ; numai asta şi gata ! E o însemnare din jurnalul lui: „Pentru triumful ideilor mele nu—mi voi precupeţi cîtuşi de puţin viaţa ! Pentru triumful libertăţii, egalităţii, fraternităţii, al unei vieţi îmbelşugate, pentru alungarea sărăciei şi nimicirea viciului. Dacă aş avea certitudinea că ideile mele sînt juste şi că vor triumfa, nu voi regreta cîtuşi de puţin că nu voi ajunge ziua triumfului şi domniei lor, iar moartea—mi va fi dulce şi nicidecum amară ; dar numai dacă voi avea certitudinea lucrului acesta"... Gîndeşte—te acuma şi tu : după ce citeşti toate astea, poţi oare să spui că se interesa numai de cursurile lui ?

Cînd începu să citească „Ce—i de făcut ?", Zoia nu mai lăsă cartea din mînă; era atît de absorbită, încît — pare—mi—se pentru prima dată — uită să încălzească mîncarea înainte de sosirea mea. Abia mă observă cînd am venit: ridică o clipă privirea — ochii ei priveau undeva departe — fără să mă recunoască şi îndată se cufundă din nou în carte. N—am tulburat—o, lam aprins Lampa de gaz, am pus supa să se încălzească şi apoi am luat căldarea să torn apă în spălător. Abia atunci sări să—mi ia căldarea din mînă :

—Ce faci, mamă ! Lasă—mă pe mine !

După cină, Şura s—a dus la culcare, iar puţin mai tîrziu m—am culcat şi eu; am adormit. Mai apoi m—am trezit, am stat o vreme cu ochii deschişi, am adormit din nou şi iarăşi m—am trezit: era noapte tîrziu, dar Zoia tot mai citea. M—am dat jos din pat şi, fără o vorbă, am luat cartea, am închis—o şi am pus—o pe etajeră. Zoia mă privi cu vinovăţie şi

---

[17] Ilia Muromeţ — unul dintre eroii poemelor epico—eroice ale folclorului rus. (N. R.)

rugător în acelaşi timp.

—Mi—e greu să dorm cînd e lumină, iar mîine trebuie să mă scol devreme, îi spusei, dîndu—mi seama că numai lucrul acesta avea s—o convingă.

A doua zi dimineaţă, Şura nu se putu stăpîni să n—o necăjească :

—Ştii, mamă, ieri, de cum a venit de la şcoală, şi—a vîrît nasul în carte. Citeşte, fără să vadă şi să audă nimic din ce se petrece în jur. După părerea mea, foarte curînd o să înceapă să doarmă pe cuie, ca Rahmetov !

Zoia nu răspunse, dar seara aduse de la şcoală o carte unde erau citate cuvintele lui Gheorghi Dimitrov despre Rahmetov, cuvinte care arătau că eroul scriitorului rus devenise într—o vreme pildă pentru el, tînăr muncitor bulgar, aflat la primii paşi în mişcarea revoluţionară. Dimitrov îşi amintea că în tinereţea lui se străduise să devină tot atît de hotărît, tot atît de plin de voinţă şi de călit ca şi Rahmetov şi, întocmai ca el, să—şi pună întreaga viaţă în slujba aceleiaşi cauze măreţe — lupta pentru eliberarea celor ce muncesc.

Pentru referatul său, Zoia alese subiectul „Viaţa lui Cernîşevski". Citea mereu, căuta neobosită noi şi noi materiale şi cîteodată ajungea să cunoască lucruri pe care nici eu nu le ştiam.

Episodul „morţii civile" a lui Cernîşevski, Zoia l—a povestit pe scurt, cu zgîrcenie, dar foarte expresiv. Descria în cîteva rînduri dimineaţa posomorită şi ploiasă, eşafodul, stîlpul negru cu lanţuri, tăbliţa neagră pe care stătea scris cu slove albe : „Criminal împotriva ordinei de stat" şi pe care au atîrnat—o de gîtul lui Cernîşevschi.

Apoi — trei luni de drum greu, istovitor, sute şi mii de verste lungi, nemăsurate. Şi în cele din urmă — Kadaia, pustietatea, exilul în care guvernul ţarist încerca să stingă făclia luminoasă a ştiinţei primejdioase.

Zoia găsi într—o carte un desen în tuş, mai bine spus o schiţă, făcută de unul dintre deportaţii politici şi înfăţişînd căsuţa în care locuia Nikolai Gavrilovici. Şura — era cu neputinţă să nu—l cuprindă şi pe el pasiunea Zoiei — copie schiţa într—un caiet al surorii lui, prinzînd şi redînd esenţialul : tristeţea nesfârşită oare învăluie ţinutul acela pustiu şi rece, unde orizontul pare o linie aspră, apoi mlaştini, nisip, o pădure pipernicită, cruci peste movilitele de pămînt ale mormintelor, şi totul parcă era apăsat de cerul mohorît care atârna jos de tot; iar căsuţa după zidurile căreia nu se ghicea nici căldură, nici confort, nici bucurie, părea apăsată şi ea de o greutate îngrozitoare...

Anii treceau ; singurătate, viaţă de chin, lipsită de orice bucurie. Dar scrisorile pe care Nikolai Gavrilovici le trimitea soţiei şi copiilor săi par de necrezut. Pline de căldură, de lumină, de gingăşie şi dragoste, ele făceau luni întregi străbătând bezna nopţii şi întinderea zăpezii.

Aşa au trecut cei şapte ani nesfârşit de lungi. Şi iată—l pe Cernîşevski în ajunul eliberării! Ce minunată scrisoare i—a trimis soţiei sale, Oliga Sokratovna !

—„Draga mea prietenă, bucuria mea, singura mea dragoste, singurul meu gînd... îţi scriu, astăzi, în ziua aniversării nunţii noastre. Draga mea, bucuria mea, îţi mulţumesc că—mi luminezi viaţa... În ziua de 10 august ia sfârşit timpul acesta al inactivităţii mele, timp în care n—am făcut nimic pentru tine şi pentru copii! La toamnă sper să—mi fac un rost, la Irkuţk, sau undeva pe lîngă Irkuţk, şi atunci voi avea posibilitatea să muncesc ca şi înainte... Curînd totul va începe să se îndrepte. Chiar din toamnă..."

Fiecare cuvînt era plin de încredere şi speranţă într—o revedere apropiată. Şi în loc de revedere — deportarea la Viliuisk, alţi treisprezece ani, ani lungi, nesfârşiţi, de singurătate. Iarna aspră ţine o jumătate de an aici. În jur nu vezi decît mlaştini, tundră : e răstimpul cel mai amar al deportării, fără măcar o rază de speranţă în eliberare. In faţă, nu se află nimic. Singurătate, noapte, zăpadă...

Şi iată, acum soseşte la Cernîşevski colonelul Vinikov şi—i înmînează o propunere din partea guvernului : îi cere să înainteze o cerere de graţiere. Drept răsplată i se făgăduieşte că va fi eliberat şi i se va îngădui să se întoarcă în patrie.

—„Pentru ce vină să cer graţierea ? a răspuns Cernîşevski. Iată o întrebare... Mi se pare că sînt deportat numai din pricină că mintea mea şi mintea şefului de jandarmi, Şuvalov, sînt

întocmite într—un fel deosebit. Şi oare pentru — asemenea lucru se poate cere graţierea ? Vă mulţumesc pentru osteneală... Refuz categoric să înaintez cererea de graţiere..."

Şi iarăşi se scurge vremea. Zi de zi, an de an. Viaţa trece.

Cernîşevski are o minte ageră şi activă, însetată de muncă şi de creaţie şi care ştie vedea limpede viitorul ! Pana lui a aşternut pe hîrtie proclamaţiile pline de mînie şi de înflăcărare adresate ţăranilor ruşi ! Glasul lui i—a cerut lui Herzen să nu vestească cu „Clopotul" lui vremea rugăciunii, ci dimpotrivă, să cheme Rusia la luptă ! Viaţa întreagă şi—a dăruit—o unui singur ideal, viaţa întreagă a năzuit spre un singur ţel : a vrut ca poporul asuprit să dobîndească libertatea ! Soţiei lui i—a spus odată, înainte de a se căsători : „Eu nu—mi aparţin mie, mi—am ales o cale care mă ameninţă cu temniţa, numai cu temniţa". Omul acesta era condamnat la cel mai îngrozitor chin pentru el, la inactivitate. N—a putut nici măcar să strîngă mîna prietenului său aflat pe patul de moarte, să—i spună un ultim cuvînt.

Nekrasov era pe moarte. Pentru Cernîşevski, vestea aceasta a fost o crudă lovitură.

„Dacă atunci cînd vei primi scrisoarea mea Nekrasov va mai trăi — îi scria el lui Pîpin — spune—i că l—am iubit cu înflăcărare, că l—am iubit ca pe un adevărat om, că—i mulţumesc pentru atitudinea atît de prietenească pe care a avut—o faţă de mine, că—l sărut şi că sînt încredinţat că faima lui va fi nemuritoare, că dragostea Rusiei e veşnică pentru el, cel mai genial şi mai nobil dintre poeţii ruşi. Îl plîng.:."

Scrisoarea a făcut trei luni pe drum. Nekrasov mai trăia încă. ,,Spuneţi—i lui Nikolai Gavrilovici — a rugat muribundul pe cei din jur — că—i mulţumesc mult, foarte mult. Acum sînt liniştit. Cuvintele lui sînt pentru mine mai scumpe decît ale oricui..."

După douăzeci de ani de deportare şi temniţă, Cernîşevski părăsi în sfîrşit acele locuri. Plin de nerăbdare, de avînt, străbătu în goană drumul lung şi istovitor, fără să se oprească, fără să se odihnească un singur ceas. În cele din urmă ajunse la Astrahan. Şi aici, altă lovitură grea : Cernîşevski se văzu lipsit de posibilitatea de a munci. Cine, ce revistă avea să publice articolele „unui osîndit politic" ? Şi iarăşi inactivitate, iarăşi tăcere în jurul lui, iarăşi pustiu...

Nu mult înainte de moarte pe Cernîşevski l—a vizitat Korolenko. „Nikolai Gavrilovici nu îngăduia să fie compătimit, îşi aminteşte Korolenko. A ştiut întotdeauna să fie stăpîn pe sine şi dacă a suferit — s—ar putea oare să nu fi îndurat suferinţele cele mai cumplite? — a suferit mîndru, în sinea lui, fără să împărtăşească nimănui amărăciunea oared stăpînea".

...Zoia ne citise lucrarea ei cu glas tare, iar noi amîndoi, eu cu Şura, am spus întocmai ce gîndeam : „Foarte bine !"

—Ştii — zise mai apoi Şura, plimbîndu—se prin odaie — odată şi odată trebuie neapărat să pictez un tablou mare. Îl voi intitula : „Episodul morţii civile a lui Cernîşevski".

—Herzen chiar aşa a şi scris! îl întrerupse Zoia, vorbind cu repeziciune. Uite, aşa a scris: „Oare nu se va găsi omul care să picteze acest tablou — Cernîşevski la stîlpul infamiei?" Spunea că tabloul acesta va demasca... stai, cum a spus oare ?... Tabloul acesta va demasca criminalii timpi care pun gîndirea omenească la stîlpul infamiei!

—Văd totul ! continuă Şura, abia lăsînd—o să—şi termine vorba. Văd şi fata care i—a aruncat flori în cale, şi pe ofiţerul care—a strigat „rămas bun!", şi pe Cernîşevski... Îl văd în clipa cînd călăul i—a rupt spada deasupra creştetului. L—au silit să îngenuncheze, dar chipul lui arăta totuşi... înţelegi, pe chipul lui vedeai totuşi că nu l—au înfrînt şi că nu—l vor înfrînge niciodată !

A doua zi, cînd abia intrasem în odaie,, Şura începu să strige :

—Mamă, astăzi Vera Sergheevna a ascultat—o pe Zoia ! Şi închipuieşte—ţi, a întrebat—o tocmai despre viaţa şi activitatea lui Cernîşevski.

—Şi?

—„Foarte bine" ! „Foarte bine" ! Toată clasa era numai urechi! Chiar şi eu, care ştiam totul amănunţit! Vera Sergheevna a fost foarte mulţumită.

Pentru lucrarea ei, Zoia obţinu de asemenea „foarte bine".

—Un calificativ meritat pe deplin ! spusei eu.

—Mai e vorbă ! exclamă Şura.

S—ar părea că acest calificativ — „foarte bine" obţinut la lucrare a fost încununarea muncii depusă de Zoia. Dar nu—i chiar aşa. Întâlnirea cu Cernîşevski, cunoaşterea soartei şi a operei lui iau însemnat foarte mult pentru Zoia. Viaţa lui a devenit pentru ea cel mai înalt criteriu de judecată a faptelor şi a gîndurilor. Acesta este adevăratul rezultat al muncii depuse de Zoia pentru lucrarea ei la literatură.

„FOARTE BINE" LA CHIMIE

Zoia învăţa foarte bine, deşi la unele obiecte de studiu îi venea destul de greu. Cînd îşi pregătea lecţiile la matematică sau la ştiinţele fizico—chimice, stătea uneori pînă noaptea tîrziu şi nu accepta pentru nimic în lume ajutorul lui Şura.

Adeseori, seara, cînd Şura sfîrşea mai înainte cu lecţiile, se întâmpla ca Zoia să mai rămână la masă.

—Tu ce faci acolo ?

—...La algebră. Nu—mi iese problema.

—Hai să—ţi arăt!

—Nu, eu singură trebuie s—o rezolv ! Trecea o jumătate de ceas, un ceas.

—Mă duc să mă culc, mormăia Şura supărat. Uite rezultatul. Uite, pun hîrtia aici.

Zoia nici nu întorcea capul. Şura dădea necăjit din mînă şi pleca să se culce. Iar ea rămânea încă multă vreme la masă, şi cînd simţea că o fură somnul, se ducea şi se spăla pe faţă cu apă rece, ca apoi să se apuce din nou de lucru. Rezultatul problemei era lîngă ea, nu trebuia decît să întindă mîna ca să—l afle, dar Zoia nici nu ridica ochii într—acolo.

A doua zi lua „foarte bine" la matematică şi acest lucru nu mira pe nimeni din clasă. Numai eu şi Şura ştiam cu ce preţ dobîndea acest „foarte bine".

...Şura prindea totul cu uşurinţă, dar adesea îşi făcea lecţiile în pripă şi din pricina asta se întorcea cîteodată şi cu „suficient". Fiecare notă mică a fratelui ei o mîhnea pe Zoia mai mult decît pe el însuşi.

—Asta—i munca ta, înţelegi ? Şi n—ai dreptul să o faci de mîntuială !

Şura asculta, se încrunta, ofta, dar apoi, nemaiputîndu—se stăpîni, izbucnea :

—Ce crezi tu că eu nu—s în stare să înţeleg toată înţelepciunea asta ?

—Dacă eşti în stare, dovedeşte—o ! Cum vine asta ? Tu răsfoieşti cartea şi gata, o pui la o parte ! Nu, nu aşa. Dacă ai început o treabă, du—o pînă la capăt ! Numai atunci poţi spune că eşti în stare. Mie nu—mi place treaba de mîntuială. E pur şi simplu dezgustător!

*

—De ce eşti aşa posomorîtă, Zoia ?

—Am luat „foarte bine" la chimie ! răspunse Zoia în silă.

Pe chipul meu se întipări atîta uimire, încît Şura nu se mai putu stăpîni şi izbucni în hohote de rîs.

—Eşti supărată fiindcă ai luat cel mai bun calificativ ? am întrebat—o eu fără să—mi cred ochilor şi urechilor.

—Îţi spun eu totul ! sări Şura, văzînd că Zoia nu vrea să vorbească. Chipurile, ea socoteşte că nu merită nota, că nu ştie la chimie pentru „foarte bine", urmă el, cu dezaprobare în glas.

Zoia lăsă bărbia în palme şi întoarse spre mine privirea ochilor ei întunecaţi şi trişti.

—Chiar aşa ! întări ea. Calificativul ăsta nu mi—a adus nici o bucurie. M—am sucit, m—am învîrtit, m—am gîndit mult de tot şi pe urmă m—am dus la Vera Alexandrovna şi i—am spus : „La obiectul dumneavoastră eu nu ştiu pentru „foarte bine". Ea s—a uitat la mine şi mi—a răspuns : „Dacă spui aşa înseamnă că odată şi odată ai să ştii. Să socotim nota pusă dinainte."

—Şi, mai mult ca sigur, s—a gîndit că te prefaci! adăugă Şura supărat.

—Nu, n—a putut gîndi astfel !

Şi Zoia îşi îndreptă deodată spatele. O roşeaţă vie îi acoperi obrajii.

—Dacă Vera Alexandrovna este un om drept şi inteligent, şi dacă ea îşi cunoaşte cîtuşi de puţin elevii, atunci nu poate gîndi astfel despre Zoia ! îi luai eu apărarea, văzînd cît au mîhnit—o şi au jignit—o cuvintele lui Şura.

...Seara, cînd Zoia era plecată de acasă, Şura aduse vorba din nou despre întîmplarea cu nota de la chimie.

—Mamă, azi eu n—am certat—o degeaba pe Zoia ! începu el, cu o neobişnuită seriozitate.

Stătea cu spatele la fereastră, sprijinindu—se cu amîndouă mîiniile de marginea

pervazului şi privea cu sprîncenele încruntate, cu o cută oblică, de supărare între sprâncene.

Puţin mirată, aşteptam să văd ce are să—mi .spună.

—Înţelegi, mamă : Zoia se poartă uneori în aşa fel încît nimeni nu poate s—o priceapă. De exemplu, cu calificativul ăsta ...Oricare din clasă ar fi bucuros să ia un „foarte bine" şi nimănui nu i—ar trece prin minte să se întrebe dacă merită sau nu. „Chimista" a pus nota ! Gata ! Nu, hotărît, Zoia e prea aspră cu ea ! Sau altceva : zilele astea, Borka Fomenkov a făcut o lucrare bună, gîndită. El însă îşi ştie cusurul : cînd scrie, face întotdeauna o mulţime de greşeli. Ei, şi—a adăugat la sfîrşit: „Mie nu—mi place limba rusă fără greşeli gramaticale". Toţi au rîs, numai Zoia s—a găsit să—i facă morală. „Asta, — spunea ea, — e lucrarea lui, munca lui, aşa că glumele n—au nici un rost aici"... Tot ce mă supără, — continuă cu aprindere Şura, — e că ea ştie de glumă şi—i place să rîdă, dar la şcoală cred că nimeni nu bănuieşte lucrul ăsta ! E destul ca cineva să facă o trăsnaie, adică să nu fie cuminte, — se corectă el văzîndu—mi privirea nedumerită, — şi nu cine ştie ce, ci un fleac, acolo — şi Zoia, gata, îl şi ia în primire cu morala ! Uite, tot ieri, nici nu ştii ce găligie s—a stîrnit în clasă din pricina ei ! Era ora de dictare. O fată a întrebat—o cum se scrie : „în decurs" sau „îndecurs", dar ea nu i—a răspuns. Îţi dai seama ? În recreaţie, clasa s—a împărţit în două tabere şi mai—mai să se încaiere; unii strigau că Zoia e un tovarăş rău; alţii, că e principială...

—Dar tu ce—ai strigat ?

—Eu n—am strigat nimic ! Dar trebuie să spun că eu, în locul Zoiei, n—aş refuza niciodată un tovarăş.

O clipă tăcurăm amândoi.

—Ascultă, Şura, când nu—i iese o problemă pe care tu ai făcut—o de mult, Zoia îţi cere s—o ajuţi?

—Nu.

—Mai ţii minte cum odată a stat până la patru dimineaţa şi că pînă la urmă tot a rezolvat, ea singură, problema aia încurcată la algebră ?

—Da.

—Eu cred că un om atît de exigent, atît de aspru cu el însuşi, are dreptul să fie exigent şi aspru şi cu ceilalţi. Ştiu că la voi suflatul e o lege. Şi la noi în liceu era la fel. Dar vezi, asta—i o lege veche şi proastă. Eu nu respect pe cel care se bizuie pe suflat şi pe fiţuici. Şi o stimez pe Zoia, tocmai pentru faptul că are curajul s—o spună drept în faţă.

—Ei, de, unii băieţi ziceau la fel, că Zoia este un om corect şi spune tot ce gîndeşte. Uite ce—a spus Petea : „Dacă nu înţeleg ceva, ea—mi explică, nu se dă în lături niciodată, dar la teză nu—i cinstit să sufli." Totuşi...

—Ce vrei să spui ?

—Totuşi, asta nu—i tovărăşeşte !

—Şura, ştii cînd s—ar putea spune că Zoia n—are o purtare tovărăşească ? Cînd n—a;r vrea să ajute un tovarăş. Dar dacă ,nu vrea să—i sufle, este, după părerea mea, o adevărată purtare tovărăşească. O purtare dreaptă şi cinstită.

Mi—am dat seama că vorbele mele nu l—au convins pe Şura. El rămase încă multă vreme la fereastră, răsfoind o carte fără să citească şi am înţeles că nedumerirea aceasta continua să—l frămînte.

*

Câteva lucruri din cele spuse de Şura m—au neliniştit şi pe mine.

Zoia era o fată vioaie şi veselă. Îi plăcea teatrul, şi cînd vedea un spectacol fără noi ne povestea totul atît de expresiv şi cu atîta înflăcărare, încît eu şi Şura aveam impresia că vedem piesa ou ochii noştri.

În seriozitatea ei de totdeauna se strecura adesea un humor puternic, pe care—l moştenise de la taică—său, şi atunci rîdeam toată seara, amintindu—ne fel şi fel de întâmplări hazlii. Zoia vorbea firesc ca de obicei şi, deodată, îşi schimba glasul şi expresia feţei... În asemenea clipe nu rîdea niciodată, dar eu şi Şura, recunoscînd persoana despre care povestea, rîdeam cu lacrimi.

Iată — Zoia se apleca, strîngea buzele şi spunea cu seriozitate, făcînd pauze lungi:
—Eu, dragii mei, atîta zic, şi voi să nu mi—o luaţi în nume de rău... Voi, tinerii, nu credeţi, dar dacă vă taie drumul o pisică, să ştiţi c—o s—aveţi o nenorocire...

Şi o vedeam în faţă, ca aievea, pe bătrînica pe care—o avusesem vecină în casa unde locuisem mai înainte.
—Borisovna ! Akulina Borisovna ! striga Şura.

Iată — Zoia îşi încrunta sprîncenele şi rostea sever şi sacadat:
—Ce—i dezordinea asta ? încetaţi îndată ! Altfel mă văd silit să iau măsuri !

Şi noi, în hohote de rîs, îl recunoşteam pe paznicul şcolii din Osinovie Gai.

Simţul humorului o părăsea foarte rar pe Zoia şi ca ştia să povestească lucruri hazlii, fiind totuşi serioasă.

Zoia iubea oaspeţii. Cînd venea pe la noi unchiul Sereoja, sora mea, Olga, sau vreunul din colegii mei de la şcoală, nu ştia unde să—i aşeze şi cu ce să—i ospăteze. Se îngrijea de toate, căuta să trateze oaspeţii cu lucruri făcute de mîna ei şi era foarte mîhnită dacă nu puteau să rămînă prea mult timp la noi. Intre cei mari, Zoia se simţea bine şi la largul ei.

La şcoală, însă, printre copiii de seama ei, Zoia părea o fire închisă, ursuză, şi acest lucru mă îngrijora.
—De ce nu te împrieteneşti cu cineva ? o întrebai odată.
—Tu nu—mi eşti prietenă ? răspunse Zoia. Şura nu mi—e prieten ? Şi—apoi, sînt prietenă şi cu Ira. Tăcu un timp şi apoi adăugă zîmbind : Uite, Şura—i prieten cu jumătate din clasă, dar eu nu pot să fiu ca el.

SINGURĂ CU EA ÎNSĂŞI

—Ce scrii acolo, Zoia ?
—Nimic.

Asta însemna că scria ceva în jurnalul ei.

Era un caiet gros, cu pătrăţele, cu copertele învelite în *percal* şi Zoia îl scotea rar la iveala ca să însemne cîte ceva.

—Dă—mi şi mie să citesc ! o ruga Şura. Zoia dădea din cap în semn că nu.
—Aşa ? Fratelui tău nu vrei să—i arăţi ?

Şura juca puţin teatru : glasul supărat şi ameninţător cu care vorbea era desigur o glumă, dar în gluma lui se strecura, fără voia lui, şi o mîhnire adevărată.

—Da, bunul meu frate o să—mi citească jurnalul, şi pe urmă o să rîdă. Te ştiu eu ! răspundea Zoia. Apoi îmi spunea încet : Tu poţi să citeşti.

...Era un jurnal foarte ciudat, nu semăna de loc cu jurnalul ei de la doisprezece ani. Aici nu povestea nici o întîmplare ; uneori însemna doar cîteva cuvinte, alteori cîte o frază dintr—o carte sau o strofă dintr—o poezie. Dar în spatele acestor cuvinte şi versuri străine se ghiceau limpede gîndurile şi frămîntările fetiţei mele. Printre alte însemnări am găsit şi următoarele rînduri :

„Prietenie înseamnă a împărtăşi tot, tot, înseamnă să ai aceleaşi gînduri, aceleaşi năzuinţe. A împărtăşi bucuria şi mîhnirea. Nu mi se pare adevărat ceea ce se scrie în cărţi; nu cred că numai oamenii cu firi opuse pot fi prieteni. Lucrul acesta nu este adevărat. Cu cît există mai multe trăsături comune, cu atît e mai bine. Aş dori să am un prieten căruia să—i pot încredinţa totul. Sîmt prietenă cu Ira, dar deşi sîntem de aceeaşi vîrstă, mi se pare întotdeauna că e mai mică decît mine".

Tot aici, în jurnal, am găsit şi aceste versuri de Maiakovski:

Mie,
oamenii
— chiar şi acei ce m—au îndurerat —
toţi îmi sînt dragi, apropiaţi cu toţii !

Apoi un citat din Nikolai Ostrovski : „Lucrul cel mai de preţ pentru om e viaţa. Viaţa îţi este dată o singură dată şi trebuie să o trăit şti aşa ca să nu cunoşti durerea adîncă a anilor trăiţi fără un ţel... şi, murind, să poţi spune : toată viaţa şi toate forţele mi le—am închinat celui mai minunat lucru din lume — luptei pentru eliberarea omenirii".

Erau şi alte însemnări (nu ştiu dacă aparţineau Zoiei sau dacă le citise undeva) :

„Cine nu se crede prea mult, acela e mult mai bun decît crede el."

Sau :

„Respectă—te, dar nu te supraaprecia. Nu te închide în tine, nu fii unilateral. Nu striga că nu eşti respectat, că nu eşti apreciat. Apleacă—te mai mult asupra ta însuţi şi vei avea mai multă încredere în tine."

Am închis caietul cu un simţămînt ciudat şi greu de înţeles. Din paginile lui răsăreau gîndurile unui om foarte tînăr, încă neînchegate, ale unui om care căuta o idee, asemeni călătorului care caută un drum, găseşte calea cea bună, apoi se abate din nou, rătăceşte un timp şi iarăşi iese la calea cea bună.

Caietul era ca o oglindă mare şi limpede în care se răsfrîngea fiecare mişcare a minţii şi a inimii ei.

Şi am luat o hotărîre: să nu—i mai citesc jurnalul. Omului îi prinde bine să rămînă şi singur, numai cu el însuşi, să privească într—însul, să gîndească asupra lucrurilor ferit de ochi străini, chiar dacă ochii aceştia sînt ochii mamei.

—Îţi mulţumesc că ai încredere în mine ! i—am spus Zoiei. Dar jurnalul e al tău şi nu trebuie să—l citească nimeni.

CUVÎNTUL TOVARĂŞULUI STALIN

În vara anului 1938, Zoia începu să se pregătească pentru intrarea in Comsomol. Căută Statutul, îl citi şi—l reciti de nenumărate ori şi apoi îl puse pe Şura să o asculte dacă a reţinut, dacă şi—a însuşit totul.

De această vreme îmi aminteşte o întîmplare de neuitat.

—Mamă, — îmi spuse odată Şura, — ia uită—te cît de vechi e ziarul ăsta. S—a îngălbenit de tot! Uite, e din 1924!

Era „Pravda" din 30 ianuarie 1924. Am luat ziarul fără o vorbă şi mi—am amintit nespus de limpede ziua geroasă de februarie, casa de lectură plină de oameni şi, într—o linişte desăvîrşită, pe Anatolii Petrovici citind ţăranilor cuvîntarea tovarăşului Stalin.

—De unde—ai luat ziarul ?

—Nu mi—ai dat tu voie să—mi pun caietele în sertarul tatii ? Cînd am deschis sertarul am văzut un ziar împăturit. L—am desfăcut şi...

—Da... Eu l—am pus acolo. M—am gîndit că Zoia, atunci cînd va fi mare, o să—l citească şi ea. N—avea nici jumătate de an pe atunci.

—Va să zică ziarul e al meu ! interveni Zoia în discuţie.

Şi—l desfăcu pe masă cu grijă — foaia era sfărîmicioasă din pricina vremii — se aplecă asupra lui şi începu să citească.

—Citeşte cu glas tare ! o rugă Şura.

Şi din nou răsunară cuvintele care mi se întipăriseră în minte nespus de limpede în ziua aceea depărtată.

—„Ţara noastră se înalţă ca o stîncă măreaţă împrejmuită de oceanul de state burgheze. Valuri după valuri se năpustesc asupra ei, ameninţînd s—o acopere, s—o distrugă. Dar stînca este de neclintit. În ce stă puterea ei ?"

Zoia cunoştea de mult cuvîntarea aceasta. Dar acum, citea totul într—un chip nou : fila îngălbenită a ziarului stătea mărturie din zilele acelea şi o făcea să simtă cu o deosebită intensitate întreaga măreţie a acestor cuvinte.

—„Îţi jurăm, tovarăşe Lenin, că vom îndeplini cu cinste şi această poruncă a ta !" citea rar, Zoia.

A doua zi aduse de 1a bibliotecă cuvîntarea rostită de către Iosif Vissarionovici în palatul Kremlinului, în faţa elevilor şcolii militare de la Kremlin. Şi ţin minte că m—a bucurat faptul că tocmai cu asta a început Zoia să cunoască lucrările tovarăşului Stalin. Cuvîntările tovarăşului Stalin pătrundeau adînc în inima şi conştiinţa fetiţei de cincisprezece ani. Pe înţelesul oricui, nespus de simple, pline de o adîncă gîndire şi, incontestabil, justă, prin exemplele şi întîmplările povestite de Iosif Vissarionovici, ele pătrundeau în inima celui mai tînăr şi mai puţin pregătit cititor.

Mi—e greu să înşir acum cărţile acelea multe pe care pagina aceea de neuitat a ziarului îngălbenit de vreme le—a adus în mîinile Zoiei. Zoia citi raportul tovarăşului Stalin la cel de—al XVIII—lea Congres al partidului, apoi raportul la cel de—al VIII—lea Congres Extraordinar al Sovietelor din U.R.S.S., cu privire la proiectul de Constituţie. Cel mai de seamă lucru pentru ea era să se convingă, să—şi spună : da, înţeleg totul ! Da, acum ştiu într—adevăr să mă descurc în chestiunea cutare, acum înţeleg totul limpede şi toate îmi sînt apropiate.

Şi, atunci, în jurnalul ei apăru o nouă însemnare pe care mi—o arătă singură. Erau rînduri din cartea lui Henri Barbusse — „Stalin".

„Omul al cărui profil e înfăţişat pe placardele roşii alături de Karl Marx şi Lenin, este omul care are grijă de toiate şi de toţi, omul care :a creat ceea ce este şi creează ceea ce va fi... Oricine eşti, ai nevoie de acest prieten. Oricine eşti, tot ce ai mai bun în soarta ta se află în mîinile acestui om, care veghiază şi munceşte pentru toţi — ale omului cu minte de savant, cu chip de muncitor şi îmbrăcăminte de simplu ostaş".

„ASTA SE ÎNŢELEGE DE LA SINE!...

Toamna, cînd începu şcoala, Şura îmi spuse :
—Acum văd că băieţii o respectă pe Zoia. Mai sînt cîţiva care se pregătesc să intre în Comsomol şi tot timpul vin la ea : „Lămureşte—mă, spune—mi, tu cum înţelegi asta ?"' Şi—apoi comitetul organizaţiei noastre comsomoliste a caracterizat—o aşa cum n—a mai caracterizat pe nimeni : conştiincioasă, merituoasă, om pe care te poţi bizui, şi tot ce vrei. Adunarea generală a fost foarte solemnă. Zoia şi—a povestit biografia, pe urmă i s—au pus mai multe întrebări, iar după aceea s—a luat în discuţie candidatura ei. Şi toată sala a spus într—un glas : „Cinstită, dreaptă, tovarăş bun, şi—a îndeplinit toate sarcinile încredinţate, ajută pe cei rămaşi în urmă".

Ţin minte că atunci cînd şi—a scris autobiografia, i—a încăput toată pe o singură pagină, şi Zoia eră foarte mîhnită din pricina asta.
—Pur şi simplu nu am ce scrie! spunea ea într—una. M—am născut în anul cutare, am intrat la şcoală, învăţ... Dar ce—am făcut ? Nimic !

...După părerea mea, în ziua aceea Şura era la fel de emoţionat ca şi Zoia. Nu—mi aduceam aminte să—l fi văzut vreodată astfel. A aşteptat—o pe sora lui lîngă clădirea comitetului raional. În acea seară s—au prezentat mulţi candidaţi şi pe 2oia au strigat—o printre cei din urmă. „Aproape—mi pierdusem răbdarea aşteptînd—o !" ne povestea el.

Nici eu n—aveam răbdare în ziua aceea. Mă uitam în fiecare clipă pe fereastră să văd dacă nu vin, dar afară întunericul se îndesa mereu şi nu mai puteai desluşi nimic, ieşii în stradă şi mă îndreptai agale înspre partea de unde trebuiau să vină. Dar după cîţiva paşi se năpustiră amîndoi înaintea mea, emoţionaţi, abia răsuflînd.
—Au primit—o !
—M—au primit! Am răspuns la toate întrebările ! strigau ei pe întrecute.

Ne—am întors acasă, şi Zoia, cu obrajii împurpuraţi, fericită, începu să povestească totul de ia început, aşa cum s—a petrecut.
—Secretarul comitetului raional e atît de tînăr şi de voios ! Mi—a pus multe întrebări: ce este Comsomolul, despre evenimentele din Spania, apoi m—a întrebat ce anume am citit din operele lui Karl Marx. Eu am răspuns că n—am citit decît „Manifestul Partidului Comunist". La urmă de tot m—a întrebat :
—„După părerea ta, care—i cel mai de seamă articol din Statut ?" M—am gîndit un timp şi am răspuns : „Cel mai de seamă articol este : Comsomolistul trebuie să fie gata să sacrifice patriei toate puterile lui şi la nevoie chiar viaţa." Asta—i cel mai de seamă articol din Statut, nu—i aşa ? Atunci el a adăugat:
—„Bine, dar să fii sîrguincios la învăţătură, să duci la bun sfîrşit sarcinile Comsomolului?" Am rămas mirată şi am răspuns : „Asta se înţelege de la sine ! Atunci a dat la o parte perdeaua de la fereastră, a arătat spre cer şi mi—a spus :
— „Ce vezi ?" Eu am rămas şi de data asta minată : „Nimic", i—am răspuns.
— „Dar vezi cîte stele sînt ? E frumos, nu ? Nici nu le—ai observat din prima clipă şi asta pentru că se înţelege de la sine. Şi ţine minte : în viaţă, tot ce—i mare şi frumos se clădeşte din lucruri mici şi neobservate. Să n—o uiţi niciodată !" Are dreptate, nu—i aşa?
—Foarte multă dreptate ! am răspuns noi într—un glas.
—Apoi, — continuă Zoia, — m—a întrebat:
—„Ai citit cuvîntarea lui Lenin la cel de—al III—lea Congres al Comsomolului ?"
—„Da, am citit—o !" am răspuns.
—„O ţii bine minte ?"
—„Cred că o ştiu pe de rost."
—„Ei, dacă—i aşa, spune—mi care este pasajul cel mai însemnat din acest discurs ?" Am răspuns : „Şi iată că generaţia care are astăzi 15 ani şi care peste 10—20 de ani va trăi în societatea comunistă, trebuie să—şi pună toate problemele învăţămîntului în aşa fel, încît în fiecare zi, în fiecare sat, în fiecare oraş, tineretul să rezolve practic una sau alta din sarcinile muncii comune, fie chiar şi cea mai mică, cea mai simplă".

—Zoia, ţi—aduci aminte cînd ai auzit pentru prima oară despre ce—a vorbit Vladimir Ilici la Congresul al III—lea ? o întrebai eu, încredinţată că nu va şti să răspundă.

M—am înşelat însă.

—Astă vară, în tabără ! răspunse ea fără să stea pe gînduri. Mai ţii minte, atunci, lîngă foc...

Ne aşezarăm la ceai. Zoia îşi amintea fără încetare noi şi noi amănunte de la adunarea în cadrul căreia fusese primită în Comsomol. Iar cînd se pregăti de culcare, zise :

—Mi se pare că acum am devenit un alt om, un om nou...

—Ei, atunci hai să facem cunoştinţă ! am spus eu, zîmbind fără voie ; am citit însă în ochii ei că în ceasul acela nu avea poftă de glumă, şi am adăugat : Da, înţeleg, Zoia...

CASA DIN PASAJUL STAROPETROVSKI

„Nimic nu înnobilează atît de mult tinereţea ca pasiunea pentru tot ce este uman", spunea Herzen. Cînd îmi amintesc cum au fost educaţi în şcoală copiii mei şi colegii lor, îmi dau seama că, într—adevăr, lucrul acesta a făcut ca tinereţea lor să fie minunată şi plină de însufleţire. Tot ce se petrecea în ţară şi dincolo de hotarele ei îi privea în mod direct, era însăşi cauza lor.

Ţara se întărea, se înălţa, creştea, şi odată cu ea creşteau şi Zoia, şi Şura, dar nu ca nişte spectatori, ci luînd parte activ la tot ce se crea în jur. O uzină nouă, o idee îndrăzneaţă a unui savant sovietic, succesele muzicienilor sovietici la un concurs internaţional, totul făcea parte din viaţa lor, era legat de însăşi soarta lor. Totul avea însemnătate, totul era apropiat copiilor mei; ei răspundeau cu însufleţire la fiecare chemare, discutau asupra fiecărui lucru — acasă sau la şcoală — reveneau fără încetare asupra fiecăruia şi prin aceasta îşi desăvîrşeau educaţia.

Convorbirea cu secretarul comitetului raional al organizaţiei de Comsomol nu s—a întipărit, ci s—a încrustat în mintea Zoiei. Fiecare cuvînt auzit în ziua aceea — zi în care ea s—a născut pentru a doua oară — a devenit pentru Zoia o adevărată lege.

Zoia îşi îndeplinea şi pînă atunci îndatoririle ei, întotdeauna la timp şi întotdeauna conştiincios. Acum, însă, în fiecare sarcină încredinţată punea într—adevăr toate forţele şi tot sufletul, de parcă ar fi înţeles încă odată că munca ei este o părticică din măreaţa sarcină obştească de care vorbise cîndva Vladimir Ilici.

La foarte puţin timp după intrarea în Comsomol, Zoia fu aleasă organizator de grupă. Acum întocmi îndată o listă cu sarcinile comsomoliste ale grupei — („Toţi trebuie să avem cîte o sarcină de îndeplinit, altfel ce fel de comsomolişti sîntem?") — şi întrebă pe fiecare în parte ce anume—l interesează şi ce muncă ar vrea să ia asupra lui. („Aşa o să avem mai mult spor în muncă", observă ea cu justeţe, vorbind cu mine.) Datorită faptului că şi mai înainte era atentă faţă de ceilalţi colegi din clasă, ea cunoştea îndeaproape aptitudinile şi posibilităţile fiecăruia. Lista sarcinilor comsomoliste era lungă şi amănunţită : unul era responsabil cu învăţămîntul, altul cu educaţia fizică, al treilea cu ziarul de perete.:. Fiecare avea ceva de făcut. Zoia şi alţi comsomolişti luară ca sarcină să ajute cîteva femei care locuiau în pasajul Staropetrovski, să le înveţe să scrie şi să citească.

—Grea sarcină! spusei eu. Foarte grea. E foarte departe de casă şi mai tîrziu o să—ţi vină greu să renunţi. Te—ai gîndit bine ?

—Cum asta, izbucni Zoiia : „Să renunţ !" Odată ce ne—am luat ca sarcină...

Chiar în prima seară liberă Zoia porni spre pasajul Staropetrovski. Întorcîndu—se acasă, povesti că eleva ei este o femeie în vîrstă, care nu ştie să citească şi să scrie, dar care doreşte din tot sufletul să, înveţe.

—Gîndeşte—te, nici măcar numele nu ştie să şi—l scrie ca lumea ! spuse Zoia. Are treburi pînă peste cap : gospodăria, copiii, dar de învăţat tot o să înveţe, sînt convinsă. M—a primit frumos şi mi—a spus „fetiţa mea"...

Zoia luă una din cărţile mele „Metoda predării scrierii şi citirii" şi rămase pînă noaptea tîrziu aplecată asupra ei. Se ducea de două ori pe săptămînă la eleva ei din pasajul Staropetrovski. Nimic n—o putea împiedica: nici ploaia, nici zăpada, nici oboseala.

—Chiar dacă ar fi cutremur, ea tot o să se ducă ! Daci ar izbucni un foc, o să se ducă şi atunci, spunînd că nu poate s—o lase pe Lidia Ivanovna să aştepte degeaba ! zicea Şura.

Deşi uneori în glasul lui se simţea ciudă şi ironie, totuşi Şura se ducea adesea în întîmpinarea Zoiei, cînd ea se întorcea de la lecţie, pentru că toamna era ploioasă, urîtă şi eram amîndoi îngrijoraţi la gîndul că trebuie să vină acasă prin întuneric şi noroi. Lui Şura îi plăcea chiar să o însoţească sau să iasă înaintea surorii sale. Las' să simtă şi Zoia ce înseamnă un frate gata să o apere, să o sprijine, ce înseamnă un bărbat în familie !

Acum era mai înalt ca ea, lat, în spete, puternic.

—Ia uitaţi—vă ce muşchi am ! se mîndrea Şura într—una. Iar Zoia spunea şi ea cu mîndrie, mirîndu—se:

—Adevărat, mamă, pune mîna să vezi... Sînt tari ca piatra !

...Odată am luat bilete pentru un concert care avea loc în Sala Mare a Conservatorului. Se executa Simfonia a V—a a lui Ceaikovski. Zoiei îi plăcea mult această simfonie, o ascultase de multe ori, şi ne încredinţa că de fiecare dată o ascultă cu aceeaşi plăcere.

—Cu cît cunoşti mai bine o operă muzicală, cu atît te impresionează mai puternic ! De multe ori am avut prilejul să mă conving de lucrul acesta ! ne—a spus Zoia odată.

Se bucură nespus aflînd că am luat bilete, dar deodată tresări, scoţind parcă o exclamaţie mută şi, ducîndu—şi degetul arătător la gură, şi—l muşcă aşa cum făcea întotdeauna cînd îşi amintea ceva pe neaşteptate.

—Vai, mamă, concertul e joi! spuse ea cu părere de rău. N—o să pot merge. Joi trebuie să mă duc la Lidia Ivanovna!

—Ei, asta—i ! se revoltă Şura. Şi dacă n—ai să te duci odată, ce—o să fie ?

—Nu se poate! E cu neputinţă ! Nu pot s—o las să mă aştepte degeaba !

—O să mă duc eu să—i spun să nu te—aştepte.

—Nu, nu se poate. Dac—ai intrat în horă, trebuie să joci! Ea mă aşteaptă să înveţe şi eu să mă duc la concert ? Nu, nu se poate.

Şi nu ne însoţi la concert, nu ascultă simfonia lui Ceaikovski.

—Uf, ce mai fire ! Ce mai fire ! mormăi Şura, şi în această exclamaţie a lui era revoltă, dar şi un involuntar respect pentru Zoia.

ÎN NOAPTEA DE ANUL NOU

...Veni 1939, un nou an.

Întorcîndu—ne de la şcoală, Zoia ne spuse că fetele din clasa ei îşi trimit una alteia felicitări de Anul Nou. Felicitarea trebuia arsă, iar cenuşa înghiţită în clipa cînd orologiul Kremlinului avea să vestească miezul nopţii.

—Ce—aţi mai scornit şi voi! mormăi Şura.

—De înghiţit n—am s—o înghit, — rîse Zoia, — fiindcă sînt sigură că nu—i prea bună la gust, în schimb am s—o citesc.

Scoase din buzunar o foaie împăturită şi lipită cu grijă, o desfăcu şi citi cu glas tare :

—„Zoinka, nu judeca oamenii cu atîta asprime. Nu pune totul la inimă. Să ştii că aproape toţi oamenii sînt egoişti, linguşitori, nesinceri şi că nu te poţi bizui pe ei. Vorbele pe care ţi le spun ei să nu le iei în seamă. Asta—i urarea mea de Anul Nou".

La fiecare cuvînt, Zoia se posomora tot mai mult, iar cînd sfîrşi de citit, aruncă brusc bileţelul :

—Dacă ai o asemenea părere despre oameni, atunci la ce mai trăieşti ?

...Zoia se pregătea cu încîntare pentru balul de la şcoală. Fetele hotărîseră să vină îmbrăcate în costumele naţionale ale popoarelor Uniunii Sovietice. Ne—am gîndit cu toţii multă vreme cu ce costum să se ducă Zoia la bal.

—Să se îmbrace în costum ucrainean! spuse Şura. Ochi frumoşi are, sprîncene frumoase are — ce—i lipseşte să fie o ucraincarică sprîncenată ! Bluză brodată are, fustă are, nu—i mai trebuie decît panglici şi mărgele.

Iar mai tîrziu, prinzînd o clipă cînd eram singuri, Şura îmi spuse :

—Uite ce e, mamă, trebuie să—i cumpărăm Zoiei pantofi. Toate fetele din clasă au pantofi cu un anumit fel de toc, nu prea înalt, dar totuşi...

—Pantofii aceştia se numesc pantofi cu toc trei sferturi, îi venii eu într—ajutor.

—Ei da, dar Zoia poartă tocuri ca noi, băieţii.

—Luna asta n—o .să putem, Şura.

—Atunci nu—mi lua mie cămaşă ! Am să mai umblu cu celelalte. Şi nici căciulă să nu—mi mai iei !

—Căciula ta nu mai e bună de nimic de multă vreme !

—Vezi, mamă, eu sînt tăiat, iar Zoia e fată. Ba chiar domnişoară ! Lucrurile astea au mai multă însemnătate pentru ea.

Şi într—adevăr, pentru Zoia aveau mai multă însemnătate...

Ţin minte că odată, venind acasă, am găsit—o în faţa oglinzii, gătită într—o rochie de—a mea. Cînd îmi auzi paşii, se întoarse într—o clipă.

—Îmi stă bine ? mă întrebă ea zîmbind stingherită.

Îi plăcea să încerce şi să vadă cum îi stau rochiile mele şi se bucura nespus de orice lucru nou de îmbrăcăminte. Nu—mi spunea niciodată să—i cumpăr ceva, se mulţumea numai cu ce—i coseam eu şi totuşi, Şura avea dreptate : Zoia nu era nepăsătoare faţă de toate acestea.

Am pus deoparte banii necesari şi, după o discuţie aprinsă cu noi amîndoi, Zoia se duse să—şi cumpere pantofi — nişte pantofi negri, primii ei pantofi cu tocul „trei sferturi".

Ne—am făcut „luntre şi punte" şi—am cumpărat tot ce—i mai trebuia pentru costumul de Anul Nou : şi panglici, şi mărgele. Lui Şura i—am spălat şi i—am călcat o cămaşă şi i—am dat o cravată nouă. Copiii au plecat la şcoală gătiţi, iar eu i—am petrecut cu privirea de la fereastră, unde am rămas multă vreme, uitîndu—mă în urma lor.

Era o seară luminoasă, neînchipuit de liniştită. Fulgi pufoşi pluteau alene prin văzduh, aşternîndu—se la pămînt. Ştiam că după ce vor străbate liniştea zăpezii se vor cufunda amîndoi în veselia tinerească şi zgomotoasă a petrecerii lor şi doream din tot sufletul ca anul ce venea să fie pentru ei amîndoi deopotrivă de luminos, de vesel şi de fericit.

...Copiii s—au întors acasă spre ziuă. Balul fusese la înălţime: fusese muzică şi dans „pînă căderai din picioare", după cum spunea Şura.

—Să vezi, mamă, am jucat „poşta" şi nu ştiu ce caraghios i—a scris tot timpul Zoiei că are

ochi frumoşi. Da, da. Ba s—a apucat să—i trimită şi versuri pînă la urmă ! Uite, ascultă...

Şi, dînd ochii peste cap şi abia stăpînindu—şi irisul, Şura începu să declame :

Ochii tăi, suliţi de foc,
M—au vrăjit, mă ţin în loc !
Inima—ţi zăresc — dileme —
Printre gene, diademe.

Şi izbucnirăm toţi trei în hohote de rîs.

... Spre sfârşitul iernii, fetiţa care scrisese Zoiei în urarea de Anul Nou că oamenii simt egoişti, nesinceri şi că nu te poţi bizui pe ei încetă să mai facă lecţii cu femeia luată în seama ei.

—E prea departe ! spunea ea Zoiei, care era organizator de grupă. La şcoală ni se dă mult de învăţat şi n—ajung să dovedesc nici pe ale mele. Dă—i altcuiva sarcina asta.

Ochii Zoiei se întunecară de indignare cînd îmi povesti întîmplarea :

—Nu înţeleg cum de—a putut să facă una ca asta ! Ascultă : îşi ia o sarcină şi deodată lasă totul baltă. Nu s—a gîndit că prin asta îi trădează pe toti, nu numai pe sine. Ce fel de comsomolistă este ? Dacă se va întîlni vreodată cu femeia asta, cum o să se mai uite în ochii ei ? Şi chiar în ochii celorlalţi din clasă ?

Toată iarna, Zoia nu lipsi niciodată de la datorie. Într—o joi — ziua de lecţie — avu o cumplită durere de cap, dar îşi învinse durerea şi plecă.

Şura şi cu mine aflam îndată şi amănunţit de fiecare succes al elevei ei :

—Acuma Lidia Ivanovna ştie toate literele...

—Lidia Ivanovna a început să silabisească...

—Acum Lidia Ivanovna citeşte bine de tot! ne dădea Zoia de ştire,.triumfătoare. Mai ţii minte? La început nu ştia nici să se iscălească, iar acum scrie din ce în ce mai frumos.

În seara aceea, culcîndu—se, Zoia îmi spuse :

—Ştii, mamă, m—am gîndit toată săptămîna : ce s—a întîmplat de simt atît de bucuroasă? Şi deodată mi—am amintit: Lidia Ivanovna ştie să citească ! Acum înţeleg de ce te—ai făcut învăţătoare ! E un lucru minunat, într—adevăr !

ZILE GRELE

Toamna anului 1940 se dovedi pe neaşteptate a fi pentru noi plină de amărăciune...

Într—o zi, pe cînd spăla pe jos, vîrînd bucata de sac în găleata cu apă şi aplecîndu—se spre podea, Zoia îşi pierdu deodată cunoştinţa. Aşa, în leşinul acesta adînc, am şi găsit—o cînd m—am întors de la şcoală. Şura, care intrase în casă odată cu mine, plecă în goană să aducă salvarea. Zoia fu transportată (îndată la spitalul Botkin, unde i—au pus următorul diagnostic :

—Meningită.

Clipe grele veniră pentru mine şi Şura.

Zile, nopţi de—a rîndul ne chinui un singur gînd : va scăpa Zoia ?... Viaţa ei era în primejdie. De fiecare dată cînd îmi vorbea, profesorul care o îngrijea avea faţa posomorită şi îngrijorată. Mi se părea că nu mai sînt speranţe...

Şura alerga la spital de câteva ori pe zi. Chipul lui, altădată voios şi senin, era tot mai mîhnit, tot mai întunecat.

Boala Zoiei avea o evoluţie grea. I se făceau injecţii în şira spinării, tratament chinuitor şi complicat.

Odată, ducîndu—ne să aflăm veşti despre starea ei, am ajuns la spital după ce i se făcuse o injecţie. Sora se uită la noi cu luare aminte.

—Aşteptaţi o clipă să vină tovarăşul profesor, ne spuse ea.

Am rămas încremenită.

—Ce—i cu fetiţa mea ?

Probabil că glasul îmi suna înspăimântător, pentru că profesorul, care tocmai ieşea din salonul bolnavilor, veni repede la mine :

—Ce este, ce—i cu dumneata ? Totul e bine ! Am ţinut să te văd ca să te liniştesc : totul merge spre bine! Fata dumitale are o tărie neobişnuită, suportă totul fără să geamă, fără să ţipe, bărbăteşte, dîrz. Apoi se uită la Şura şi—l întrebă binevoitor : Şi tu eşti la fel ?

În ziua aceea mi se îngădui pentru prima dată să o văd pe Zoia. Zăcea întinsă pe pat şi nu putea să—şi ridice capul ; eu stăteam lângă ea, ţinîndu—i mîna, fără să simt lacrimile ce—mi şiroiau pe obraji.

—Nu trebuie să plângi ! spuse Zoia încet, cu o mare sforţare. Acum ,mi—e mai bine.

Şi într—adevăr, boala era pe sfîrşite. Amîndoi, şi eu, şi Şura, am simţit dintr—o dată o uşurare nespusă : parcă durerea care ne ţinuse încătuşaţi de—a lungul acestor săptămîni lungi, lungi, ne părăsi într—o clipă ! În schimb ne copleşi o nemăsurată oboseală, care nu putea fi asemuită cu nimic. În timp cît zăcuse Zoia obosisem amîndoi, cum nu obosisem în toţi anii din urmă la un loc. Scăparăm de povara îngrozitoare care ne apăsase atîta vreme, de parcă ne—ar fi fost luată de pe umeri dintr—o dată, şi acum nu eram în stare să ne venim în fire şi să ne tragem răsuflarea.

După câteva zile, Zoia mă rugă :

—Adu—mi, te rog, ceva de citit.

Şi, într—adevăr, după oarecare vreme, doctorul îmi îngădui să—i aduc cărţi, iar Zoia era în culmea fericirii. Vorbea încă cu greutate, obosea repede, totuşi citea.

I—am adus atunci „Ceaşca albastră" şi „Soarta toboşarului", amândouă de Gaidar.

—Ce minunată, cită ilumina e în povestirea asta ! spunea ea despre „Ceaşca albastră". La drept vorbind n—are o acţiune, nu se întâmplă nimic şi totuşi nu poţi să laşi cartea din mână!

Zoia se întrema încet. La început avea voie să se ridice în pat, numai atît, dar după o vreme i se îngădui să şi umble.

Se împrietenise cu toţi bolnavii din salonul ei. Odată, o femeie în vârstă, vecina de pat a Zoiei, mi—a spus :

—O să ne pară rău să ne despărţim de fata dumneavoastră... i—aşa de bună ! Ştie să dea curaj chiar şi celor mai greu bolnavi.

Iar doctorul care o îngrijea glumea adesea :

—Ştii ceva, Liubov Timofeevna ? Dă—mi—o mie pe Zoia!

Surorile o iubeau mult şi ele, îi dădeau cărţi, iar profesorul însuşi îi aducea ziare pe care, după ce se mai *întremă* puţin, Zoia începu să le citească cu glas tare vecinelor ei de pat.

Într—una din zile primi şi Şura permisiunea să o viziteze. Nu se văzuseră de mult. Cînd îl zări, Zoia se ridică în capul oaselor, iar chipul i se acoperi cu o roşeaţă fierbinte ; cît despre Şura, el păţi ceea ce păţea de obicei cînd intra undeva unde nu cunoştea lumea: se uita speriat la vecinele Zoiei, se înroşi, broboane de sudoare îi apărură pe frunte, se şterse pe faţă cu batista şi, în cele din urmă, se opri în mijlocul salonului, neştiind încotro să apuce.

—Vino, vino încoace, stai, uite aici! îl zori Zoia. Hai, povesteşte—mi mai repede: ce mai e pe la şcoală? Nu te fistici, măi, nu se uită nimeni la tine, adăugă ea în şoaptă după o clipă.

Într—un tîrziu, venindu—şi în fire şi drept răspuns la întrebarea nerăbdătoare a Zoiei : „Hai, povesteşte—mi mai repede, ce mai e pe la şcoală ?", Şura scoase din buzunarul de la piept un carnet mic, cu chipul lui Ilici pe copertă. Unul la fel primise Zoia în februarie 1939.

—Carnetul de comsomolist ! exclamă Zoia. Eşti comsomolist ?

—Nu ţi—am spus pîn—acum ca să—ţi fac o surpriză ! Ştiam eu c—ai să te bucuri !

Şi uitînd de lumea străină din jur, începu să—i povestească amănunţit despre întrebările care i s—au pus la adunarea generală şi despre convorbirea avută la comitetul raional, unde secretarul comitetului raional îl întrebase:

„Eşti fratele Zoiei Kosmodemianskaia ? O ţin bine minte Vezi, nu uita să—i transmiţi salutări din partea mea".

DIN NOU ACASĂ

În timp cit Zoia fusese bolnavă, Şura obţinuse o mulţime de lucruri, o mulţime de schiţe tehnice pentru copiat. Lucra pînă noaptea tîrziu, uneori chiar şi dimineaţa înainte de a pleca la şcoală. Predase planşele lucrate, primise hanii, dar nu mi—i dăduse mie, ca de obicei. Nu l—am întrebat nici eu nimic, ştiind că—mi va spune singur ce are de gînd să facă... Chiar aşa a şi fost. În ajunul zilei cînd urma să o luăm pe Zoia de la spital, Şura îmi spuse:
—Uite, mamă, banii ăştia—s pentru Zoia, să—şi ia o rochie nouă. Am vrut să i—o cumpăr eu, dar e mai bine să—şi aleagă singură ce—i place.

...Zoia păşi spre noi, palidă, slăbită, cu ochii strălucitori. Mă îmbrăţişa mai întîi pe mine, apoi pe Şura, care se uită speriat în jur — nu cumva i—a văzut cineva ?
—Hai, hai să mergem, hai acasă ! ne zorea Zoia, de parcă s—ar fi temut să nu fie dusă înapoi în salon.

Şi am pornit. Mergeam foarte încet, oprindu—ne din cînd în cînd. Noi ne temeam să nu obosească, dar ea dorea să iuţim pasul. Privea totul cu lăcomia omului silit să stea un timp îndelung închis în casă. În răstimpuri, ridica ochii spre soarele rece, dar strălucitor, clipea şi zîmbea. Zăpada scîrţîia plăcut sub picioare, copacii miţoşi ne priveau pe sub gene de chiciură, prin văzduh parcă se zbenguiau mii şi mii de ace. Obrajii Zoiei se îmbujorară uşor.

Acasă, Zoia păşi încetişor prin odaie, dezmierdînd fiecare lucru : mîngîie perna, îşi trecu mîna pe tăblia mesei, pe marginea dulapului de haine, răsfoi cîteva cărţi, ca şi cum atunci ar fi văzut pentru prima oară toate aceste lucruri cu oare era atît de obişnuită. În clipa aceea, Şura, cu o înfăţişare solemnă şi parcă puţin stingherit, se apropie de Zoia.
—Uite, să—ţi cumperi o rochie ! zise el, întinzîndu—i banii.
—Îţi mulţumesc mult! răspunse ea cu seriozitate.

Acceptă îndată propunerea lui Şura, fără să aibă nimic împotrivă, aşa cum se întîmpla de obicei cînd era vorba de vreun lucru nou pentru ea. O adîncă şi sinceră mulţumire i se citea pe faţă.
—Ai obosit, acum culcă—te ! spuse Şura oarecum poruncitor, şi Zoia, tot atît de ascultătoare şi cu aceeaşi vădită mulţumire de mai înainte, se culcă îndată.

...În timp ce mă îngrijeam să obţinut un loc lia un sanatoriu, unde putea să se restabilească pe deplin, Zoia nu se ducea la şcoală — stătea acasă şi învăţa cîte puţin.
—Încă n—ai voie să înveţi. Tare—aş vrea să repeţi anul ! i—am spus odată, cu băgare de seamă.
—Pentru nimic în lume ! făcu Zoia scuturînd îndărătnică din cap. Cînd am să ies din sanatoriu am să mă năpustesc asupra cărţilor oa o fiară (şi aici zîmbi uşor, dîndu—şi seama că spusese şi ea cuvîntul acesta pe care îl auzeam de obicei din gura lui Şura). Şi la vară am să învăţ! Vreau să—l ajung pe Şura din urmă cu orice preţ! Altfel te pomeneşti că el, deşi e mai mic decît mine, o să termine şcoala înaintea mea ! Nu, pentru nimic în lume !

...Zoia se bucura de viaţă ca un om care a scăpat dintr—o primejdie de moarte.

Cînta tot timpul, fie că se pieptăna în faţa oglinzii, fie că mătura prin odaie, fie că broda. Adesea cînta „Lidul lui Klarchen" de Beethoven, care—i plăcea foarte mult:

Tobele bat, trompetele răsună.
Dragul inimii mele vitejii îndrumă ;
Dragul meu tot înainte păşeşte,
Lancea ţinînd—o drept, vitejeşte !
Ah, sîngele—mi arde şi pieptu—mi zvîcneşte,
Voi coiful mi—l daţi, aduceţi—mi zale,
Patria s—o apăr ! Cu iubitul să fiu pe—o cale.
Noi alungăm duşmanul, îl zdrobim ca în cleşte.
Ce minunat e să lupţi vitejeşte !

Glasul Zoiei era ca un clinchet de clopoţel : bucurie şi dor de viaţă, iată ce răsunau

într—însul. Pînă şi versurile triste ale cîntecului „înalte piscuri de munte", cîntate de ea, păreau pline de lumină, de bucurie şi de nădejde :

Colbul s a culcat în drum,
Foşnet frunza nu—nfiripă.
Stai, voinicule, o clipă,
Odihneşte—te acum.

În zilele acestea, Suna o picta adesea pe Zoia şi întotdeauna o aşeza în faţa ferestrei.
—Ştii, — îi spuse el odată, dus pe gînduri, — am citit într—o carte că lui Surikov îi plăcea să studieze chipul omenesc încă din copilărie : cum sînt aşezaţi ochii, care sînt trăsăturile feţei. Şi se tot gândea : de ce—i chipul omenesc aşa de frumos ? Şi într—o bună zi hotărî că o faţă frumoasă este aceea în care trăsăturile se îmbină armonios. Pricepi ? Nasul n—are decît să fie cîrn, pomeţii obrajilor ieşiţi în afară, dar dacă totul se îmbină armonios, faţa aceea e frumoasă.
—Bine, păi ce... parcă eu am nasul cîrn ? Asta ai vrut să spui ? întrebă Zoia rîzînd.
—Nu ! răspunse Şura, puţin stingherit, cu o neobişnuită duioşie în glas. Am vrut să spun că faţa ta are trăsături armonioase, că totul se îmbină armonios; şi fruntea, şi ochii, şi gura...

ARKADII PETROVICI

Curînd, Zoia plecă la sanatoriu. Sanatoriul se afla la Sokolniki, nu prea departe, şi în cea dinţii zi liberă m—am dus să o văd.

—Mămico ! strigă Zoia, alergînd înaintea mea, nerăbdătoare. Ştii cine se odihneşte aici, la sanatoriu ?

—Cine ?

—Gaidar ! Scriitorul Gaidar ! Uite—l că vine !

Din parc venea un om lat în umeri, cu faţa senină şi plăcută, în care se vedea ceva copilăresc.

—Arkadii Petrovici ! strigă Zoia. Vă prezint pe mama mea !

Am strîns mîna mare şi puternică a omului acela, i—am privit de aproape ochii vioi, plini de zîmbet, şi mi s—a părut îndată că aşa mi l—am închipuit întotdeauna pe autorul „Ceştii albastre" şi al lui „Timur".

—E mult de cînd am citit copiilor, pentru prima dată, povestirile dumneavoastră, spusei eu. Zoia întreba mereu cum arătaţi, unde locuiţi şi dacă nu s—ar putea să vă vadă...

—Sînt la fel ca toţi oamenii, stau la Moscova, mă odihnesc la Sokolniki şi pot fi văzut toată ziua ! „raportă" Gaidar rîzînd.

Apoi îl strigă cineva şi plecă zîmbindu—ne.

—Ştii cum am făcut cunoştinţă noi doi ? — zise Zoia, — ducîndu—mă pe o cărăruie înzăpezită, pe care nu se vedea aproape nici o urmă. Merg odată prin parc şi ce văd ? Un om în toată firea făcea un om de zăpadă ! Nu mi—am dat seama din prima clipă că era el. Dar să nu crezi cumva că făcea omul de zăpadă, aşa, de mîntuială... Nu, era plin de grijă şi vedeai că pune tot sufletul în treaba asta, ca şi cei mici : din cînd în cînd, se dădea înapoi cîţiva paşi, se uita la el şi—l admira... Atunci mi—am luat inima—n dinţi, m—am apropiat şi i—am spus : Eu vă cunosc, sînteţi scriitorul Gaidar. Am citit toate cărţile dumneavoastră. Iar el mi—a răspuns : „Şi eu vă cunosc ! V—am citit toate cărţile : algebra de Kiselev, fizica de Sokolov, trigonometria de Rîbkin !"

Rîdeam din toată inima.

—Hai puţin mai departe, să—ţi arăt ce—a clădit acum ! urmă Zoia. O adevărată cetate !

Şi pe drept cuvînt, ceea ce clădise Arkadii Petrovici semăna cu o adevărată cetate : în fundul parcului erau înşiraţi în rînd şapte oameni de zăpadă. Cel dinţii era un adevărat uriaş, iar ceilalţi, din ce în ce mai scunzi ; ultimul, şi cel mai mic dintre toţi, şedea într—un fel de întăritură, clădită fot din zăpadă şi avea în faţă o tejghea pe care se aflau conuri de pin şi pene de păsări.

—Asta—i cetatea duşmanului ! povestea Zoia, rîzînd. Arkadii Petrovici o bombardează cu bulgări şi noi toţi ii ajutăm.

—Şi tu ?

—Bineînţeles ! Nu te rabdă inima să stai deoparte, se stîrneşte o larmă !... Ştii, mamă, — sfîrşi Zoia oarecum pe neaşteptate, — mă gîndeam întotdeauna că un om care scrie cărţi atît de frumoase trebuie neapărat să fie şi el un om foarte bun. Acum m—am convins de asta !

Arkadii Petrovici şi Zoia deveniseră buni prieteni : patinau împreună, plecau cu schiurile, seara cîntau amîndoi şi vorbeau despre cărţile citite, iar Zoia îi citea versurile care—i plăceau cel mai mult. A doua oară cînd mă întîlnii, Arkadii
Petirovici îmi spuse despre Zoia : „Citeşte minunat din Goethe".

—Mămico, ştii ce—a zis după ce m—a ascultat citind pe Goethe ? făcu Zoia mirată. A zis: „Coboară pe pămînt, pe pămînt !" Ce—o fi vrînd să spună ?

Altă dată, cu puţin înainte de a pleca de la sanatoriu, Zoia îmi povesti altceva.

—Ştii, mamă, aseară l—am întrebat pe Arkadii Petrovici: „Spuneţi—mi, ce este fericirea? Dar vă rog să nu—mi răspundeţi aşa cum i—aţi răspuns lui Ciuk şi lui Ghek, că fiecare înţelege fericirea în felul său. Oare nu există pentru oameni o singură fericire, a tuturor ?" El s—a gîndit puţin şi mi—a răspuns : „Da, există fără îndoială o asemenea fericire. Pentru această fericire trăiesc şi mor oamenii adevăraţi. Ea însă nu va veni preia curînd pe pămînt.

Atunci eu i—am spus : „Numai să vină odată !" Iar el a rostit: „Va veni negreşit!"

După cîteva zile, cînd mă dusei să o iau pe Zoia, Gaidar ne—a însoţit pînă la poarta sanatoriului.. Ne—a strîns mînile, iar pe cînd ne luam rămas bun, i—a întins Zoiei, solemn, o carte.

—E o carte de—a mea. S—o ai ca amintire.

Pe copertă erau înfăţişaţi doi băieţaşi care se băteau : unul slăbuţ, într—un costumaş albastru, celălalt grăsun, într—un costum cenuşiu. Erau Ciuk şi Ghek. Zoia i—a mulţumit bucuroasă şi puţin stingherită în acelaşi timp, apoi am ieşit amîndouă pe poartă. Gaidar ne făcu semn cu mîna şi se uită în urma noastră multă vreme. Cînd am întors capul pentru ultima pară, îl văzurăm păişind agale pe cărarea care ducea spre sanatoriu.

Deodată, Zoia se opri din mers:

—Mamă, poate mi—a scris ceva !

Şi, zăbovind, parcă nehotărîtă, deschise cartea. Pe coperta interioară stătea scris cu slove mari, limpede, cuvintele pe care le cunoşteam atît de bine :

—„Ce este fericirea ? — asta fiecare o înţelege în felul său. Însă toţi oamenii laolaltă ştiu şi înţeleg că trebuie să trăieşti cinstit, să munceşti cu rîvnă, că trebuie să iubeşti cu înflăcărare şi să aperi acest pămînt uriaş şi fericit, care se cheamă Ţara Sovietică".

—Acum îmi răspunde din nou ! murmură Zoia.

... La cîteva zile după întoarcerea din sanatoriu, Zoia se duse la şcoală. Nici măcar n—a vrut să audă să repete anul !

COLEGI DE CLASĂ

—Ştii, — îmi spuse gînditoare Zoia, — la şcoală m—au primit foarte frumos. Chiar neaşteptat de frumos... cu grijă. Parcă aş fi devenit de sticlă după boală şi aş fi gata—gata să mă prefac în cioburi... Zău, am fost fericită văzînd fetele şi băieţii bucurîndu—se atîta de venirea mea ! adăugă ea după un timp de tăcere.

Într—una din zile, Zoia se întoarse de la şcoală însoţită de o fată cu faţa rotundă şi obrajii ca nişte bujori. Voinică şi rumenă cum era, păirea întruchiparea sănătăţii. Despre asemenea copii se spune de obicei : parcă—i un „măr domnesc". Era Katea Andreeva, o colegă de clasă de—a lor.

—Noroc, bună ziua ! spuse ea zîmbind, strîngîndu—mi mîna.

—Mamă, Katea s—a oferit să mă ajute la matematică ! spuse Zoia.

—De ce să nu te—ajute Şura ? De ce s—o împovărezi pe Katea ?

—Vezi dumneata, Liubov Timofeevna, Şura n—are aptitudini pedagogice, interveni Katea pe un ton cît se poate de serios. Zoia a rămas mult în urmă şi tot ce—am învăţat noi trebuie să i se explice treptat şi sistematic. Pe cînd Şura... Ştiu cum explică el : un, doi şi gata ! Dintr—o explicaţie ca asta nu tragi nici un folos !

—Bine, dacă—i vorba că n—are aptitudini pedagogice, atunci se schimbă treaba...

—Nu aşa, mamă, nu rîde ! murmură Zoia. Şura, într—adevăr, nu ştie să explice, pe cînd Katea...

Şi, pe drept cuvînt, Katea explica limpede, cu pricepere, fără să se grăbească şi. fără să treacă mai departe pînă ce nu se încredinţa că Zoia a înţeles şi a reţinut totul. Odată o auzi pe Zoia spunîndu—i :

—Tu pierzi atîta vreme cu mine... Katea îi răspunse cu aprindere :

—Ei, asta—i! În timp ce—ţi explic, eu însămi învăţ, şi învăţ atît de bine, încît n—am nevoie să mai repet acasă. Aşa că, după cum vezi, nu pierd nimic, absolut nimic !

Zoia obosea repede. Nici acest lucru nu—i scăpa Katei. Ea dădea cartea la o parte şi spunea :

—Nu Ştiu, parcă am obosit. Hai să mai vorbim şi de altceva.

Uneori ieşeau în stradă, făceau o scurtă plimbare, apoi se întorceau şi se apucau din nou să înveţe.

—Nu cumva ai de gînd să te faci profesoară? glumi odată Şura.

—Ba chiar aşa ! răspunse foarte serios Katea.

Dar nu ne vizita numai Katea. Mai venea pe la noi şi Ira. Iar dintre băieţi, sfiosul şi tăcutul Vanea Nosenkov, Petea Simonov, un fotbalist pasionat, căruia îi plăcea mai mult decît orice să pornească discuţii aprinse, şi Oleg Balaşov, un băiat energic, plin de voie bună, chipeş, cu o frunte lată, minunată. Uneori mai venea, pentru puţin timp, Ira Brando, un tînăr înalt şi slab, cu expresia feţei puţin ironică, care învăţa într—o clasă paralelă cu a lor. De fiecare dată cînd zgomotul şi rîsetele umpleau odaia, fetele dădeau cărţile la o parte şi discuţia începea.

—Ştiţi ? Rolul Anei Karenina nu-l mai joacă numai Tarasova, ci şi Elanskaia ! le dădu Ira de veste, odată, şi în aceeaşi clipă izbucni o discuţie aprinsă : care dintre artiste înţelegea mai just şi mai profund pe eroina lui Tolstoi ?

Odată, Oleg, ieşind de la cinematograf, veni de—a dreptul la noi. El, care visa să se facă aviator, nimerise la un film despre Cikalov. Era încîntat!

—Asta da, om! repeta el într—una. Nu—i numai un pilot extraordinar, dar şi om cu totul deosebit ! Şi cît de spiritual ! În 1937, cînd a trecut cu avionul pe deasupra Polului Nord, aterizînd în America, reporterii de acolo l—au întrebat : „Sînteţi bogat, domnule Cikalov?" „Da, — le—a răspuns el, — sînt foarte bogat. Am o sută şaptezeci de milioane". Americanii au rămas uimiţi : „O sută şaptezeci de milioane?! De ruble? De dolari?" Iar Cikalov le—a răspuns foarte liniştit: „Am o sută şaptezeci de milioane de oameni care muncesc pentru mine, tot aşa cum şi eu muncesc pentru ei".

Copiii au izbucnit în rîs.

Altă dată,, Vanea citi un poem — „Generalul" — dedicat lui Mate Zalka, căzut pe pămîntul Spaniei. Ţin bine minte această seară : Vanea stătea la masă, privind gînditor înainte, şi ceilalţi, aşezaţi în jur pe pat sau pe pervazul ferestrei, ascultau cu luare aminte:
—Ştiţi ? Rolul Anei Karenina nu—l mai joacă numai Tarasova, ci şi Elanskaia ! le dădu Ira de veste, odată, şi în aceeaşi clipă izbucni o discuţie aprinsă : care dintre artiste înţelegea mai just şi mai profund pe eroina lui Tolstoi ?

Odată, Oleg, ieşind de la cinematograf, veni de—a dreptul la noi. El, care visa să se facă aviator, nimerise la un film despre Cikalov. Era încîntat !
—Asta da, om ! repeta el într—una. Nu—i numai un pilot extraordinar, dar şi om cu totul deosebit ! Şi cît de spiritual ! În 1937, cînd a trecut cu avionul pe deasupra Polului Nord, aterizînd în America, reporterii de acolo l—au întrebat : „Sînteţi bogat, domnule Cikalov ?" „Da, — le—a răspuns el, — sînt foarte bogat. Am o sută şaptezeci de milioane". Americanii au rămas uimiţi : „O sută şaptezeci de milioane?! De ruble? De dolari?" Iar Cikalov le—a răspuns foarte liniştit : „Am o sută şaptezeci de milioane de oameni care muncesc pentru mine, tot aşa cum şi eu muncesc pentru ei".

Copiii au izbucnit în rîs.

Altă dată,, Vanea citi un poem — „Generalul" — dedicat lui Mate Zalka, căzut pe pămîntul Spaniei. Ţin bine minte această seară : Vanea stătea la masă, privind gînditor înainte, şi ceilalţi, aşezaţi în jur pe pat sau pe pervazul ferestrei, ascultau cu luare aminte:

Frigul învăluie munţii. Noaptea—i inundă.
Istovit de drumuri şi luptă
Viteazul se—ncălzeşte lacom
La flacăra focului, scundă.

Cafeaua clocoteşte în cană,
Soldaţii dorm ca de stană, şi leagănă
În al somnului miez
Frunzişul de lauri aragonez.

Generalul aude cum zboară
Sub bolta de frunze îngustă,
Susur de tei din pustă,
Un foşnet din tara maghiară...

Vanea citea cu glas firesc, fără patos, dar în versurile acestea minunate şi simple simţeau cu toţii pulsînd cu arzătoare putere o inimă mare. Privirea lui căpătă o fermitate neobişnuită, deveni tot mai încordată, de parcă, îndurerat şi mîndru, căuta să pătrundă el însuşi întunericul acelei nopţi depărtate din Aragon.

N—a mai văzut căminul de—o viaţă,
Dar deasupra—i, oriunde, plutesc
Văzduhurile Ungariei fără de seamăn
—Iar sub pas e pămînt unguresc.

Luptele—l ştiu temerar
Sub faldul drapelului roşu maghiar.
Oriunde, oriunde ar lupta,
E pentru Ungaria sa !

La Moscova nu de mult s—a vorbit
— şoaptă a multora, zvon —
Că fulgerat de un glonţ teuton

Lîngă Huesca—ar fi pierit.

Dar nu voi crede, cu putinţă nu—l
Arma să cadă din mîinile lui.
Şi—n Budapesta scumpă, de departe,
Să nu se mai întoarcă pîn' la moarte !

Cît vor mai haiduci păsări prusace
Pe bolţile de aur spaniole
Nu credeţi zvonurile despre moarte
Ce gura tîmpă le strecoară—ncoace.

E viu, trăieşte ! Lîngă cetatea hispană
Soldaţii dorm ca de stană.
Şi—l leagănă în al somnului miez
Frunzişul de lauri aragonez.

Generalul aude cum zboară
Sub bolta frunzarului îngust
Susur de tei din pustă,
Un foşnet din ţara maghiară.

Vanea tăcu. Nimeni nu se clinti şi nimeni nu scoase o vorbă.

Frămîntarea zilelor cînd trăiam cu toţii evenimentele din Spania, cînd cuvintele „Madrid", „Guadalahara", „Huesca" ne erau apropiate şi dragi, ca şi ale noastre, cînd fiecare veste de pe fronturile acelea depărtate făcea inima să bată mai tare, frămîntarea aceasta ne cuprinse iarăşi pe foţi, de parcă un vînt fierbinte s—ar fi stîrnit dintr—o dată.

—Ce frumoasă poezie ! oftă Şura. Întrebările se porniră din toate părţile.

—Cine—a scris—o ? De unde ai poezia ?

—E scrisă încă din 1937. Am găsit—o de curînd, într—o revistă. Nu—i aşa că—i frumoasă?

—Dă—ni—o să o copiem şi noi! se rugară băieţii în cor.

—Spania... De atunci a mai fost o lovitură tot atît de grea — căderea Parisului ! zise Vanea.

—Da, — spuse Zoia,— mi—aduc mereu aminte de ziua asta... O zi de vară... Am luat ziarul şi am citit: Parisul a căzut ! Ce îngrozitor, cît de ruşinos a fost!

—Şi eu îmi amintesc de ziua asta, spuse Vanea încet. Nu—ţi venea să crezi, nu puteai să—ţi închipui aşa ceva. Să—i vezi pe fascişti pe străzile Parisului ! Parisul sub cizmă nemţească ! Parisul comunarzilor !

—Cît am dorit să fiu acolo! Aş fi luptat pentru Paris aşa cum au luptat ai noştri în Spania, pînă la ultima picătură de sînge! spuse cu glas înăbuşit Petea Simonov, şi nimeni nu se miră de cuvintele lui.

—Şi eu... la început visam să lupt în Spania, apoi să mă bat cu finlandezii albi... dar totul mi—a scăpat! făcu Şura, of tind.

Îi ascultam şi mă gîndeam : ce oameni cresc !

În iarna aceea m—am apropiat de colegii de clasă ai Zoiei şi ai lui Şura, şi în fiecare am recunoscut trăsăturile copiilor mei. Aşa şi trebuie să fie, mă gîndeam. Familia nu este o casă zăvorită, şcoala de asemenea. Familia, şcoala, copiii trăiesc şi se bucură de aceleaşi lucruri de care se bucură şi se îngrijorează întreaga ţară, iar tot ceea ce se petrece în jur contribuie la educaţia copiilor noştri.

Iată, de pildă: cîţi oameni care au muncit, cîţi dintre creatorii minunatelor descoperiri din trecut n—au rămas necunoscuţi. Pe cînd astăzi, oricine munceşte cu o vădită pricepere şi cu talent devine renumit. Oricine creează e înconjurat de respectul şi dragostea poporului. Iată: o tînără textilistă a desăvîrşit o metodă proprie de lucru prin care se obţine mult mai multă pînză frumoasă şi durabilă decît înainte, iar pilda ei a însufleţit pe toţi muncitorii

textilişti din întreaga Uniune Sovietică. Iată o tractoristă: munceşte cu atîta pricepere şi atît de conştiincios, încît numele ei, necunoscut de nimeni pînă ieri, e iubit şi respectat azi de toţi. Lată o nouă carte pentru copii — „Timur şi băieţii lui" : o poveste despre cinste, prietenie, dragoste faţă de prieten, respect faţă de om. Iată un nou film — „Zorile Parisului", film care înfăţişează poporul francez, pe Dombrovski, patriotul polonez oare a luptat pe baricadele Parisului pentru libertatea şi fericirea patriei sade. Şi copiii sorb cu nesaţ tot ce—i bun, tot ce—i cinstit, îndrăzneţ, în cărţi, în filme şi în tot ce umple viaţa noastră de fiecare zi.

Mi—am dat seama că pentru copiii mei şi pentru tovarăşii lor nu există nimic mai scump decît patria, dar că în acelaşi timp ei iubesc întreaga lume. Pentru ei, Franţa nu este patria lui Laval şi Petain, ci ţara lui Stendhal şi Balzac, ţara comunarzilor ; englezii sînt urmaşii marelui Shakespeare, americanii sînt poporul care l—a avut pe Lincoln şi Washington, Mark Twain şi Jack London. Şi, deşi vedeau că nemţii au dezlănţuit asupra lumii un război atît de monstruos şi de nimicitor, că au ocupat Franţa,— au încălcat Cehoslovacia şi Norvegia, pentru ei adevărata Germanie nu era ţara lui Hitler şi Gabbels, ci ţara în care a creat Beethoven, Goethe, Heine, ţara în care s—a născut marele Marx. Totul educa în ei dragostea adîncă şi fierbinte faţă de patrie, respectul faţă de celelalte popoare, faţă de tot ce era frumos, faţă de tot ceea ce a fost creat de naţiunile din întreaga lume.

Tot ce vedeau în jurul lor, tot ce învăţau la şcoală dezvolta în ei un adevărat umanitarism, onestitatea, dorinţa fierbinte de a construi şi nu de a distruge, de a crea şi nu de a nimici. Iar eu credeam din adîncul inimii mele în viitorul lor, eram convinsă că toţi vor fi fericiţi şi că viaţa lor va fi frumoasă şi luminoasă.

„LARMA VERDEŢII"

Zilele treceau. Zoia se înzdrăveni, prinse puteri şi nu mai obosea atît de repede. Ce mult însemnau toate aceste lucruri pentru noi! Treptat ajunse din urmă pe ceilalţi din clasă, fiind mult ajutată de tovarăşii ei. Ea, care era atît de sensibilă la orice cuvînt bun şi prietenesc, preţuia nespus ajutorul acesta.

Ţin minte că odată mi—a spus :

—Ştii, şcoala mi—a fost întotdeauna dragă, dar acum... Tăcu, şi în această tăcere a ei se ghicea un simţămînt neînchipuit de puternic, pe care nu—l poţi cuprinde în cuvinte. Se gîndi o vreme, apoi adăugă :

—Şi ştii, mi se pare că m—am împrietenit eu Nina Smoleanova.

—Cu Nina ? Care Nina ?

—Nu—i în aceeaşi clasă cu mine, ci într—o clasă paralelă. Mi—e foarte dragă. E serioasă, sinceră. Odată, la bibliotecă, am vorbit împreună despre cărţi, despre colegii noştri de şcoală şi mi—am dat seama că avem aceleaşi vederi. Ţin neapărat să o cunoşti.

La câteva zile după convorbirea cu Zoia, o întîlnii pe stradă pe Vera Sergheevna Novoselovia.

—Ei, cum merge ? am întrebat—o eu. Cum merge Zoia?

—La obiectul meu ne—a ajuns din urmă de mult. Şi nici nu—i de mirare, doar a citit atît... Sîntem bucuroşi că s—a însănătoşit şi că a prins iarăşi puteri. O văd mereu între colegii ei de clasă. Mi se pare că s—a împrietenit cu Nina. Au o trăsătură comună : amîndouă sînt firi deschise şi au o atitudine serioasă faţă de orice lucru, faţă de şcoală şi faţă de oameni deopotrivă.

Am însoţit—o pe Vera Sergheevna până la şcoală. Pe cînd mă întorceam spre casă, mă gîndeam : „Cum îşi cunoaşte elevii ! Cum ştie să vadă tot ce se petrece cu ei !..."

Primăvara cea prietenoasă şi bogată în verdeaţă veni pe nesimţite. Nu mai ţin minte cu ce anume s—a făcut vinovată atunci clasa a IX—a „A", dar ştiu că s—au înfăţişat cu toţii înaintea directorului şcolii şi, recunoscîndu—şi greşeala, l—au rugat să nu—i pedepsească, ci să le dea lor să planteze lotul cel mai greu din curtea şcolii.

Nikolai Vasilievici s—a învoit îndată şi, într—adevăr, nu i—a cruţat de loc ; le—a dat în grijă lotul cel mai greu de lucrat, anume acela pe care abia se sfîrşise construcţia unei clădiri cu două etaje, anexată şcolii. Locul era plin de moloz şi cu fel de fel de alte rămăşiţe.

În ziua aceea, Zoia şi Şura se întoarseră acasă foarte tîrziu şi—mi povestiră pe întrecute cum au lucrat.

Înarmaţi cu lopeţi şi tărgi, elevii clasei a IX—a „A" au curăţat şi au nivelat terenul, au strîns grămadă pietrele şi au săpat gropi pentru pomi. Cot la cot cu ei muncea Nikolai Vasilievici, cărînd pietre şi săpînd gropi pentru pomi. Deodată s—a apropiat de grupul lor un om înalt, uscăţiv.

—Bună ziua !

—Bună ziua ! i—au răspuns ei în cor.

—Spuneţi—mi, vă rog, unde—aş putea să—l găsesc pe directorul vostru ?

—Eu sînt! a spus Kjrikov, întorcîndu—se spre necunoscut şi ştergîndu—şi mîinile murdare de pămînt...

—Îţi dai seama ? povestea Zoia rîzînd. Era plin de pămînt, cu hîrleţul în mînă, de parcă directorul pentru asta—i pus : să sădească pomi cu elevii lui!

Omul cel uscăţiv era un scriitor, autor al mai multor cărţi pentru copii şi corespondent al ziarului „Pravda". În prima clipă rămase uimit, dar apoi auzind că spătosul grădinar în salopetă e directorul Şcolii Nr. 201, a izbucnit în rîs. Pe urmă nu se mai îndura să plece din grădina şcolii, deşi scopul venirii lui era cu totul altul. Privea tînăra livadă sădită de mîinile elevilor, zmeurişul des şi tufele de trandafiri, fără să se mai satureze. ,,Cît e de frumos —... murmura el dus pe gînduri. Să zicem că erai într—o clasă mijlocie cînd ai sădit, cu mîinile tale, mărul din grădina şcolii. Mărul creştea odată cu tine, alergai să te uiţi la el în recreaţie, îl săpai la rădăcină, îl curăţai de omizi. Şi iată, tocmai cînd ai sfârşit şcoala, mărul tău dă

cele dintîi roade... Cît e de frumos !..."
—Frumos, într—adevăr! repetă gînditoare şi Zoia. Frumos ! Uite, eu sînt în clasa a IX—a şi azi am sădit un tei. Noi amîndoi vom creşte împreună... Teiul meu e al treilea din rînd, să ţii minte, mamă. Al patrulea, e al Katei Andreeva.
După cîteva zile, în „Pravda" apăru un articol în care se arăta felul cum elevii clasei a IX—a au sădit pomi şi au îngrijit grădina şcolii. Articolul se încheia cu următoarele cuvinte:

„Examenele de absolvire iau sfîrşit. De pe bănciile şcolii pleacă oamenii tineri, bine educaţi, călițI, care nu se tem nici de îngheţ, nici de vînturi. Şi se va duce să muncească, să înveţe să—şi facă datoria de ostiaş în rîndurile Armatei Roşii..."

Creşte larma verdeții, răsună.
Cu primăvara venind împreună.

BALUL

În seara zilei de 21 iunie avea loc un hal în cinstea absolvenţilor clasei a X—a. Gliasa Zoiei şi a lui Şura hotărî să ia parte în corpore la hal.

—În primul rînd pentru că absolvenţii noştri ni—s dragi, spuse Şura. Nişte băieţi minunaţi! Numai Vanea Belîh cît face...

—Şi în al doilea rînd, ca să vedem cum o să iasă balul lor, iar la anul, noi să facem unul şi mai frumos ! intră în vorbă şi Katea.

Se pregăteau pentru balul absolvenţilor ca invitaţi, ca participanţi şi ca... rivali, gîndindu—se să organizeze anul următor un bal nemaipomenit de fastuos, cum nu visase nici o serie de absolvenţi.

Împodobiră şcoala, lucru la care le dădu ajutor cu dragă inimă Nikolai Ivanovici, profesorul lor de desen şi pictor în acelaşi timp, om cu mîini îndemînatice, cu mîini de aur, pentru care îl preţuia şi—l respecta toată Şcoala Nr. 201. Împodobea întotdeauna şcoala simplu, dar cu gust — la aniversarea Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie, de Anul Nou, de 1 Mai — şi de fiecare dată găsea ceva nou, neobişnuit. Iar elevii făceau cu drag şi voie bună tot ce le spunea.

—Acum o să se întreacă pe sine ! mă încredinţa Şura. ...Seara era caldă şi luminoasă. M—am întors acasă tîrziu, pe la 10, şi nu i—am mai găsit. Plecaseră amîndoi la bal.

După o vreme am ieşit, m—am aşezat pe scările de la intrare şi am rămas liniştită, fără gînduri, odihnindu—mă în liniştea şi mirosul proaspăt al frunzişului. Apoi m—am ridicat şi am pornit—o agale spre şcoală. Doream să văd, măcar de departe, cum ,,s—a întrecut pe sine" Nikolai Ivanovici şi cum petrec copiii... Prea bine însă nu—mi dădeam seama de ce anume mă îndreptam într—acolo: mergeam, mă plimbam, asta era tot!

—Nu ştiţi unde—i Şcoala 201 ? auzii o voce slabă de femeie.

—Şcoala lui Kjrikov ? făcu un glas blajin de bas, răspunzînd înainte de a mă întoarce. Mergeţi drept şi la casa de colo — cea care se vede — cotiţi. Acolo—i şcoala. N—auziţi muzica ?

Da, şi eu auzeam muzica, iar şcoala o zărisem încă de departe, scăldată în lumină şi cu ferestrele larg deschise.

M—am furişat înăuntru, am privit împrejur şi am început să urc încet scara. Da, Nikolai Ivanovici făcuse cel mai bun lucru, lăsase vara să se înstăpînească pretutindeni. în şcoală, peste tot — verdeaţă şi flori. În vaze, în găleţi, în ghivece, pe podea, pe pereţi, în jurul ferestrelor, în fiecare colţ şi la fiecare pas — buchete de trandafiri, ghirlande din cetină de brad, braţe întregi de liliac, crenguţe dantelate de mesteacăn şi flori, flori fără sfîrşit...

M—am îndreptat spre partea de unde se auzea larmă, rîsete, muzică şi, apropiindu—mă de uşile larg deschise ale sălii de festivităţi, am rămas locului, ca orbită : era atîta lumină, atîtea feţe tinere, atîta zîmbet, atîţia ochi strălucitori... L—am recunoscut pe Vanea, despre care Şura îmi vorbise de multe ori, de fiecare dată entuziasmat şi cu un deosebit respect. Fiu de zugrav, şi el însuşi priceput în meseria tatălui său, tînăr cu mîini de aur şi minte luminată, era preşedinte al comitetului de elevi, un minunat comsomolist şi fruntaş la învăţătură. L—am zărit şi pe Volodea Iuriev, fiul Lidiei Nikolaevna, învăţătoarea Zoiei şi a lui Şura din primele clase. Prin expresia severă a chipului său, băiatul acesta cu ochii senini şi fruntea înaltă mă uimise întotdeauna ; acuma însă, îl vedeam aruncînd confete asupra perechilor care lunecau pe lîngă el, rîzînd voios şi cu totul copilăreşte... Mai apoi l—am descoperit şi pe Şura : stătea lîngă perete ; o fată blondă îl invita să danseze împreună valsul care tocmai se cînta, iar el zîmbea stingherit, dînd din cap. .

Dar iat—o şi pe Zoia ! Purta o rochie roşie cu buline negre — rochia cumpărată clin banii dăruiţi de Şura. Îi stătea minunat. Cînd o îmbrăcase prima dată, Şura i—a spus încîntat : „îţi stă foarte bine !"

Zoia vorbea cu un tînăr înalt, cu faţa smeadă, pe care nu ştiam cum îl cheamă. Ochii ei erau plini de zîmbet, strălucitori, obrajii parcă—i ardeau...

Valsul se sfîrşi, perechile se risipiră, dar îndată se auzi un strigăt voios :

—În cerc ! în cerc ! Toată lumea în cerc !

Şi din nou îmi fluturară prin faţa ochilor rochiţele albastre, trandafirii şi albe ale fetelor cu chipurile îmbujorate şi pline de voioşie.

Am plecat încetişor de lîngă uşă şi am coborît în stradă: o adevărată explozie de rîsete mă făcu să mă opresc iarăşi în loc. După o clipă am pornit—o agale, trăgînd cu nesaţ în piept aerul rece şi proaspăt al nopţii. Mi—am amintit pe neaşteptate ziua cînd am dus copiii pentru prima dată la şcoală. „Cît au crescut... Ei, dacă i—ar vedea acum Anatolii Petrovici!"

...La Moscova, nopţile de vară sînt scurte, iar liniştea lor e adeseori tulburată. Ba se aud paşi întîrziaţi răsunînd puternic pe asfalt, ba zgomotul înăbuşit al unui automobil apărut cine ştie de unde, ba sunetul cristalin al orologiului din Kremlin, care se revarsă deasupra oraşului adormit...

Iar în noaptea aceasta de iulie, liniştea lipsea într—adevăr. Cînd într—o parte, cînd într—alta izbucneau pe neaşteptate glasuri, explozii de rîsete, se auzeau paşi uşori şi repezi sau răsuna cîte un cîntec. Oamenii, miraţi că sînt treziţi la o eră atît de neobişnuită, scoteau capetele pe ferestre, dar îndată chipul le era luminat de un zîmbet. Nimeni nu întreba de ce în noaptea asta umblă atîta tineret voios pe străzi, de ce fetele şi băieţii, ţinîndu—se de braţ şi înlănţuindu—se cîte zece—cincisprezece în rînd, merg prin mijlocul străzii, de ce au atîta însufleţire şi bucurie întipărită pe faţă şi de ce nu se pot stăpîni să nu cînte şi să nu rîdă. Nu trebuiau să întrebe, ştiau cu toţii că tineretul Moscovei sărbătoreşte absolvirea şcolii.
într—un tîrziu am ajuns acasă şi m—am culcat. M—am trezit cînd abia se iviseră zorile: noaptea zilei de 22 iunie fusese atît de scurtă...

Şura era lingă patul lui — poate chiar paşii lui uşori, înăbuşiţi, mă treziseră.

—Zoia unde—i ?

—S—a dus să se plimbe puţin cu Ira.

—A fost frumos la bal, Şura ?

—Foarte frumos, minunat! Noi am plecat mai devreme. I—am lăsat pe absolvenţi singuri cu, profesorii. Din politeţe, înţelegi ? Să—şi ia rămas bun, şi altele de felul ăsta.

Şura se culcă. O vreme îndelungată tăcurăm amîndoi. Deodată, lîngă fereastră, se auzi un şuşotit de glasuri...

—E Zoia cu Ira, spuse încet Şura.

Fetele se opriră chiar lîngă fereastră. Vorbeau cu înflăcărare :

—...aşa—i atunci, te simţi cel mai fericit om de pe lume! se auzi glasul Irei.

—Da, aşa e. Eu însă nu înţeleg cum poţi să iubeşti un om pe care nu—l stimezi, răspunse Zoia.

—Uf, cum vorbeşti şi tu ! făcu Ira, mîhnită. Doar ai citit atîtea cărţi !

—De asta şi vorbesc aşa, pentru că ştiu : dacă nu stimez un om, nu—l pot iubi.

—Dar în cărţi se vorbeşte altfel despre dragoste. în cărţi se spune că dragostea e fericirea... că e un simţămînt de neasemuit...

—Desigur. Dar...

Glasurile deveniră şi mai surde.

—S—a dus s—o conducă pe Ira ! şopti Şura şi, îngrijorat ca un om mare, adăugă : Ei o să—i fie greu în viaţă. Priveşte orice lucru într—un fel cu totul deosebit.

—Nu—i nimic, Şurik. O să crească. Totul va fi bine pînă la urmă.

Curînd se auzi pe scară un zgomot uşor de paşi. Zoia deschise uşa încet, încît abia se auzi.

—Dormiţi ? întrebă ea în şoaptă.

Niciunul din noi nu răspunse. Păşind cu grijă, Zoia se apropie de fereastră şi rămase multă vreme cu privirile aţintite asupra cerului oare se lumina.

22 IUNIE

Cum mi s—a săpat în minte fiecare clipă din această zi !

Duminică, 22 iunie, aveam ultimele examene la şcoala militară. Dimineaţa era însorită şi luminoasă. Mă grăbeam spre staţia de tramvai, iar Zoia mă conducea.

Păşea alături de mine ca o adevărată adolescentă, înaltă, bine legată, cu obrajii îmbujoraţi. Pe chipul ei stăruia un zîmbet voios şi blînd : zîmbea soarelui, văzduhului plin de prospeţime, adierii înmiresmate a teiului înflorit şi darnic.

M—am urcat în tramvai. Zoia ridică mîna în semn de rămas bun, mai stătu o clipă, apoi porni spre casă.

De la noi de acasă pînă la şcoală făceam aproape o oră cu tramvaiul. Obişnuiam să citesc în tramvai, dar dimineaţa era atît de frumoasă, încît am simţit nevoia să ies pe platformă, în bătaia vîntului şăgalnic de vară. Neastâmpărat, fără să ţină seamă de nimic, vîntul se năpustea asupra tramvaiului, zburlind părul tineretului voios care umplea platforma. Tovarăşii mei de drum se schimbau fără încetare. La Academia „Timireazev", studenţii coborîră şi se împrăştiară pe la facultăţile lor: sesiunea de examene era în toi şi ei nu ţineau seamă că astăzi era zi de odihnă. Lîngă statuia Iui Timireazev, pe bănci şi pe alei se vedeau grupuri de tineri şi tinere : pesemne că învăţau sau poate că unii mai norocoşi chiar sfîrşiseră cu examenele. La staţia următoare, vagonul şi platforma tramvaiului se umplură cu elevi în haine de sărbătoare, cu cravate roşii. O profesoară cu ochelari, foarte tînără şi foarte severă, supraveghea copiii cu multă grijă, să nu facă zgomot, să nu stea pe scară şi să nu scoată capul pe fereastră.

—Măria Vasilievna ! vorbi rugător un băiat voinic — cum vine asta : în clasă să fim cuminţi, aici să nu vorbim... Doar sîntem în vacanţă !

Profesoara nu răspunse nimic, ci—i aruncă o privire atît de aspră, încît băiatul suspină, lăsă ochii în pămînt şi tăcu. O vreme în vagon domni linişte. Apoi o fetiţă cu părul roşu ca focul, cu ochii neastâmpăraţi şi cu faţa plină de voioşie, făcu unei prietene semn cu cotul, îi şopti ceva la ureche, începură să şuşotească şi, deodată, izbucniră cu toţii în rîs, iar vagonul prinse să zumzăie din nou, întocmai ca un stup de albine.

Coborîi din tramvai. Pînă să înceapă examenul mai era o jumătate de ceas, iar răgazul acesta mă făcea să păşesc pe strada largă, fără grabă, şi să mă uit în voie în vitrinele librăriilor. „Trebuie să—i spun lui Şura să vină aici ca să—şi cumpere cărţi şi hărţi pentru clasa a X—a ! mă gîndeam. Să fie pregătit totul de vreme : doar ultimul an de şcoală e cel mai greu, cel mai serios... Iată şi o expoziţie de pictură. Peste cîteva zile o să venim s—o vedem toţi trei".

Mă apropiai de şcoală şi urcai la etajul al doilea. Nu prea semăna a zi de examene, pretutindeni era pustiu, nu zăreai ţipenie. În cancelarie mă întîmpină directorul :

—Azi, Liubov Timofeevna, n—o să avem examene. Elevii nu s—au prezentat. încă nu ştim cauza.

Fără a bănui nimic, simţii lotuşi în adîncul fiinţei mele ceva ciudat, ca o zvîcnire de gheaţă. Elevii noştri, militarii, erau de o punctualitate exemplară. Ce anume a putut să—i împiedice să nu fie punctuali tocmai în ziua examenelor? Ce s—a întîmplat ?... Lucrul acesta nu—l ştia încă nimeni.

Cînd ieşii din nou în stradă mi se păru că—i zăpuşeală, că pe feţele tuturor s—a ivit o expresie neliniştită şi încordată. Unde a dispărut prospeţimea dimineţii, veselia zgomotoasă şi lipsită de grijă ia mulţimii din Moscova, care se bucura de o zi de odihnă? Toţi păreau că aşteaptă ceva şi aşteptarea aceasta era chinuitoare, ca înaintea unei furtuni.

Tramvaiele treceau înţesate şi la întoarcere făcui aproape tot drumul pe jos. Nu prea departe de casă izbutii să mă urc şi eu într—un vagon : din pricina asta n—am putut auzi cuvîntarea tovarăşului Molotov. Dar cel dinţii cuvînt cu care m—au întîmpinat copiii acasă a fost cuvîntul ce—a dezlănţuit zăpuşeala prevestitoare de furtună, simţită de toţi în dimineaţa aceea de neuitat.

—Război ! Mamă, e război !

Săriră amîndoi înaintea mea de cum am trecut pragul, vorbind amîndoi deodată :
—Ştii, e război ! Ne—a atacat Germania ! Fără nici o declaraţie de război ! A trecut pur şi simplu graniţa şi a deschis focul !

Chipul Zoiei era mînios : vorbea cu aprindere, cu revoltă. În schimb, Şura se străduia să pară liniştit.
—Ei, ce vrei ? Trebuia să ne aşteptăm la asta ! zise el dus pe gînduri. Parcă noi nu ştim ce înseamnă Germania fascistă ?

O vreme tăcurăm cu toţii.
—Da, acum viaţa se va schimba ! spuse printre dinţi, ca pentru sine, Zoia.

Şura se întoarse brusc spre ea :
—Nu cumva ai de gînd să lupţi şi tu ?
—Da ! răspunse Zoia aproape răutăcios, fără să se adreseze nimănui, ca şi mai înainte. Apoi se întoarse repede şi ieşi din odaie.

...Ştiam că războiul înseamnă moarte, pierderea a milioane de vieţi omeneşti. Ştiam că războiul aduce distrugere, nenorocire şi lacrimi. Dar în acea primă zi depărtată n—am putut să ne închipuim nici pe departe tot ce avea să ne aducă războiul. Nu cunoscusem încă bombardamentele, nu ştiam ce înseamnă tranşeele şi adăposturile, dar curînd a trebuit să le săpăm chiar noi. Nu auzisem încă şuieratul şi explozia bombelor incendiare. Nu ştiam că suflul bombelor sparge geamurile şi smulge din ţîţîni uşile zăvorite. Nu ştiam ce sînt evacuarea şi eşaloanele — eşaloane alcătuite numai din copii şi pe care duşmanii le mitraliau liniştit şi metodic din avion. Nu auziserăm încă nimic despre satele arse şi preschimbate în cenuşă, nici despre oraşele transformate în ruine. Nu ştiam de spînzurători, torturi şi chinuri, de îngrozitoarele şanţuri şi rîpe unde îşi găseau moartea zeci de mii de oameni, femei, bolnavi, bătrîni şi prunci în braţele mamelor lor. Nu ştiam de cuptoarele unde erau arşi mii şi sute de mii de oameni după ce erau mai întîi batjocoriţi. Nu ştiam de lagărele de exterminare, de plase făcute din păr de om, de coperte de cărţi făcute din piele de om... Multe nu ştiam pe atunci ! Noi eram deprinşi să respectăm ce e omenesc în om, să iubim copiii şi să vedem în ei viitorul nostru. Nu ştiam pe atunci că bestiile cu chip de om pot arunca prunci în foc. Nu ştiam rit va ţine războiul...

Da, erau multe lucruri pe care nu le ştiam pe atunci !

ZILE DE RĂZBOI

Iura Isaev a fost cel dintîi din clădirea noastră care a plecat pe front. L—am zărit cînd a ieşit în stradă. Îl însoţea soţia sa, iar la cîţiva paşi în urmă, ştergîndu—şi ochii cînd cu basmaua, cînd cu şortul, venea maică—sa. Poate ca de la fiecare fereastră îl privea cineva, aşa cum îl priveam şi noi. După puţin timp, Iura întoarse capul. Desigur, şi casa cu două caturi, care se înălţa în mijlocul tufelor dese de verdeaţă, şi locatarii îi erau deopotrivă de dragi şi de apropiaţi. Zărindu—ne pe mine cu Zoia, Iura ne zîmbi şi îşi flutură şapca.

—Rămîneti cu bine !

—Să te întorci sănătos ! strigă Zoia.

Apoi mai întoarse de cîteva ori capul, vrînd parcă să—şi întipărească şi mai bine în minte tot ce lăsa în urmă, fiecare linie a faţadei, ca şi cum ele ar fi fost trăsăturile unui chip drag, să tină minte ferestrele deschise, tufele din jur...

La puţin timp fu chemat şi Serghei Nikolin. Acesta plecă singur, fiindcă soţia lui lucra la o uzină şi nu putu să—l conducă. La oarecare depărtare, Serghei întoarse capul şi, întocmai ca şi Iura, privi casa. Erau oameni complet emeriţi ca înfăţişare, dar ochii lor mi s—au părut la fel în această clipă de bun rămas : amîndoi parcă îmbrăţişau cu privirea tot ce puteau cuprinde. Şi era atîta dragoste, atîta nelinişte în privirea lor !

...Viaţa se schimbă cu totul, deveni aspră, neliniştită. Se schimbă şi fata Moscovei noastre. Pe geamuri erau lipite fîşii de hîrtie, unele în formă de cruce, altele vrînd, chipurile, să semene a desene, dar lipsite de orice frumuseţe, anoste. Vitrinele magazinelor erau astupate cu scînduri sau cu saci de nisip. Parcă toate clădirile priveau pe sub sprîncene, posomorite, cu încordare.

În curtea noastră se săpa o tranşee. Oamenii cărau de prin magazii seînduri, ca să acopere adăpostul.

Unul din locatari căuta şi se agita să explice că nu trebuie să precupeţeşti nimic pentru cauza comună, dar nu ştiu cum se făcea că uita de magazia lui. În schimb se năpusti asupra unor copii care se jucau în curte (tatăl lor era pe front, iar mama plecată la lucru) şi începu să strige, poruncindu—le să aducă îndată seînduri. Zoia se apropie liniştită şi—i spuse răspicat:

—Uite ce—i : deocamdată aduceţi scînduri din magazia dumneavoastră. Cît lucrăm noi, o să vină şi mama acestor copii, care—şi va face singură datoria. E uşor să te răsteşti la cel mic!

...Chiar în cele dintîi zile de război, trecu pe la noi, în fugă, să—şi ia rămas bun, Slava, nepotul meu. Era în uniformă de aviator, cu aripioare pe mînecă.

—Plec pe ifront! ne dădu el de veste. Pe chipul lui era atîta bucurie, de parcă s—ar fi dus la nuntă. Să nu—mi duceţi grija !

L—am îmbrăţişat cu putere şi apoi a plecat. N—a stat cu noi decît jumătate de ceas.

—Ce păcat că nu sînt luate şi fetele în armată ! murmură Zoia, uitîndu—se în urma lui. Era atîta părere de rău şi atîta dîrzenie în cuvintele ei, încît Şura nu se încumetă să glumească sau să o contrazică, aşa cum făcea de obicei.

...Seara nu ne culcam niciodată pînă nu ascultam la radio comunicatul Biroului Sovietic de Informaţii. Şi în acele prime săptămâni, comunicatele nu erau îmbucurătoare. Zoia asculta cu sprîncenele încruntate, cu dinţii încleştaţi şi adeseori pleca de lîngă aparat fără să spună un cuvînt. Într—o zi, însă, izbucni :

—Pe ce pămînt calcă ei !

A fost cel dintîi şi singurul strigăt de durere pe care l—am auzit de la Zoia, de cînd o ştiam.

PLECAREA

În ziua de 1 iulie, spre seară, auzirăm ciocănind la uşă.
—Şura—i acasă ? întrebă cineva fără să intre.
—Cine—i ? Petea ? Simonov ? se miră Zoia ridicîndu—se de lîngă masă şi crăpînd uşa. Ce vrei cu Şura ?.
—Am nevoie de el! făcu Petea misterios.
În clipa aceea se ivi Şura, care ieşise nu ştiu pentru ce din odaie : zărindu—l pe Petea, îi făcu un semn din cap şi plecară amîndoi. Ne—am uitat pe fereastră : în stradă aşteptau alţi cîţiva băieţi, colegi de clasă cu toţi şi prieteni cu Şura. Vorbiră o vreme cu jumătate de glas, apoi se depărtară în grup.
—Se duc la şcoală ! murmură Zoia gînditoare, ca pentru sine. Ce secrete or fi avînd ?
Şura se întoarse acasă seara tîrziu. Era serios şi îngrijorat, aşa cum fusese Petea cînd venise la noi.
—Ce s—a întâmplat ? întrebă Zoia. Ce umblaţi cu secrete ? De ce te—au chemat ?
—Nu pot să spun ! zise Şura cu hotărîre. Zoia ridică din umeri, dar tăcu.
A doua zi, dis—de—dimineaţă, plecă în goană la şcoală. Se întoarse agitată.
—Băieţii pleacă ! spuse ea. Unde şi pentru ce, nu vor să spună. Fete nu vor să ia. Dac—ai şti cît m—am rugat să mă ia şi pe mine ! Ştiu să trag şi cu arma ! Şi sînt voinică! Degeaba! Au ţinut—o într—una pe—a lor : nu pleacă decît băieţi!
Chipul şi ochii Zoiei mărturiseau cu prisosinţă înflăcărarea pe care o pusese în toate aceste zadarnice rugăminţi.
Şura se întoarse târziu şi spuse liniştit, de parcă ar fi fost vorba de ceva cu totul şi ou totul obişnuit:
—Mamă, fă—mi te rog un pachet: un schimb de rufe şi ceva de mîncare pentru drum. Dar să nu—mi dai multă mîncare!
Dacă ştia sau nu încotro pleacă — nici asta n—am putut să aflăm de la el.
—De m—apuc să flecăresc de la primul pas atunci ce fel de militar sînt ? spuse el cu hotărîre.
Zoia plecă de lîngă Şura fără să spună o vorbă.
Pregătirea lui Şura de drum nu era cine ştie ce lucru complicat. Zoia cumpără nişte pesmeţi, bomboane şi mezeluri. Eu i—am căutat schimbul de rufe cerut şi apoi am strâns totul într—o mică legătură. Iar după amiază ne—am dus amândouă să—l conducem.
În parcul Timireazev se adunaseră o mulţime de băieţi de la diferite şcoli. La început erau amestecaţi, dar curând se grupară după şcoli. Mamele şi surorile stăteau retrase într—o parte, cu legături, mici valize şi raniţe pe care le ţineau de curele ca pe nişte ghiozdane. Aproape toţi cei care plecau — adolescenţi bine legaţi, voinici, dar cu chipuri voioase şi copilăreşti — căutau să dea impresia că pentru ei despărţirea de casă, de cei dragi e un lucru obişnuit. Unii izbutiseră să tragă o fugă până la iaz şi să se scalde, alţii mâncau îngheţată, glumeau sau rîdeau. Fără să vrea se uitau tot mai des la ceas. Băieţii de lîngă care mamele sau surorile nu se mai deslipeau erau puţin stingheriţi : ,,Plecăm într—o misiune importantă, şi uite, mămica e lîngă noi, de parc—am fi copii mici!" Ştiam că nici Şura nu va fi bucuros să stai lîngă el şi din pricina asta mă aşezai cu Zoia pe o bancă, la umbra, ceva mai departe de grupul în care se afla.
Către ora 4 veniră spre rond o mulţime de tramvaie goale şi îmbarcarea începu. Băieţii îşi luau în fugă rămas bun de la ai lor şi îşi ocupau locurile zgomotoşi. Mamele unora plîngeau şi ei înşişi aveau feţele posomorîte, triste. Nu voiam să tulbur ultimele clipe cînd mai eram împreună cu Suna şi n—am plîns : doar l—am îmbrăţişat şi i—am strîns cu putere mîna. Şura era emoţionat, deşi se străduia să nu pară.
—Nu aşteptaţi pînă plecăm, duceţi—vă acasă ! Zoia, să ai grijă de mama ! strigă Şura, şi sări pe scara vagonului de tramvai ; veni îndată la fereastră, ne făcu semne de bun rămas şi apoi avu un gest, care parcă voia să spună : „Hai, nu mai aşteptaţi, duceţi—vă acasă !"
Curajul de a pleca, atîta vreme cît Şura mai era încă lîngă noi, ne lipsea însă. Stînd la

mică depărtare, văzurăm cum se urnesc tramvaiele şi cum pornesc la drum, unul după altul, huruind şi dînd nenumărate semnale de plecare. Şi abia atunci cînd ultimul vagon dispăru din faţa ochilor ne trezirăm şi noi din starea aceasta de amorţeală.

Parcul, atît de animat şi de zgomotos mai adineauri, deveni dintr—o dată pustiu şi tăcut. Băncile de sub stejarii uriaşi erau pustii şi ele. Iazul răcoros se întindea pînă departe, unduindu—şi lin apele, dar nimeni nu se scălda. Nu auzeai nici glasuri, nici rîsete, nici zgomot de paşi repezi. Linişte. Prea multă linişte...

Păşeam agale în lungul aleii. Razele soarelui abia străbăteau prin frunzişul boltit deasupra.

Ca şi cum am fi fost înţelese dinainte, ne apropiarăm şi ne aşezarăm amîndouă pe banca aflată pe malul iazului.

—Ce frumos ! murmură deodată Zoia. Ştii, Şura venea adesea aici să picteze... Uite, şi podeţul de colo l—a pictat. Îl vezi ?

Vorbea cu mine, dar în acelaşi timp parcă vorbea cu ea însăşi, încet, rar, îngîndurată.

—Iazul e lat, dar Şura l—a trecut de multe ori înot! îşi aminti Zoia eu glas tare. Ştii ce—a păţit odată ? Asta a fost de mult, cînd avea vreo doisprezece ani. începuse să se scalde de cu primăvara, înaintea tuturora, ca de obicei. Apa era rece. Deodată l—a prins un cîrcel ta picior, iar malul era încă departe. înota numai cu un singur picior, căci celălalt îi înţepenise de tot. Abia a ajuns la mal. M—a rugat foarte mult sa nu—ţi spun ! Şi nici nu ţi—am spus. Acum însă pot să—ţi spun totul.

—Şi—a doua zi a venit din nou să se scalde, nu—i aşa ?

—Sigur că da ! înota dimineaţa şi seama pe orice vreme, se scălda aproape pînă dădea zăpada. Vezi tufişul de colo ? Iarna, lîngă el e întotdeauna o copcă. Acolo am prins noi peşte atunci, mai ţii minte ? La început am prins cu o cutie de conserve, apoi cu plasa. Mai ţii minte cum te—am ospătat cu peşte prăjit?

—Buna mea Zoia ! rostii eu drept răspuns, mîngîindu—i uşor mîna arsă de soare.

Deodată, simţii sub palmă degetele ei subţiri şi puternice strîngîndu—se în pumn.

—Bună ? Zoia se ridică brusc de pe bancă şi atunci am înţeles ce anume o chinuise în tot răstimpul acesta. Cum mai pot fi eu bună, dacă am rămas pe loc? Băieţii au plecat poate să lupte, iar eu stau acasă. Poţi oare în asemenea vremuri să stai cu mîinile—n sîn ?!

„VOUĂ MĂ ADRESEZ, PRIETENII MEI”

—Mamă, scoală—te! Repede ! Scoală—te, mămico !

Am deschis ochii. Zoia stătea în faţa mea, desculţă, cu prosopul pe umăr.

—Nu, nu s—a întîmplat nimic ! se grăbi ea să răspundă la întrebarea pe care o citi în ochii mei speriaţi. Vorbeşte tovarăşul Stalin. Vorbeşte la radio. Ascultă...

În aparat se auzi un vuiet, apoi linişte. Şi deodată...

—„Tovarăşi! Cetăţeni! Fraţi şi surori ! Ostaşi ai armatei şi flotei noastre ! Vouă mă adresez, prietenii mei..."

Ascultam uitînd totul de pe lume. Ne era teamă şi să mai răsuflăm. Zoia stătea dreaptă, cu pumnii strînşi, fără să—şi ia ochii de la aparat, de parcă putea să vadă în spatele discului de pînză al difuzorului pe acela care rostea aceste cuvinte pline de durere stăpânită, de dragoste şi încredere, de nestăvilită putere şi mînie.

— „...Ţara noastră a intrat într—o luptă pe viaţă şi pe moarte împotriva celui mai scelerat şi mai ticălos duşman al ei — fascismul german... Duşmanul e crunt şi neînduplecat..."

Tovarăşul Stalin vorbea despre scopurile duşmanului, despre faptul că fascismul german urmăreşte să cotropească pămîntul nostru, să acapareze roadele muncii noastre, să restabilească puterea moşierilor, să robească şi să germanizeze popoarele libere ale Uniunii Sovietice.

—„...Este vorba deci de viaţa şi de moartea Statului Sovietic, — spunea tovarăşul Stalin, — de viaţa şi de moartea popoarelor U.R.S.S., de libertatea sau de înrobirea popoarelor Uniunii Sovietice. Trebuie ca oamenii sovietici să înţeleagă aceasta... Trebuie să reorganizăm neîntîrziat întreaga noastră muncă pe baze de război, subordonînd totul intereselor frontului... Armata Roşie, Flota Roşie şi toţi cetăţenii Uniunii Sovietice trebuie să apere fiecare palmă de pămînt sovietic şi să lupte pînă la ultima picătură de sînge pentru oraşele şi satele noastre"...

Tovarăşul Stalin vorbea despre faptul că în regiunile ocupate de duşman trebuiesc organizate detaşamente de partizani, că pămîntul sovietic trebuie să ardă şi să explodeze sub paşii duşmanului.

Glasul lui liniştit şi domol îţi pătrundea pînă—n adîncul inimii, era plin de încredere în noi toţi, în întreg poporul, în fiecare ora sovietic în parte. El spunea că războiul acesta nu este un război obişnuit între două armate. El ne—a amintit că avem datoria nu numai de a înlătura primejdia care ameninţa patria noastră, dar şi de a veni în ajutorul tuturor popoarelor din Europa care gemeau sub jugul fascismului german.

—...„Toate forţele poporului — pentru zdrobirea duşmanului ! Înainte, pentru victoria noastră !"

Aparatul de radio tăcu, dar noi am rămas fără să ne clintim, ca şi mai înainte, fără să scoatem o vorbă, de parcă ne era teamă să mu împrăştiem cumva simţămîntul înalt care ne stăpînea în clipa aceea.

Mai înainte cu cîteva clipe ne vorbise omul în care eram deprinşi să avem încredere ca şi în noi înşine, ca şi în conştiinţa noastră. Omul care ne era conducător, învăţător şi prieten. El ne era sprijin întotdeauna şi în toate. Ştiam că a spus în cuvîntarea lui tot ce era mai important, principalul, şi că s—a adresat într—adevăr fiecăruia dintre noi. Ne ajutase să înţelegem şi să simţim pe deplin cît de uriaşă era primejdia care ameninţa patria noastră şi cum trebuie s—o înlăturăm, ne ajutase să simţim, altfel decît pînă atunci, forţele noastre, puterea întreagă a poporului strîns unit şi iubitor de libertate.

—Tare aş vrea să ştiu dacă l—a ascultat şi Şura ! spusei eu.

—Toţi l—au ascultat, toată ţara ! răspunse Zoia sigură. Apoi repetă încet, adînc emoţionată:

—„Vouă mă adresez, prietenii mei !"

PRIMELE BOMBE

Stăteam cu Zoia la masă. Aveam în faţă o prelată verde din care făceam raniţe pentru front şi *petliţe* pentru ostaşi. Chiar dacă era o muncă simplă şi nu prea însemnată, era totuşi ceva pentru front. Petliţele erau pentru ostaşi, pentru cei care ne apărau de duşman. Raniţele erau tot pentru ei : fiecare îşi va pune în raniţă lucrurile lui, fiecăruia îi va fi de folos, îi va prinde bine în timpul marşurilor...

Lucram tăcute, fără răgaz. Din cînd în cînd mă opream pentru o clipă şi mă îndreptam din mijloc. Mă cam durea spatele. Mă uitam la Zoia. Mîinile ei delicate şi arse de soare lucrau cu îndemînare, neobosite. Trudeau cu spor. Conştiinţa că face şi ea ceva pentru front, chiar dacă n—o scăpase de gîndurile chinuitoare de mai înainte, o ajutase totuşi să—şi găsească un echilibru sufletesc. Ba acum avea chiar o altă înfăţişare : ochii nu—i mai erau atît de întunecaţi şi din cînd în cînd i se furişa şi cîte un zîmbet pe buze...

Odată, pe cînd stăteam aplecate amîndouă asupra lucrului, uşa se deschise brusc şi în prag apăru Şura.

Intră liniştit, foarte liniştit, de parcă s—ar fi întors de la şcoală, îşi scoase raniţa din spate şi abia apoi veni spre moi.

Ştiam că fusese pe frontul de muncă, dar şi acum, în ziua sosirii, ca şi în ziua plecării, nu ne—a spus nimic în privinţa asta.

—Important este că sîntem din nou împreună ! zise el cu hotărîre, cînd începurăm amîndouă cu întrebările. De povestit, pur şi simplu n—am ce vă povesti. Am muncit mult, asta—i tot! Şi clipind şiret din. ochi, adăugă: Am şi venit special ca să sărbătoresc împreună cu voi ziua mea E de naştere. Sper că n—aţi uitat de 27 iulie ! Oricum, împlinesc şaisprezece ani !

Iar după ce se spălă şi se aşeză la masă, îi spuse Zoiei:

—Eu ştiu ce—o să facem noi amîndoi. O să mergem la ,,Boreţ" ca ucenici—strungari. Vrei?...

Zoia lăsă lucrul pe genunchi, îl privi, se apucă din nou de lucru şi—i spuse :

—Vreau. Asta o să fie o muncă adevărată.

Şura s—a întors în ziua de 22 iulie, iar seara, avioanele duşmane au reuşit să se strecoare pentru prima dată deasupra Moscovei. Pentru prima dată căzeau bombe nemţeşti asupra capitalei noastre. Şura a avut toată vremea o purtare stăpînită ; era liniştit, plin de încredere, poruncea şi stăruia ca femeile şi copiii să coboare în adăpost. „Numai pe maică—mea şi pe soră—mea nu le pot convinge să intre în adăpost !" se plîngea el în treacăt. A stat pe stradă tot timpul bombardamentului, iar Zoia nu s—a dezlipit de lîngă el nici o clipă.

De somn nu mai putea fi vorba în noaptea aceea. Spre dimineaţă,, în curtea noastră auzii că şcoala a fost lovită de o bombă.

—Şcoala noastră? Şcoala 201? strigară într—un glas Şura şi Zoia.

N—apucai să scot o vorbă că amîndoi se şi repeziră spre şcoală. Abia mă puteam ţine după ei, dar ca să rămîn acasă nu puteam... Mergeam repede, tăcuţi, şi abia atunci cînd am zărit de departe clădirea şcolii am răsuflat uşuraţi. Şcoala era întreagă, neatinsă.

Neatinsă ? Nu, ni se păruse numai ! Apropiindu—ne, am putut vedea totul : bomba căzuse în faţa clădirii şi pesemne că suflul spărsese toate geamurile ; în jur, oriunde—ţi aruncai ochii — cioburi, cioburi, mii şi mii de cioburi. Sclipeau rece, peste tot, şi trosneau într—una sub picioare. Şcoala se înălţa ca o fiinţă oarbă. Clădirea ei atît de impunătoare şi de liniştită avea acum o înfăţişare tristă şi, nu ştiu cum, neputincioasă. Era aşişderea unui om voinic şi puternic care se trezeşte deodată orb. O clipă ne oprirăm fără voie cu toţii, apoi urcarăm încetişor treptele de la intrare. Şi iată, străbăteam acum aceleaşi coridoare în lungul cărora păşisem cu o lună în urmă, în seara balului absolvenţilor... Atunci, aici cînta muzica, răsunau rîsete, totul era plin de tinereţe şi de veselie. Acum, uşile erau scoase din ţîţîni şi călcam pe cioburi, pe moloz...

Întîlnirăm cîţiva elevi din clasele superioare şi Şura plecă undeva în fugă cu ei, mi se pare că în pivniţă. Păşeam maşinal în urma Zoiei, iar după o clipă ne trezirăm în pragul bibliotecii. De—a lungul pereţilor, atîrnau rafturi goale: acelaşi suflu măturase cărţile, ca

o labă uriaşă şi rea, împrăştiindu—le la întîmplare prin încăpere — pe podea, pe mese... Peste tot — cărţi. În acea cumplită neorînduială recunoşteam ba coperta de un galben deschis a ediţiei, academice a lui Puşkin, ba copertele albastre ale operelor lui Cehov. La un moment dat eram gata să calc pe un volum mototolit din opera lui Turgheniev. M—am aplecat să—l ridic şi am zărit alături, sub un strat gros de moloz, un volum de Schiller. Iar de pe pagina unui tom deschis mă privea chipul mirat al lui Don Quijote.

În acest haos, o femeie vîrstnică şedea pe podea şi plîngea.

—Măria Grigorievna, ridică—te, nu mai plînge ! murmură Zoia, abia mişoînd buzele livide şi aplecîndu—se s—o ajute.

Mi—am dat seama îndată că femeia aceea trebuie să fie responsabila bibliotecii, Măria Grigorievna. Zoia îmi vorbise de multe ori despre ea, de fiecare dată cînd venea acasă cu o carte nouă şi interesantă. Măria Grigorievna iubea şi cunoştea cartea, dăruise cărţilor toată viaţa ei. Acum şedea pe podea printre cărţile împrăştiate, rupte şi mototolite — cărţi pe care era deprinsă să le ia în mînă cu o nespusă grijă şi cu o nemărginită dragoste.

—Hai să le strîngem, hai să le aşezăm ia loc! repeta stăruitoare Zoia, ajutînd—o pe Măria Grigorievna să se ridice.

M—am aplecat din nou spre podea şi am început să adun cărţile.

—Uită—te, mamă ! auzii deodată glasul Zoiei.

Am ridicat capul mirată. Măria Grigorievna, cu ochii plînşi, păşind cu băgare de seamă printre cărţi, veni şi ea lîngă noi: glasul Zoiei răsunase nespus de ciudat şi parcă triumfător. Zoia îmi întinse un volum deschis din versurile lui Puşkin.

—Uitaţi—vă ! repetă ea cu aceeaşi bucurie ciudată şi cu un glas tot atît de triumfător.

Şterse cu un gest iute praful aşternut pe slovele paginii şi citi :

Tu, luminează, soare ceresc !
Aşa cum candela noastră descreşte
Cînd zorile ziua trezesc
Falsa înţelepciune păleşte.

Căci adevărul arde — roşie pară...
Fii veşnică lumină, bezna piară !

„CU CE—AI AJUTAT FRONTUL?"

La 27 iulie, zi în oare împlini şaisprezece ani, Şura spuse solemn:
—Ei, uite, acum eşti mamă a doi strungari !

...Se sculau dis—de—dimineaţă, se întorceau de la muncă tîrziu, dar niciodată nu se plîngeau de oboseală. Iar cînd veneau dimineaţa, de la schimbul de noapte, nu se culcau numaidecît: întorcîndu—mă acasă, îi găseam dormind, dar odaia era dereticată.

...Incursiunile aeriene ale duşmanului asupra Moscovei continuau. Seri de—a rîndul auzeam glasul liniştit al crainicului de la radio :
—„Tovarăşi, alarmă aeriană !"

Cuvintele acestea erau însoţite de răcnetul asurzitor al sirenelor şi de şuieratul mînios al locomotivelor.

Zoia şi Şura nu coborau niciodată în adăpost. împreună cu cîţiva băieţi, de seama lor —Gleb Ermoşkin, Vanea Skorodumov şi Vaniuşka Serov, care veneau şi acum pe la ei, toţi trei voinici, parcă anume aleşi, plecau cu toţii în patrulă, patrulau prin jurul casei sau se suiau în pod şi făceau de pază acolo. Şi noi, bătrîni şi tineri, trăiam deopotrivă cu toţii simţămîntul acela nou, îngrozitor care pătrunsese în viaţa noastră şi nu ne mai puteam gîndi la nimic altceva.

...În toamnă, elevii din ultimele clase, între care şi Zoia, plecară pe frontul de muncă : la un sovhoz trebuiau strînşi în grabă cartofii, ca să nu degere.

În cîteva rînduri se lăsa gerul, începu să ningă, iar eu eram îngrijorată de sănătatea Zoiei. Ea însă plecase bucuroasă la muncă, luîndu—şi în grabă numai un singur schimb de rufe, cîteva caiete noi şi cîteva cărţi.

În curînd primii o scrisoare şi apoi încă una :

„Ajutăm la strînsul recoltei. Norma zilnică e de 100 kilograme. La 2 octombrie am strîns 80. E puţin. Mă voi strădui din toate puterile să strîng 100 de kilograme şi eu!

Cum te simţi ? Mă gîndesc tot timpul la tine şi sînt îngrijorată. Mi—e dor de tine, dar ne vom întoarce curînd, de îndată ce vom strînge cartofii.

Mămico, iartă—mă, munca pe oare o fac e foarte murdară şi nu—i prea uşoară — şi mi—am rupt galoşii. Dar te rog să nu fii îngrijorată, căci am să mă întorc întreagă şi nevătămată.

Îmi aduc aminte tot timpul de tine şi mă gîndesc de fiecare dată că—ţi semăn prea puţin şi că nu am tăria ta de caracter. Te sărut, Zoia".

M—am gîndit mult la scrisoarea Zoiei, ia ultimele ei rînduri. Oare ce se ascundea aici? De ce oare se dojenea singură pentru că i—ar lipsi tăria de caracter ? Trebuie să fie ceva la mijloc.

Seara, după ce citi scrisoarea, Şura vorbi sigur de el :
—Totul e limpede, s—a ciorovăit cu ceilalţi! Mai ţii minte, mereu spunea că n—are tărie de caracter şi că n—are răbdare faţă de cei din jur. Ea singură spunea : „Trebuie să ştii să te apropii de un om, să nu te superi îndată şi mie lucrul acesta nu—mi reuşeşte întotdeauna".

Într—una din scrisori, Zoia—mi spunea : „Sînt prietenă cu Nina, despre care ţi—am vorbit". „Va să zică, Vera Sergheevna avea dreptate", gîndii eu în sinea mea.

Într—o seară tîrzie de octombrie, m—am întors acasă mai devreme ca de obicei. Am deschis uşa şi inima—mi zîcni să—mi spargă pieptul.

La masă şedeau Zoia şi Şura.

În sfîrşit, copiii erau lingă mine, eram din nou împreună !

Zoia sări înaintea mea şi mă îmbrăţişa.
—Sîntem iar împreună ! exclamă Şura, ghicindu—mi parcă gândurile.

Stăteam tustrei în jurul mesei, beam ceai, iar Zoia ne povestea despre sovhoz. Fără să aştepte s—o întreb ceva privitor la rîndurile acelea ciudate din scrisoarea ei, Zoia ne istorisi următoarele:
—Munca era grea. Ploaie, noroi... Galoşii ieşeau din picioare şi mă rodeau. Cînd mă uit — trei băieţi mi—o luaseră cu mult înainte: eu mergeam înainte ca melcul, pe cînd ei mergeau

repede, nu aşa ca mine. Atunci m—am hotărît să văd care—i cauza. Am lăsat băieţii în pace şi mi—am continuat treaba de unul singur, pe parcela mea. S—au supărat şi mi—au spus : „Individualistă", iar eu le—am răspuns :

—„Oi fi eu individualistă, clar voi nu munciţi cinstit !..." Înţelegi ? Băieţii mergeau repede, fiindcă scoteau numai cartofii de la suprafaţă, ca să aibă spor : în schimb lăsau o mulţime de cartofi în pământ. Şi dacă stai să te gîndeşti, vezi că tocmai cartofii cei mai mairi şi cei mai buni sînt îngropaţi mai adînc ! Ei, şi eu scormoneam pământul ca să scot toţi cartofii! De asta le—am spus că ei nu muncesc cinstit.

—„De ce nu ne—ai spus—o de la început, de ce te—ai despărţit de noi ?" au sărit băieţii.

—„Am vrut să mă verific pe mine însumi", le—am răspuns eu.

—„Trebuia să ai încredere în noi şi să ne fi spus toate astea de la început..." Iar Nina m—a mustrat şi ea :

—„N—ai procedat just". În genere au fost foarte multe discuţii şi foarte multă gălăgie! Zoi a clătină stingherită din cap şi încheie cu glas mai scăzut : Ştii, abia atunci am înţeles, mămico : deşi avusesem dreptate, totuşi fusesem lipsită de tact. Trebuia să fi vorbit din capul locului cu băieţii şi să le fi spus totul. Poate c—atunci n—ar mai fi fost nevoie să mă despart de ei!

Şura mă privea ţintă şi în privirea lui citii: „Nu ţi—am spus eu ?!"

*

Cu fiecare zi, viaţa Moscovei devenea tot mai aspră, tot mai încordată. Casele erau pitite, camuflate. Pe străzi treceau coloane nesfîrşite de ostaşi. Chipurile lor te uimeau ! Buzele stinse, privirea hotărîtă şi aţintită înainte pe sub sprîncenele încruntate... voinţă, dîrzenie, mînie — iată ce citeai pe chipurile, în ochii lor.

Maşini sanitare, tancuri uruind şi scrîşnind pe caldarîm se perindau fără încetare.

Seara, întunericul era des, netulburat. Nici o rază de lumină de la ferestre, nici o rază de lumină de la becurile electrice ale felinarelor, nici o clipire a fîşiilor de luminii ale farurilor de automobil. Trebuia să mergi pe bîjbîite, cu băgare de seamă şi repede totodată ; pe lîngă tine treceau oameni cărora nu le puteai vedea faţa, cu paşi tot atît de repezi şi cu tot atîta băgare de seamă. Apoi alarmele, ceasurile de gardă la intrarea clădirii, cerul spintecat de explozii, brăzdat de reflectoare, luminat de răsfrângerile purpurii ale incendiilor depărtate...

Vremuri grele. Duşmanul se apropia de Moscova.

...Odată, Zoia şi cu mine treceam pe stradă şi ne oprirăm locului : de pe o placardă uriaşă, fixată de peretele unei case, ne privea chipul sever şi încruntat al unui soldat. Ochii lui ficşi, întrebători, ne priveau ca şi vii, iar cuvintele aşternute cu slove mari dedesubt ne răsunau în urechi de parcă ar fi fost rostite cu glas tare, puternic, neînduplecat: „Cu ce—ai ajutat frontul ?"

Zoia întoarse capul.

—Nu pot să trec liniştită pe lîngă o asemenea placardă ! murmură ea cu durere.

—Tu eşti încă un copil ! Apoi, ai fost pe frontul de muncă, şi asta—i tot pentru patrie, tot pentru armată.

—E puţin ! răspunse Zoia cu încăpăţînare.

După cîteva clipe spuse deodată, cu un alt glas, plin de voioşie şi de hotărîre :

—Sînt fericită ! Tot ce—mi pun în gînd iese aşa cum vreau eu !

„Ce ţi—ai pus în gînd ?" am vrut s—o întreb, dar nu m—am putut hotărî. Simţeam doar că inima mi se strînge tot ma mult.

RAMAS BUN

—Mămico, spuse Zoia, — m—am hotărît să urmez cursurile de infirmiere.
—Şi uzina ?
—Mă vor lăsa. Doar asta—i tot pentru front.

În două zile făcuse rost de toate actele necesare. Acum era voioasă, veselă ca totdeauna cînd lua o hotărîre.

Pînă atunci lucrasem amin două mănuşi, raniţe şi bonete, în timpul incursiunilor aeriene, Zoia făcea de pază, ca şi mai înainte, fie pe acoperiş, fie în podul casei ; îl invidia însă pe Şura, fiindcă el izbutise să stingă mai multe bombe incendiare la uzină.

În ajunul zilei cînd trebuia să înceapă cursurile, Zoia plecă de acasă de dimineaţă şi se întoarse abia seara tîrziu. La prînz am stat la masă numai cu Şura. Atunci lucra în schimbul de noapte; pe cînd se pregătea de plecare, îmi povestea ceva, dar eu abia îl auzeam. O nelinişte înspăimîntătoare mă stăpînea cu putere, fără încetare.
—Mamă, tu nici nu m—asculţi ! spuse Şura mustrător.
—Iartă—mă, Şurik. Sînt îngrijorată din pricina Zoiei, nu ştiu pe unde o fi umblînd.

Şura plecă. Cercetai camuflajul de la ferestre, apoi mă aşezai din nou la masă. Nu mă simţeam în stare să m—apuc de nimic şi am început din nou s—o aştept.

Zoia veni foarte emoţionată. Obrajii îi ardeau. Se apropie de mine, mă îmbrăţişa şi—mi spuse privindu—mă drept în ochi :
—Mamă, îţi dezvălui un mare secret: plec pe front, în spatele duşmanului ! Să nu spui nimănui, nici chiar lui Şura. Să—i spui că am plecat la ţară, la bunicul.

De teamă să nu izbucnesc în plîns, am tăcut. Însă trebuia să—i răspund. Zoia mă privea ţintă, cu ochii strălucitori de bucurie şi nerăbdare.
—Oare al să poţi face faţă unei asemenea misiuni ? murmurai eu într—un tîrziu. Nu eşti băiat!

Zoia păşi spre etajeră şi rămase acolo, privindu—mă ţintă şi cu luare aminte ca şi mai înainte.
—De ce tocmai tu ? continuai, nemaiputînd să mă stăpînesc. Dacă te—ar fi chemat... atunci ar fi altceva...
Zoia se apropie şi—mi luă mîinile într—ale ei :
—Ascultă—mă, mamă, sînt sigură că dac—ai fi fost sănătoasă, ai fi făcut şi tu la fel ! Nu pot să rămîn aici. Nu pot ! Apoi adăugă încet : Tu singură îmi spuneai că un om trebuie să fie în viaţă cinstit şi curajos. Ce trebuie să fac cînd duşmanul e atît de aproape? De—ar veni duşmanul aici, n—aş mai putea trăi... Tu mă cunoşti, nu pot fi altfel !

Voiam să spun ceva, dar ea începu din nou să vorbească, de astă dată cu glas obişnuit şi preocupat :
—Plec peste două zile. Fă—mi rost, te rog, de un sac şi o raniţă, la fel cu acelea pe care le—am cusut noi. De rest, mă îngrijesc singură. A, şi încă ceva : un schimb de rufe, un prosop, săpun, perie, creion şi hîrtie. Asta—i tot.

Apoi se culcă. Eu am rămas lingă masă, simţind ca nu pot nici să dorm, nici să citesc. Hotărîrea Zoiei era nestrămutată — vedeam limpede asta. Ce trebuia să fac ? Era încă un copil...

N—am simţit niciodată nevoia să—mi caut cuvintele cînd vorbeam cu copiii mei; ne înţelegeam îndată unul pe celălalt. Acum însă, mi se părea că mă aflu în faţa unui zid şi că n—am să pot trece niciodată dincolo de el. O, de—ar fi trăit Anatolii Petrovici!...

N—avea rost însă să—mi caut cuvintele. Orice aş fi spus era în zadar. Şi nimeni, nici eu, nici tatăl ei, dacă ar fi trăit, n—ar fi putut s—o oprească...

În ziua aceea. Suria lucra pentru prima dată, după o săptămînă întreagă, în schimbul de dimineaţă. Veni obosit şi mîhnit, şi parcă nici mîncare nu—i trebuia.
—Zoia e ferm hotărîtă să plece la Osinovie Gai ?
—Da, am răspuns eu scurt.
—Nu—i rău, ba chiar e tine că pleacă, făcu Şura gînditor. Pe vremea asta, fetele n—au ce

căuta la Moscova...

Glasul lui parcă şovăia.

—Dac—ai pleca şi tu ? adăugă el după o scurtă tăcere. Vei fi mai liniştită acolo.

Am dat din cap în semn că nu, fără să răspund. Şura oftă. Se ridică de la masă şi deodată spuse :

—Ştii, am să mă culc Parcă am obosit azi.

Am pus în dreptul lămpii o foaie de ziar. Şura rămase o vreme liniştit, cu ochii deschişi şi mi se pare că gîndea cu încordare. Pe urmă, se întoarse cu faţa la perete şi curînd adormi.

*

Zoia se întoarse tîrziu acasă.

—Am ştiut că tu nu dormi, spuse ea încet. Apoi adăugă şi mai încet : Plec mîine ! — şi, vrînd parcă să micşoreze puterea loviturii, îmi mîngîie încetişor mîna.

Tot atunci, pe loc, controla încă odată lucrurile pe care trebuia să le ia şi le aşeză cu grijă în raniţă. Eu o ajutam în tăcere. Aceste pregătiri sînt atît de obişnuite... cauţi să aşezi fiecare lucru aşa ca să ocupe cît mai puţin loc şi, preocupat, vîri într—un colţişor rămas liber o bucată de săpun sau o pereche de ciorapi de lină, de rezervă... Şi doar erau ultimele clipe pe Care le petreceam împreună — clipe numărate, puţine. Oare ne despărţeam pentru mult timp ? Ce primejdii, ce greutăţi, pe care abia le poate înfrunta un bărbat sau un soldat, o aşteptau pe Zoia mea ?... Nu puteam să întreb nimic... ştiam că n—am dreptul să plîng, dar simţeam un nod amar în gît.

—Aşa ! făcu Zoia. Mi se pare că am pus tot.

Apoi trase sertarul, scoase jurnalul şi vru să—l pună în raniţă.

—Nu face să—l iei cu tine ! i—am spus eu cu o mare sforţare.

—Da, ai dreptate.

Şi mai înainte ca să o pot opri, se apropie de sobă şi azvîrli caietul în foc. Pe urmă se aşeză pe un scăunel şi mă rugă încetişor, cu glas copilăresc:

—Stai puţin cu mine.

Mă aşezai lîngă ea. Şi aşa ca în anii de odinioară ai copilăriei, ne aţintirăm amîndouă privirile asupra vîlvătaiei vioaie a focului. Pe atunci le spuneam poveşti, iar Zoia şi Şura, cu obrajii îmbujoraţi de dogoarea flăcărilor, erau numai urechi. Acum însă tăceam. Simţeam că nu—s în stare să scot un cuvînt.

Zoia întoarse capul, privi spre patul unde dormea Şura. apoi îmi luă încet mâinile într—ale ei şi spuse în şoaptă .

—Am să—ţi povestesc totul, dar bagă de seamă să nu spui nimănui, nici chiar lui Şura. Am înaintat o cerere la comitetul raional al Comsomolului cerînd să fiu trimisă pe front. Ştii cîte cereri de astea sînt acolo ? Mii! Cînd m—am dus după răspuns, mi **s**—a spus : Du—te la comitetul organizaţiei de Comsomol din Moscova, la tovarăşul secretar al comitetului.

Şi m—am dus. Am, deschis uşa. El m—a privit drept în faţă şi cu multă luare aminte. Pe urmă, pe cînd stam de vorbă, se uita din cînd în cînd la mîinile mele. La început tot răsuceam un nasture, dar apoi am pus mîinile pe genunchi şi nu le—am mai mişcat, ca să nu creadă cumva că sînt emoţionată...

Întîi m—a întrebat despre viaţa mea. De unde sînt ? Cine sînt părinţii mei? Pe unde am călătorit? Ce raioane cunosc? Ce limbi străine ştiu ? Eu am răspuns că ştiu germana. Apoi, m—a întrebat dacă am picioare zdravene, inimă şi nervi sănătoşi. După asta a început să—mi pună întrebări asupra topografiei. Apoi m—a întrebat ce este azimutul, cum te orientezi după azimut şi cum te orientezi după stele. Am răspuns la toate întrebările. Pe urmă mi—a pus şi altele.

—„Ştii să mînuieşti arma ? "

—„Ştiu."

—„Ai tras la ţintă ?"

—„Da".

—„Ştii să înoţi ?"

—„Ştiu."

—„Dar să sări în apă de la înălţime, ţi—e teamă ?"
—„Nu mi—e teamă."
—„Dar să sări cu paraşuta de la înălţime nu ţi—e teamă ?"
—„Nu."
—„Dar voinţă ai ?"
—„Am nervii tari, am spus eu. Sînt răbdătoare."
—„Uite, războiul continuă şi e nevoie de oameni, mi—a spus el. Ce—ar fi să te trimitem pe front ?"
—„Trimiteţi—mă !"
—„Dar ştii că asta nu—i tot una cu a sta într—un birou şi a vorbi... Ia stai niţel ! Spune, unde te—ascunzi în timpul bombardamentelor ?"
—„Stau pe acoperiş. Nu mi—e frică de alarmă. Nici de bombardamente nu mi—e frică. Şi, în genere, nu mi—e frică de nimic".
—„Bine, du—te pe coridor şi aşteaptă puţin acolo, sfîrşi el. Mai am de vorbit cu un alt tovarăş şi pe urmă vom merge la Tuşino să facem exerciţii de lansare cu paraşuta din avion."

Şi am ieşit pe coridor. Mă plimbam prin faţa uşii şi mă gîndeam : „Cum o să sar ? Ah, de n—aş da greş !" Curînd m—a chemat iar înăuntru:
—„Eşti gata?".
„Gata!" Şi începu să mă sperie (aici Zoia îmi strînse cu şi mai multă putere mîinile) :
„Ei, vor fi condiţii grele... Şi cine ştie ce‚se mai poate întîmpla..." Apoi mi—a spus :
—„Acum du—te acasă şi mai gîndeşte—te. Vino peste două zile." Şi în clipa aceea mi—am dat seama că a pomenit despre lansarea cu paraşuta doar aşa ca să mă încerce.

După două zile m—am dus iar şi el mi—a spus :
—„Am hotărît să nu te trimitem". Eram gata să izbucnesc în plîns, doar deodată am început să strig.
—„Cum să nu mă trimiteţi ? De ce să nu mă trimiteţi ?"

El a zîmbit şi mi—a spus :
—„Ia un scaun şi stai jos. Ai să pleci în spatele frontului." Şi atunci am înţeles că şi asta a fost o încercare. Iţi dai seama ? Sînt convinsă că dac—ar fi văzut că răsuflu uşurată sau cine ştie ce altceva, nu m—ar fi trimis pentru nimic în lume... Gata, asta—i tot. Va să zică, primul examen l—am trecut.

Tăcu. Lemnele trosneau vesel în sobă, iar răsfrângerile dogoritoare ale flăcărilor tremurau pe faţă. Altă lumină nu mai era în odaie. Şi am mai stat aşa multă vreme privind la jocul flăcărilor.
—Îmi pare rău că unchiul Sereoja nu—i la Moscova !
spuse Zoia, gînditoare. El te—ar fi îmbărbătat în vremea asta grea, ţi—ar fi spus o vorbă bună.

În cele din urmă închise soba, îşi făcu patul şi se culcă. Curînd m—am culcat şi eu, dar n—am putut închide ochii o clipă. Mă gîndeam că Zoia n—o să mai doarmă aşa curînd în patul ei. Acum o fi dormind oare?... Mă apropiai încetişor de pat şi ea se mişcă îndată.
—De ce nu dormi ? mă întrebă, şi am simţit din glas că zîmbeşte.
—Am vrut să mă uit la ceas, ca nu cumva să întîrzii mîine, i—am răspuns eu. Tu n—avea grijă, dormi.

M—am culcat din nou, dar mi—era cu neputinţă să închid ochii. Aş fi vrut să mă apropii iarăşi de patul Zoiei. Nu s—a răzgîndit oare ? Dacă ne—am evacua ou toţii, aşa cum ni s—a propus de atîtea ori ?... Simţeam că mă sufoc, aproape că nu mai puteam să respir... Era ultima noapte. Ultima clipă cînd puteam s—o mai opresc. Pe urmă, avea să fie prea tîrziu... Şi din nou m—am dat jos din pat. În odaie se strecurase lumina tulbure a zorilor. Mă uitam la Zoia cum doarme, îi priveam chipul liniştit, buzele încleştate dîrz şi am înţeles definitiv un lucru : Nu, Zoia nu se va răzgîndi !

...Şura plecă la uzină dis—de—dimineaţă.
—La revedere, Şura ! strigă Zoia, cînd el era gate îmbrăcat cu pantalonul şi îşi pusese căciula pe cap.

—Îmbrăţişează—i pe bunicul şi bunica din partea mea ! spuse el, strîngîndu—i mina. Drum bun! Să ştii, o să ne fie urît fără tine. Totuşi îmi pare bine că pleci. La Osinovie Gai o să fii mai liniştită.

Zoia zîmbi şi—l îmbrăţişa.

Am băut împreună ceaiul şi apoi a început să se îmbrace. I—am dat mănuşile cele călduroase, mănuşile verzi cu o dungă neagră la margine, pe care i le împletisem eu singură, şi flanela mea.

—Nu, nu vreau s—o iau. Cum ai să stai tu la iarnă fără ceva călduros ? se împotrivi Zoia.

—Ia—o! spusei eu încet.

Zoia mă privi şi nu mai scoase o vorbă. Ieşirăm împreună. Era o dimineaţă posomorită şi vîntul ne biciuia obrajii.

—Dă—mi să—ţi duc eu raniţa, Zoia. Ea se opri din mers:

—De ce faci asta ? Uită—te la mine... Tu plîngi ? Nu vreau să mă conduci cu lacrimi în ochi. Uită—te la mine!

O privii: faţa ei strălucea de voie bună şi de fericire. M—am străduit să—i zîmbesc şi eu.

—Aşa e bine. Să nu mai plîngi...

Mă îmbrăţişa cu putere, mă sărută şi sări pe scara unui vagon de tramvai, care tocmai pornea din staţie.

CARNEŢELUL DE ÎNSEMNĂRI

Fiecare lucru din casă păstra căldura mîinilor Zoiei. Cărţile stăteau rînduite pe etajeră aşa cum le lăsase ea. Schimburile din dulap, teancul de caiete de pe masă, toate erau aşezate de mîinile ei. Ferestrele cu cercevelele astupate cu grijă pentru iarnă, ramurile cu frunze uscate de toamnă din paharul înalt — totul îi păstra prezenţa, totul amintea de ea.

După vreo zece zile primii o carte poştală numai cu cîteva rînduri:

„Dragă mamă ! Sînt bine, sănătoasă, mă simt bine. Dar tu? Te sărut şi te îmbrăţişez. A ta, Zoia".

Şura o ţinu multă vreme în mînă. Citea şi recitea numărul oficiului poştal militar, de parcă voia să—l înveţe pe dinafară.

—Mamă !

Doar atîta a spus Şura şi această exclamaţie cuprindea tot ce simţea în clipa aceea : uimire, mustrare, obida amară pe care o resimţea pentru tăcerea noastră.

Ambiţios, îndîrjit, nu voi să mă întrebe nimic. Faptul că Zoia nu—i împărtăşise şi nu—i spusese nici un cuvînt despre planurile ei, îl uimea, îl jignea adînc.

—Adu—ţi aminte... cînd ai plecat în iulie, nici tu nu i—ai spus nimic. N—aveai voie să spui şi nici ea n—a avut voie...

Şura răspunse cu cuvinte pe care nu le auzisem niciodată din gura lui (şi nici nu mă gîndisem c—ar putea vorbi astfel) :

—Eu şi cu Zoia eram unul singur. Şi, după o scurtă tăcere, adăugă răspicat : Aşa că trebuia să plecăm împreună.

Mai mult n—am vorbit despre lucrul acesta. ...„Nu—mi găsesc locul" — iată cînd am înţeles cu adevărat aceste cuvinte! Stăteam în fiecare zi pînă noaptea tîrziu, coseam efecte militare şi tot timpul mă gîndeam: „Unde eşti acum ? Ce faci ? Te gîndeşti la noi?..."

Într—o zi mă folosii de o clipă de răgaz şi mă apucai să fac rînduială în sertarul mesei. Voiam să găsesc loc şi pentru caietele Zoiei, ca nu cumva să se prăfuiască.

Din prima clipă mi—au căzut în mînă foi *disparate*, aşternute cu scrisul mărunt al Zoiei. Le—am citit: erau pasaje din lucrarea ei „Ilia Muromeţ", ciorna pesemne. Lucrarea începea astfel:

„Nesfîrşită e întinderea pămîntului rus. Trei viteji păzesc liniştea lui. În mijloc, pe calul lui puternic, stă Ilia Muromeţ. Buzduganul greu pe care—l ţine—n mînă e gata să cadă asupra duşmanului. De o parte şi de alta stau credincioşii lui tovarăşi: Aleoşa Popovici, cel cu ochi şireţi şi chipeşul Dobrînea".

îmi amintii cum a citit Zoia epopeea lui Ilia Muromeţ, cum a adus odată o reproducere de pe faimosul tablou al lui Vasneţov, cît de mult şi cu cîtă atenţie l—a privit. Cu descrierea acestui tablou îşi începuse ea lucrarea...

Pe altă foaie scria :

„Poporul nutreşte multă duioşie faţă de Ilia Muromeţ, e îndurerat cînd e rănit într—o luptă, îl dezmiardă spunîndu—i Ilenka sau Iliuşenka. Aşa, de pildă, zice: „Ilenka şi—a sucit piciorul". Cînd îl învinge vreun îngîmfat răutăcios, însuşi pămîntul îi dă putere. „Stînd lungit la pămînt, Ilia prinse puteri de trei ori cît avea mai înainte".

Pe faţa cealaltă a foii scria :

„Şi iată că după o sută de ani, năzuinţele şi aşteptările poporului s—au împlinit. Pămîntul nostru îşi are azi vitejii lui apărători din popor — Armata Roşie. Nu degeaba spune cîntecul: „Sîntem născuţi, basmul să—l prefacem în faptă". Noi prefacem în fapte un basm minunat, iar poporul îşi cîntă eroii cu tot atîta dragoste cum cînta odinioară despre Ilia. Muromeţ".

Am pus foile cu băgare de seamă într—un caiet de—al ei, unde lucrarea despre Ilia Muromeţ era transcrisă pe curat, corectată, avînd la sfîrşit, scris limpede de mîna Verei Sergheevna „foarte bine".

Pe urmă am început să aşez în sertar caietele din teanc, dar am simţit în colţul din fund ceva care mă împiedica să le aşez cum trebuie. Am întins mîna şi am scos de acolo un carneţel de însemnări.

L—am deschis. Pe primele file erau trecute nume de scriitori şi titluri de opere, iar în dreptul multora din ele cîte o cruciuliţă : semn că erau citite. Întîlneai numele lui Jukovski, Karamzin, Puşkin, Lermontov, Tolstoi, Dickens, Byron, Molière, Shakespeare... Urmau cîteva pagini scrise cu creionul, dar rîndurile erau aproape şterse şi nu se puteau desluşi. Şi deodată — pagini scrise cu cerneală, rînduri dese de slove limpezi şi mici ea nişte mărgele — scrisul Zoiei !

„În om totul trebuie să fie frumos: şi chipul, şi haina, şi sufletul, şi gîndurile". (Cehov)

,,A fi comunist, înseamnă a persevera, a gîndi, a voi, a îndrăzni". (Maiakovski)

Pe pagina următoare erau rînduri aşternute în grabă cu creionul :

„Othello" — lupta omului pentru idealurile înalte ale adevărului, pentru puritate sufletească şi sinceritate. Tema din „Othello" e victoria prezentului, victoria unui mare şi adevărat sentiment omenesc !"

Şi încă : „Moartea eroului în operele lui Shakespeare e întotdeauna însoţită de triumful unui ţel măreţ".

Răsfoiam carneţelul aproape rupt şi mi se părea că aud glasul Zoiei, că văd ochii ei cercetători şi serioşi, zîmbetul ei .sfios.

Iată un fragment din „Ana Karenina", despre Sereoja : „Avea numai nouă ani, era copil, dar îşi cunoştea sufletul, îi era scump, îl păstra ca pe lumina ochilor şi fără cheia dragostei nu lăsa pe nimeni să—i pătrundă într—însul".

Citeam şi mi se părea că toate acestea sînt spuse chiar despre Zola : citeam şi mi se părea că ea mă priveşte tot timpul, de după fiecare rînd.

„Maiakovski e un temperament tumultuos, deschis, drept. Maiakovski a creat o viaţă nouă în poezie. Este un poet—cetăţean, un poet—orator".

„Cînd munca e o plăcere — viaţa e plăcută ! Cînd munca e o datorie — viaţa e o sclavie! (Satin).

„... Ce înseamnă adevărul ? Omul, iată ce—i adevărul".

...Minciuna este religia sclavilor şi a stăpînilor. ...Adevărul este dumnezeul omului liber!... Omul ! Cît de minunat ! Cît de mîndru sună cuvîntul om !... Omul trebuie respectat! Nu trebuie să ai milă de el... să nu—l înjoseşti cu mila ta... trebuie să—l respecţi!... Am urît întotdeauna oamenii care au prea multă grijă să fie sătui. Nu mîncarea—i totul ! Omul e mai presus ! Omul e mai presus decît dorinţa de a fi sătul!" (Gorki, „Azilul de noapte"). Alte pagini, alte însemnări :

„Miguel de Cervantes Saavedra — iscusitul hidalgo Don Quijote de la Mancha". Don Quijote — voinţă, spirit de sacrificiu, inteligenţă".

„Cartea este poate cea mai complicată şi mai mare minune dintre toate minunile create de omenire în drumul ei spre fericire şi progres". (M. Gorki.)

„Cînd citeşti pentru prima dată o carte bună, parcă simţi că ţi—ai găsit un mare prieten, un prieten sincer şi drag. Cînd reciteşti o carte, parcă te reîntîlneşti cu un vechi prieten. Cînd sfîrşeşti o carte bună — parcă te desparţi de cel mai bun prieten al tău, pe care nu ştii dacă ai să—l mai vezi vreodată". (Din înţelepciunea chineză)

„Numai cel perseverent va reuşi să ajungă la capătul drumului".

„Tot ce—i mai minunat în caracterul omului, în purtarea lui, în obiceiurile lui — e modestia. (Longfellow)

Acum, ca şi în ziua cînd citisem jurnalul Zoiei, mi s—a părut că ţin în mîini o inimă vie, o inimă care vrea cu înflăcărare să iubească şi să creadă.

Am răsifoit multă vreme carneţelul Zoiei, oprindu—mă gînditoare asupra fiecărei pagini: mi se păirea că e lîngă mine, că sîntem din nou împreună.

Iată ultimele file. E însemnată şi data : octombrie 1941.

„Secretarul Comitetului din Moscova e un om modest şi simplu. Vorbeşte puţin, dar limpede. Telefonul lui : C.0—27—00, interior l—l4".

Apoi erau transcrise cîteva fragmente mari din „Faust" şi, în întregime, corul care preamăreşte pe Euforion :

Deviza mea acum
Lupta e, strigătul triumfal :
.....
Fie ! Pe aripi ferme, dîrz.
Într—acolo, acolo
În inima luptei,
În luptă m—arunc !

„Iubesc Rusia din toată puterea sufletului meu şi nici nu mă pot închipui alt unde decît în Rusia". (Sialtîkov—Şcedrin).

Iar pe ultima pagină, ca o lovitură în inimă, cilii cuvintele lui Hamlet :
—„Adio, adio, aminteşte—ţi de mine!"

„TANEA”

Am scris povestirea de faţă bucuroasă, dar şi îndurerată. Scriam şi mi se părea că o legăn din nou pe micuţa Zoia, că—l ţin din nou în braţe pe Şura, băieţaş de numai trei anişori şi parcă—i vedeam din nou împreună, voioşi şi plini de speranţe. Dar cu cît se împuţinează ceea ce am de povestit, cu atît îmi vine mai greu, cu atît mai anevoios găsesc, cuvintele...

Zilele de după plecarea Zoiei mi le amintesc limpede, pînă în cele mai mici amănunte.

A plecat, iar viaţa mea şi a lui Şura s—a preschimbat în aşteptare. înainte întotdeauna cînd venea acasă şi nu—şi găsea sora, Şura întreba : „Unde—i Zoia ?" Acum, primele lui cuvinte erau : „N—a venit vreo scrisoare ?" Mai apoi încetă să spună cu glas tare, dar în ochii lui citeam aceeaşi şi aceeaşi întrebare.

Într—o zi însă veni acasă în fugă, tulburat, fericit şi mă strînse cu putere în braţe, ceea ce nu făcuse niciodată pînă atunci.

—Scrisoare ? ghicii eu numaidecît.

—Şi ce scrisoare ! strigă Şura. Ascultă : „Dragă mamă! Cum o duci, cum te simţi, nu cumva eşti bolnavă ? Mămico, dacă ai posibilitatea, scrie—mi măcar cîteva rînduri. Cînd mă întorc din misiune, o să vin să vă văd. A ta, Zoia."

—Cînd a scris—o ?

—La 17 noiembrie, înseamnă că putem s—o aşteptăm ! Şi începurăm din nou să aşteptăm, acum însă nu atît de neliniştiţi, ci cu bucurie, cu nădejde. O aşteptam într—una, în fiecare ceas, o aşteptam zi şi noapte, gata să sărim la cel mai mic zgomot, gata să devenim fericiţi în fiece clipă.

Noiembrie trecu, de asemenea şi decembrie, se apropia sfîrşitul lui ianuarie... şi nici scrisori, nici altfel de veşti.

Şi eu, şi Şura munceam. Şura luase toate grijile casei asupra lui şi vedeam că se străduieşte s—o înlocuiască în totul pe Zoia. Bacă venea acasă înaintea mea, se grăbea
să încălzească mîncarea pînă mă întorceam. Noaptea îl simţeam ridicîndu—se din pat şi acoperindu—mă cu ce găsea mai călduros; aprovizionarea cu lemne devenise grea în ultimul timp, făceam economie şi ne chiverniseam cum puteam.

Într—o zi — pe lia sfîrşitul lui ianuarie — seara tîrziu, mă întorceam acasă. De obicei, cînd eşti prea obosit, prinzi în mod mecanic frînturi de discuţii. În seara aceea auzeai pe stradă la fiecare pas.

—Ai citit „Pravda" de azi ?

—Ai citit articolul lui Lidov ?

Iar în tramvai, o tînără femeie cu ochi care păreau enormi pe faţa ei slabă îi spunea tovarăşului ei de drum :

—Ce articol zguduitor !... Ce fată !...

Am înţeles că ziarul cuprindea ceva neobişnuit.

—Şurik, — îl întrebai cînd am ajuns acasă, — ai citit „Pravda" de azi ? Se spune că e un articol foarte interesant.

—Da, răspunse reţinut Şura, fără să mă privească.

—Despre ce—i vorba ?

—Despre o tînără partizană, Tanea. Au spînzurat—o nemţii !

În odaie era frig — ne obişnuisem cu asta — dar în clipa aceea am simţit că în mine totul s—a răcit şi s—a făcut ghem.

„E şi ea fetiţa cuiva, mă gîndii, şi pe ea o aşteaptă cei de acasă şi — i duc grija..."

Mai tîrziu am ascultat la radio comunicatele asupra mersului operaţiunilor militare şi veşti de pe frontul de muncă. Deodată, crainicul spuse :

—Transmitem articolul lui Lidov : „Tanea", apărut în ziarul „Pravda", azi 27 ianuarie.

Glasul îndurerat şi rnînios al crainicului începu să povestească cum au executat nemţii, în primele zile ale lui decembrie, în satul Petrişcevo, pe comsomolista—partizană Tanea.

—Mamă, — spuse deodată Şura, — pot să închid ? Mîine trebuie să mă scol de dimineaţă.

M—am mirat: întotdeauna Şura dormea adînc şi de obicei nu—l deranjau nimic să

adoarmă — nici zgomotul de glasuri, nici radio—ul. Deşi doream foarte mult să ascult articolul, am închis aparatul.

—Ei, bine, dormi...

A doua zi m—am dus la comitetul raional al Comsomolului, nădăjduind să aflu acolo ceva despre Zoia.

—Are o misiune secretă ; s—ar putea să nu primiţi scrisori încă multă vreme, îmi spuse secretarul comitetului raional.

Mai trecură cîteva zile nesfîrşite şi istovitoare şi, la 7 februarie, data aceasta mi s—a întipărit pentru totdeauna în minte, venind acasă, am găsit pe masă cîteva rînduri : „Dragă mămico, eşti rugată să treci pe la comitetul raional al Comsomolului".

„În sfîrşit! mă gîndii eu. Au sosit veşti de la Zoia, cu siguranţă. Poate chiar o scrisoare..."

Mergeam spre comitetul raional de parcă aveam aripi. Era o seară întunecoasă şi vîntul sufla cu putere. Tramvaiele nu mergeau, dar eu aproape că alergam; mă împiedicam, alunecam, cădeam şi începeam din nou să alerg. Nici un gînd negru nu—mi trecea prin minte, nu mă aşteptam la nici o veste rea. Voiam doar să aflu cînd o voi revedea pe Zoia şi dacă se va întoarce curînd.

—Întoarceţi—vă acasă. Nişte tovarăşi de la comitetul orăşenesc au plecat spre dumneavoastră ! mi s—a spus la comitetul raional.

Am pornit spre casă într—un suflet. „Să aflu mai repede, cît mai repede cînd vine Zoia!"

Am deschis larg uşa şi m—am oprit în prag. De lîngă masă se ridicară doi oameni şi veniră spre mine. Unul dintre ei era directorul secţiei Învăţămîntului Public din Timireazev; pe celălalt, un tînăr cu faţa serioasă şi puţin încordată, nu—l cunoşteam. Răsuflarea amîndorura aburea. În odaie era frig şi niciunul nu—şi scosese paltonul.

Şura stătea lîngă fereastră. L—am privit drept în faţă. Ochii ni s—au întîlnit pentru o clipă şi deodată am înţeles totul... Se aruncă spre mine răsturnînd ceva în drum, dar eu nu puteam să mă mişc, picioarele parcă mi se lipiseră de podea.

—Liubov Timofeevna, aţi citit în „Pravda" articolul despre Tanea ? Este Zoia dumneavoastră... Zilele acestea vom merge la Petrişcevo.

Mă lăsai încet pe scaunul pe care unul dintre ei îl apropie de mine. Nu aveam nici lacrimi, nici suflare. Nu doream decît să rămîn cît mai repede singură. În urechi, în creier, îmi răsunau aceleaşi şi aceleaşi cuvinte : „A pierit, ... a pierit."

*

Şura mă culcă în pat şi rămase lîngă mine toată noaptea. Nu plîngea. Privea în gol cu ochi uscaţi şi—mi strîngea mîna cu putere în mîinile lui.

—Şura... acum ce ne facem ? murmurai eu în cele din urmă.

La aceste cuvinte, Şura, care era întotdeauna stăpîn pe sine, se trînti pe pat şi izbucni în hohote amarnice de plîns.

—Eu ştiam de mult... ştiam totul... repeta el cu glas sugrumat. În „Pravda", atunci, era şi o fotografie... cu laţul la gît... Numele era altul, dar mi—am dat seama că—i ea... ştiam că—i ea... N—am vrut să—ţi spun... mă gîndeam că poate m—am înşelat... Căutam să mă conving că m—am înşelat. Nu voiam să cred. Dar ştiam... ştiam... ştiam...

—Arată—mi—o !

—Nu ! se—mpotrivi el printre lacrimi.

—Şura, mai am de îndurat multe. Doar am s—o văd. Te rog...

Şura scoase din buzunarul dinăuntru al hainei carnetul lui de însemnări; pe o foaie albă era lipită o fotografie de formă pătrată, tăiată din ziar... Şi am văzut chipul ei drag, chinuit, îngheţat...

Nu ştiam şi nu auzeam ce—mi spune Şura, dar la un moment dat am prins următoarele cuvinte :

—Ştii de ce şi—a zis Tanea ? Ţi—aduci aminte de Tatiana Solomahia ?

Mi—am amintit îndată şi atunci am înţeles totul. Da, fără îndoială, cînd şi—a luat numele de Tanea, Zoia s—a gîndit la fata din satul acela depărtat, care murise eroic în urmă cu atîţia ani...

LA PETRIŞCEVO

După cîteva zile, la 13 februarie, am plecat la Petrişcevo.

—Nu—mi amintesc prea bine cum am făcut drumul. Ţin minte doar că şoseaua asfaltată nu ajungea pînă la Petrişcevo şi că maşina noastră a trebuit să fie trasă pe o distantă de aproape cinci kilometri. Am ajuns în sat îngheţaţi pînă—n măduva oaselor. M—au dus într—o casă, dar n—am izbutit să mă încălzesc, pînă într—atît eram de înfrigurată. Pe urmă ne—am dus la mormîntul Zoiei. Fetiţa mea fusese dezgropată şi am văzut—o...

Zăcea cu mîinile întinse de—a lungul trupului, cu capul dat pe spate şi laţul de frînghie petrecut în jurul gîtului. Faţa ei senină era plină de vînătăi; un obraz îi era brăzdat de urma neagră a unei lovituri. Pe piept avea sînge închegat. Tot trupul — numai lovituri de baionetă.

Am îngenunchiat lîngă ea şi am rămas aşa, privind—o... Am dat la o parte o şuviţă de pair de pe fruntea—i senină şi iarăşi m—a uimit liniştea chipului ei desfigurat de lovituri. Nu mă puteam dezlipi de ea, nu—mi puteam lua ochii de la ea...

Deodată, se apropie de mine o fată într—o manta militară, îmi luă mîna, ajutîndu—mă încetişor, dar cu stăruinţă, să mă ridic.

—Să mergem în casă ! zise ea.

—Nu.

—Vă rog. Am fost în acelaşi detaşament de partizani cu Zoia şi am să vă povestesc totul...

Fata mă conduse în casă, ,se aşeză lingăi mine şi începu să povestească... O ascultam cu greu. Ştiam cîte ceva din ce—mi spunea, aflasem de prin ziare. Îmi povesti cum grupul lor de partizani comsomolişti a trecut linia frontului. Două săptămîni au stat în pădurile care se întindeau pe pămîntul cotropit de nemţi. Noaptea executau ordinele primite, iar ziua dormeau în zăpadă şi se încălzeau la cîte un foc. Îşi luaseră hrană numai pentru cinci zile, dar au chivernisit—o în aşa fel de le—a ajuns două săptămâni. Zoia împărţea cu tovarăşii ei ultima bucăţică, fiecare înghiţitură de apă...

Fata se numea Klava. Povestea şi plîngea.

...Apoi veni timpul să se întoarcă, dar Zoia spunea într—una că au făcut prea puţin. Ea ceru voie comandantului să se strecoare în satul Petrişcevo.

Aici a dat foc caselor ocupate de nemţi şi grajdului unităţii militare. A doua zi s—a furişat într—un alt grajd, de la marginea satului, în care se aflau peste două sute de cai. A scos din raniţă sticla cu benzină, a stropit prin grajd, dar cînd era gata să dea foc a prins—o santinela.

Ea l—a îmbrîncit, a scos revolverul, dar n—a apucat să tragă. Neamţul a lovit—o peste mînă aruncîndu—i arma şi a dat alarma...

Klava tăcu. Stăpîna casei, privind la focul care ardea în sobă, zise deodată :

—Iar eu pot să vă spun ce—a fost mai departe... Dacă vreţi...

Am ascultat—o şi pe ea. Dar despre lucrurile acestea nu pot să sicriu. Iată : am să las să înceapă a povesti de aici Petr Lidov. El ia scris cel dintîi despre Zoia, a venit cel dintîi la Petrişcevo cînd a aflat de ea şi, după urmele încă proaspete, după povestirile martorilor, a reconstituit cum au chinuit—o nemţii şi cum a murit...

CUM S—AU PETRECUT LUCRURILE

...Şi iată că au adus—o pe Zoia în casă şi i—au arătat, printr—un semn, laviţa. Ea s—a aşezat. În faţa Zoiei, pe o masă, aflată în cealaltă parte a încăperii, erau cîteva telefoane, o maşină de scris, un aparat de radio şi nişte dosare ale statului major.

Începură să se adune ofiţerii. Stăpînilor casei (familia Voronin) li s—a poruncit să iasă afară. Bătrîna a mai zăbovit cîteva clipe, dar un ofiţer zbieră : „Ieşi !" şi o îmbrînci.

Zoia a fost interogată de însuşi locotenent—colonelul Ruderer, comandantul regimentului 332 de infanterie din divizia 197.

Deşi erau la bucătărie, stăpînii casei au putut auzi ce se petrecea în odaie. Colonelul neamţ punea întrebări, iar Zoia (pe atunci se numea Tanea) răspundea fără să se încurce, răspicat şi cu îndrăzneală.

—Cum te cheamă ? întrebă colonelul.

—Nu spun !

—Tu ai dat foc grajdului ?

—Da, eu.

—Ce scop urmăriţi ?

—Să vă nimicim. Tăcere.

—Cînd ai trecut linia frontului ?

—Vineri.

—Ai ajuns cam repede!

—Da' ce, să casc gura ?

Au întrebat—o de cine a fost trimisă şi cu cine a mai fost. Îi cereau să—şi trădeze tovarăşii. Prin uşă se auzeau răspunsurile ei : „Nu", „Nu ştiu", „N—am să spun", „Nu". Apoi se auzi şuieratul curelelor prin aer şi cum plesneau pe piele. După cîteva clipe un tînăr ofiţer veni din odaie în bucătărie, îşi ascunse faţa în palme şi stătu aşa, cu ochii închişi şi urechile astupate, pînă se sfîrşi interogatoriul. Nici nervii fascistului n—au putut să suporte...

Patru bărbaţi puternici şi—au tras centurile şi—au început s—o lovească. Stăpânii casei au numărat două sute de lovituri, dar Zoia n—a scos nici cel mai mic ţipăt, şi din nou răspundea : „Nu", „N—am să spun !" numai că glasul îi răsuna acum mai surd ca înainte...

La schingiuirea Zoiei Kosmodemianskala, din ordinul locotenent—colonelului Riiderer, a fost de faţă şi subofiţerul Karl Bauerlein (care mai tîrziu a căzut prizonier). Iată ce scrie acesta în declaraţiile lui :

„Tînăra eroină a poporului vostru ia rămas neclintită. Ea n—a ştiut ce înseamnă trădarea... Era învineţită de ger, rănile îi sîngerau, dar n—a spus nimic".

Două ceasuri au ţinut—o pe Zoia în casa familiei Voronin. Apoi, după interogatoriu, au dus—o în casa lui Vasilii Kulik. Dezbrăcată ca şi înainte, mergea sub escortă, cu picioarele goale prin zăpadă.

Cînd a intrat în casa lui Kulik, Zoia avea o vînătaie mare pe frunte, iar mîinile şi picioarele numai răni. Respira cu greutate, părul îi era zburlit, iar cîteva şuviţe i se lipiseră pe fruntea brobonită de sudoare. Mîinile — legate cu o funie la spate ; buzele i se umflaseră, muşcate pînă la sînge. Pesemne atunci cînd o schingiuiau ca să—i smulgă mărturisirile, de durere şi—a muşcat buzele.

Zoia s—a aşezat pe laviţă. Neamţul care o păzea stătea lîngă uşă. O vreme a rămas liniştită, fără să facă nici o mişcare, apoi a cerut apă. Vasilii Kulik s—a apropiat de căldarea cu apă, dar neamţul i—a luat—o înainte : a apucat lampa de pe masă şi a apropiat—o de buzele Zoiei, vrând să spună prin asta că ar trebui să i se dea să bea gaz, şi nicidecum apă.

Kulik s—a rugat de santinelă s—o lase să bea. Neamţul a rînjit la început, dar apoi, mai mult în silă, s—a înduplecat, şi Zoia a băut cu lăcomie două căni mari cu apă.

Soldaţii nemţi încartiruiţi în casă au înconjurat—o pe Zoia, distrîndu—se pe seama ei aşa cum pofteau : unii o înghionteau, alţii îi apropiau chibrituri aprinse de bărbie, iar unul i—a tras pe spinare cu un ferestrău.

După ce s—au săturat, nemţii au plecat să se culce. Santinela, ridicînd arma în poziţie de tragere, i—a poruncit atunci Zoiei să se ridice de pe laviţă şi să iasă afară. A purtat—o pe uliţă, mergînd în spatele ei şi aproape împingînd—o cu baioneta. După o vreme i—a strigat: „Zurück !"[18] şi a purtat—o în direcţia opusă. Zoia a mers prin zăpadă, desculţă, numai în cămaşă, pînă ciad bestia de neamţ a îngheţat şi a hotărît că e timpul să se întoarcă la căldură.

Santinela aceasta a păzit—o pe Zoia de la 10 seara pînă la 2 noaptea, scoţînd—o la fiecare ceas pe uliţă pentru 15, 20 de minute...

În sfîrşit, neamţul a fost schimbat de o altă santinelă. Acum i s—a dat voie Zoiei să se întindă pe laviţă.

Praskovia Kulik, profitînd de o clipă de neatenţie din partea santinelei, intră în vorbă cu Zoia :

—A cui eşti ?

—La ce—ţi trebuie s—o ştii ?

—De unde eşti ?

—Din Moscova.

—Părinţi ai ?

Zoia n—a mai răspuns. A stat întinsă pe laviţă pînă dimineaţă şi, cu toate că avea picioarele degerate, care pesemne o dureau îngrozitor, n—a făcut nici o mişcare şi n—a mai scos nici un geamăt.

În zorii zilei, nemţii s—au apucat să ridice spînzurătoarea, chiar în mijlocul satului.

Praskovia a intrat din nou în vorbă cu Zoia.

—Alaltăieri, tu ai fost?

—Eu... Nemţii au ars ?

—Nu.

—Îmi pare rău. Dar ce—a ars ?

—Caii le—au ars. Se mai zice că şi arme le—au ars... La 10 dimineaţa au venit în casa lui Kulik ofiţerii nemţi. Unul dintre ei a întrebat—o iar :

—Cum te numeşti ?

Zoia n—a răspuns.

—Spune, unde e Stalin?

—Stalin este la postul său ! a răspuns Zoia.

Stăpînii casei n—au putut auzi restul interogatorului, fiindcă nemţii i—au dat afară şi nu i—au lăsat să intre decît atunci cînd sfârşiseră cu întrebările.

Pe urmă au adus lucrurile Zoiei : o bluză, pantalonii şi ciorapii. I—au adus şi raniţa în care avea o legătură cu sare şi o cutie cu chibrituri. Căciula, scurta de blană, flanela şi cizmele ei dispăruseră ; adică şi le împărţiseră subofiţerii între ei. Cît despre mănuşi, acestea intraseră în stăpânirea bucătarului roşcovan de la popota ofiţerilor.

Au îmbrăcat—o, iar stăpînii casei au ajutat—o să—şi tragă ciorapii în picioarele înnegrite. I—au atîrnat pe piept sticlele cu benzină găsite asupra ei şi o tăbliţă cu inscripţia: „Incendiator", apoi au pornit—o spre piaţa în care se înălţa spînzurătoarea.

Locul execuţiei era înconjurat de vreo zece nemţi, călări, cu săbiile scoase şi de peste o sută de soldaţi. De faţă mai erau şi câţiva ofiţeri. Oamenii din sat primiseră ordin să vină cu toţii şi să asiste la execuţie, dar veniseră puţini, iar unii au stat o vreme şi—apoi s—au împrăştiat, pe nesimţite, pe la casele lor, ca să nu vadă priveliştea aceea îngrozitoare...

Sub laţul care atîrna de grinda spânzurătorii erau aşezate două lăzi una peste alta. Zoia fu ridicată pe lada de deasupra şi apoi i se aruncă laţul de gît. Un ofiţer îndreptă obiectivul ,,Kodak"—ului său asupra spânzurătorii, iar comandantul făcu semn soldatului, care îndeplinea rolul de călău, să mai aştepte.

Folosindu—se de această clipă, Zoia strigă colhoznicilor şi colhoznicelor cu glas răsunător şi limpede:

—Hei, tovarăşi! Ce sînteţi aşa posomoriţi ? Fiţi curajoşi, luptaţi, nimiciţi—i pe fascişti,

---

[18] Zurück — înapoi. (N R.)

daţi—le foc, otrăviţi—i!

Un neamţ care se afla lîngă ea făcu o mişcare, parcă s—o lovească, parcă să—i astupe gura, dar Zoia îi dădu mîna la o parte şi continuă :

—Mie nu mi—e teamă să mor, tovarăşi! E o fericire să mori pentru poporul tău !

Ofiţerul fotografiase spînzurătoarea şi de la distanţă şi din apropiere, şi acum se pregătea s—o fotografieze dintr—o parte. Călăii nemţi, îngrijoraţi, se uitau spre comandant, iar acesta strigă ofiţerului care lua fotografiile :

—Aber doch schneller ![19]

Zoia se întoarse atunci spre comandant şi—i strigă şi lui, şi soldaţilor :

—Mă spînzuraţi, dar eu nu sînt singură ! Sîntem două sute de milioane şi pe toţi n—o să ne spînzuraţi! Voi fi răzbunată ! Soldaţi, acum, cît nu—i prea tîrziu, predaţi—vă ! Orice—aţi face, victoria va fi a noastră !

Călăul smuci funia şi laţul o sugrumă... Zoia îl desfăcu însă cu amîndouă mîinile, se ridică în vîrful picioarelor şi strigă din toate puterile :

—Adio, tovarăşi! Luptaţi ! N—aveţi teamă ! Stalin e cu noi! Stalin va veni!...

Călăul izbi cu tocul cizmei lada, care scrîşni pe zăpada bătătorită şi alunecoasă. Lada de deasupra se rostogoli şi căzu cu zgomot la pămînt. Mulţimea se dădu înapoi. Răsună şi se stinse un strigăt, iar ecoul îl repetă undeva la marginea pădurii...

[19] Aber doch schneller — mai repede. (N. R.)

POVESTIREA KLAVEI

„Dragă Liubov Timofeevna !

Mă numesc Klava. Am fost în acelaşi detaşament de partizani cu Zoia, fiica dumneavoastră. Ştiu că atunci cînd v—am întîlnit la Petrişcevo vă era greu să mă ascultaţi. Dar mai ştiu că pentru dumneavoastră e important şi scump să cunoaşteţi fiecare clipă trăită de Zoia departe de casă.

Cred că vă e mai uşor să citiţi aceste lucruri, decît să le ascultaţi. Din pricina asta mă voi strădui să vă povestesc în scrisoarea mea tot ce ştiu şi mai ţin încă minte în legătură cu Zoia.

Pe la mijlocul lui octombrie aşteptam, împreună cu alţi comsomolişti, pe coridoarele comitetului organizaţiei de Comsomol din Moscova, clipa cînd aveam să fiu primită de tovarăşul secretar al comitetului. Ca şi alţi comsomolişti, doream să fiu trimisă în spatele liniilor inamice. În mijlocul comsomoliştilor am observat o fată cu faţa smeadă şi ochii cenuşii. Purta un palton cafeniu, cu guler şi garnitură din blană de aceeaşi culoare. Nu vorbea cu nimeni şi pesemne că nici nu cunoştea pe nimeni din jur. Cînd ieşi din cabinetul secretarului, ochii îi străluceau de bucurie, zîmbi celor aflaţi în faţa uşii şi se îndreptă grăbită spre ieşire. M—am uitat după ea cu invidie : era vădit că fusese recunoscută vrednică de a fi trimisă în spatele duşmanului.

Apoi am fost primită şi eu. Iar în ziua de 31 octombrie — nu voi uita niciodată ziua asta — m—am dus la cinematograful „Kolizeu". De aici urma să plece la unitate un grup mare de comsomolişti din Moscova. Bura, era frig. La intrarea cinematografului am zărit—o din nou pe fata cu ochii cenuşii.

—„Vă duceţi ia cinematograf ?" o întrebai eu.

—„Da", mi—a răspuns ea, zîmbind doar din ochi. Se apropiară şi alte fete, şi alţi băieţi.

—„Mergeţi la cinematograf?" îi întrebam noi, iar ei răspundeau:

—„Da!" Însă cînd s—a deschis casa cinematografului, nimeni nu s—a dus să—şi cumpere bilet. Ne—am uitat unul la altul şi—am început să rîdem. Atunci m—am apropiat de fata cu ochii cenuşii şi—am întrebat—o :

—„Cum te cheamă ?"

—„Zoia", mi—a răspuns ea.

Pe urmă, Zoia şi încă o fată, Katea, plecară şi cumpărară de la o cofetărie nişte migdale şi împărţiră la toată lumea. ,,Ca să nu ne plictisim la cinematograf !" spunea Zoia, zîmbind. Curînd am făcut cunoştinţă cu toţii. Apoi a venit un camion, în oare ne—am urcat cu toţii şi am pornit îndată străbătînd Moscova, spre şoseaua Mojaisk. Am cîntat toată vremea :

E ordin : toţi la luptă !
El spre apus, ca—ntr—alt loc.
Comsomoliştii voioşi au plecat
Să lupte—n războiul civil...

Curînd am lăsat în urmă ultimele case din Moscova şi am ieşit pe şoseaua Mojaisk. Femei şi tineri lucrau aici la construirea de fortificaţii. Şi se pare că toţi gîndeau la fel : duşmanul nu va călca niciodată în Moscova noastră ! Şi tînăr, şi bătrîn — toţi sînt gata s—o apere !

Spre ora 6 seara am sosit la unitate. Se afla lîngă Kunţev. îndată după cină începu instrucţia. Studiam arme individuale: pistol, *mauser, parabellum*. Le demontam, le montam şi ne controlam unul pe altul. Zoia îşi însuşi foarte repede explicaţiile. „Ei, dac—ar fi fost fratele meu aici ! El are mîini iscusite, poate să demonteze şi să monteze orice mecanism, chiar fără nici o lămurire !"

În odaie eram zece fete. Abia ne cunoşteam după nume, dar cînd trebui să ne alegem un responsabil, cîteva glasuri rostiră deodată : ,,Zoia". Atunci mi—am dat seama că Zoia le e dragă şi altora, nu numai mie.

A doua zi ia sunat deşteptarea la 6 dimineaţa. La 7 trebuia să începem instrucţia. Zoia se apropie de patul meu şi—mi spuse în glumă :

—„Scoală repede, că altfel îţi fac un duş straşnic !" Iar unei alte fete, care se tot moşmonea, îi spuse :
—„Ce fel de soldat eşti? Cînd a sunat deşteptarea trebuia să sari numadecît în picioare !" La masă ne—a zorit într—una şi atunci cineva o înfruntă :
—„Ce tot comanzi aici ?" Mă aşteptam să—i răspundă aspru, dar Zoia o privi ţintă în ochi şi rosti apăsat :
—„Voi m—aţi ales. Iar dacă m—aţi ales, trebuie să mă ascultaţi".

În zilele următoare am auzit adeseori spunîndu—se despre Zoia : „Nu te repede niciodată, dar cînd se uită la tine..."

Cursurile nu se ţineau în clasă, nu stăteam în bănci, făceam instrucţie chiar în pădure. învăţam să mergem către o anumită ţintă cu ajutorul busolei, să ne orientăm în cuprinsul regiunii şi făceam exerciţii de tragere. Luam cu noi lăzi cu explozibil şi învăţam tehnica minării — „aruncam în aer copacii", cum spunea profesorul nostru. Învăţam tot timpul, fără odihnă.

În sfîrşit, sosi şi ziua cînd maiorul Sproghis ne chemă rînd pe rînd la el şi ne întrebă din nou, pe fiecare în parte : „Nu ţi—e teamă ? N—ai să—ţi pierzi curajul ? Mai poţi încă să pleci, să renunţi. Să ştii însă că asta e ultima posibilitate, pe urmă va fi prea tîrziu". Zoia fu chemată printre cele dintîi şi ieşi numaidecît — semn că a răspuns îndată şi cu hotărîre.

Pe urmă ni s—a dat cîte o armă la fiecare şi am fost împărţiţi pe grupe.

În ziua de 4 noiembrie am plecat către împrejurimile Volokolamskului, unde trebuia să trecem linia frontului şi să pătrundem adînc în spatele duşmanului, cu misiunea de a mina şoseaua Volokolamsk. Plecau două grupe: a noastră şi—a lui Konstantin P. Am pornit în direcţii opuse. în grupul lui Kostea erau două fete : Şura şi Jenka. Luîndu—şi rămas bun, ele ne—au spus :
—„Fetelor, să îndeplinim eroic misiunea noastră, iar dacă va fi să murim, să murim tot eroic!"
—„Dar altfel cum s—ar putea ?" le răspunse Zoia.

Am trecut linia frontului noaptea tîrziu : totul s—a petrecut în linişte, fără nici o împuşcătură. Pe mine şi pe Zoia ne—au trimis în recunoaştere. Am plecat bucuroase, dornice să începem lupta cît mai repede. După numai cîţiva paşi apărură brusc şi trecură în goană pe lingă noi două motociclete, şi au trecut atît de aproape, încît le—am fi putut atinge cu mina. Am înţeles atunci că prudenţa nu trebuie uitată, şi am luat amîndouă hotărârea să nu cădem vii în mîinile duşmanului. Pe urmă am pornit—o tîrîş. Frunzele căzute la pămînt foşneau şi fiecare sunet părea foarte puternic. Zoia înainta repede şi cu uşurinţă, aproape fără zgomot, de parcă lucrul acesta nu cerea nici o sforţare.

Ne—am tîrît aşa vreo trei kilometri în lungul şoselei, apoi ne—am întors să dăm de ştire tovarăşilor noştri că drumul e liber. Băieţii se împrăştiară în grupuri de cîte doi şi începură să îngroape minele — pentru a îngropa o mină de şosea e nevoie întotdeauna de doi oameni. Iar noi, cele patru fete cîte eram, am stat de pază. Băieţii n—au apucat să sfîrşească bine treaba, cînd auzirăm în depărtare un huruit de maşini. La început abia se desluşea, dar apoi începu să crească treptat, devenind din ce în ce mai puternic şi mai apropiat. Le—am dat de ştire celorlalţi tovarăşi şi, aplecaţi la pămînt, am fugit cu toţii în pădure. Ne—am oprit să ne tragem răsuflarea, dar în aceeaşi clipă se auzi o explozie. O lumină orbitoare izbucni în văzduh, după care se aşternu o linişte adîncă, ca şi cum totul din jur ar fi încremenit. Nici pădurea nu mai foşnea. Pe urmă, se auzi o a doua explozie, a treia, apoi împuşcături, ţipete...

Ne—am adîncit şi mai mult în desiş. Cînd s—a luminat bine am hotărît să facem un popas. Ne—am felicitat reciproc. Era 7 Noiembrie.

La amiază, Zoia şi cu mine ne—am strecurat şi am împrăştiat pe şosea arici de sîrmă oare sparg cauciucurile automobilelor. Atunci mi—am dat seama de un lucru de care m—am convins zi de zi tot mai mult : cu Zoia nu ţi—era teamă. Ea făcea totul cu socoteală, liniştită şi plină de siguranţă. Şi poate că din pricina asta le plăcea tuturor să plece cu ea în recunoaştere.

În ziua aceea, seara, ne—am întors „acasă", la unitate. Am dat raportul despre îndeplinirea misiunii, apoi am făcut baie. Ţin minte că în seara aceea am vorbit pentru prima dată cu Zoia despre noi. Şedeam amîndouă pe pat — Zoia cu braţele petrecute în jurul genunchilor. Tunsă scurt", cu obrajii îmbujoraţi după baie, mi se părea un copil.

—Ascultă, tu ce—ai fost înainte de a veni la „unitate" ? mă întrebă ea deodată.

—Profesoară.

—Înseamnă că trebuie să—ţi spun „dumneata" ! exclamă Zoia.

Trebuie să vă spun că Zoia se adresa fetelor cu „tu", iar băieţilor cu „dumneata". La rîndul lor, băieţii începură şi ei să—i vorbească cu „dumneata". În clipa asta însă spusese totul cu atîta haz, încît am izbucnit fără să vreau în rîs. Simţeai îndată că Zoia e într—adevăr o fetiţă, că are abia optsprezece ani şi că a venit între noi de—a dreptul de pe băncile şcolii.

—Ce ţi—a venit să—mi spui „dumneata" ? Eu sînt doar cu trei ani mai mare ca tine !

Zoia se gîndi un timp şi apoi mă întrebă :

—Eşti comsomolistă ?

—Da.

—Atunci am să—ţi spun „tu". Ai părinţi ?

—Da. Am şi o soră.

—Eu o am pe mama şi un frate. Tata a murit cînd aveam zece ani. Mama ne—a crescut singură. Cînd ne întoarcem din misiune, o să merg cu toată grupa la mama, la Moscova. Ai să vezi cum e. Pe toţi o să vă iubească. M—am deprins cu voi toţi şi pînă la sfîrşitul războiului o să fim mereu împreună.

Pentru prima dată vorbeam atît de deschis.

A doua zi, am primit o nouă misiune. Efectivul grupei s—a schimbat, dar fetele au rămas aceleaşi : Zoia, Lida Bulghina, Vera Voloşina şi eu. Eram prietene bune acum. Noul nostru comandant se nimica Boris. Un om foarte stăpînit, liniştit; era poate puţin cam aspru, dar nu înjura niciodată şi nu îngăduia nici celorlalţi să înjure. Zoiei îi plăcea să repete adesea cuvintele lui : „Dacă înjuri, nici tu nu eşti mai deştept şi nici pe alţii nu—i faci mai deştepţi".

Ne—am strecurat în spatele duşmanului cu sticle cu lichid inflamabil şi grenade la centură. De astă dată a trebuit să ne facem drum prin luptă, dar niciunul dintre noi n—a fost rănit. Abia a doua zi am primit adevăratul botez al focului : trăgeau asupra noastră din trei părţi — foc încrucişat.

—Culcaţi, tovarăşi! strigă Vera.

Ne—am trîntit la pămînt. Cînd focul se mai potoli, ne—am retras vreo 800 de metri tîrîş şi—am văzut că trei dintre noi lipsesc.

—Daţi—mi voie să mă întorc, să văd dacă nu cumva sînt răniţi ! spuse Zoia comandantului.

—Pe cine mai iei ? întrebă Boris.

—Mă duc singură.

—Aşteaptă puţin, să se mai liniştească nemţii.

—Nu, atunci va fi prea tîrziu.

—Bine, du—te !

Zoia plecă tîrîş. Am aşteptat o mulţime, şi ea nu mai venea. Trecu o oră, două, trei... În mine creştea o bănuială îngrozitoare. Zoia a fost ucisă. Altfel nu puteai înţelege de ce întîrzie atît. Dar cînd începu să mijească de ziuă, ea se întoarse. Era încărcată de arme, avea mîinile pline de sînge, iar faţa pămîntie de oboseală.

Cei trei tovarăşi fuseseră ucişi. Zoia se apropiase tîrîş de fiecare, luînd toate armele pe care le aveau. Dintr—un buzunar al Verei luase fotografia mamei ei şi un carneţel mic cu versuri, iar de la Kolea nişte scrisori.

Cînd am ajuns în inima pădurii, ne—am îngăduit pentru prima dată să aprindem un foc, şi pentru asta am ales numai vreascuri uscate, ca să nu scoată fum. Era un foc mic — ar fi încăput tot pe o farfurie — ne—a fost teamă să facem unul mai mare. La flacăra lui ne—am mai dezmorţit mîinile şi ne—am încălzit şi conservele. Iarna era fără zăpadă, n—aveam de unde lua apă şi ne chinuia setea.

Am fost trimisă în recunoaştere, dar abia am apucat să mă pitesc într—o rarişte de brazi, cînd s—au apropiat nişte hitlerişti care s—au oprit doar la cîţiva paşi de mine şi—au început să vorbească şi să rîdă. Trecu aproape un ceas. Nu—mi mai simţeam picioarele, iar buzele mi se uscaseră. Abia aşteptam să plece. M—am întors din recunoaştere fără nici un rezultat. Zoia mi—a ieşit înainte. Nu m—a întrebat nimic, doar m—a legat la gît cu fularul ei şi m—a aşezat mai aproape de foc. Apoi, nu ştiu unde s—a dus şi s—a întors cu o cană în mînă, spunînd :

—Uite, ţi—am păstrat nişte ţurţuri. S—au topit, poţi să bei.

—N—am să uit asta niciodată, Zoia !

—Bea, bea ! mă îmbia ea.

Pe urmă, detaşamentul nostru porni din nou la drum. Zoia şi cu mine, fiind cercetaşi, mergeam la vreo 100 de metri înainte, iar ceilalţi veneau în urmă în şir indian, la un metru, un metru şi jumătate unul de altul. Deodată, Zoia se opri şi ridică mîna — semn că toată grupa trebuia să se oprească. În faţa ei zăcea un ostaş din Armata Roşie. Ne—am apropiat cu toţii. Era împuşcat în picioare şi în cap. Într—un buzunar, am găsit o declaraţie : „Sînt locotenentul Rodionov din divizionul de artilerie antitanc. Rog să fiu socotit comunist". Zoia împături foaia şi o vîrî în buzunarul dinăuntru al pufoaicei... Chipul îi deveni aspru şi sprîncenele i se încruntară. În clipa aceea mi—am spus că nu mai e o fetiţă, ci un luptător care se va răzbuna fără cruţare pe duşman.

Ne strecuram spre Petrişcevo unde se concentraseră puternice forţe ale duşmanului. Pe drum tăiam legăturile telefonice. Noaptea ne—am apropiat de Petrişcevo, sat în jurul căruia se afla o pădure deasă. Noi ne—am ascuns în desiş şi am aprins un adevărat foc. Comandantul trimise pe unul dintre băieţi să facă de pază, iar toţi ceilalţi se strînseseră în jurul focului. Luna se ridică rotundă şi galbenă. De cîteva zile ningea şi brazii deşi, uriaşi, vegheau în preajmă, acoperiţi de zăpadă.

—Hei, un brad ca ăsta să fi avut noi pe Manejnaia ! spuse Lida.

—Însă tot aşa de împodobit 1 spuse şi Zoia.

Pe urmă, Boris începu să împartă ultimele raţii de hrană. Fiecare primi cîte o jumătate de pesmet, o bucată de zahăr şi o bucată mică de peşte uscat. Băieţii înghiţiră totul dintr—o dată, dar noi mîncam cu socoteală, căutînd să prelungim cît mai mult această plăcere. Zoia trase cu coada ochiului spre vecinul său şi spuse :

—M—am săturat, nu mai pot! Mănîncă dumneata ! şi—i întinse pesmetul şi bucata de zahăr.

La început, băiatul nu vru să primească, dar apoi luă. Tăceam cu toţii. După o clipă, Lida Bulghina spuse :

—Ce mult doreşti să trăieşti !

E cu neputinţă să uit cum au răsunat aceste cuvinte ! În ele era, nestăvilită, credinţa că aveam înainte o viaţă minunată, o viaţă lungă.

În clipa aceea, Zoia începu să recite versuri din Maiakovski. Pînă atunci n—o auzisem niciodată spunînd versuri. Era minunat : noaptea, pădurea încotoşmănată în bunda de omăt, *învîlvorarea* focului, şi Zoia recitind cu glas domol, dar puternic, cu patos şi foarte expresiv:

Pe boltă
nori în streche.
Ploi
noaptea o străbat.
Sub o teleagă
veche
Au muncitorii
pat.
Ş—aude mîndru şopot
şi peste,
şi sub

tină :
„În patru ani
vedea—vom
aici
oraș—grădină !"

Şi mie îmi place Maiakovski, cunoşteam bine versurile acestea, totuşi mi se părea că le aud pentru prima oară.

Cîrcei
în oase.
Umezi.
Şi ud
culcuş —
de cîine.
În beznă,
muncitorii
mestecă udă
pîine.

Şopotul
înmoaie foamea —
slăbeşte—la
ploii ropot :
„În patru ani
vedea—vom
aici
oraş—grădină !"

M—am uitat în jur : toţi ascultau nemişcaţi, cu ochii aţintiţi asupra Zoiei. Chipul ei se îmbujora din nou, iar glasul îi răsună mai puternic şi mai limpede :

O ştiu.
oraş
grădină
ieşi—va
din pămînt.
La noi
în Uniune
astfel de oameni
sînt !

—Mai recita ceva ! o rugarăm cu toţii într—un glas.

Şi Zoia începu iar să recite, fără să se mai oprească, tot ce ştia din Maiakovski. Şi ştia multe versuri. Mi—aduc aminte cu cîtă înflăcărare a declamat un fragment din poemul „În gura mare" :

...vreau cărţile—mi o suta,
cărţile—mi de Partid —
de el pătrunse, lui care—i ajută —
să le ridic
bolid,
Să spargă depărtări,

nebiruit, să treacă mări şi ţări ...
drept cel mai bun al meu carnet de bolşevic !

Aşa mi s—a întipărit în minte noaptea aceasta : focul, Zoia îşi versurile lui Maiakovski...
—Îţi place mult Maiakovski, nu—i aşa ? întrebă Boris.
—Foarte mult! răspunse Zoia. Sînt poeţi „buni şi de tot felul", dar Maiakovski mi—e cel mai drag.

După ce am făcut recunoaşterea regiunii, Boris începu să ne împartă sarcinile de luptă. Între el şi Zoia :avu loc o scurtă discuţie, pe care am auzit—o fără să vreau :
—Dumneata rămîi de pază aici ! spuse Boris.
—Rog să fiu trimisă în misiune.
—În misiune merg numai băieţi.
—Greutăţile trebuie să fie împărţite egal. Vă rog !

Acest „vă rog" spus de Zoia suna ca o poruncă. Şi comandantul îi făcu pe voie. Eu am plecat în recunoaştere, iar Zoia într—o misiune spre Petrişcevo. Înainte de a pleca, îmi spuse:
—Hai să schimbăm pistoalele. Al meu e mai bun. Eu le mînuiesc pe amîndouă la fel.

Zoia luă pistolul meu — eu aveam un pistol simplu, şi mi—l dădu pe—al ei, care era automat. Îl am şi acum la mine; poartă seria nr. 12.719, uzina Tuia, producţia 1935, şi pînă la sfîrşitul războiului nu mă voi despărţi de acest pistol.

Cînd s—a întors din misiune, Zoia era iluminată la fată, altfel nu pot spune. Dăduse foc unui grajd şi unei clădiri şi spera că au pierit mulţi hitlerişti acolo.
—Te simţi altul cînd faci o muncă adevărată ! spuse ea.
—Parcă pînă acum n—ai făcut nimic! Pleci mereu în recunoaştere şi mereu tai firele telefonice...
—Nu—i ca asta ! mă întrerupse Zoia. Ce—am făcut e prea puţin !

Cu voia comandantului, Zoia se strecură din nou în Petrişcevo. Am aşteptat—o trei zile în şir. Dar nu s—a mai întors. Restul îl ştiţi.

Zoia îmi spunea că în familie aţi trăit într—o strînsă prietenie şi că nu v—aţi despărţit aproape niciodată. M—am gîndit că pentru dumneavoastră va fi preţios şi puţinul pe care vi—l pot povesti eu. Deşi o cunoşteam pe Zoia de numai o lună, ea devenise pentru mine — ca şi pentru toţi ceilalţi tovarăşi din detaşamentul nostru — unul din cei mai luminoşi şi mai cinstiţi oameni pe care—i cunoscusem pînă atunci.

Cînd aţi venit la Petrişcevo, l—am, văzut şi pe fiul dumneavoastră, Şura. A stat lîngă dumneavoastră la mormîntul Zoiei. Zoia mi—a spus odată : „Fratele meu şi cu mine nu semănăm de loc. Sîntem firi cu totul deosebite". Atunci însă mă uitam la Şura şi mă gîndeam că, dimpotrivă, ei amîndoi seamănă foarte mult. Parcă—l văd : stătea cu privirile aţintite asupra Zoiei, îşi muşca buzele, dar nu plîngea.

N—am cuvinte de mîngîiere. Ele nici nu există. În lumea asta, o ştiu, nu există cuvinte cu care am putea să vă mîngîiem în durerea dumneavoastră. Ţin să vă spun numai că amintirea Zoiei nu va muri niciodată şi că ea nici nu poate să moară. Amintirea Zoiei e vie în noi şi va avînta încă pe mulţi în luptă, luminîndu—le calea prin fapta ei eroică, far dragostea noastră, dragostea fiicelor şi fiilor dumneavoastră de pe întreg pămîntul sovietic, via fi întotdeauna cu dumneavoastră, scumpă Liubov Timofeevna.
Klava".

*

La cîteva zile după ce m—am întors de la Petrişcevo, am auzit la radio vestea că Zoiei i—a fost conferit, post—mortem, titlul de Erou al Uniunii Sovietice.

...Într—o dimineaţa — era la începutul lui martie — am fost chemată la Kremlin să mi se înmîneze această înaltă distincţie. O adiere călduţă de primăvară îmi mîngîia obrajii. Mă stăpânea gîndul care devenise şi pentru mine, şi pentru Şura o amară deprindere, gîndul care ne venea în minte în fiece clipă, la fiecare pas : „Zoia n—o să mai vadă niciodată toate acestea. Ea iubea mult primăvara. Dar acum nu mai e. Zoia n—o să mai treacă niciodată prin

Piaţa Roşie. Niciodată !"

N—am aşteptat mult. Curînd am fost introdusă într—o sală mare şi înaltă. Nu mi—am dat seama îndată unde anume mă aflu, n—am văzut numaidecît că la intrarea mea s—a ridicat de lângă masa de lucru un om.

„Kalinin... Mihail Ivanovici Kalinin"... am murmurat în sinea mea, înţelegînd deodată unde anume mă aflu.

Da, era Mihail Ivanovici. El însuşi venea în întâmpinarea mea. Îi cunoşteam chipul din nenumărate portrete, îl zărisem adesea în tribuna mausoleului din Piaţa Roşie. Ochii lui plini de bunătate, cu genele puţin lăsate, zâmbeau întotdeauna. Acum însă erau severi şi trişti. Era cărunt de tot şi faţa lui mi se păru foarte obosită... Mi—a strîns mîna cu amîndouă mîinile şi, încet, uimitor de duios, mi—a urat sănătate şi putere. Apoi mi—a înmînat înalta distincţie conferită Zoiei.

—În amintirea faptei vitejeşti a fiicei dumneavoastră ! am auzit eu.

...După o lună, trupul Zoiei a fost adus la Moscova şi înmormîntat în cimitirul Novodevicie. Pe mormînt i s—a ridicat o statuie. În marmura neagră a monumentului stau săpate cuvintele lui Nikolai Ostrovski, cuvinte pe care Zoia le însemnase cîndva în jurnalul ei, ca o adevărată deviză, ca o poruncă, cuvinte pe care le justificase pe deplin în puţinii ani pe care—i trăise, cît şi prin moartea ei : „Lucrul cel mai de preţ pentru om e viaţa. Viaţa îţi este dată o singură dată şi trebuie s—o trăieşti în aşa fel încît murind, să poţi spune : toată viaţa şi toate forţele mi le—am dăruit celui mai minunat lucru din lume — luptei pentru eliberarea omenirii."

ŞURA

Pentru mine şi Şura veniră zile grele. Acum nu. mai aşteptam. Ştiam că nu mai avem ce aştepta. Înainte viaţa noastră era plină de nădejdea revederii, de credinţa că o vom vedea şi o vom îmbrăţişa din nou .pe Zoia noastră. Mai înainte, ori de câte ori ne apropiam de cutia de scrisori, o priveam cu speranţă : ne putea aduce veşti de la Zoia. Acum treceam fără să ne mai uităm la ea. Ştiam că n—are nimic pentru noi. Nimic ce—ar putea să ne bucure...

O scrisoare plină de amărăciune ne sosi de la Osinovie Gai, de la fata. Era zguduit de moartea Zoiei. „Nu înţeleg. Cum de e cu putinţă? Eu, un bătrîn, trăiesc, iar ea a murit..." În rîndurile lui se simţea atîta tulburare, atîta durere de nemîngîiat! Pe toate feţele scrisorii — urme de lacrimi. Unde cuvinte nici nu le—am putut desluşi.

—Mi—e milă de bătrîni..., spuse încet Şura, după ce citi scrisoarea.

Şura era acum singurul meu sprijin, doar pentru el trăiam. Se străduia să stea cît mai multă vreme cu mine. El, care mai înainte se ferea ca de foc de orice „gingăşie", se purta acum cu mine nespus de delicat şi de duios.

„Mămico", îmi spunea el într—una, aşa cum nu mă mai strigase de pe cînd avea cinci ani. Începuse să vadă şi să observe ceea ce mai înainte îi scăpa. Luasem obiceiul să fumez, şi el băgase de seamă că atunci cînd îmi aprind o ţigară, înseamnă că lacrimile sînt aproape. Cînd vedea că—mi caut ţigările, mă privea în ochi, se apropia...

—Ce ai ? Nu trebuie. Te rog...

Noaptea simţea întotdeauna cînd nu dormeam. Venea lîngă mine, se aşeza pe marginea patului şi îmi mîngîia mîna fără să spună o vorbă. Cînd pleca de acasă mă simţeam părăsită şi fără nici un sprijin. Acum, Şura devenise capul familiei.

După şcoală (cursurile reîncepuseră) se întorcea acasă fără să mai întîrzie nicăieri şi, dacă nu survenea vreo alarmă aeriană, se apuca îndată de lecţii. Nici cînd citea nu uita de mine. Uneori mă striga încetişor, numai ca să—mi audă glasul:

—Mămico !

—Da, Şura...

Şi se pleca din nou asupra cărţii. Din cînd în cînd, spunea :

—Nu dormi ? Ascultă... Uite ce frumos scrie aici... şi—mi citea rîndurile care—i plăceau mai mult.

Odată, pe cînd citea scrisorile lui Kramskoi, îmi spuse:

—Cît adevăr cuprind cuvintele astea! Ascultă: „Calitatea cea mai de preţ a. artistului este inima lui". Frumos, nu—i aşa? Iată cum înţeleg eu cuvintele astea: trebuie să ştii nu numai să vezi — asta—i puţin ! — ci să şi înţelegi, să şi simţi...

—Ah, mămico ! exclamă el deodată. Dac—ai ştii cît am să învăţ după ce—o să se sfîrşească războiul !...

—Nu dormi ? mă întrebă el altă dată. Pot să dau drumul la radio? Mi se pare că e muzică.

Am dat din cap, încuviinţînd. Şi deodată, sunetele valsului din Simfonia a V—a a lui Ceaikovski umplură odaia.

În zilele acelea fotul era o încercare pentru noi, iar valsul acesta era şi el o încercare : Simfonia a V—a îi plăcea Zoiei cel mai mult. Ascultam în tăcere, ţinîndu—ne răsuflarea, temîndu—ne că valsul se va sfîrşi sau va fi întrerupt de vreo alarmă aeriană şi nu—l vom putea asculta pînă la capăt...

După ce răsună finalul, Şura spuse ou o profundă convingere :

—Ai să vezi: în ziua Victoriei se va cânta negreşit finalul Simfoniei a V—a ! Tu ce crezi?

...Zilele treceau. Duşmanul fusese aruncat din apropierea Moscovei, dar el opunea o dîrză şi sângeroasă rezistenţă. Cotropise cea mai mare parte din Ucraina, Bielorusia, strîngea Leningradul în cleştele blocadei şi încerca să-şi facă drum spre Stalingrad. Ardea şi distrugea totul în calea lui. Tortura, schingiuia, spânzura, omora. Tot ce ştiam despre atrocitate, despre cruzime pălea în faţa lucrurilor ce ne erau date să le cunoaştem în acest război. Pagina de ziar îţi frige a mâinile şi inima, radio—ul aducea ştiri care—ţi tăiau răsuflarea.

Cînd asculta comunicatele Biroului Sovietic de Informaţii, Şura scrîşnea diin dinţi şi apoi, cu sprâncenele încruntate şi cu pumnii strînși, măsura odaia în lung şi—n lat multă vreme. Din cînd în cînd veneau pe la Şura prieteni de—ai lui : slăbuţul Volodaa Iurev — fiul Lidiei Nikolaevna, învăţătoarea Zoiei şi a lui Şura din clasa a IV—a ; Tura Brauido, pe care—l cunoşteam de mai înainte, Volodea Titov şi încă un băiat al cărui nume mic nu—l mai ţin minte, dar care avea un pronume ciudat : Nedelko. Apoi începură să vină mai des, dar de fiecare dată cînd îi găseam acasă, tăceau cu toţii şi se grăbeau să plece.

—De ce pleacă băieţii cînd mă—ntorc eu ?

—Nu vor să ne stingherească ! răspundea Şura evaziv.

DIN TOATE COLŢURILE ŢĂRII

Într—o zi, cînd am luat ziarul din cutie, la picioarele mele căzură câteva scrisori. Le—am ridicat şi am deschis—o pe cea dintîi: un plic triunghiular, de pe front, fără timbre, cu colţurile puţin cam roase.

„Dragă mamă..." citii, eu, şi plânsul mă podidi pentru prima dată.

Era scrisoarea unor oameni necunoscuţi, ostaşi din Flota Mării Negre. Se străduiau să—mi dea curaj în durerea mea, o numeau pe Zoia sora lor şi—mi făgăduiau că o vor răzbuna.

Şi iată că, în fiecare dimineaţă, începură să—mi sosească scrisori. De unde nu veneau! De pe toate fronturile, din toate colţurile ţării ni se întindeau nenumărate mîini calde şi prieteneşti, nenumărate inimi erau lingă mine şi lîngă Şura. Ne scriau tineri şi bătrân, mame oare—şi pierduseră copiii în război, copii ai căror părinţi fuseseră ucişi de fascişti, ostaşi de pe cîmpul de luptă şi parcă toţi voiau să ia asupra lor o parte din durerea noastră.

Şi eu, şi Şura eram adînc îndureraţi şi nimic nu putea să vindece rana inimilor noastre. Nu ştiu cu ce anume cuvinte să—mi exprim gîndurile, dar dragostea şi compasiunea de oare era pătrunsă fiecare scrisoare ne încălzeau. Nu eram singuri în durerea noastră! Aitîţia oameni se străduiau să găsească un cuvînt duios pentru încercarea abătută asupra noastră, un cuvînt care să ne miîngîie, să ne aline durerea, şi lucrul acesta ne era, foarte scump, ne ajuta foarte mult !

Curînd după ce am primit prima scrisoare auzii ciocănindu—se sfios la uşă, şi o fată necunoscută intră în odaie, înaltă, slăbuţă, oacheşă, tunsă scurt şi cu ochii mari, ea mi—o aminti pe Zoia — numai că avea ochii albaştri, nu căprui. Se opri în faţa mea, stingherită, frămîntînd tulburată o batistă în mîini.

—Sînt de la uzina de armament, începu ea cu glas întretăiat, privindu—mă sfioasă pe sub gene. Eu... comsomoliştii noştri... noi toţi, vă rugăm foarte mult! Veniţi la adunarea noastră comsomolistă... să luaţi cuvîntul. Vă rugăm mult, mult de tot ! Ştim, vă este foarte greu, dar noi...

I—am răspuns că nu pot lua cuvîntul, dar că voi veni la adunarea comsomolisită.

A doua zi, spre seară, am plecat spre uzină. Se afla tocmai la marginea Moscovei. Multe clădiri din apropiere erau pe jumătate dărîmate.

—Bombă incendiară... Incendiu..., explica, scurt, tovarăşa mea de drum, răspunzînd întrebărilor pe care mi le citea în ochi.

Cînd am intrat în sala unde se afla Colţul Roşu, adunarea începuse. Cel dintîi lucru pe care l—am văzut a fost chipul Zoiei : mă privea de pe perete, din spatele mesei prezidiului. M—am aşezat fără zgomot, ceva mai deoparte. Asicultaim.

Vorbea un tînăr, aproape un adolescent. Spunea că de două luni ei nu mai îndeplinesc planul ; era supărat, dar vorbea cu înflăcărare crescîndă. Apoi luă cuvîntul un alt tovarăş, mai în vîrstă, care spuse că în secţii se împuţinează din ce în ce mîinile pricepute ale maiştrilor şi că toată nădejdea rămînea în elevii şcolii.

—E foarte frig ! Secţia parcă—i o pivniţă ! Ţi se lipesc mîinile pe metal ! răsună un glas.

—Ruşine ! strigă pe neaşteptate tovarăşa mea de drum, întorcîndu—se înspre partea de unde se auzise glasul. Să—ţi fie ruşine !

Deodată, spre surprinderea mea, m—am ridicat şi am cerut cuvîntul. M—au invitat la tribuna scundă şi pe cînd mă îndreptam într—acolo, ochii Zoiei mă priveau ţintă. Acum portretul Zoiei rămăsese în spatele meu, puţin spre stînga, şi mi se părea că Zoia însăşi stă alături de mine şi mă priveşte. Dar n—am vorbit despre ea.

—Fraţii şi surorile voastre îşi jertfesc viaţa în fiece zi, în fiece ceas ! am început eu. Leningradul flămînzeşte... Ghiulelele duşmanului omoară oameni în fiecare zi...

Nu, nu voi încerca să repet ce—am spus atunci. Nu—mi aduc aminte cuvintele, dar ochii tinerilor aţintiţi asupra mea arătau că spun ceea ce trebuie.

Apoi mi—au răspuns scurt şi hotărît :

—Vom munci şi mai aprig ! spuse tînărul oare luase primul cuvîntul.

—Vom da brigăzii noastre numele Zoiei ! spuse un altul.

...După o lună am fost chemată la telefon de la uzină :

—Liubov Timofeevna, acum depăşim planul !

Şi în clipa aceea am înţeles că a mă lăsa copleşită de durere înseamnă a nu cinsti memoria Zoiei. Am înţeles că nu trebuie să mă las înfrîntă, doborîtă, răpusă. Că n—am dreptul să mă las cuprinsă de disperare. Că trebuie să trăiesc. Am înţeles că trebuie să lupt în numele viitorului, în numele fericirii poporului meu.

Îmi era foarte greu să iau cuvîntul la adunări, să vorbesc în faţa unui mare auditoriu. Dar nu puteam să nu primesc invitaţiile, şi asemenea invitaţii se repetau tot mai des. Nu îndrăzneam să nu primesc, să refuz. Îmi dădeam seama că de vreme ce cuvîntul meu ajută, de vreme ce pătrunde în inimile oamenilor, în inima tineretului, de vreme ce pot contribui măcar astfel, cu o părticică, fie cît de neînsemnată, la măreaţa luptă împotriva duşmanului, n—am dreptul să nu o fac.

"UREAZĂ—MI DRUM BUN !"

—Unde—ai fost, Suna ? De ce vii ,aşa tîrziu ?
—Mămico, iartă—mă, te rog ! S—a întîmpliat ! În fiecare zi, Şura se întorcea acasă tot mai tîrziu. Îl vedeam neliniştit, băgăm de seamă că e absorbit de gînduri. La ce s—o fi gîndind oare ? De ce nu—mi spune ? Noi n—aveam obiceiul să punem întrebări. Dacă vrei să spui ce ai pe suflet, spui singur. Aşa era întotdeauna. Oare, de ce tace acum ? Ce s—a întîmplat? Ce ni se mai poate întîmpla ? A sosit vreo scrisoare de la Osinovie Gai ? Bătrînii or fi sănătoşi ?... Azi, cînd va veni acasă, am să—l întreb !

M—am apucat să fac ordine pe masă şi, fără să vreau, am dat jos o foaie de hîrtie uitată. M—am aplecat şi am ridicat—o. Pe foaia aceea, Şura copiase un poem dedicat unui conducător de tanc care, ca şi căpitanul de aviaţie Gastello, îndreptase în ultima clipă tancul său cuprins de flăcări asupra duşmanului :

Tranşee şi gropi străbate, rînd pe rînd,
Cu tancul în flăcări arzînd.
Nimic nu—i poate sta în drum
— În urma lui pîlcuri de fum...
Necruţător, răzbunător,
Loveşte—n inimă şi—n coaste
Nemernica, duşmana oaste,
Trufaşii toţi degeaba fug,
Îşi iau răsplata din belşug !
Zăpada fumegă şi ea...
La o răscruce de şosea
Căruţele de pradă pline
Trosnesc sfărîmate sub şenile.
El zboară înainte peste şanţuri,
Duşmanii ca prin ceaţă—i vede.
Pămîntul liberat din lanţuri
El niciodată nu—l va pierde...
În lupte—l recunoşti după lumina
Veşnicei glorii — steaua în cinci colţuri —
Făuritoarea de victorii.

Am citit versurile şi am înţeles deodată lucrul la care—mi fusese teamă tot timpul să mă gîndesc măcar : Şura va pleca ! Va pleca pe front şi nimic nu—l va putea opri. Nu—mi spusese încă nimic, nici un cuvînt, n—avea nici şaptesprezece ani, dar ştiam că aşa va fi.

Şi nu m—am înşelat.

Într—o seară, întorcîndu—mă acasă, auzii încă de pe coridor o discuţie aprinsă în odaie; deschizînd uşa îl văzui pe Şura, Volodea Iuriev, Volodea Titov, Nedelko şi Iura Braudo, toţi cinci cu ţigările în gură şi camera plină de fum. Pînă atunci nu—l văzusem niciodată pe Şura fumînd.
—De ce fumezi, Şura ?
—Însuşi generalul ne—a tratat cu ţigări ! răspunse el repede şi parcă cu hotărîre. Noi... ştii, noi plecăm la şcoala de tanchişti din Ulianovsk! Am şi fost primiţi !

M—am lăsat pe scaun fără să scot un cuvînt...
—Mămico ! murmură Şura, peste noapte, aşezîndu—se pe marginea patului meu. înţelege—mă. Te rog ! Oameni străini îţi scriu : ,,O vom răzbuna pe Zoia !", iar eu, fratele ei, să stau acasă ? Cum o să mă uit în ochii lor ?

Tăceam. Dacă atunci cînd plecase Zoia nu găsisem cuvinte în stare s—o oprească, ce—aş fi putut spune acum ?... Şura plecă la 1 Mai 1942.
—Pe ei n—o să—i conducă nimeni, îmi spuse Şura despre prietenii lui. Nici pe mine nu

trebuie să mă conduci. Vrei ? Altfel o să fie mîhniţi. Urează—mi „drum bun !"

De teamă că glasul mă va trăda, am dat numai din cap. Şura mă îmbrăţişa pentru a doua oară, mă sărută şi plecă. Uşa se trînti. De astă dată rămîneam singură de tot.

...Cîteva zile mai tîrziu primii o scrisoare de la Osinovie Gai. Murise mama. „N—a mai putut să trăiască după moartea Zoiei", scria tata...

VEŞTI DIN ULIANOVSK

Şura îmi scria aproape în fiecare zi. Fusese repartizat împreună cu tovarăşii iui în aceeaşi grupă, pe care o numea în glumă „Filiala Ulianovsk a clasei a X—a a Şcolii nr. 201 din Moscova".

„Uf, mamă, — scria el într—una din primele scrisori, — nu mă pricep la nimic ! Nici măcar să ţiu pasul nu ştiu ! Azi am lovit un tovarăş în călcîi. Nici să salut superiorii nu ştiu! Şi pentru asta nimeni nu mă dezmiardă !" Zilele treceau. Într—altă scrisoare scria : „Sînt obosit, nu dorm destul, dar muncesc ca o fiară. Am învăţat să mînuiesc bine arma, grenada şi pistolul. Zilele astea am fost la poligon şi am făcut exerciţii de tragere din tanc. Pentru început, rezultatele mele sînt normale : la tragerea cu tunul şi cu mitraliera din tanc, la 400 şi 500 metri, am obţinut calificativul „bine". Acum nu mă mai cunoşti : salut reglementar superiorii şi bat pasul voiniceşte !"

În preajma examenelor, Şura mă ruga în fiecare scrisoare : „Mămico, fă—mi te rog rost de o centură, dacă se poate să fie cu diagonală". Şi după cîteva zile îmi scria din nou: „Mamă, caută mai bine ! Ce fel de ofiţer am să fiu cu o centură ca vai de lume ! ?" Dintre rînduri parcă mă priveau ochii disperaţi ai micuţului Şura. Cînd era copil şi ţinea morţiş să aibă un lucru, mă ruga aproape cu aceleaşi cuvinte.

Şi iată, am în fată o sută de scrisori de la Şura, de la prima şi pînă la cea din urmă : recitindu—le, văd cum a crescut, cum s—a maturizat fiul meu.

Într—o zi am primit următoarea scrisoare:

„Mamă, cursurile noastre se apropie de sfîrşit. La 1 noiembrie încep examenele. Sînt obosit, nu dorm destul, dar muncesc mult. Asta se vede de la o poştă, fiindcă eu am făcut aproape de două ori mai putină şcoală decît ceilalţi. Sînt în urma lor.

Examenele acestea sînt cele mai însemnate examene din viaţa mea. Am să fac toate sforţările, am să—mi concentrez toată atenţia, căci tara trebuie să primească un locotenent tanchist bine pregătit — locotenent, bagă bine de seamă, nu sublocotenent şi nici sergent major. Înţelege—mă, nu—i vorba aici nici de ambiţie, nici de vanitate deşartă ; asta—i datoria mea, datoria de a—mi da toată silinţa pentru a putea să fiu cît mai de folos patriei. Aflu din ziare cum ard fasciştii oraşele şi satele noastre, cum schingiuiesc copii şi femei, mi—aduc aminte cum au schingiuit—o pe Zoia şi n—am decît o singură dorinţă : să plec cît mai repede pe front !"

Iată o altă scrisoare :

„Mămico, gata, am trecut examenul ! La tehnică am luat „foarte bine", la tragere „foarte bine", la tactică şi topografie militară „foarte bine"...

La sfîrşitul acestor rînduri pline de mîndrie şi de bucurie, Şura a adăugat:

„Am primit o scrisoare de la bunicul : e bolnav şi singur".

...Odată, într—o seară caldă de primăvară, stăteam la fereastră. Mă aşteptau o mulţime de scrisori la care trebuia să răspund, dar nu—mi puteam dezlipi privirile de la cerul luminos şi fără urmă de nor. Deodată, două mîini puternice şi calde îmi acoperiră ochii.

—Şurik !... doar atît am fost în stare să spun.

—N—ai auzit nici cînd am bătut la uşă, nici cînd am deschis—o, nimic n—ai auzit ! spuse Şura, rîzînd. M—am uitat la tine o mulţime, din prag, şi tu stai, şi stai ! Şi acoperindu—mi din nou ochii cu mîinile (crezînd pesemne că aşa o să—mi fie mai uşor să—l ascult), îmi spuse: Am venit să—mi iau rămas bun. Mîine plec pe front.

Se maturizase, devenise şi mai voinic, dar ochii lui albaştri priveau lot atît de copilăreşte, erau la fel de veseli şi ide sinceri.

Altă noapte grea şi amară. Şura dormea adînc, ţinîndu—şi palma sub obraz, iar eu mă sculam mereu şi—l priveam fără să mă mai satur. Gîndul că noaptea se va sfîrşi mă îngrozea. Zorile se iviră însă fără întîrziere. Şura sări din pat, se spălă şi se îmbrăcă repede, bău ceaiul în fugă şi, apropiindu—se de mine, mă rugă un lucru cu care eram acum obişnuită:

—Să nu mă conduci. Gîndeşte—te la tine. Mie nu—mi duce grija !

—Fii cinstit... şi brav... să—mi scrii mai des !... i—am răspuns eu cu greutate.

UN CORESPONDENT MILITAR

Şura plecase de mult, dar încă nu primisem nici o scrisoare de la el. Trecu o lună. îmi era teamă să mă apropii de cutia de scrisori, mi se tot părea că voi găsi acolo vestea necruţătoare... Erau zile neînchipuit de grele, zile pline de aşteptare apăsătoare, chinuitoare, cum n—am încercat nici după plecarea Zoiei. Pe atunci nu ştiam ce înseamnă să pierzi un copil ! Acum ştiam.

Uneori, neliniştea mă urmărea pas cu pas, încît încercam să fug de ea, de parcă ai putea fugi de tine însuţi, de gîndurile tale... Cutreieram străzile ca să obosesc şi să pot adormi de îndată ce mă voi culca, dar ori cît aş fi umblat, kilometri peste kilometri, nu puteam să închid ochii toată noaptea.

Adesea mă duceam pe jos la cimitirul Novodevicie, la mormîntul Zoiei. Odată, apropiindu—mă, zării lîngă mormînt un militar voinic. Cînd eram la vreo cîţiva paşi, el se întoarse. Era un om de vreo treizeci şi cinci de ani, cu faţa deschisă, plină de bunătate, cu privirea ochilor cenuşii, dreaptă şi pătrunzătoare. Mi se păru că vrea să—mi vorbească. L—am privit întrebător, el însă zăbovi o clipă şi apoi se depărta. Uitasem cu desăvîrşire de întîlnirea aceasta, dar la plecare, la cotitura aleei, îl zării din nou. De astă dată venea în întîmpinarea mea.

—Liubov Timofeevna ? mă întrebă el, şovăind.

—Da ! răspunsei mirată. Atunci îşi spuse numele :

—Lidov.

Nu uitasem numele acesta, doar era numele omului care semnase articolul acela de neuitat din „Pravda" — povestirea morţii eroice a partizanei Tanea...

I—am strîns mîna cu putere şi apoi ne—am îndreptat încet spre ieşire.

—Sînt bucuroasă să vă cunosc, i—am spus eu din toată inima. Doream asta de mult...

Şi—am început să vorbim de parcă ne cunoşteam de mulţi ani. Îmi povesti cum a auzit pentru prima dată de Zoia. Înnoptase într—o căsuţă pe jumătate dărîmată, lîngă Mojaisk. Cînd adormiseră aproape toţi, intră să se încălzească un bătrîn, care se lungi pe podea lîngă Lidov.

—Aud, — îmi povestea Petr Alexandrovici, — că bătrînul nu poate să doarmă. Tot oftează, geme, nu—şi găseşte locul.

—Încotro ai pornit, tătucă ? l—am întrebat. Ce ai de oftezi atîta ?

Şi atunci bătrînul i—a povestit tot ce auzise despre fata pe care o spînzuraseră hitleriştii în satul Petrişcevo. Nu ştia nici un amănunt. Spunea într—una : „Nemţii o spînzurau şi ea ţinea o cuvîntare..."

Lidov s—a ridicat îndată şi a pornit spre Petrişcevo. Şi zece zile la rînd a cules informaţii despre tot ce era în legătură cu moartea fetei acesteia necunoscute, care spunea că se cheamă Tanea... A adunat numai fapte, încredinţat că glasul lor va răsuna mai puternic decît tot ce—ar putea să spună talentul unui ziarist sau al unui scriitor.

—De ce n—aţi venit măcar odată pe la mine? l—am întrebat.

—Mi—era teamă că va fi greu pentru dumneavoastră ! mi—a răspuns el fără înconjur.

—Sînteţi de mult pe front ?

Acum zîmbi pentru prima oară şi acest zîmbet deschis îi lumină fata.

—Din prima clipă a războiului ! Pe atunci, la Moscova, nu se ştia încă de război! Ziua de 22 iunie ni—a prins la Minsk, eram corespondent al ziarului „Pravda"... Şi să vedeţi, ciudăţenie... adăugă el gînditor, şi—mi povesti, zîmbind, că în subsolul oficiului de telegraf unde s—a adăpostit în timpul unui bombardament, i s—a transmis o telegramă din Moscova, expediată din ajun.

O telegramă paşnică de tot ! Redacţia ziarului îi cerea să scrie un reportaj despre pregătirea campaniei de strîngere a recoltei. Lidov a pus telegrama în buzunar, s—a urcat în maşina lui şi a pornit în goană spre unitatea care se pregătea pentru luptele de apărare. Străzile Minskului erau cuprinse de flăcări, bombardamentul nu mai contenea.

A trimis chiar în aceeaşi zi reportajul la ziar, numai că reportajul acesta nu avea nimic

comun cu campania de strîngere a recoltei...

Povestise totul simplu, în puţine cuvinte. Păşeam alături, îl ascultam şi mă gîndeam : „Uneori cunoşti un om ani de—a rîndul şi totuşi n—ai nimic de spus despre el. Şi iată, n—am petrecut nici măcar un ceas cu Petr Alexandrovici, mi—a vorbit prea puţin despre el, dar eu pot spune foarte multe lucruri şi am aflat tocmai ce—i important. Am aflat că e un om drept şi cinstit, îndrăzneţ şi liniştit. Ştie să se stăpînească şi nu se pierde niciodată cu firea. Ştie că pe front, într—o împrejurare grea, nu cuvintele, ci faptele, toată purtarea ta arată celor din jur că trebuie să fie liniştiţi şi stăpîni pe sine".

—Azi plec iar pe front! îmi spuse el la despărţire. Apoi, adăugă mai încet : Iar după război am să scriu o carte despre Zoia. Am s—o scriu negreşit. O carte mare şi frumoasă.

CINCI FOTOGRAFII

Ziua de 24 octombrie 1943 mi—a adus o nouă încercare. Am văzut în ziar cinci fotografii. Fuseseră găsite la un ofiţer hitlerist, ucis de un ostaş sovietic lîngă satul Potapovo, în apropiere de Smolensk. Neamţul acela fotografiase execuţia Zoiei, ultimele ei clipe. Am văzut spînzurătoarea ridicată pe zăpadă, am văzut—o pe Zoia, pe fetiţa mea, înconjurată de nemţi... am văzut tăbliţa eu inscripţia „Incendiator" care—i atîrna pe piept... şi i—am văzut şi pe cei care au schingiuit—o.

Din clipa în care am aflat de moartea fetiţei mele, zi şi noapte m—a chinuit o singură întrebare : oare la ce se gîndea fetiţa mea în aceste ultime clipe, pe cînd păşea pe drumul acesta cumplit ? Ce simţea ? Ce—şi amintea ? Şi o tristeţe neputincioasă mă cuprindea de fiece dată : n—am fost lîngă ea atunci cînd avea mai mult ca oricînd nevoie de mine ; n—am putut să—i uşurez ultimele clipe cu un cuvînt măcar, măcar cu o privire... Cele cinci fotografii m—au purtat parcă, pas cu pas, pe drumul pe care a mers Zoia spre locul de execuţie. Acum vedeam cu ochii mei cum o executau, de parcă aş fi fost acolo şi eu. Prea tîrziu însă... Fiecare din cele cinci fotografii parcă îmi striga : „Uită—te cum au chinuit—o! Priveşte, fii martor tăcut al morţii ei, trăieşte din nou toată durerea, tot chinul ei şi al tău..."

...Iat—o mergînd singură, însîngerată, fără nici o armă — dar cîtă putere, cîtă mîndrie în ochii ei plecaţi în pămînt! Pesemne că nici nu vedea pe călăii din jur. La ce se gîndea? Oare se pregătea de moarte ? Oare îşi depăna în minte toată viaţa ei scurtă şi luminoasă?...

Nu pot să scriu despre aceste lucruri... Las cititorul să privească cu luare aminte această îngrozitoare fotografie a hitleriştilor, să privească chipul Zoiei.

El va vedea : învingătoare e Zoia ! Ucigaşii nu sînt nimic în fata ei. Cu ea e tot ce—i mai înalt, mai minunat, mai sfînt, tot ce e omenesc, tot adevărul şi tot ceea ce e curat în lume ! Asemenea lucruri nu mor, nu pot să moară. Pe cînd ei, ucigaşii, n—au nimic omenesc. Ei nu sînt oameni. Ei nu—s nici măcar fiare — sînt fascişti ! Sînt morţi chiar şi atunci cînd trăiesc. Azi, mîine, peste o mie de ani, oamenilor le va fi scîrbă şi vor urî numele, ba şi mormintele lor.

„ŢIN MULT LA VIAŢĂ!"

...De la Şura — nici o scrisoare. Şi, deodată, după cîteva zile, pe pagina a treia a „Pravdei" citii :

„Ştiri de pe front. 27 octombrie (prin telegraf). Unităţi ale corpului de armată N. distrug în lupte aprige rămăşiţele diviziei 197 de infanterie germană, ai cărei ofiţeri şi soldaţi au schingiuit şi ucis în noiembrie 1941, în satul Petrişcevo, pe viteaza partizană Zoia Kosmodemianskaia. Cele cinci fotografii nemţeşti apărute în „Pravda" şi înfăţişînd executarea Zoiei au stîrnit un nou val de mînie în rîndurile ostaşilor şi ofiţerilor noştri. Aici luptă cu vitejie, răzbunîndu—şi sora, fratele Zoiei, locotenentul de gardă Kosmodemianski, tanchist comsomolist. În ultima luptă, echipajul tancului „CV." de sub comanda tovarăşului Kosmodemianski a străpuns cel dintîi linia de apărare duşmană, mitraliind şi strivind sub şenile pe hitlerişti.
Maior G. Verşinin"

Şura trăia ! Îşi răzbuna sora ! Ucidea tocmai pe hitlerişti i care au schingiuit—o şi au executat—o pe Zoia...

Am început să primesc iarăşi scrisori, dar de astă dată nu din paşnicul Ulianovsk, ci din însăşi focul războiului.

Iar la 1 ianuarie 1944 m—a trezit din somn zbîrnîitul puternic al soneriei.

—Cine să fie ? m—am mirat eu cu glas tare.

Am deschis uşa şi am rămas încremenită, atît de neaşteptată era surpriza : în faţa mea stătea Şura.

Zvelt, voinic, înalt, într—o manta — care mirosea a ger, mi s—a părut un adevărat uriaş. Avea obrajii îmbujoraţi de vînt şi din pricina mersului, pe gene şi sprîncene i se topeau fulgi de zăpadă. Ochii îi străluceau veseli.

—Ce te uiţi aşa la mine ? Nu mă mai cunoşti ? întrebă Şura, rîzînd.

—Mă uit şi văd : a sosit Ilia Muromeţ !

Era cel mai neaşteptat şi cel mai scump dar de Anul Nou.

Şura era nespus de bucuros şi el. Nu pleca o clipă de lîngă mine, iar cînd voia să—şi cumpere ţigări sau să se plimbe pe stradă, mă ruga ca un copil :

—Hai şi tu cu mine !

De cîteva ori pe zi îmi cerea acelaşi şi acelaşi lucru :

—Povesteşte—mi, cum trăieşti ?

—Ţi—am scris doar...

—Şi ce dacă mi—ai scris ? Haide, povesteşte—mi... Mai primeşti scrisori tot aşa ca şi înainte ? Arată—mi—le... Hai să—ţi ajut să răspunzi...

Ajutorul lui Şura n—a fost de prisos, căci scrisorile veneau necontenit, întocmai ca apele unui rîu.

Oamenii îmi scriu mie, scriu la şcoala unde învăţase Zoia, la redacţiile ziarelor, la comitetele raionale ale Comsomolului...

...„Cînd stau în post, mi se piare că Zoia e lîngă mine!" Îmi scria din apropiere de Stalingrad, Okteabrina Smirnova, o fată—ostaş de seama Zoiei.

...„Jur că voi sluji cinstit poporului, că voi fi la fel ca Zoia !" scria o fată de vîrsta Zoiei, de fel din Moscova, comitetului raional al Comsomolului, Tagansk, cerînd să fie trimisă pe front.

...„Voi educa elevii mei astfel încît să semene Zoiei, eroica şi viteaza dumneavoastră fiică !" îmi scria o tînără învăţătoare din Biaşkiria.

...„Durerea dumneavoastră e a noastră, a întregului popor !" scriau elevii unei şcoli din Novosibirsk.

Şi multe, nenumărate alte scrisori, sincere, calde, unele cuprinzînd jurăminte, altele versuri — scrisori din Siberia, Pribaltica, Ural, Tbilisi. Iar de peste graniţă, alte scrisori —

scrisori din India, Australia, America...

Suna le citi pe toate. Apoi luă iar în mînă o scrisoare sosită din Anglia. Iată această scrisoare :

„Dragă tovarăşă Liubov Kosmodemianskaia !

Eu şi cu soţia mea trăim într—o căsuţă la marginea Londrei. Chiar acum am citit despre viteaza şi scumpa dumneavoastră fiică. Cuvintele pe care le—a spus înainte de a muri ne—au făcut să plîngem. Cîtă vitejie, cîtă bărbăţie într—o fată atît de tînără ! La începutul anului viitor aşteptăm primul nostru copil ; de va fi fetiţă îi vom da numele fiicei dumneavoastră, fiicei marelui popor al celui dintîi Stat Socialist.

Auzim şi citim despre măreaţa voastră luptă cu o nemărginită admiraţie. Dar numai să admiri e puţin, noi vrem să luptăm alături de voi. Fapte, şi nu vorbe — iată ce ne trebuie acum. Sîntem convinşi că ceasul cînd vom vedea doborît fascismul mîrşav, pe care—l urîm la fel ca şi dumneavoastră, nu mai e departe.

Poporul dumneavoastră va rămîne în istorie poporul a cărui vitejie, bărbăţie şi hotărîre au făcut cu putinţă victoria asupra fascismului. Poporul englez îşi dă bine seama că datorează imens de mult Rusiei şi adesea auzi spunîndu—se : „Cine ştie ce soartă aveam dacă nu erau ruşii !"

De fiecare dată cînd Stalin apare pe ecranele cinematografelor, izbucnesc aplauze, strigăte de „trăiască" şi puternice urale. Sfîrşim scrisoarea noastră cu urarea : pentru victorie, pentru prietenie veşnică între popoarele noastre, atît în război, cît şi în timp de pace !

Trăiască poporul sovietic şi glorioasa lui Armată Sovietică !
Cu salutări frăţeşti, Mabel şi David Riz".

—Le—ai răspuns? mă întrebă Şura. Ai făcut bine. Eu cred că e pornită din suflet, nu—i aşa? Pesemne că ei înţeleg că nu luptăm numai pentru noi, ci pentru lumea întreagă. Numai de n—ar uita lucrul acesta !

...Seara, veni pe la noi fratele meu, Serghei. Şura se bucură foarte mult văzîndu—l. S—au aşezat la masă, unul în faţa altuia şi au vorbit pînă noaptea tîrziu. Eu îmi vedeam de treburi şi mai în fiecare clipă treceam în bucătărie, aşa că auzeam numai frînturi din discuţia lor.

—...Ai scris odată că te—ai rupt de coloană şi ai pătruns în spatele duşmanului, spunea Serghei. De ce ai făcut—o ? Asta nu—i vitejie, asta—i copilărie ! Nu—mi place ! Trebuie, să fii îndrăzneţ, desigur, dar ce rost are să te vitejeşti aşa !

—Dacă te gîndeşti la siguranţa ta personală, atunci trebuie să uiţi de curaj ! am auzit răspunsul înflăcărat al lui Şura.

—Oare tu nu eşti răspunzător de viaţa ostaşilor tăi ? Doar eşti comandant...

—...Ia spune—mi, — auzii eu ceva mai tîrziu, — cum te porţi cu ostaşii de sub comanda ta? Nu te supăra, dar, adesea, tinerii ţin morţiş să s—arate grozavi...

—Nu, cu mă port tovărăşeşte cu oamenii mei. Dac—ai ştii ce oameni sînt !

Din nou se auzi glasul fratelui meu :

—Cît despre curaj... ar trebui să reciteşti „Incursiunea" de Tolstoi. E o povestire în care se vorbeşte foarte frumos despre curaj. Pe scurt, dar cu miez...

Şura povestea puţin şi cu zgîrcenie. Era mai reţinut ca înainte şi piarcă îşi cîntărea fiecare cuvînt. Mi—am dat seama că s—a schimbat mult. Mi—e greu s—o spun în cuvinte, se poate chiar să mă înşel, dar cred că acela care a fost măcar odată în luptă, acela oare a trecut măcar odată pe această cărăruie îngustă dintre viaţă şi moarte, aceluia nu—i place să vorbească prea mult despre război, despre primejdiile pe oare le—a înfruntat. Îmi dădeam seama că Şura a văzut şi a trecut prin multe şi poate că tocmai din pricina asta a devenit mai matur, mai îngîndurat şi mai sever, mai blînd şi mai duios totodată.

A doua zi, Şura s—a dus la spital să—şi vadă un tovarăş rănit. S—a întors acasă schimbat cu desăvârşire, încît abia—l mai recunoşteam pe voinicul voios din ajun. Era galben şi parcă tras la faţă. Mă uitam îngrijorată la chipul lui tînăr şi drag : pometii se reliefaseră

dintr—o dată, maxilarele stăteau încleştate, sprîncenele încruntate, cu o cută adîncă între ele, buzele strînse.

—Ce—au făcut fasciştii dintr—un om ! spuse el cu durere. Ştii, e un bun prieten al meu. Viaţa lui n—a fost ca a celorlalţi. N—avea nici un an cînd a rămas orfan. A avut de întîmpinat multe greutăţi, totuşi a ajuns om. A absolvit şcoala militară, apoi a rezistat blocadei Leningiadu—lui. Clasat ca invalid de gradul doi, a renunţat la aceasta şi s—a întors din nou pe front. De curînd a fost greu rănit : o schijă în plămîn, alta în regiunea inimii, alta în braţ, alta în abdomen, apoi o contuzie. Şi toate astea deodată. O vreme n—a putut să vorbească, n—a auzit nimic şi nici nu s—a putut mişca. Îţi dai seama ! Îl cheamă Kolea Lopoh. Dac—ai şti cît s—a bucurat cînd m—a văzut!...

Şura se apropie de fereastră şi, fără să se întoarcă, spuse deodată cu tărie şi cu ardoare, de parc—ar fi rostit un jurămînt :

—Voi veni cu orice preţ înapoi ! Fără picioare, fără mîini, orb, dar voi trăi ! Ţin mult la viaţă, mult de tot !

...A treia zi de la sosire îmi spuse :

—Mămico, nu te supăra, am să plec înainte de expirarea permisiei. Mi—e greu aici. Acolo oamenii pier...

—Mai stai, dragul meu !... Odihneşte—te, doar eşti în permisie...

—Nu pot. Oricum, aici nu mă pot odihni, tot timpul mă gîndesc la front... la tovarăşii mei. Şi, dacă vrei, te rog să mă conduci de data asta, mămico, vreau să fiu cît mai mult cu tine.

L—am condus la gara Bielorusă. Era o seară liniştită şi geroasă. Departe, chiar deasupra şinelor de cale ferată, pe cerul străveziu şi verzui sclipea o stea. Şi tare ciudat mi se părea liniştea în ceasul acela cînd îmi conduceam copilul şi ştiam că foarte curînd va fi iarăşi cuprins de vîrtejul focului şi al morţii...

După ce şi—a luat bilet de tren s—a urcat în vagon să—şi lase valiza şi a coborît din nou pe peron. Era foarte emoţionat.

—Mămico, în vagon e şi un general ! vorbi el, buimăcit şi intimidat ca un băieţandru.

—Eh, ce mai viteaz ! glumii eu. Cum vine asta : pleci pe front şi te temi de un general din propria—ţi armată ?

Am stat cu Şura pe peron pînă în ultima clipă. într—un tîrziu, trenul porni. Eu mergeam pe lîngă vagon, iar Şura îmi făcea semne cu mîna de pe scară. Apoi trenul porni mai repede şi am rămas să—l privesc cum se depărta. Zgomotul roţilor mă asurzea, curentul puternic de aer era gata să mă trîntească la pămînt, îmi simţeam ochii împăienjeniţi de lacrimi... Apoi, peronul deveni deodată liniştit şi pustiu. Mie însă tot mi se mai părea că văd chipul copilului meu şi mîna lui agitîndu—se în aer, în semn de rămas bun.

DIN TOATĂ INIMA

Am rămas din nou singură. Dar acum nu mă mai simţeam atît de singură şi nici nu—mi era atît de greu ca înainte : mă ajuta munca.

Doream în fiecare clipă şi din toată inima să—mi arăt recunoştinţa faţă de toţi oamenii care mă ajutaseră în zilele acelea grele prin scrisorile, cuvintele de mîngîiere şi căldura inimii lor... Să—mi arăt recunoştinţa faţă de toţi aceia care mă vizitaseră spunîndu—mi cu hotărîre: „Veniţi negreşit la noi, la uzină. Trebuie să luaţi cuvîntul în faţa comsomoliştilor noştri."

Ştiu că atunci cînd un om e copleşit de durere, un singur lucru îl poate salva — conştiinţa că cei din jur au nevoie de el şi că nu trăieşte de prisos. Cînd încercarea aceasta cumplită s—a abătut asupra mea, am fost ajutată să—mi dau seama că nu numai Şura are nevoie de mine, ci şi mulţi alţi oameni. Apoi după plecarea lui, cei din jurul meu nu m—au lăsat, nu mi—au dat voie să rămîn singură — ceea ce, desigur, a fost foarte greu pentru mine — dar tocmai acest lucru m—a salvat. Căci în felul acesta mi—am dat seama că oamenii au nevoie de mine. Erau multe de făcut. Munca asta cerea mîini care s-o iubească, inimi iubitoare. Războiul lipsise nenumăraţi copii de adăpost, de familie. „Orfan" — cuvîntul acesta aproape uitat la noi — se făcea simţit în chipul cel mai crud. Şi trebuia ca toţi copiii cărora războiul le răpise părinţii să nu se simtă singuri, să nu simtă că sînt orfani. Trebuia să le redau căldura căminului părintesc, căldura şi dragostea familiei.

M—am apucat de muncă.

Cît mai multe cămine de copii, bune şi cu adevărat plăcute, înzestrate cu toate cele necesare ! Cît mai mulţi educatori, adevăraţi educatori, inteligenţi şi cu dragoste de copii! Copiilor le trebuie încălţăminte, îmbrăcăminte şi hrană, dar poate că pentru ci mai necesar decît orice este dragostea, căldura, duioşia. Cămine de copii se înfiinţau pretutindeni — în oraşe, pe lîngă uzine şi colhozuri. Toţi voiau să facă ceva pentru copiii celor căzuţi în luptă.

Faptul că puteam să iau şi eu parte la această muncă era deosebit de important pentru mine.

Atunci a trebuit să călătoresc mult! Am fost la Tambov, Riazan, Kursk, Ivanovo, apoi în Bielorusia, Ucraina, în Altai, la Tomsk, Novosibirsk. Pretutindeni — muncă multă ; pretutindeni — copii orfani. Şi trebuia să găseşti fiecăruia un adăpost, fie într—o familie, fie într—un cămin. Pretutindeni mă întîmpinau priviri pline de încredere şi dragoste. Iar eu învăţam necontenit. Învăţam de la poporul meu ce este bărbăţia şi dîrzenia.

Pe la sfîrşitul anului 1944, Societatea de Cruce Roşie mă trimise la Leningrad.

Pe postamentele unde odinioară se smuceau, fremătînd în mîinile tinerilor lor călăreţi, minunaţii cai de bronz ai lui Clodt, se aflau acum nişte lăzi cu flori, ca trecătorul să nu se întristeze de pustietatea neobişnuită a locului. Pe ziduri puteai citi şi acum inscripţii prevenitoare: ”Punct primejdios în cazul tragerilor de artilerie", dar locuitorii Leningradului, înconjuraţi de dragostea şi ajutorul tării întregi, reparaseră de mult casele, puseseră geamuri noi, nivelaseră şi asfaltaseră străzile.

Aici, la Leningrad, mă însoţea o muncitoare în vîrstă, sudor la uzina „Electrosila". Ea mi—a povestit că în timpul blocadei lucra alături de bărbatul ei, la două strunguri Vecine. Erau lipsiţi de putere, istoviţi, dar munceau, învingîndu—şi slăbiciunea numai prin voinţa fermă de a nu se preda. La o vreme, întorcîrul capul, îşi văzu bărbatul întins pe podea, fără viaţă. S—a apropiat de el, a stat cît a stat, apoi s—a apucat din nou de muncă. Lucra înainte, în timp ce bărbatul ei zăcea la cîţiva paşi de ca, lîngă strungul de care nu se despărţise pînă în ultima clipă a vieţii. A opri lucrul însemna să te laşi învins de duşman şi ea nu voia ca duşmanul să învingă.

La Leningrad am auzit povestindu—se despre, un arhitect care în cele mai apăsătoare şi mai grele zile ale blocadei lucra la macheta Arcului Victoriei. Mi s—a povestit despre mame ai căror copii pieriseră apărînd oraşul, cum căutau cu ultimele lor puteri, cum sc străduiau să salveze copiii altora să nu moară de foame. Ascultam toate acestea şi—mi spuneam : „Nu, nu am dreptul sa mă las copleşită de durerea mea. Oamenii aceştia au avut

de îndurat o cumplită nenorocire. Suferinţele şi durerea Iar sînt tot atît de grele ca şi ale mele. Şi iată, trăiesc totuşi, muncesc, înseamnă că şi eu trebuie să trăiesc, că şi eu trebuie să muncesc".

Azi mai ştiam un lucru, anume că numele Zoiei devenise scump poporului. Cu numele ei pe buze, tovarăşii noştri, tovarăşii ei şi ai mei, plecau la luptă, munceau în uzine şi pe ogoare. Despre ea auzise un tînăr din Krasnodon, Oleg Koşevoi ; el povesti prietenilor lui de eroismul Zoiei şi toţi împreună săvîrşiră fapte la fel de eroice, aşezîndu—se astfel alături de ea ca fraţi şi surori, copii ai marii şi scumpei lor patrii.

Simţeam amintirea Zoiei prezentă şi vie. Simţeam că amintirea ei nu este scumpă şi apropiată numai pentru mine. Poporul o păstra pe Zoia în minte, vie, vitează, neînduplecată. Acest lucru m—a ajutat, de asemenea, să trăiesc.

SCRISORI

Primeam scrisori şi de la Slava, nepotul meu, care lupta din primele zile ale războiului. Iar Petr Lidov, pe care—l cunoscusem la mormîntul Zoiei, începu să—mi scrie şi el. Adesea, scrisorile lui nu cuprindeau decît cîteva cuvinte de salut, dar şi aceste puţine cuvinte îmi erau scumpe. Ori de cîte ori luam ziarul în mînă căutam reportajele de pe front semnate de Lidov. Cît de simplu, cu cîtă linişte şi bărbăţie ştia el să scrie ! Avea un fel al lui de a scrie. Dar în simplitatea, în liniştea scrisului său se ascundea o forţă uriaşă. Dacă nu—i mai întîlneam un timp numele în paginile „Pravdei", eram neliniştită, îngrijorată ca de cel mai apropiat prieten.

La fiecare două, trei zile primeam scrisori de la Şura : „...Sîntem voioşi cu toţii, mai cu seamă după ultimul atac. Eu, cît a ţinut lupta, mai mult de 48 de ore, n—am ieşit din tanc. Am scăpat ca prin minune, în jur ardea şi se cutremura totul de explozii, Tancul meu era azvîrlit cînd într—o parte, cînd într—alta, ca o cutie de chibrituri. Totuşi, mamă, le rog să nu—mi duci grijă".

„...Acum voi lua comanda unui nou echipaj şi mi se va încredinţa un nou tanc „CV." E al treilea tanc al meu: primul a fost avariat, al doilea a ars şi abia am putut s—o şterg din el la vreme. Din vechiul meu echipaj, Djighiris a fost ucis ; toţi ceilalţi sînt răniţi... I—am scris bunicului o scrisoare. Scrie—i şi tu. E singur şi bolnav".

„...Am fost rănit, dar n—am părăsit cîmpul de bătălie. Mi—am bandajat rana şi m—am avîntat din nou în luptă. Acuma rana s—a închis şi s—a vindecat. Într—una din lupte a căzut comandantul bateriei. Am preluat comanda îndată şi, împreună cu tovarăşii mei, am străpuns poziţiile duşmanului. A doua zi dimineaţă, Orşa era a noastră. Sînt sănătos, cu întreg echipajul... Am primit o scrisoare de la bunicul. E tare amărît. Pomeneşte într—una de Zoia şi de bunica... I—am răspuns şi m—am străduit să fiu cît mai duios".

„...Localnicii ne întîmpină cu bucurie. Ii interesează totul, şi tot ce văd li se pare neobişnuit. Într—o casă am arătat cartea care povesteşte despre Zoia, iar oamenii m—au copleşit cu întrebările şi m—au rugat să le las lor cartea. O am numai pe asta şi n—am putut să le îndeplinesc dorinţa. Te rog, trimite—le—o tu, dacă poţi, pe adresa: Oraşul Orşa, strada Perekopskaia nr. 69".

„...A sosit clipa mult aşteptată a eliberării Bielorusiei. Poporul ne întîmpină cu flori şi ne ospătează cu lapte. Bătrînele povestesc cu lacrimi în ochi ce chinuri le—a fost dat să îndure.Acum, însă, toate acestea au rămas în urmă. Văzduhul pare cristalin, soarele deosebit de strălucitor. Mamă, curînd vom învinge, mamă !"

„...Salută—l din partea mea pe unchiul Sereoja, spune—i că n—am uitat nimic din ce mi—a spus. Bunicul ţi—a mai scris ? Eu n—am mai primit de multă vreme scrisoare de la el".

...Mă întrebi ce grad am, ce funcţie îndeplinesc. Am să—ţi răspund cu cuvintele unui mare comandat. Iată ce—a spus el despre mine : «Nu vă uitaţi la gradul şi funcţia lui : omul acesta nu—i făcut pentru grade, ci pentru acţiuni de luptă»".

„...Îţi mulţumesc pentru felicitările tale : da, am primit ordinul „Marele Război pentru Apărarea Patriei", de gradul I, cu medalie de aur. Am primit de asemenea decretul pentru decorarea mea cu Ordinul Steagul Roşu. Să nu crezi că m—am schimbat. Am rămas la fel. Numai că acum mă simt mai puternic şi mai hotărît".

„...Mamă, mamă, a murit Petr Lidov ! Ce lucru îngrozitor, mamă, să moară acum, cînd sîntem în ajunul Victoriei ! E revoltător să mori tocmai în ajunul Victoriei ! A fost ucis pe aerodromul de lîngă Poltava : tocmai ieşise din adăpost ca să vadă cum resping oamenii noştri atacul aviaţiei duşmane. Voia să scrie despre ei, voia să vadă totul cu ochii lui. Era un adevărat corespondent militar şi un adevărat om !..."

„...Înaintăm spre apus, pe pămîntul duşmanului. Sînt două săptămîni de cînd mă aflu mereu în luptă, şi din pricina asta nu ţi—am scris. Scrisoarea ta m—a bucurat foarte, foarte mult — era o scrisoare de pe pămîntul meu natal, de la mama mea scumpă ! Acum cînd îţi scriu, văzduhul e o urgie de zgomot. Tancul meu e smucit în toate părţile. Pămîntul se

cutremură de explozii. Peste cîteva clipe, băieţii noştri pornesc iar la atac, vor pătrunde şi mai adînc pe pămîntul nemţesc". (Rîndurile acestea erau scrise în grabă, cu creionul, cu slove mari : pesemne că şi Şura se grăbea să plece la atac).

„...Bună dimineaţa, dragă, scumpa mea mamă ! E mai mult de o lună de cînd sînt prins în grele lupte ofensive. N—am avut vreme nu numai să scriu, dar nici să citesc scrisorile pe care le—am primit... Marşuri forţate de noapte, lupte de tancuri, nopţi încordate şi fără somn în spatele inamicului, proiectilele şuierătoare ale „friţilor"... Uneori eşti martor tăcut la moartea tovarăşilor tăi, vezi cum tancul de alături sare în aer cu echipaj cu tot. Nu—ţi rămîne decît să strîngi din dinţi. Din pricina încordării şi a nesomnului, oamenii ies din tancuri ca beţi. Şi totuşi sînt plini de voie bună, fericiţi : călcăm pe pămîntul duşmanului, ne răzbunăm pentru anul 1941, ne răzbunăm pentru durerea, pentru lacrimile, pentru toate înjosirile la care fasciştii au supus oamenii noştri.

Curînd ne vom vedea la Moscova, acasă".

"...Acum sînt în repaus, aştept ordinul de atac. Sîntem în linia a doua. Zilele trec. Sînt zile de linişte monotonă şi aşteptare chinuitoare. Sîntem cazaţi în case nemţeşti. Peste tot vezi clădiri cenuşii, dărîmate. Gropile uriaşe rămase de la bombe te silesc să ocoleşti şoseaua asfaltată, cu luciul ei întunecat. Obuzele explodează zi şi noapte. Casa noastră e zgîlţîită mereu din pricina asta. Fasciştii opun o rezistenţă înverşunată, plină de ură, se cramponează de fiecare palmă de pămînt. Iată, în clipa asta trag asupra unui cătun de—al lor... în ultima luptă am fost uşor rănit, acum rana s—a vindecat, dar pieptul mă mai doare încă..."

„...Ploi şi iar ploi. Apa mării e rece, mohorîtă, dinspre mare suflă tot a ploaie. E frig, totul e posomorît aici. Vreau să mă—ntorc acasă şi nădăjduiesc că foarte curînd dorinţa mea se va îndeplini. Ai grijă de tine, îngrijeşte—ţi sănătatea şi scrie—mi mai des. Nu—mi duce grija. Te sărut. Singurul tău fiu. Alexandr".

Pe această scrisoare era notat : „Prusia Orientală", şi data — „1 aprilie 1945".

Am aşteptat scrisoarea următoare, dar ea nu mai venea. Mi—era teamă să mă gîndesc — aşteptam, doar atît. Nici o clipă nu m—am gîndit la vreo nenorocire — prea mult ţinea la viaţă şi prea era vioi copilul meu. Şi—n minte îmi răsunau neîncetat cuvintele lui pline de încredere : „Am să viu înapoi, cu orice preţ!"

MOARTE DE EROU

În ziua de 20 aprilie am găsit în cutia de scrisori un plic pe care era trecut numărul oficiului poştal militar al lui Şura. Adresa însă nu era scrisă de mîna lui. Am rămas un timp îndelungat cu plicul în mînă, temîndu—mă să—l deschid. Apoi, l—am deschis, am citit primele rînduri... Mi s—a făcut negru înaintea ochilor. Am răsuflat adînc şi am început să citesc din nou, dar nici de astă dată n—am putut să citesc mai mult de cîteva rînduri. Mi—am încleştat dinţii cu disperare şi am citit scrisoarea pînă la capăt:

„14 aprilie 1945

Dragă Liubov Timofeevna !

Mi—e greu să vă scriu. Dar vă rog să fiţi tare. Fiul dumneavoastră, locotenentul—major de gardă Alexandr Anatolievici Kosmodemianski a căzut eroic în lupta împotriva cotropitorilor nemţi. Şi—a jertfit tinereţea lui în numele libertăţii şi al independenţei patriei noastre.

Vă spun doar atît : fiul dumneavoastră e un erou şi puteţi fi mîndră de el. Şi—a apărat patria cu cinste şi a fost un frate vrednic de sora lui.

Aţi dat patriei tot ce—aţi avut mai scump — copiii dumneavoastră.

În luptele pentru Königsberg, ia 6 aprilie, tancul lui Saşa Kosmodemianski a străbătut cel dintîi canalul de 30 metri lăţime, deschizînd focul împotriva inamicului ; el a distrus bateria de artilerie a duşmanului, a aruncat în aer un depozit de muniţii şi a ucis aproape 60 de soldaţi şi ofiţeri hitlerişti.

La 8 aprilie a pătruns cu tancul lui în fortul Königin Luise, unde au fost luaţi 350 de prizonieri, 9 tancuri în stare bună, 200 de autocamioane şi un depozit cu carburanţi. In decursul luptelor, Alexandr Kosmodemianski s—a ridicat de la gradul de comandant de tanc la gradul de comandant de baterie. Deşi foarte tînăr, el comanda cu succes bateria, îndeplinindu—şi în mod exemplar toate misiunile încredinţate.

Ieri, în luptele pentru Vierbrudenkrug, localitate aflată spre vest de Königsberg, a fost ucis. Acum localitatea aceasta e în mîinile noastre. Fiul dumneavoastră a pătruns printre cei dintîi în Vierbrudenkrug, omorînd aproape 40 de hitlerişti şi distrugînd 4 tunuri antitanc. Un obuz duşman a curmat viaţa lui Alexandr Anatolievici Kosmodemianski, care ne era tot atît de scump şi nouă, ca şi dumneavoastră.

Războiul şi moartea sînt nedespărţite, dar acum, în ajunul Victoriei noastre, fiecare moarte e foarte greu de suportat.

Fiţi tare. Vă strîng cu putere mîna. Vă stimează şi vă înţelege durerea,
LEGHEZA
Locotenent—colonel de gardă".

...La 30 aprilie am plecat cu avionul spre Vilnius, de unde am pornit cu maşina spre Königsberg. În jur, totul era distrus, pustiit. Nu rămăsese piatră pe piatră. Nu vedeai ţipenie de om. Pe urmă, începură să treacă şiruri întregi de nemţi. Mergeau împingînd care o roabă, care un cărucior cu boccele şi nu îndrăzneau să ridice capul şi să te privească în ochi...

Apoi se revărsă un adevărat potop de oameni de—ai noştri, sovietici. Se întorceau în patrie, unii pe cai, alţii în maşini, alţii pe jos, dar pe feţele tuturor citeai atîta voie bună şi atîta fericire ! Totul parcă spunea : Victoria nu—i departe. E aproape. E a noastră !

De cîte ori nu m—a întrebat Şura : „Mamă, cum îţi închipui tu Ziua Victoriei ? Ce crezi, cînd are să fie ? Aşa—i că primăvara ? Negreşit, primăvara ! Şi chiar dacă atunci va fi iarnă, zăpada o să se topească şi—au să înflorească şi florile"...

Şi iată, Victoria se apropia. Era chiar în ajunul Victoriei. Ajunul fericirii. Iar eu stăteam lîngă sicriul băiatului meu. Parcă dormea : faţa lui era liniştită şi senină. Nu mă gîndisem niciodată că aceasta va fi întîlnirea noastră. Era mai mult decît poate să îndure o simplă inimă omenească...

La o vreme, ridicînd ochii de pe chipul lui Şura, am văzut în faţa mea un tînăr. Îl priveam

şi nu puteam să—mi dau seama de unde—l cunosc. Şi—mi era greu să mă gîndesc, să caut să—mi aduc aminte.

—Sînt Volodea Titov ! spuse el încet.

Şi mi—am amintit îndată seara depărtată de aprilie cînd, întorcîndu—mă acasă, l—am găsit pe Şura cu tovarăşii lui, discutînd cu aprindere. „Însuşi generalul ne—a tratat cu ţigări... plecăm la şcoala din Ulianovsk..." Îmi răsunară iarăşi în minte cuvintele lui.

—Ceilalţi ? întrebai eu, făcînd o sforţare.

Şi Volodea îmi spuse că Iura Braudo şi Volodea Iurev au pierit. Pieriseră, ca şi Şura, chiar în ajunul Victoriei... Cîţi tineri, cîţi eroi au pierit fără să vadă această zi !...

...N—aş putea povesti curgător şi prea amănunţit despre aceste două zile petrecute la Königsberg. Îmi amintesc însă cu cîtă dragoste şi cu cît respect vorbeau toţi des pre Şura.

—Viteaz... auzeam eu. Modest. Şi ce tovarăş!... Tînăr, dar un adevărat comandant... N—o să—l uit niciodată !

Apoi, drumul de întoarcere. M—a însoţit Saşa Fesikov, ţintaş pe tancul comandat de Şura. A avut grijă de mine ca de un bolnav. Ghicea ce trebuie să facă fără să întrebe şi îmi purta de grijă ca un adevărat fiu.

...La 5 mai, Şura a fost înmormântat în cimitirul Novodevicie. În faţa mormîntului Zoiei se înalţă o nouă movilită de pămînt. Ca întotdeauna în viaţă, şi acum erau din nou împreună.

Lucrul acesta s—a petrecut cu patru zile înainte de Victorie.

În ziua de 9 mai, de la fereastră, priveam perindarea torentului nesfîrşit de oameni : treceau copii şi vîrstnici, laolaltă, ca o singură familie, plini de o luminoasă bucurie, fericiţi. Ziua era minunat de senină şi de însorită !...

Copiii mei n—au să mai vadă niciodată cerul albastru, n—au să mai vadă niciodată florile, n—au să se mai întîlnească niciodată cu primăvara. Ei şi—au dat viaţa pentru alţi copii, pentru toţi aceia care treceau prin fa^{+}.a mea în ceasul acela atît de mult aşteptat.

EI TREBUIE SĂ FIE FERICIŢI

...Îmi place să vin aici. Să străbat coridoarele dragi şi cunoscute, unde au învăţat copiii mei — şcoală care acum poartă numele Zoiei. Intru prin sălile de clasă. Urc la etajul al treilea şi mă apropii de uşă. Lîngă ea, pe perete, inscripţia : „În această clasă au învăţat Zoia şi Şura Kosmodemianski, Eroi ai Uniunii Sovietice".

Intru în clasă. De pe perete mă privesc chipurile copiilor mei. Iată şi banca a doua din mijloc, în care a stat Zoia. în banca ei stă acum o altă fată, cu ochii tot atît de luminoşi. Iată şi ultima bancă, din celălalt rînd. Aici era locul lui Şura. Acum, de pe locul acesta mă priveşte ţintă o adolescentă. Poartă o rochiţă cafenie cu guleraş alb, şorţ negru, are chipul îngîndurat şi serios...

Cobor spre clasele celor mici. Mă aşez într—o bancă scundă, lîngă o fetiţă de—o şchioapă şi deschid abecedarul. Pe copertă — spice, bolta albastră şi un pîlc de pini: un peisaj din ţara noastră — un peisaj paşnic, pe care—l îndrăgeşti încă din copilărie şi care parcă întruchipează tot ce cuprinde abecedarul. Fiecare pagină e un imn închinat muncii paşnice, pămîntului natal, pădurilor şi apelor noastre, oamenilor noştri. Acum ţara noastră şi—a îndreptat umerii, construieşte şi creează, seamănă grîu, toarnă oţel, ridică din cenuşă oraşele şi satele arse. Şi creşte oameni noi, minunaţi.

Iată, fetiţa care stă alături de mine, toate prietenele ei, toţi copiii de pe întreg cuprinsul pămîntului sovietic, învaţă tot ce e mai luminos, tot ce este mai înţelept — să—şi iubească poporul, să—şi iubească patria. învaţă să respecte munca şi frăţia popoarelor, să respecte şi să preţuiască tot ce e frumos şi curat, tot ceea ce au creat şi creează popoarele din întreaga lume.

Ei trebuie să fie fericiţi! Ei vor fi fericiţi ! Atîta sînge s—a vărsat, atîtea vieţi s—au jertfit — şi aceasta numai ca ei să fie fericiţi, numai ca un nou război să nu le schilodească viitorul...

Da... mulţi tineri curaţi şi cinstiţi au pierit. Au pierit Zoia şi Şura. A căzut în luptă viteazul aviator Oleg Balaşov, elev al Şcolii Nr. 201. A murit Vanea Nosenkov, care citise cîndva acasă la noi versurile dedicate lui Matei Zalca. A pierit Petea Simonov, iubitorul de discuţii aprinse, şi—au dat viaţa Volodea Iudiev şi Iura Braudo. în primele luni ale războiului a fost ucis scriitorul Arcadii Petrovici Gaidar. Cu puţin înainte de victorie a mUrit Petr Lidov, corespondent militar al ziarului „Pravda"... Cîţi oameni apropiaţi şi dragi, cîte dureroase pierderi !... Dar toţi aceia care au căzut în această luptă aprigă şi măreaţă, prin vitejia şi faptele lor eroice, prin moartea lor, au deschis calea spre victorie, calea spire fericire.

Iar aceia care trăiesc — muncesc, construiesc, creează.

Iată, pe coridorul şcolii vine în întîmpinarea mea o femeie cu o înfăţişare plăcută, prietenoasă. Este Katea Andreeva. Aşa cum şi—a pus în gînd, a devenit profesoară şi predă chiar la şcoala ei, acolo unde a învăţat împreună cu Zoia şi Şura.

Alţi colegi ai copiilor mei sînt acum ingineri, medici, profesori. Ei trăiesc şi muncesc, continuă opera pentru care şi—au dat viaţa tovarăşii lor.

...Merg pe coridorul oare mi—e atît de cunoscut. Uşa bibliotecii e deschisă. Pereţii sînt căptuşiţi cu rafturi şi sînt cărţi — o mulţime de cărţi.

—Pînă la război aveam douăzeci de mii de volume, dar acum avem patruzeci de mii ! îmi spuse Katea.

Ies în stradă. În jurul şcolii, pretutindeni, verdeaţă iată şi copacii sădiţi de mîinile copiilor. Şi mi se pare că aud glasul Zoiei :

—„Teiul meu e al treilea, să ţii minte, mamă"...

PE STADIONUL BUFALLO

Aprilie 1949. Paris. Stadionul Buffalo. Aici are loc mitingul partizanilor păcii.

În zilele Congresului de la Paris, de pretutindeni, din toate colţurile Franţei, se scurgeau spre stadion „caravanele păcii". Pe jos, pe biciclete, în maşini, în bărci de—a lungul rîurilor, oamenii veneau la Paris ca să spună : „Vom apăra pacea. Nu vrem război!" Şi în această duminică înainte de închiderea Congresului, pe stadionul Buffalo şi în jurul lui s—a adunat o mulţime uriaşă, nemaivăzută. Iar deasupra mulţimii, deasupra oceanului de flori zburau porumbei albi — simbol al păcii şi al liniştei.

Simţeai o forţă cutremurătoare în această uriaşă manifestaţie a luptătorilor pentru pace. Treceau minerii francezi, marinarii din Marsilia, ţesătorii din Lyon şi ţăranii—din nordul Franţei. Trecu apoi coloana mamelor franceze, purtînd o imensă placardă cu inscripţia: „Mamele din Franţa nu—şi vor trimite niciodată fiii să lupte împotriva — Uniunii Sovietice!"

Treceau copiii celor ucişi în camerele fasciste de tortură. Duceau în mîini placarde pe care stătea scris : „Vrem pace!", „ Vrem să trăim!"

Am auzit un glas emoţionat:

—Veţi trăi, pentru că există pe lume Uniunea Sovietică !

Nu voi uita niciodată o altă coloană de manifestanţi: erau participanţii mişcării de Rezistenţă, foşti internaţi în cumplitele şlagăre ale morţii hitleriste. În ziua aceea strălucitoare, printre minunatele flori de primăvară, printre liliac, bujori şi trandafiri, păşeau în hainele lor vărgate de puşcăriaşi, păstrate ca amintire despre ceea ce nu se poate uita. Parcă spuneau: „Nu uitaţi ce—aţi îndurat! Nu uitaţi ruşinea, înjosirea, toate chinurile şi suferinţele îngrozitoare pe care fascismul le—a adus oamenilor! Fascismul înseamnă război! Ţineţi minte : a fost război, am trecut prin război. Să nu se mai repete ce—a fost !"

Şi iarăşi mă gîndeam, din nou mă gîndeam : „Da, trebuie să nu uităm, trebuie să ţinem minte ce—am îndurat!"

Iată de ce, biruindu—mi durerea, m—am străduit să scriu această carte.

Mort nu e acela care zace în mormînt. Mort este acela care a uitat ororile războiului, care va îngădui începerea unui nou război. Nu avem dreptul, nu trebuie nici măcar să îndrăznim să uităm! Şi dacă omenirea va ţine minte iadul sîngeros al fascismului, nu va îngădui să ţie aruncată din nou în iadul acesta. Dar cine, dacă nu ţara mea, poate să amintească omenirii despre datoria ei! Al cui glas răsună mai puternic în toate colţurile lumii, în inimile tuturor oamenilor, dacă nu glasul poporului meu!

Mă gîndesc la oamenii care întîlnindu—mă la Congres îmi strîngeau mîna cu putere şi se uitau în ochii mei cu o privire prietenoasă şi plină de o nemăsurată înţelegere, îmi amintesc de negresa care m—a îmbrăţişat şi mi—a pus mîna încetişor pe umăr, de parcă ar fi vrut să spună că—mi împărtăşeşte în totul durerea. Despre femela din India care îmi repeta în şoaptă un Singur cuvînt: „Zoia... Zola..." În acest cuvînt nu era numai compătimire pentru durerea mea, ci şi admiraţie faţă de forţa de neînvins a poporului meu.

Pentru a salva omenirea de ruşine, de robie şi de pietre, Uniunea Sovietică n—a dat aur, ci sînge. Cu preţul cel mal scump, cu sîngele şi viaţa copiilor săi, ţara noastră a redat lumii dreptul de a trăi.

Acum, ca şi înainte, măreaţa noastră Patrie Sovietică, numele Stalin, este nedespărţit de tot ce e luminos, înalt şi iubitor de libertate !

Ştiu că milioanele de inimi curajoase şi cinstite sînt o forţă de neînvins. În faţa acestei forţe, bestiile lacome şi pline de ură care ameninţă lumea cu un nou şi îngrozitor măcel, nu înseamnă nimic.

La apelul mamelor, la apelul tuturor forţelor democratice din întreaga lume, ziua de 1 iunie a fost proclamată Ziua Internaţională a Copilului. Aici e un mare şi adînc adevăr: pretutindeni oamenii simpli luptă pentru pace în numele fericirii, al bucuriei, în numele vieţii copiilor lor. Să răsune, deci, cu şi mai multă putere cuvîntul popoarelor în apărarea păcii, în apărarea copiilor !

Da, a avut dreptate delegatul nostru, al cărui glas nobil a răsunat la tribuna Congresului! Fiecare om trebuie să—şi pună întrebarea: „Ce fac eu, astăzi, pentru apărarea păcii ?" Şi dacă fiecare va lupta cu adevărat pentru apărarea păcii, dacă toţi oamenii cinstiţi se vor uni, vom izbuti să apărăm pacea, vom izbuti să apărăm fericirea copiilor noştri, fericirea popoarelor.